ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΕ' • ΜΑΪΟΣ 1966 • ΤΕΥΧΟΣ 169ον

ΜΑΝΘΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΤΡΕΙΣ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ ΚΛΟΝΑΡΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΓΕΩΡΓΙΟΝ ΠΡΑΪΔΗΝ

Ὁ Χριστόδουλος Κλονάρης ἐγεννήθη κατὰ τὸ ἔτος 1788 εἰς τὸ Λιασκοβέτσιον τοῦ Ζαγορίου, ὅπου κατ' ἀρχὰς ἐξεπαιδεύθη μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Κωνσταντίνου ὑπὸ τὸν ἱερέα Γεώργιον, μαθητὴν τοῦ περιφήμου Λάμπρου Φωτιάδου (1). Μετὰ ταῦτα μεταβὰς εἰς Βουκουρέστιον ἐξεπαιδεύθη ὑπὸ τὸν Λ. Φωτιάδην. Θέλων δὲ νὰ συμπληρώσῃ τὰς σπουδάς του μετέβη εἰς τὸ Παρίσι, ὅπου ἐπεδόθη εἰς τὴν νομικὴν ἐπιστήμην. Σπουδάζων εἰς Παρισίους ἠγωνίσθη σθεναρῶς ὑπὲρ τῆς ἀγωνιζομένης πατρίδος του διὰ τοῦ ἐξόχου δημοσιογραφικοῦ καλάμου του. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἦλθε τὸ 1825, ὅπου ἤρχισε τὸ στάδιόν του μεταξὺ τῶν θορύβων τῆς ἐπαναστάσεως. Πρῶτος αὐτὸς ἔφερεν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ νομικὰς ἐπιστημονικὰς γνώσεις. Ἦτο ἄνθρωπος εὐθύς, ἐπιεικὴς καὶ ἀμερόληπτος. Οὐδέποτε κατὰ τὴν ἄσκησιν τῶν δικαστικῶν του καθηκόντων ὁ φόβος εἰσεχώρησεν εἰς τὴν καρδίαν του. Κατὰ τὴν πολύκροτον δίκην τοῦ Κολοκοτρώνη παρέστη ὡς συνήγορος τοῦ Πλαπούτα, ὅπου ἐπέδειξε τόλμην καὶ εὐγλωττίαν ἐξαιρετικήν. Πολλάκις συμμετέσχε τῆς ὀργανώσεως τοῦ ἀρτισυστάτου Κράτους. Διετέλεσε τρὶς πληρεξούσιος τῶν Ἠπειρωτῶν εἰς τὰς Ἐθνικὰς συνελεύσεις, μέλος τοῦ Πανελληνίου, ἐπίτροπος τῆς Ἐπικρατείας παρὰ τῷ Ἀνωτάτῳ Δικαστηρίῳ, πρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου, Γερουσιαστὴς καὶ Ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης. Διὰ τὰς ἀρετάς του ἐξετιμᾶτο πάρα πολύ. Διὰ διατάγματος τῆς 18)30 Σεπτεμβρίου 1837 διωρίσθη εἰς ἱππότην τοῦ Χρυσοῦ Σταυροῦ τοῦ Τάγματος τοῦ Σωτῆρος.

Ἀπεβίωσε τὴν νύκτα τῆς 15ης πρὸς τὴν 16ην Μαρτίου τοῦ 1849 αἰφνιδίως. Ἡ κηδεία του ἐγένετο τὴν 17ην Μαρτίου μὲ μεγάλην παράταξιν. Πολυπληθεῖς πολῖται αὐθόρμητοι συνώδευσαν τὸν νεκρὸν μέχρι τοῦ τάφου. Ὁ Βασιλεὺς Ὄθων μαθὼν τὸν θάνατόν του ἐταράχθη πάρα πολὺ καὶ διετύπωσε τὴν λύπην του εἰς τὸν τότε ὑπουργὸν τῆς Δικαιοσύνης Ράλλην, ὁ ὁποῖος ἀσπαζόμενος τὸν νεκρὸν εἰς τὴν οἰκίαν του, εἶπεν ἐνώπιον πολλῶν «πόσον ὁ θάνατος τοῦ Κλονάρη ἐλύπησε τὸν Βασιλέα».

Κατὰ τὴν κηδείαν ἐξεφώνησαν ἐπικηδείους εἰς μὲν τὸν Ναὸν τῆς Ἁγίας Εἰρήνης ὁ Ἀρχιμανδρίτης Μ. Ἀποστολίδης, ἐπὶ τοῦ τάφου του δὲ ὁ ἀντιπρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου Πολυζωΐδης.

Ὁ Χρ. Κλονάρης ἐνυμφεύθη τὴν χήραν τοῦ Γεωργίου Μαυρομιχάλη, υἱοῦ τοῦ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Πετρόμπεη καὶ φονέως τοῦ Καποδιστρίου. Αὕτη κατήγετο ἀπὸ τὴν Κόρινθον καὶ ἦτο κόρη τοῦ Ρέντη. Ἦτο ὡραία καὶ περιζήτητος νύμφη. Ὁλόκληρον τὴν πρὸ τοῦ φόνου τοῦ Καποδιστρίου νύκτα ἡ Ρέντη κλαίουσα παρεκάλει τὸν ἄνδρα της νὰ μὴ φονεύσῃ αὐτόν, ἀλλὰ ματαίως.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κλονάρη (1849) ἡ χήρα του ἐνυμφεύθη εἰς τὸ Ναύπλιον κάποιον νεαρὸν ἀλλ' ἄσημον διδάσκαλον. Κατὰ τὴν ὥραν τοῦ γάμου, ἀπὸ τὴν οἰκίαν ἢ ἀπὸ ἄλλους ἀποσταλέντες, μετέβησαν ἔξω ἀπὸ τὴν οἰκίαν, ὅπου ἐτελεῖτο ὁ γάμος, μερικοὶ χυδαῖοι, οἱ ὁποῖοι βωμολοχοῦντες ἔψαλλον:

«Μιὰ σκουριασμένη κλειδωνιὰ ἔχασε τὸ κλειδί της.
Παντρεύετ' ἡ Κλονάραινα καὶ παίρνει τὸ παιδί της».

Ὁ Κλονάρης, ὅτε εὑρίσκετο εἰς τὸ Παρίσι, συνεδέθη μὲ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἐπισήμους ἄνδρας, λογίους ἢ πολιτικούς, συνανεστρέφετο μετ' αὐτῶν καὶ συμμετεῖχε ἐνίοτε εἰς τὰ ἔργα των.

Ἀπὸ τὸ Παρίσι ἀλληλογραφοῦσε μὲ τὸν ἐπιστήθιον φίλον του Γεώργιον Πραΐδην (2) τὸν ὁποῖον πλὴν τῶν ἄλλων φιλικῶν ἐπληροφόρει καὶ περὶ τῆς φιλολογικῆς κινήσεως εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ Γερμανίαν.

Ὁ Γεώργιος Πραΐδης ἐγεννήθη εἰς τὰ Μουδανιὰ τῷ 1791 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1873. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ Γερμανίαν. Τὸ 1818 μετέβη εἰς τὴν Βλαχίαν, ὅπου ἐγένετο μέλος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως κατῆλθε διὰ τῆς Τεργέστης εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἔγινε Γερουσιαστὴς τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, Διευθυντὴς τοῦ Γραφείου τοῦ Ἐκτελεστικοῦ τῆς Κυβερνήσεως. Ἐπὶ Καποδιστρίου κατέλαβεν ὑψηλὰς θέσεις. Τὸ 1833 Γραμματεὺς ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης καὶ ὡς τοιοῦτος συνετέλεσεν εἰς τὴν διοργάνωσιν τῶν δικαστηρίων. Τὸ 1844 διωργάνωσε τὸ Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον, παρὰ τῷ ὁποίῳ διωρίσθη εἶτα καὶ Βασιλικὸς Ἐπίτροπος.

Αἱ τρεῖς ἐπιστολαὶ τοῦ Κλονάρη πρὸς τὸν Πραΐδην ἐναπόκεινται εἰς τὸ ἀρχεῖον τῆς Ἐθνολογικῆς καὶ Ἱστορικῆς Ἑταιρείας Ἀθηνῶν.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 15747 ἐπιστολὴ φέρει χρονολογίαν 20 Νοεμβρίου 1818 καὶ εἶναι σχεδὸν φιλολογική. Ἐν αὐτῇ ἀναφέρει περὶ τῶν ἐκδόσεων ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων ὑπὸ Γερμανῶν καὶ Γάλλων φιλολόγων. Χαρακτηρίζει λογίους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὡς τὸν Θήρσιον, τὸν ὁποῖον ἀποκαλεῖ σοφὸν καὶ χαριέστατον, τὸν Κοραῆν, διὰ τὸν ὁποῖον λέγει χαρακτηριστικῶς: «Μ' ὅλα τὰ βαθέα του γηρατεῖα εἶναι νόστιμος, ἀστεῖος, πρᾶος, συγκαταβατικὸς καὶ ἀνεκτικὸς εἰς τὰς ἀδυναμίας τῶν ἄλλων». Τὸν Κοδρικᾶν ἀποκαλεῖ: «Γραικὸν καὶ Τοῦρκον καὶ Γάλλον, πολύτροπον καὶ πολυμορφότερον τοῦ Αἰγυπτίου γόητος Πρωτέως».

15747

Ἐπιστολὴ Κλονάρη πρὸς Πραΐδην φιλικὴ ἐν Παρισίοις 1818 20 Νοεμβρίου.

Παρὰ νὰ κάμω τὴν ἀρχὴν τοῦ πρὸς σέ μου γράμματος ἀπ' ἄλλο προκρίνω καλήτερα ν' ἀρχίσω ἀπὸ τὸν φίλτατόν μας Ὅμηρον, τὸν ἀκένωτον τῆς φιλολογίας θησαυρόν, ὁ ὁποῖος ὅσον βαθύτερον ἐξετάζεται, τόσον περισσότερον κινεῖ τὴν περιέργειαν τῶν πεπαιδευμένων. Ὅταν ἔφθασα εἰς τὸ Μόναχον, μ' ὅλον ὁποῦ καὶ οἱ συνοδοιπόροι μου καὶ τὰ πράγματά μας ἀπαιτοῦσαν νὰ μὴ διακόψωμεν τὸν δρόμον μας, ἀλλ' ἐγὼ ἔκαμα τρόπον καὶ ἐμείναμεν δύο ἡμέρας· καὶ εἰς τὸ διάστημα τοῦτο ἀντάμωσα τὸν φιλόγραικον Εἰρηναῖον Θήρσιον (3), ἄνδρα καὶ σοφὸν καὶ χαριέστατον. Οὗτος ἑτοιμάζει νέαν ἔκδοσιν τῆς Ὀδυσσείας τοῦ Ὁμήρου καὶ δι' αὐτὴν μὲ κόπους καὶ ἔξοδα ὄχι ὀλίγα ἔλαβεν ἓν ἀντίγραφον τῶν ἀνεκδότων εἰς αὐτὴν σχο-

λίων, ἑνὸς χειρογράφου τῆς ἐδῶ βασιλικῆς βιβλιοθήκης, καὶ τώρα προσμένει δεύτερον ἀντίγραφον ἄλλων ἀνεκδότων εἰς αὐτὴν σχολίων ἑνὸς ἄλλου χειρογράφου τῆς ἐν Ἀγγλίᾳ Ὀξωνιακῆς (4) βιβλιοθήκης, εἰς ἀντιγραφὴν τοῦ ὁποίου ἔστειλεν ἕνα μαθητήν του. Ὁ Θήρσιος θέλει, ὅτι ἡ Ὀδύσσεια δὲν ἐξεδόθη ποτὲ ἀπὸ κανένα μὲ τόσην ἐπιμέλειαν καὶ ἀκριβῆ παρατήρησιν, μ' ὅσην ἡ Ἰλιάς, τὸ ὁποῖον φαίνεται ἀληθές, καὶ ἐλπίζει νὰ κάμῃ αὐτὸς τὴν δούλευσιν εἰς τὴν φιλολογίαν. Μετὰ τὴν Ὀδύσσειαν ὑπόσχεται νὰ ἐκδώσῃ καὶ τὴν Ἰλιάδα, καὶ μετ' αὐτὴν μίαν πλήρη συλλογὴν ὅλων τῶν ἐπικῶν ποιητῶν τῶν Ἑλλήνων, τῶν ὁποίων ἐσώθησαν ἢ ποιήματα ὁλόκληρα, ἢ λείψανα καὶ τεμάχια πολύτιμα. Ἡ συλλογὴ αὕτη φαίνεται ὄχι ὀλίγης τιμῆς ἀξία, μάλιστα ἐπειδὴ ἀκόμη δὲν ἔχομεν καμμίαν ὁλόκληρον τῶν ἐπικῶν τῶν Ἑλλήνων. Μετὰ δὲ ταῦτα ὑπόσχεται καὶ τοῦ Πινδάρου μίαν ἔκδοσιν, ἀλλ' ὅλα ταῦτα ἀπαιτοῦν χρόνους πολλοὺς καὶ ἴσως μετὰ ἕνα χρόνον καὶ μισὸν ἀρχίσει τὴν ἔκδοσιν τῆς Ὀδυσσείας.

Ὁ καλός μας Βόλφιος (5) σημειώσεις εἰς τὴν τοῦ Ὁμήρου ἔκδοσίν του οὔτε ἐξέδωκεν, οὔτε θὰ ἐκδώσει, φοβούμενος νὰ μὴν ἐκθέσῃ ἑαυτὸν εἰς τὴν κρίσιν τῶν Ἑλληνιστῶν, καὶ πάθῃ χειρότερα ἀπ' ὅσα ἔκαμε τὸν Εὔνιον (6) αὐτὸς καὶ ὅλη του ἡ σχολή, ὅταν ἐφάνη ἡ παρὰ τούτου ἔκδοσις τῆς Ἰλιάδος, τὴν ὁποίαν, καθὼς καὶ τὴν τοῦ Ἐρνέστου (7), πολλοὶ Ἄγγλοι Ἑλληνισταί, φαίνεται, ὅτι τὴν προτιμοῦν σχεδὸν ἀπὸ τὴν τοῦ Βόλφιου. Γενικῶς δὲ ὅλοι οἱ κριτικοὶ θέλουν, ὅτι ἂν καὶ αὕτη μᾶς ἔδωσε τὸ ὀρθότερον κείμενον τοῦ Ὁμήρου, ἀλλ' εἶναι καὶ αὕτη ἀμελημένη καὶ εἰς πολλὰ ἐσφαλμένη διὰ τὴν ἀπροσεξίαν τοῦ κριτικωτάτου, ἀλλ' ὀκνηροτέρου τρόπον τινὰ τούτου ἐκδότου· ἐπειδὴ ὁ Βόλφιος πρῶτον μὲν εἰς πολλὰ ἀμέλησεν ὡς καὶ αὐτὰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἰδίας του κριτικῆς, τῆς συσταθείσης ἀπ' αὐτόν, καὶ φερούσης τὸ ὄνομα τῆς νέας σχολῆς τῶν Γερμανῶν· ἔπειτα δὲν ἔδειξεν τόσον ἐπίμονον καὶ ἐπίπονον ἐπιμέλειαν, ὥς τε ν' ἀναβῇ εἰς τὰς πρώτας πηγὰς τῆς γενικῆς κριτικῆς, μὲ τὴν ὁποίαν ἠμποροῦσεν, ἔχων τὸν πολύτιμον θησαυρὸν τῶν νεοφανῶν εἰς τὸν Ὅμηρον σχολίων τῆς παρὰ τοῦ Βολοισῶνος ἐκδόσεως τῆς Ἰλιάδος (ἀπὸ τὸν ὁποῖον κατ' ἄλλα ὠφελήθη παρὰ πολύ, καὶ ἔλαβε τὰς ἀρχὰς τῶν κυριωτέρων ἀπ' ὅσα ἐσύστησαν τὴν φιλολογικὴν δόξαν του), πολλὰ μὲν τοῦ κειμένου τὰ ὁποῖα παρέτρεξε νὰ διορθώσῃ, πολλὰ δὲ ἀπ' ὅσα διώρθωσε, μεταβαλὼν αὐτὰ κατὰ τὸ δοκοῦν, χωρὶς πολλὴν ἐξέτασιν καὶ ἐπιστασίαν, ἢ νὰ μὴ ἐγγίξῃ τελείως, ἢ νὰ ἀττάξῃ ἄλλως. Ὁ εὐφυὴς τούτου μαθητὴς Βεκκέρος (8) εἰς ἕνα του σύγγραμμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἐξετάζει μετ' ἄλλων πολλῶν καὶ ταύτην τὴν ἔκδοσιν τοῦ διδασκάλου του, καὶ ἀναφέρει μερικὰ ἀπὸ τὰ λάθη καὶ τὰς παραδρομίας του, ὑπόσχεται μίαν νέαν καὶ ἀκριβῶς διωρθωμένην ἔκδοσιν τοῦ Ὁμήρου, ἀλλ' ὁ Θεὸς ἠξεύρει, πότε οὗτος καὶ ὁ φιλόπονος Ἐνδόρφος (9) καὶ ὁ Βουτμάνος (10), συνεταῖροι μὲν καὶ συνεργάται πρὸς ἀλλήλους, ἔχοντες δὲ ὡς ἀρχηγὸν τὸν Βόλφιον, ὑπεσχέθησαν μίαν καλὴν καὶ καθαρὰν ἔκδοσιν τοῦ Πλάτωνος μετὰ πολλῶν σημειώσεων καὶ παρατηρήσεων κτλ. εἰς 16 τόμους εἰς 8ον καὶ εἰς 8 τόμους εἰς 4ον. Ἀλλ' εἶναι πολλοὶ χρόνοι, ἀφ' οὗ περιμένεται ἀνυπομόνως ἀπὸ τοὺς σοφοὺς τῆς Εὐρώπης, καὶ ἀκόμη δὲν ἐφάνη· διὰ κακὴν μοῖραν ἀπέθανε καὶ ὁ Ἐνδόρφος πρὸ πέντε μηνῶν· μ' ὅλον τοῦτο εἶναι πολλὰ πιθανόν, ὅτι ἀργὰ ἢ ὀγλίγορα πρέπει νὰ γένῃ αὐτὴ ἡ ἔκδοσις, ὅτι καὶ οἱ τέσσαρες οὗτοι ἄνδρες ἐκοπίασαν ἀρκετὰ εἰς τὸν Πλάτωνα, ἄλλος περισσότερον καὶ ἄλλος ὀλιγώτερον καὶ ἔχουν πολλὰ ἑτοιμασμένα. Πρὸ 45 ἡμερῶν ἀπέθανε καὶ ἐδῶ ὁ φιλόγραικος καὶ πολυμαθὴς Κλαβέριος (11) ἀπὸ ἀποπληξίαν, καὶ ἐλυπήθην πολύ, πρῶτον ἐπειδὴ μᾶς ἀγαποῦσε πολύ, δεύτερον ἐπειδὴ τὸν εἶχα γνωρίσει, καὶ ἔπρεπε νὰ ὠφεληθῶ κατὰ πολλά, ἔπειτα διότι καὶ πολλά, τὰ ὁποῖα ἠμποροῦσε νὰ συνεισφέρῃ εἰς τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν, ἔμεναν. Τοῦ Παυσανίου (12) του τυπόνεται ὁ τρίτος τόμος καὶ διὰ τοὺς λοιποὺς εὑρέθησαν μετὰ τὸν θάνατόν του καὶ ἡ μετάφρασις καὶ τὰ σημειώματά του ἑτοιμασμένα· ἀλλ' ἂν ἐζοῦσεν, ἔπρεπε νὰ τὰ κάμῃ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

καλήτερα μὲ τὰς ἀναθεωρήσεις του. Τὸ πολυμαθές του σύγγραμμα de premiers tems de la grèce εἶναι σπάνιον καὶ ἀκριβόν, καὶ διὰ τοῦτο δὲν σὲ τὸ ἔστειλα· ἀλλ' ἐλπίζω νὰ τὸ εὕρω εὐθηνόν, καὶ σὲ τὸ στέλλω μὲ δεύτερον. Καὶ τούτου ἑτοιμάζει νέαν ἔκδοσιν πολλὰ ἐπαυξημένην καὶ διωρθωμένην, ἡ ὁποία ἔπρεπε νὰ γένῃ εἰς πολλοὺς τόμους· ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀκόμη γνωστόν, ἂν τὴν εἶχε τελειώσει, ὡς τε νὰ ἐκδοθῇ μετὰ θάνατόν του.

Περὶ τοῦ Κοραῆ τί νὰ σ' εἰπῶ; εἶδες, ἀδελφέ, τὴν εἰκόνα του εἰς ὅσα ἔγραψεν· ἐπειδὴ εἶναι κατὰ πάντα σύμφωνος μ' ἐκεῖνα· καὶ ὅποιος ἀνέγνωσεν, ὅσα εἶπε, τὸν ἐγνώρισε πολλὰ καλά. Μ' ὅλα τὰ βαθέα του γηρατεῖα εἶναι νόστιμος, ἀστεῖος, πρᾶος, συγκαταβατικὸς καὶ ἀνεκτικὸς εἰς τὰς ἀδυναμίας τῶν ἄλλων· μόνον ἡ λύσσα τῶν παθῶν πολλῶν καλῶν μας ὁμογενῶν τὸν παρεμόρφωσεν εἰς γέροντα μελαγχολοῦντα διὰ νὰ μὴν εἰπῶ ἄγριον θηρίον. Δὲν εἶναι περισσότερον ἀπὸ πενῆντα ἡμέρας, ἀφ' οὗ ὁ πολύτροπος καὶ πολυμορφότερος τοῦ Αἰγυπτίου γόητος Πρωτέως Κοδρικᾶς (13), ὁ καὶ Γραικὸς καὶ Τοῦρκος καὶ Γάλλος γενόμενος, ἀλλ' ἀκόμη καυχώμενος Ἀθηναῖος (ἂν ἦναι Ἀθηναῖοι οἱ καταπλακώσαντες τὴν Ἀττικὴν Ἀλβανοί, ἀπὸ τοὺς ὁποίους αὐτὸς καταγόμενος, ἠθέλησεν ὅμως μὲ τὸ πλαστόν του ὄνομα νὰ μᾶς δείξῃ ὅτι εἶναι ἀπόγονος τοῦ Κόδρου), ἄνθρωπος φοβερὸς νὰ τὸν ἰδῇς, ἀλλὰ φοβώτερος νὰ τὸν ἀκούσῃς, ἀγανακτήσας διὰ τὸ σκηπιταρικόν του δίκαιον, ὅτι τὸν ἀδίκησεν ὁ Κοραῆς, ἐπειδὴ εἶναι ἐδῶ, τόσον γνωστὸς καὶ ἐν ὑπολήψει, ὅσον αὐτὸς «ἀκλεής, ἀΐδηλος, ὑπὸ νεφέεσσιν ἐσκεδασμένος», ἔβαψε τὸ κονδύλι εἰς τὴν χολήν του, καὶ ἐξέδωκεν ἕνα φυλλάδιον γεμάτον πικρίαν φθόνου, ἀναίδειαν, βωμολοχίαν καὶ ἀναισθησίαν, ὅσην θέλεις, τὸ ὁποῖον μᾶς συσταίνει ἀξιόλογα εἰς τοὺς ξένους.

Ὁ σοφὸς ἰατρὸς Pouqueville (14) ἔχει ἕτοιμον διὰ τὸν τόπον μίαν νέαν περιήγησιν τῆς Ἠπείρου, ὅπου ἐχρημάτισε Πρόξενος (Consul) τῶν Γάλλων περίπου δέκα χρόνους, καὶ ἐπαρατήρησε τόσα, ὡς τε ἡ περιήγησίς του θὰ γένῃ εἰς τέσσαρας τόμους εἰς 8ον. Ἂν αἰχμάλωτος προτήτερα, μὴν ἠξεύρων ἀκόμη τὴν γλῶσσαν μας, καὶ μὴ ἔχων ἀρκετὸν διάστημα καιροῦ, πάλιν ἔγραφε, κατὰ τὰς ἀληθεστέρας καὶ ἀκριβεστέρας κρίσεις, τὴν καλήτεραν εἰς τὸν Μωρέαν περιήγησιν ἀπ' ὅσας εἴδαμεν, δὲν πρέπει ἄραγε νὰ προσμένωμεν τώρα ἀπ' αὐτὸν τὴν τελειοτέραν τῆς Ἠπείρου περιήγησιν; Σὲ προμηνύω δέ, ὅτι τὸν Ἀλῆ πασᾶν ἔχει νὰ τὸν ζωγραφίσῃ, μὲ τά, ὅσον δυνατόν, σκοτεινώτατα χρώματα. Ἔπρεπε νὰ ἦναι ἤδη ἐκδιδομένον τὸ σύγγραμμά του, ἂν ἦτον τελειωμένος ὁ χάρτης τῆς Ἠπείρου, τὸν ὁποῖον εἶδα ἡμιτελῆ μίαν ἡμέραν εἰς τοῦ Barbier du Rocage, ὁ ὁποῖος τὸν καταστρώνει· ἕως τὰ μέσα τῆς ἀνοίξεως, ἐλπίζω, ὅτι ἐκδίδεται, καὶ τότε τὴν στέλλω τοῦ ἀδελφοῦ μου καὶ τὴν βλέπεις· ὁ χάρτης τῆς Ἠπείρου γίνεται καὶ πλατύτατος καὶ ἀκριβὴς καὶ ὁ σοφὸς οὗτος Γεωγράφος τὸν λέγει κλασσικόν. Ἡ περιήγησις τοῦ Ἄγγλου Λεάκου (15) εἰς τὴν Γραικίαν, περὶ τῆς ὁποίας ὡμίλησε καὶ ὁ λόγιός μας Ἑρμῆς (16), ὅταν ἐκοινολογήθη, κατεκρίθη πολὺ καὶ ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους καὶ ἀπὸ τοὺς Γάλλους καὶ ἀπὸ τοὺς Γερμανούς· καὶ φαίνεται τῷ ὄντι μικροῦ ἀξία· ἐπειδὴ ὁ πρῶτος τόμος, ὁ μόνος φανεὶς εἰς φῶς πραγματεύεται μόνον περὶ τῆς φιλολογίας τῆς Γραικικῆς γλώσσης καὶ πρωτοῦ μὲν ἐξετάζει τὴν φύσιν τῆς γλώσσης μας, ἀρχίζει ἀπὸ τὰ εἰκοσιτέσσαρα γράμματα, τὰ ὁποῖα διαιρεῖ εἰς φωνήεντα καὶ εἰς σύμφωνα, καὶ ἔπειτα προχωρῶν εἰς τὰς διφθόγγους κάμνει τὴν ἐξετασίν του ὀλίγον σχολαστικωτέραν· μ' ὅλον ὁποῦ ἐν τῷ μεταξὺ τούτων δεικνύει πολλάκις ὅτι ἐμελέτησε ἀρκετὸν καιρὸν καὶ μὲ προσοχὴν ταύτην τὴν ὕλην καὶ οὔτε ἀπὸ νοῦν παρατηρητικὸν εἶναι στερημένος, ἀλλ' ὁμοιάζει εἰς τὰ περισσότερα ὡσὰν νὰ εἶχε σκοπὸν νὰ γράψῃ γραμματικὴν τῆς γλώσσης μας, καὶ ὄχι θεωρίας περὶ τῆς φύσεώς της· ἔπειτα προχωρῶν ἐξετάζει τοὺς συγγραφεῖς μας ἀπὸ τῶν ὁποίων τὰ συγγράμματα ἐκλέγει τὰ χρησιμώτερα εἰς τὸν σκοπόν του τραγούδια τοῦ Ρήγα καὶ μετ' αὐτὰ ἕνα ἄθλιον

πόνημα ἐπιγραφόμενον Ρωσσαγγλογάλλου, τὸ ὁποῖον ἔχει τὸ αὐτὸ ὑποκείμενον μὲ τὰ πρῶτα, ἀλλὰ τοῦ λείπει ὅλη ἡ δύναμις καὶ τὰ νεῦρα ἐκείνων· ἔπειτα ἐξετάζει καὶ ἄλλα συγγράμματα· καὶ εἰς τὸ τέλος ἔχει ἕνα λεξικάκι τρίγλωσσον τῆς Γραικικῆς, Ἀλβανικῆς καὶ Κουτσοβλαχικῆς γλώσσης· ἐν γένει ὁ συγγραφεὺς δὲν δείχνει οὔτε κρίσιν οὔτε παρατηρήσεις ἀνταξίας τῶν μέσων, καὶ τοῦ καιροῦ, ὁποῦ ἐξώδευσεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ Ἔθνους μας. Ὁ δεύτερος τόμος, ὁποῦ ἦτον νὰ πραγματευθῇ περὶ τῶν ἠθῶν, ἐθῶν καὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ γένους μας, δὲν ἐφάνη ἀκόμη καὶ ἴσως, καθὼς βεβαιώνουν τινες, οὔτε θὰ φανῇ ποτέ. Ἐπειδή, λέγουν, ὅτι ὁ συγγραφεὺς πρὸς τὸν ὁποῖον εἶπαν καὶ ἴσως ὄχι ἀδίκως, ὅτι ὤδινεν ὄρος καὶ ἔτεκε μῦν, δὲν τολμᾷ πλέον νὰ ἐκθέσῃ τοὺς κόπους του εἰς τὸ αὐστηρὸν καὶ ἀλάνθαστον κριτήριον τοῦ κοινοῦ, μ' ὅλον ὁποῦ πολλοὶ φίλοι του τὸν ἐπαρακίνησαν νὰ μὴν ἀφεθῇ, ἐγκαρδιόνοντές τον μάλιστα, ὅτι μὲ τὸν δεύτερον τόμον ἠμπορεῖ νὰ ἐξαλείψῃ καὶ τὰς κατὰ τοῦ πρώτου κατηγορίας. Περὶ δὲ τῶν Παρισίων σὲ γράφω κατὰ τὸ παρὸν ὀλίγα, καὶ τὰ περισσότερα τ' ἀναβάλλω εἰς δεύτερον γράμμα μου. Ὅσοι τοὺς ὠνόμασαν, ἀδελφέ, νέας Ἀθήνας, δὲν ἔσφαλαν, μὲ φαίνεται· ἐπειδὴ ὄχι μόνον τὰ σχολεῖά των εἶναι πολλὰ καὶ λαμπρά, καὶ τὰ αὐτὰ μαθήματα παραδίδονται ἀπὸ πολλοὺς διδασκάλους ἐπισήμους κατὰ διαφόρους τρόπους, διὰ νὰ εὐχαριστήσουν τὰς διαφόρους χρείας καὶ τοὺς σκοποὺς τῶν σπουδαζόντων· ἀλλὰ καὶ ἄλλα ἄπειρα μέσα τοῦ νὰ καλλιεργήσῃ τις τὸν νοῦν του παντοῦ συναπαντᾷ· καὶ εἰς τοὺς δρόμους αὐτοὺς εὑρίσκει ὁ ἄνθρωπος συχνὰ πράγματα, ἱκανὰ νὰ εὐχαριστήσουν ὄχι μόνον τὴν περιέργειαν, ἀλλὰ καὶ τὴν φιλομάθειαν· μάλιστα ἂν ἀγαπᾷ τις νὰ σπουδάζῃ τὴν γοητείαν εἰς ὁποίαν πλατεῖαν καὶ στενωπὸν γυρίσῃ, παντοῦ συναπαντᾷ πολλοὺς καὶ σοφοὺς εἰς τοῦτο διδασκάλους. Εἰς τούτους ἐσπούδαξε τόσον καλὰ τὰ μυστήρια ταύτης τῆς θαυμασίας τέχνης ὁ καλὸς Βρετὼν (17), τὸν ὁποῖον σᾶς εὔχομαι νὰ χαίρεσθε αὐτοῦ. Μίαν ἡμέραν ἐσυναπάντησα εἰς τὸν δρόμον ἕνα ἀπὸ τοὺς ἀξιωτέρους καὶ ἐπιτηδειοτέρους ἀγύρτας τῶν Παρισίων, ὁ ὁποῖος μ' ἐφάνη ὁ κυριώτερος διδάσκαλος τοῦ Βρετῶνος· ἔδειχνε πρὸς τὸν συσσωρευόμενον περὶ αὐτὸν ὄχλον θαυματοποιΐας τινάς, τὰς ὁποίας δὲν ἠμπόρεσα νὰ παρατηρήσω καλὰ καὶ ἐφώναζε μεγαλοφωνότατα· «Messieurs, voila des secrets ignares de touts les physissiens, qui ont cependent penetré les mystéres de la nature· Messieurs, adressez-vous, 's'il vousplait, á touts les professeurs de phasique à Paris et vous en serez convaincus si vous leurs demandez, comment cela se fait, ils ne savent ce qu'ils doivent repondre, sivous leurs demandez les couses, ils les ingnorent aussi· tout ce que vous voyez, Messieurs, est le druit des mes lonques et continuelles meditations etc». Δὲν σὲ φαίνεται, ἀδελφέ, ν' ἀκούῃς τὸν Βρετῶνα καυχώμενον εἰς τὰ μυστήρια τῆς τέχνης του τῆς θαυμαστῆς τοῦ νὰ κατασκευάζῃ καλὰ ψιμμύθια, νὰ ἐμποδίζῃ τὴν σύλληψιν τῶν παλλακίδων καὶ ἄλλα οὐτιδανώτερα, καὶ τρομερώτερα; Μὴ μὲ κατηγορήσῃς, ἀδελφέ, ὡς φιλολοίδωρον, ἂν δὲν ἠμπορῶ νὰ σιωπήσω τὴν ἀλήθειαν.

Japélle unchat unchat; Breton unc cherlutan.

Εἰς τὰ βιβλία τοῦ ἀδελφοῦ, τὰ ὁποῖα πρὸ εἴκοσιν ἡμερῶν ἐξεκίνησα, σᾶς ἔστειλα καὶ δύο γραμματικὰς τῆς λατινικῆς γλώσσης παρὰ τοῦ Lemare, μίαν ἰδικήν σου καὶ ἄλλην τοῦ κὺρ Χρηστάρῃ (18), τὸν ὁποῖον προσκυνῶ, καὶ παρακαλῶ νὰ μὲ συγχωρήσῃ, ἂν αἱ πολλαὶ ἀσχολίαι μου δὲν μ' ἐσυγχώρησαν νὰ τὸν γράψω ἰδιαιτέρως· ἀλλὰ μὲ δεύτερον δὲν θ' ἀναβάλω πλέον τὸ χρέος μου· αἱ γραμματικαὶ αὐταὶ εἶναι τῆς τρίτης ἐκδόσεως, ἡ ὁποία τρεῖς ἡμέρας πρὶν στείλω τὰ βιβλία ἐβγῆκεν ἀπὸ τὸν τύπον· καὶ διὰ τοῦτο οὔτε τὰς ἔδεσα πρῶτον ἐπειδὴ δὲν εἶχα ἀρκετὸν καιρὸν καὶ δεύτερον ἐπειδὴ ἦτον ἀκόμη νωπαὶ καὶ τὰ γράμματα τοῦ ἑνὸς φύλλου ἤθελε κολλήσουν μεταδιδόμενα εἰς τοῦ ἄλλου. Ἡ γαλλικὴ μετάφρασις τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως εἶναι ἀκόμη εἰς τὸν τύπον, καὶ ὅταν φανῇ, σᾶς τὴν στέλλω.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Σ' ἔστειλα ἀκόμη καὶ τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Ἀπολλοδώρου, κατὰ παραγγελίαν σου, καὶ τὸν Πλοῦτον τοῦ Ἀριστοφάνους ἐκδοθέντα νεωστὶ μὲ σημειώματα γαλλικὰ κατ' ἐκλογήν μου. Ἀναφέρετε τὸν κύρ Χρησταρῆν, ὅτι ἡ ἐπιτομὴ τῆς γαλλικῆς ἐγκυκλοπαιδείας, περὶ τῆς ὁποίας μ' ἐπαράγγειλε νὰ ἐρωτήσω τὸν κύρ Νικολόπουλον (19), εἶναι ἡ ἰδία, ὁποῦ τὸν ἔλεγα, εἰς ἕνδεκα τόμους, τῆς ὁποίας ἡ τιμὴ εἶναι 30—36 φράνκα. Τὸ μέρος τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας τὸ πραγματευόμενον τὴν Ἠθικὴν εἶναι ἡ φιλοσοφία, ἡ ὁποία εἶναι εἰς τρεῖς τόμους διῃρημένους εἰς ἓξ τμήματα· πόσον πωλεῖται μὲ δεύτερον τοῦ τὸ φανερόνω ἀφεύκτως· τώρα δὲν ἠμπόρεσα, ἐπειδὴ σήμερον καὶ μαθήματα ἔχω πολλά, καὶ τὸ βιβλιοπωλεῖον τοῦ Tancouk p, ὅπως πωλεῖται, εἶναι πολλὰ μακρὰν τῆς κατοικίας μου. Πολλὰ προσκυνήματα ἀπὸ τὸν κύρ Νικολόπουλον πρὸς τὸν κύρ Χρησταρῆν. Ὑγιαίνετε. Αὐτὰς τὰς ἡμέρας στέλλω καὶ τὰς παραγγελίας, ὁποῦ μὲ ἐγράφετε καὶ εἰς 40 ἡμέρας φθάνουν αὐτοῦ· πάλιν ὑγιαίνετε.

18 Ἰανουαρίου 1818 Ν. ἐν Παρισίοις

Χριστόδουλος Κλονάρης

Σήμερον ἔλαβον καὶ τὸ τρίτον γράμμα σου, τὸ ὁποῖον μ' ἔδειξεν ἐκ νέου τὴν γενναιότητά σου, καὶ φιλικωτάτων πρὸς ἐμέ σου διάθεσιν πρὸς τὰ ὁποῖα μὴν ἔχω μὲ τί νὰ σ' ἀπαντήσω, σ' εὐχαριστῶ ἀπὸ τοῦ βάθους τῆς καρδίας μου· ἀλλ' ἂν δὲν ἠμπορῶ ἐγὼ νὰ σ' ἀντιπροσφέρω τι «ἀλλ' οὐκ ἀρετᾷ κακὰ ἔργα, φασιν οἱ ποιηταί». Τὴν κοκόναν (20) Ταρσίτσαν ταπεινῶς προσκυνῶ. Τοῦ ἁγίου Λοιδωροικίου ἀσπάζομαι τὴν δεξιὰν εὐλαβῶς.

Τὸν κύρ Δ. Παλαιόπουλον (21) προσκυνῶ, ὁμοίως καὶ τὸν φίλτατον κύρ Κωνσταντῖνον Καρπενησιώτην (22). Τὸν λογ. Νικολάκη καὶ τὴν σύζυγόν του κοκόναν Εὐφροσύνην προσκυνῶ.

---

1. Λάμπρος Φωτιάδης. Λόγιος καὶ διδάσκαλος τοῦ Γένους. Ἐγεννήθη περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ αἰῶνος εἰς Ἰωάννινα καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸ Βουκουρέστιον τὸ 1805. Ἐσπούδασεν ἀρχικὰ εἰς τὰ Ἰωάννινα εἰς τὰς σχολὰς ὅπου ἐδίδασκεν οἱ Κοσμᾶς Μπαλάνος καὶ Τρύφων καὶ μετὰ ταῦτα μετέβη εἰς τὸ Βουκουρέστιον, ὅπου παρηκολούθησε τὴν διδασκαλίαν τοῦ Νεοφύτου Καυσοκαλυβίτου. Μέγα μέρος ὅμως τῆς μορφώσεώς του ὀφείλει εἰς τὰς κατ' ἰδίαν μελέτας. Τὸ 1793 διωρίσθη σχολάρχης τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βουκουρεστίου ὅπου ἐδίδαξεν ἐπὶ 13 ἔτη μέχρι τοῦ θανάτου. Ὁ Φωτιάδης ἀνέπτυξε σπουδαιοτάτην διδακτικὴν δρᾶσιν καὶ ἀνεδείχθη ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους διδασκάλους τοῦ Γένους κατὰ τὴν προεπαναστατικὴν περίοδον. Εἰς τὰς γλωσσικάς του ἀρχὰς ὁ Φωτιάδης ἦτο συντηρητικώτατος ὀπαδὸς τῆς ἀρχαϊζούσης τάσεως.

2. Γεώργιος Ἡραΐδης. Ἐγεννήθη εἰς τὰ Μουδανιὰ τὸ 1791 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1873. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ Γερμανίαν. Τὸ 1818 μετέβη εἰς Βλαχίαν, ἔγινε Φιλικὸς καὶ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς Ἐπαναστάσεως κατῆλθε διὰ τῆς Τεργέστης εἰς τὴν Ἑλλάδα. Κατὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου τὸ 1822 ἐκλείσθη εἰς αὐτό. Τὸ 1823 ἔγινε Γερουσιαστὴς τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος. Διευθυντὴς τοῦ Γραφείου τοῦ Ἐκτελεστικοῦ τῆς Κυβερνήσεως. Ἐπὶ Καποδιστρίου κατέλαβεν ὑψηλὰς θέσεις. Τὸ 1833 γραμματεὺς ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης καὶ ὡς τοιοῦτος συνετέλεσεν εἰς τὴν διοργάνωσιν τῶν δικαστηρίων. Τὸ 1844 διωργάνωσε τὸ Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον, παρὰ τῷ ὁποίῳ διωρίσθη εἶτα καὶ βασιλικὸς Ἐπίτροπος.

3. Εἰρηναῖος Θήρσιος.

4. Ὀξωνιακὴ Βιβλιοθήκη. Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Ὀξωνίου, νῦν Ὀξφόρδης, πόλεως τῆς Ἀγγλίας. Τοῦτο ἱδρύθη τὸν 12ον μ.Χ. αἰῶνα.

5. Βόλφιος. Βόλφ Φρειδερῖκος—Αὔγουστος. Γερμανὸς Φιλόλογος, 1759—1824. Ἠσχολήθη περὶ τὴν φιλολογίαν ἀποκλειστικῶς. Συνέγραψε πραγματείαν περὶ τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν κ.τ.λ.

6. Ἐνιος—Ἔννιος (Ennius) Κοΐντος. Λατῖνος ποιητής, γεννηθεὶς ἐν Ρωδαιαῖς τῆς Καλαβρίας 230 π.Χ.

7. Ἐρνέστος.—Ernesti, Ἰωάννης—Αὔγουστος. Γερμανὸς φιλόλογος, φιλόσοφος καὶ θεολόγος. 1707—1781. Ἐξέδωκε διαφόρους φιλολογικὰς συγγραφὰς καὶ πολλοὺς ἐκ τῶν ἀρχαίων κλασσικῶν, ὡς τὸν Ξενοφῶντα, Ὅμηρον, Πολύβιον κ.τ.λ.

8. Βεκκέρος. —Bekker (ἢ Βεκκῆρος) Ἐμμανουὴλ—Αὔγουστος. Γερμανὸς φιλόλο-

γος 1785—1871, Ἑλληνομαθέστατος καὶ μὲ μεγάλην φρόνησιν προικισμένος. Βαθὺς γνώστης τῶν ἀρχαίων ποιητῶν καὶ συγγραφέων ἤρχισε νὰ ἐκδίδει σειρὰς ἐκδόσεις.

9. Ἐ ν δ ό ρ φ ο ς.

10. Β ο υ τ μ ά ν ο ς.

11. Κ λ α β έ ρ ι ο ς. Clavier Στέφανος. Γάλλος Ἑλληνιστὴς 1762—1817. Κατ' ἀρχὰς νομικὸς σύμβουλος τοῦ Σατελέ, τὸ 1788 πρόεδρος τοῦ Κακουργιοδικείου τοῦ Σηκουάνα. Ἐδημοσίευσε πλείστας μεταφράσεις συγγραφέων. Μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν, καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας εἰς τὸ Κολλέγιον τῆς Γαλλίας. Ἐξέδωκε τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Ἀπολλοδώρου, τὸν Παυσανίαν, ἱστορίαν τῶν πρώτων χρόνων τῆς Ἑλλάδος κ.τ.λ.

12. Π α υ σ α ν ί α ς. Περιηγητὴς ἐκ Μαγνησίας τῆς Μ. Ἀσίας. Περιηγήθη ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ Ἀντωνίνων τὴν Ἑλλάδα, Μικρὰν Ἀσίαν, Συρίαν, Αἴγυπτον, Λιβύην, Ἰταλίαν. Συνέγραψε πολλὰ ὡς Ἀττικά, Κορινθιακὰ—Ἀργολικά, Λακωνικά, Μεσσηνιακά, Ἠλειακά, Ἀχαϊκά, Ἀρκαδικά, Φωκικά, Βοιωτικά. Τὸ ἔργον του εἶναι πάρα πολὺ πολύτιμον διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιολογίαν καὶ τέχνην.

13. Κ ο δ ρ ι κ ᾶ ς. Παναγιώτης. Ἕλλην λόγιος ἐξ Ἀθηνῶν. Ἀπέθανεν εἰς τὸ Παρίσι τὸ 1827. Μετέβη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν δι' ἀνωτέρας σπουδάς. Τὸ 1783 προσελήφθη ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Σούτσου, ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας, μὲ τὸν τίτλον τοῦ καγκελαρίου. Τὸ 1801 ἔγινε γραμματεὺς τῆς Τουρκικῆς Πρεσβείας εἰς τὸ Παρίσι, βραδύτερον διερμηνεὺς ἐν τῷ Γαλλικῷ Ὑπουργείῳ Ἐξωτερικῶν. Ὁ Κοδρικᾶς ἔγινεν ἰδίως γνωστὸς τὸ 1816. Ἦτο ἔνθερμος ζηλωτὴς τῆς ἑλληνικῆς διαλέκτου ποὺ ἐγράφετο εἰς τὰ Πατριαρχικὰ σιγγίλια καὶ ἡγεμονικὰ χρυσόβουλα. Ἐκηρύχθη κατὰ τῆς μεταρρυθμιστικῆς τάσεως τοῦ Κοραῆ. Αἱ ἰδέαι τοῦ Κοδρικᾶ ἐπέδρασαν ἐπὶ τὴν διαμόρφωσιν τῆς καθαρευούσης ἐπὶ τὸ ἀρχαϊκώτερον περισσότερον τῶν ἰδεῶν τοῦ Κοραῆ.

14. P o u q u e v i l l e.—Φραγκῖσκος. Γάλλος περιηγητὴς καὶ ἱστοριογράφος, 1770—1838. Ἐσπούδασε τὴν Ἰατρικὴν εἰς τὸ Παρίσι. Μετέσχε τῆς γαλλικῆς ἐπιστημονικῆς ἀποστολῆς εἰς Αἴγυπτον, ἀλλ' ἀσθενήσας ἐπέστρεφε τὸ 1798 εἰς Γαλλίαν, ὅτε ἠχμαλωτίσθη παρὰ τὴν Καλαβρίαν ὑπὸ πειρατῶν Ἀφρικανῶν, οἱ ὁποῖοι τὸν ἀπεβίβασαν εἰς τὸ Ναυαρῖνον. Ἀπ' ἐκεῖ τὸν ἔφερον εἰς τὴν Τρίπολιν, ὅπου ἔμεινε φυλακισμένος ἐπὶ δέκα μῆνας. Μετὰ ταῦτα ἐστάλη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐφυλακίσθη εἰς τὸ Ἑπταπύργιον ἐπὶ δύο ἔτη. Ἀπεφυλακίσθη δὲ διὰ τῶν προσπαθειῶν τῆς κυβερνήσεώς του. Κατὰ τὰ ἔτη τῆς φυλακίσεώς του ἠσχολήθη εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τὴν οἰκείωσιν μὲ τὰ ἀφορῶντα εἰς τοὺς Τούρκους. Φθάσας τὸ 1801 εἰς τὸ Παρίσι, ἔτυχεν ἰατρικοῦ διπλώματος, ἀλλὰ δὲν ἤσκησε τὴν ἰατρικήν, καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ πρώτου περὶ τῶν ἀνατολικῶν πραγμάτων ἔργου του, «ταξίδια εἰς Μωρέαν, Κωνσταντινούπολιν, Ἀλβανίαν καὶ πολλὰ ἄλλα μέρη τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας», εἰς τὸ ὁποῖον περιέγραψε τὰς χώρας καὶ τὰ ἤθη τῶν κατοίκων αὐτῶν. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐξεδόθη τὸ 1805 εἰς 3 τόμους καὶ ἐξετιμήθη πάρα πολύ. Μετ' ὀλίγον ὁ Πουκεβὶλ ἀπεστάλη ὡς πράκτωρ τῆς Γαλλίας παρὰ τῷ Ἀλῆ Πασᾷ τῶν Ἰωαννίνων, μὲ τὸν ὁποῖον συνεδέθη στενῶς. Ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα ἀνεκλήθη τὸ 1815, ἀργότερα δὲ διωρίσθη ὡς ἁπλοῦς πρόξενος εἰς τὰς Πάτρας. Ὁ Πουκεβίλ, ἐπιστρέψας κατόπιν εἰς τὸ Παρίσι, κατέγινεν εἰς τὴν συγγραφὴν καὶ ἔκδοσιν τῶν δύο μεγάλων ἔργων, μετὰ τῶν ὁποίων εἶναι συνδεδεμένον τὸ ὄνομά του καὶ μὲ τὰ ὁποῖα ὠφέλησε τὴν ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν: «Ταξίδιον εἰς Ἑλλάδα» μετὰ γεωγραφικῶν χαρτῶν κ.τ.λ. καὶ «Ἱστορία τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος», ἐν ᾗ περιέχεται ἀφήγησις τῶν γεγονότων ἀπὸ τοῦ 1740 μέχρι 1824. Τὸ δεύτερον μετεφράσθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ Ξ. Ζυγούρα 1890. Ὁ Πουκεβὶλ τὸ 1827 ἐξελέγη Ἀκαδημαϊκός.

15. Λ ε ά κ ο ς.—Λὴκ—(Leake) Γουλιέλμος—Μαρτῖνος. Ἄγγλος στρατιωτικὸς καὶ ἀρχαιολόγος 1777—1860. Ἀξιωματικὸς ὢν περιώδευσε τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἐπεσκέφθη τὰς Ἀθήνας, Αἴγυπτον, Κύπρον, Ἰόππην, Συρίαν, περιηγήθη ὁλόκληρον τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐμάζευσε πλουσιωτάτας συλλογὰς ἀρχαίων ἀντικειμένων, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν κοσμήματα τῶν Ἐθνικῶν μουσείων τῆς Ἀγγλίας. Τὸ 1807 ἀπεστάλη ὡς ἀπεσταλμένος τῆς Ἀγγλίας εἰς τὴν Ἤπειρον, ἵνα βολιδοσκοπήσῃ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ τὶς διαθέσεις, ὅτε ἡ Ἀγγλία ἐπολέμει τὴν Τουρκίαν καὶ νὰ ἐξετάσῃ πῶς θὰ ἠμποροῦσε νὰ τὸν ὑποστηρίξῃ ἡ Ἀγγλία. Ὁ Λὴκ παρέμεινεν ἐπὶ μακρὸν εἰς τὴν Ἤπειρον καὶ περιῆλθεν ὁλόκληρον τὴν Ἀλβανίαν μελετῶν τὴν χώραν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως καὶ καθώρισε τὸν τρόπον τῆς ἀμύνης αὐτῆς εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν θὰ εἰσέβαλλον οἱ Γάλλοι. Διὰ νὰ ἀντιδράσῃ εἰς τὰς ἐνεργείας ταύτας ὁ Ναπολέων ἀπέστειλεν εἰς Ἰωάννινα ὡς γενικὸν πρόξενον τῆς Γαλλίας τὸν Πουκεβίλ. Ἡ μακρὰ παραμονὴ τοῦ Λὴκ εἰς τὴν Ἤπειρον ὑπῆρξε σημαντικωτάτη ἀπὸ ἀπόψεως ἱστορικῶν πληροφοριῶν, καθ' ὅσον εἰκόνισεν οὗτος τὴν ἐν Ἠπείρῳ κατάστασιν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἀφοῦ ἔμαθε καλῶς τὴν ἑλληνικὴν καὶ συνεδέθη μὲ πλείστους διαπρέποντας Ἕλληνας καὶ Ὀθωμανούς, ἠμπόρεσε νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὰ ἤθη καὶ τὸν βίον τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν δημόσιον καὶ ἰδιωτικὸν βίον τοῦ Ἀλῆ. Εἰς τὸν Λὴκ ὀφείλομεν πολυτίμους λεπτομερείας τῆς ἱστορίας τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ.

16. Λ ό γ ι ο ς Ἑ ρ μ ῆ ς. Ὁ Λόγιος Ἑρμῆς εἶναι ἡ πρώτη ἑλληνικὴ φιλολογικὴ ἐφημερὶς ἢ μᾶλλον περιοδικόν, ἐξεδίδετο εἰς τὴν Βιέννην κατὰ δεκαπενθήμερον ἀπὸ δύο τυπογραφικὰ φύλλα ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1811 ὑπὸ τοῦ Ἀνθίμου Γαζῆ. Διακοπείσης τῆς ἐκδόσεως

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

αὐτοῦ τὸ 1814, ἐξεδόθη καὶ πάλιν κατὰ τὸ 1816 ὑπὸ τοῦ Θεοκλήτου Φαρμακίδου, μὲ χρηματικὴν βοήθειαν τοῦ Κοραῆ, καὶ τοῦ ὁποίου διηρμήνευσε τὰς ἀρχὰς καὶ ἰδίως τὰς περὶ γλώσσης. Τὸ περιοδικὸν τοῦτο εἰς τὸ ὁποῖον συνειργάζοντο οἱ περὶ τὸν Κοραῆν λόγιοι, ἐδημοσίευσε διαφόρους ἀξιολόγους πραγματείας καὶ συνέτεινε μεγάλως εἰς τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Ἔθνους. Τὴν 1ην Μαΐου 1821 διεκόπη ἡ ἔκδοσις τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ, διότι ἡ Αὐστριακὴ κυβέρνησις ἀπῄτησε, ὅπως δημοσιευθῇ παρ' αὐτοῦ ἡ ἀποκήρυξις τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐκραγείσης ἐπαναστάσεως, ἡ ὁποία ἐγένετο μὲ πίεσιν τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε'.

17. Βρετὼν—Μπρετὸν ντὲ λὸς Ἑρρέρος, (Breton de los Herreros), δὸν Μανουήλ. Ἱσπανὸς θεατρικὸς συγγραφεὺς 1796—1873.

18. Χρησταρῆς—Μιχαήλ. Λόγιος. Ἐγεννήθη εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ ἀπέθανε τὸ 1831. Ἐδιδάχθη τὰ ἐγκύκλια εἰς τὴν πατρίδα του καὶ εἰς τὸ Πατάβιον. Μετὰ ταῦτα μετέβη εἰς Βιέννην. Ἐσπούδασε τὴν ἰατρικήν, τὴν ὁποίαν ἐξήσκησεν εἰς τὸ Βουκουρέστιον ἀπὸ τοῦ 1818. Ἐνεγράφη εἰς τὰ μέλη τοῦ «Ἑλληνικοῦ Λυκείου» (Ἑταιρείας ἀποσκοπούσης τὴν ἐξύψωσιν τοῦ φρονήματος τῶν Ἑλλήνων) καὶ παραλλήλως ἐκαλλιέργη τὰ γράμματα, μεταφράζων δράματα ἐκ τῆς Ἰταλικῆς καὶ Γαλλικῆς πρὸς διδασκαλίαν ἀπὸ σκηνῆς τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ Θεάτρου. Ἔγινε Φιλικὸς καὶ ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος κατὰ τὴν ἐν Βλαχίᾳ ἐξέγερσιν, εἰς τὴν μάχην τοῦ Δραγατσανίου, ἐξ ἧς μόλις ἐσώθη εἰς Τρανσυλβανίαν. Ἐξέδωκε: Στοιχεῖα Ἀριθμητικῆς καὶ Ἀλγέβρας τοῦ Μέσβουργ (Πατάβιον 1804). Περὶ ἠθικῆς καὶ εὐδαιμονίας (ἐκ τοῦ γαλλικοῦ, Βιέννη 1816). Ἰούνιος Βροῦτος, τοῦ Βολταίρου (Βουκουρέστι 1820) καὶ Μερόπη 1820. Κατήχησις τῶν κυριωτέρων κοινωνικῶν καθηκόντων 1831.

19. Νικολόπουλος Κωνσταντῖνος. Ἕλλην λόγιος, γεννηθεὶς ἐν Σμύρνῃ 1774 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸ Παρίσι 1842. Οἱ γονεῖς του κατήγοντο ἀπὸ τὴν Ἀνδρίτσαιναν. Ἐσπούδασε εἰς τὴν Σχολὴν τῆς Σμύρνης, τὸ 1800 μετέβη εἰς τὸ Παρίσι, διὰ νὰ εὐρύνῃ τὰς γνώσεις του. Διὰ νὰ συντηρῆται ἔγινεν οἰκοδιδάσκαλος. Ἐγνωρίσθη μὲ πολλοὺς Γάλλους καὶ ἐξετιμήθη ἀπ' αὐτούς. Διωρίσθη ὑπάλληλος τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας καὶ ἔτσι ἠδυνήθη ἀνετώτερον νὰ ἀσχοληθῇ εἰς τὴν φιλολογίαν. Ἦτο πάρα πολὺ βιβλιόφιλος καὶ κατήρτησε μίαν τῶν πλουσιωτέρων ἰδιωτικῶν βιβλιοθηκῶν τῆς Εὐρώπης, ποὺ περιελάμβανε σπανιωτάτας ἐκδόσεις. Τὴν βιβλιοθήκην αὐτὴν ὁ Νικολόπουλος ἐκληροδότησε εἰς τὴν σχολὴν τῆς Ἀνδριτσαίνης, ἦτο ἕνας ἀπὸ τοὺς σπουδαιοτάτους ἑλληνιστὰς καὶ φιλοπονωτέρους συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς του.

20.

Ἡ δευτέρα ἐπιστολὴ τοῦ Κλονάρη πρὸς τὸν Πραΐδην ἔχει τὸν ἀριθμὸν 15747α, καὶ φέρει χρονολογίαν 20 Ὀκτωβρίου 1818, εἶναι δὲ καὶ αὐτὴ φιλολογική.

15747α'

Κάμε, ἀδελφέ, καὶ σὺ τρόπον νὰ ἔλθῃς ἐδῶ, διὰ νὰ περνῶμεν τὰς ὀλίγας ὥρας τῆς μικρᾶς εὐκαιρίας μας, συνομιλοῦντες γλυκὰ καὶ περιδιαβάζοντας εἰς τὸν ὡραῖον Κεραμεικὸν (1) ἢ τὸν τερπνὸν τοῦ Λουξεμβούργου κῆπον· οὗτος ὀλίγα βήματα ἀπέχει ἀπὸ τὴν κατοικίαν μου· μάλιστα μετὰ τὸν περίπατόν μας ἠμποροῦμεν ἐνίοτε νὰ διαβαίνωμεν εἰς τὸ παρακείμενον Ὠδεῖον, διὰ νὰ ἀκούωμεν τὰ πάθη τῶν παλαιῶν καὶ νέων ἡρώων. Δὲν ἠξεύρεις, πόσον ἐπεθύμησα τὴν ἥσυχον καὶ γλυκεῖαν συναναστροφήν σου. Ἐδῶ εἶναι πολλοὶ Γραικοί· ἀλλὰ ποῖος ἠμπορεῖ νὰ συμβιβασθῇ τόσον οἰκείως μὲ ἀνθρώπους συμπεριφέροντας παντοῦ τὰς καλὰς τῆς θαυμαστῆς μας ἀνατροφῆς ἕξεις, μὲ τὰς ὁποίας πόσην τιμὴν στοχάζεσαι ἔξω ἀπ' ὀλίγους, οἱ λοιποὶ δὲν κάμνουν εἰς τὸ γένος καὶ πόσα δὲν ὑπόσχονται εἰς αὐτὸ μὲ τὴν ἐπιστροφήν των! Συμπαρηγορούμεθα οἱ δύο μὲ τὸν Πίκολον (2), μὲ τὸν ὁποῖον καὶ συγκατοικῶ εἰς τὸ αὐτὸ σπῆτι· ἀλλὰ πόση ἔπρεπε νὰ ᾖναι ἡ διαφορὰ ἂν εἴμεθα τέσσαρες καὶ πέντε ὁμόφρονες. Ἀκούω, ὅτι ἔρχεται ὁ Φωτύλας (3)· ἀλλὰ τί πρέπει νὰ προσμένω, σὲ παρακαλῶ, ἀπ' ἄνθρωπον, ὅς τις πάντοτε συλλογίζεται, καὶ φαίνεται ἀποφασισμένος ν' ἀρχίσῃ νὰ κοινόνῃ τοὺς θαυμασίους καρποὺς τῶν πολυχρονίων συλλογισμῶν του, ὅταν οἱ ἄλλοι παύουν. Ἂν ἤμουν σύντροφος τῶν κάτω ἀνθρώπων, ἠμποροῦσα κἄτι νὰ προσμένω ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον· ἐνόσῳ ὅμως ζῶ, δι' ἐμένα εἶναι νεκρός· ἴσως ἠμποροῦσε νὰ τὸν ὑποφέρῃ πολλοὺς ἀκόμη χρό-

νους ἡ Βουκουρεστινὴ Ὑπατία (4), ἐπειδὴ ἀγαπᾷ νὰ λέγῃ πάντοτε καὶ νὰ μὴν ἀκούῃ ποτέ, διότι τὰ ἠξεύρει ὅλα, καὶ νομίζουσα, καθὼς φαίνεται, τὴν σοφίαν φορτίον βαρύ, θέλει νὰ ἐλαφρόνεται· ἐγὼ ὅμως, κατὰ δυστυχίαν, ὅταν μεταχειρίζωμαι τὸν καθρέπτην μου, παρατρέχω τὰς ρυτίδας μου καὶ κυττάζω ὅτι ἔχω δύο αὐτιὰ καὶ ἕνα στόμα. Μανθάνω, ὅτι ἡ φιλόσοφος ἀρχόντισσα ξερνᾶ κατ' ἐμοῦ ὅσα δὲν ἠμπορεῖ, ἀλλὰ ἐλπίζω καὶ ἐγὼ νὰ ἐπιστρέψω μὲ τόκον πολλαπλάσιον προθυμότατα· ἴσως οἱ Παρίσιοι, καθέδρα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς γυναικολατρίας, ἠμποροῦσαν νὰ διδάξουν πάντα ἄλλον εἰς τὸν τόπον μου, νὰ μὴ παρατρέχῃ ἀπὸ τὰς ἀπαιτουμένας τόσον ἀδυσωπήτους, παρὰ τοῦ γυναικείου γένους λατρείας κἀμμίαν· οὐδὲ πρὸς κἀμμίαν ἀνεξαιρέτως. Ἀλλ' ἐγὼ κατὰ κακὴν μοῖραν ἐβύζαξα ἀπὸ τὰς πρώτας στιγμὰς τῶν βουνῶν τοῦ Ζαγορίου τὴν ἀγριότητα καὶ εἶναι πλέον ἀδύνατον νὰ μὲ μάθουν ποτὲ νὰ προσφέρω ἀναισθήτως πρὸς ἕνα χοντρὸν καὶ ἀνάλατον κομμάτι κρέας θυμίαμα ὡς πρὸς θυμίαμα. Διὰ νὰ γελάσῃς δὲ ὀλίγον, ἄκουσε ἕνα ἢ δύο παραδείγματα τῆς ὀρεινῆς μου τραχύτητος. Κάποιος ἀπὸ τοὺς καλούς μας ἐδῶ λογίους μ' ἐζήτησε νὰ τὸν εἰπῶ εἰλικρινῶς τὴν ἀλήθειαν περὶ τῶν προτερημάτων του· καὶ ἐπειδὴ ἐλεήσας τὸ ἀνθρώπινον, ἄφησα νὰ πέσῃ ἀπὸ τὸ στόμα μου μέρος αὐτῆς μικρότατον, ἐλυπήθη ὁ ἄνθρωπος, καὶ μ' εἶπε, γελῶν ἀνόρεκτα, ὅτι πρέπει νὰ κάμω ἔρωτα μὲ κἀμμίαν Παρισινήν, διὰ νὰ μὲ δώσῃ τὸν τόρνον τῆς Γαλλικῆς ἀστειότητος, καὶ τὸ χειρότερον, ἐπέφερεν, ἐξακολουθῶν ἀκόμη τὸν παράδοξον γέλωτα, ὅτι δι' ἀγάπην πρὸς ἐμὲ προσφέρει τὴν φιλίαν μιᾶς γνωριμίας του, τὴν ὁποίαν μ' ἐνθύμισεν ὅτι εἶδα πολλάκις εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Πατεπιστημίου, ἀναγινώσκουσαν μέν, καθὼς αὐτὸς μὲ εἶπε, φιλολογοῦσαν δέ, καθὼς μαρτυροῦν τὰ μάτια μου, ἀλλ' ἐγώ, ἐπειδὴ ἀφ' οὗ ἐγνώρισα τὴν φιλόσοφον ἀρχόντισσάν σας, ἔλαβα τόσην ἀντιπάθειαν πρὸς τὰς λεγομένας ἀπὸ τοὺς Γάλλους femmes savantes, τὸν ἀπεκρίθην μὲ τὸν νοῦν μου, ὅτι μ' ὑποχρεόνει πολὺ ἡ φιλία της, ἂν μεταδώσῃ κ' ἐμένα τὴν θαυμαστὴν φιλοκαλίαν της καὶ τὴν ἔμπνευσιν τῆς βραχνιασμένης Μούσης της. Ἀναμφιβόλως ἔχων τὰ δύο ταῦτα μέσα, ἤ, ἂν θέλῃς, ἐργαλεῖα τῆς τέχνης, ἠμπορῶ, γράφων ᾠδὰς εἰς τὴν ἄνοιξιν, ν' ἀρχίζω ἀπὸ τὸν σιδηρόφρονα θεὸν χειμῶνα, καὶ τὴν σκυθρωπὴν σκηνὴν ὅλων τῶν κακῶν του, καὶ νὰ τελειώσω παράκαιρα εἰς ὀπτασίαν τῶν Μουσῶν (ἀπὸ τὰς ὁποίας ἔπρεπε ν' ἀρχίσω), ἂν ἠμποροῦν νὰ ᾖναι Μοῦσαι τοιαῦται Μαινάδες φορτωμέναι μῦρα, τὰ ὁποῖα ἡ τρυφερὰ τοῦ εὐαισθήτου μας ποιητοῦ μύτη ἐξέλαβεν εὐωδίαν ἀμβροσίας. Γνωρίζεις, ποίου σοφοῦ ἀνδρὸς εἶναι ἡ εἰκών.

Ἄλλος πάλιν, ἐπειδὴ δὲν ἠμπόρεσε νὰ μὲ πείσῃ, ὅτι ἀπέκτησε τὸν τίτλον τοῦ συγγραφέως, μαυρίζων τὸ χαρτὶ μὲ τὴν μελάνην, μ' ἐχρησμοδότησε μὲ θυμόν, ὅτι καὶ εἴκοσιν ἀκόμη χρόνους ἂν διατρίψω εἰς τοὺς Παρισίους δὲν θ' ἀπομάθω τὴν αὐστηρότητα τῆς Τουρκίας. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτον ἀπεκρίθην ὄχι πλέον μὲ τὸν νοῦν μου, ἀλλὰ μὲ τὸ στόμα, ὅτι καὶ τοῦ Μαθουσάλα τοὺς χρόνους ἂν ζήσω ἐδῶ, δὲν θὰ μάθω νὰ ὑπέρχωμαι καὶ τοιοῦτον ἄνθρωπον, ὅς τις οὔτε καλπάκι κἂν ἠμπόρεσε νὰ ὀνομασθῇ, ἀλλὰ λέγεται Σκοῦφος (5)· ἠμπορεῖς νὰ νομίσῃς, ὅτι ταῦτα ὑπαγορεύονται ἀπὸ τῆς φιλοσκωμμοσύνης τὸ δαιμόνιον· ὄχι, ἀδελφέ, δὲν εἶναι τοῦτο, ἀλλὰ θέλω νὰ σ' εἰπῶ, μὲ τὸ πρῶτον μεν, ὅτι

ὡς οὐδὲν ἡ μάθησις, ἂν μὴ νοῦς παρῇ,

μὲ τὸ δεύτερον δέ, ὅτι ἡ ψευδομάθεια εἶναι πολὺ φοβερώτερον θηρίον ἀπὸ τὴν ἀμάθειαν. Θέλεις καὶ τρίτον; Μίαν ἡμέραν διέβαινα μ' ἕνα Γραικὸν μαθητὴν τῶν ἰατρικῶν μαθημάτων ἀπὸ τὸ παλάτιον τοῦ Λούβρου, τὸ ὁποῖον, ὅσον τὸ βλέπει ὁ ἄνθρωπος, τόσον ὡραιότερον φαίνεται, καὶ ἀντὶ νὰ χορτασθῇ, μαγεύει τὸν θεατὴν περισσότερον· ἀλλ' ὁ σύντροφός μου, ἰδών, ὅτι τὸ κυττάζω μ' εὐχαρίστησιν, ἐγέλασε μὲ τὴν ἁπλότητά μου, καὶ μ' ἐκένωσεν ἀμέσως ἕνα πλούσιον σωρὸν ἐπιχειρημάτων καὶ λόγων ἀναντιρρήτων, διὰ νὰ μ' ἀποδείξῃ, ὅτι τῶν Σουλτάνων καὶ Σουλ-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

τανισσῶν τὰ σαράϊα εἶναι πολὺ ὡραιότερα. Πρὸς τοῦτον δὲν ἀπετάθην πλέον οὔτε μὲ τὸν νοῦν οὔτε μὲ τὸ στόμα· ἀφ' οὗ ἡ ὡραιότης τῆς τέχνης ἐκείνης δὲν ἐλάλησεν εἰς τὴν καρδίαν του· τὶ νὰ τὸν σπάνω ἐγὼ τὰ αὐτιὰ εἰς μάτην; Ἔπειτα ἦτον καὶ Κωνσταντινουπολίτης ὁ ἄνθρωπος· ποῦ νὰ σ' ἔχω ἐδῶ, νὰ γυμνάζῃς τὴν πολύτιμον ὑπομονήν σου, καὶ νὰ κάμνῃς τὸ στόμα σου ἀκόμη μικρότερον, τὸ δὲ στομάχι πλατύτατον. Τί κάμνουν αὐτοῦ οἱ ἰδικοί σας νέοι σχολαστικοί, καὶ παμπάλαιοι νεωτερισταὶ καὶ ἄρχοντες διδάσκαλοι; Ἔφεραν τέλος ὡς φιλόσοφοι ἄρξαντες τὸν χρυσοῦν αἰῶνα, τὸ ὁποῖον ηὔχετο μέν ποτε ὁ Πλάτων, ἀλλ' ἡ πρόνοια ἀπεταμίευε διὰ τὴν Βλαχίαν; Ἀλλ' ἐπειδὴ λέγεις, ὅτι ταῦτα εἶναι ἄξια λήθης, ἂς μεταβῶμεν εἰς ἄλλα λόγου ἀξιώτερα, ἐπειδή, σᾶς εἶχα στείλει ἀπὸ τὴν Βιένναν τὴν Μετρικὴν τοῦ Γ. Ἑρμάνου (6), σὲ ἀναφέρω τώρα ἐν παρόδῳ, ὅτι οὗτος ὁ ἄλλως ἀξιοθαύμαστος φιλόλογος νομίζεται ἀπὸ πολλοὺς συστηματικὸς εἰς μερικὰ καὶ παραδοξολόγος, μ' ὅλον ὅτι ἀπ' ὅσα συγγράμματα ἔχομεν περὶ μετρικῆς τὸ ἰδικόν του εἶναι τὸ τελειότερον. Οἱ Ἄγγλοι ἑλληνισταί, τῶν ὁποίων ἡ κρίσις, μάλιστα περὶ τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν, ἔχει, καθὼς ἠξεύρεις, βάρος πολύ, δὲν ἀπεδέχθησαν κατὰ πάντα τὴν Μετρικήν του, λέγοντες, ὅτι πολλάκις βιάζει τὰ διάφορα μέρη τῆς τέχνης, διὰ νὰ τ' ἀνοίξῃ εἰς τὸ γενικὸν σύστημα τῆς ἰδικῆς του μετρικῆς. Εἰς ἄλλα πάλιν μέρη δὲν συμβιβάζεται αὐτὸς πρὸς ἑαυτόν· εἰς πολλὰ δὲ ἀκολουθεῖ τὴν ἄναρχον καὶ ἀτελεύτητον φιλοσοφίαν τῶν Γερμανῶν, καταντᾷ τόσον σκοτεινός, ὥς τε εἶναι ἄξιον ἀπορίας, ἂν ἐννοεῖ καὶ αὐτός, ὅσα ἔγραψεν. Ἴσως αὕτη ἡ κρίσις εἶναι αὐστηροτέρα· ἀλλ' ὅπως καὶ νὰ ᾖναι, βάσις βέβαια τῆς τέχνης κρίνονται οἱ παλαιοὶ διδάσκαλοι καὶ πρὸ πάντων ὁ Ἡφαιστίων (7)· καὶ ὁ φρόνιμος φιλόσοφος τότε ἠμπορεῖ νὰ ἐλπίσῃ, ὅτι δὲν ἀπεπλανήθη, ὅταν ἀκολουθῇ τὸν δρόμον τῶν θεωριῶν καὶ φιλομαθῶν παρατηρήσεών του, μὴ ἀπομακρυνόμενος ἀπὸ τὰς ἀρχὰς ἐκείνων· καὶ τοιαύτας πραγματείας ἔγραψαν ὀλίγας οἱ Ἄγγλοι· ἀλλ' εἶναι κατ' ἀτυχίαν μερικαί, περὶ ἑνὸς στίχων εἴδους, ἢ δύο. Ἡ ὕλη εἶναι καθ' ἑαυτὴν δυσκολωτάτη· ἀσφαλὴς καὶ ἀλάνθαστος ὁδηγὸς εἰς τὴν ἀλήθειαν εἶναι ὁ μακρὸς καὶ βραχὺς χρόνος καὶ ἡ χρῆσις καὶ προσαρμογὴ αὐτοῦ εἰς τὰς λέξεις, μανθανόμενα ἀπὸ τὴν τριβὴν καὶ συνήθειαν τῆς ζωντανῆς προφορᾶς, ἀλλὰ μὴ εὑρισκόμενα ἀπὸ τὰς εἰκασίας καὶ ἐξετάσεις, ὡς φεύγοντα φυσικὰ τὰς μεταφυσικὰς θεωρίας, δυναμένας μὲν νὰ διακρίνουν πολλάκις τὸν τακτικὸν δρόμον τῶν νόμων τῆς φύσεως, ἀλλά, μὴν ἠμπορούσας ν' ἀκολουθήσουν τὰς παρεκτροπὰς τῶν φαντασιῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἀναποφεύκτως ὑπόκεινται αἱ γλῶσσαι, ὡς ἔργα τῶν ἀνθρώπων· καὶ διὰ τοῦτο μένει πλέον ἡ τέχνη, εἰς μὲν τοὺς τολμηροτέρους ὡς πεδίον εὐρύχωρον καὶ ἐλεύθερον νὰ εὐχαριστοῦν τὴν πλασματομανίαν των τρέχοντες ὅπως καὶ ὅπου θέλουσιν· εἰς δὲ τοὺς προσεκτικοὺς τῆς ἀληθείας θηρευτὰς βουνὸν πάντοθεν δύσβατον καὶ ἀπόκρημνον. Ἡ παρὰ τοῦ Λεονάρδου Ὄχτκου (8) γενομένην ἐν Ὀξωνίᾳ κατὰ τὸ 1810 ἔκδοσις τοῦ Ἡφαιστίωνος, εὐλόγως ἀξία νὰ ἔμβῃ εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ Nariorum, εἶναι ἀρκετὰ χρήσιμος εἰς τὴν μετρικὴν τέχνην, ἐπειδὴ ἔχει πολλὰς περὶ τῶν διαφόρων μέτρων διατριβὰς συντόμους μέν, ἀλλὰ σοφὰς γραμμένας λατινικά. Πρὸ ἡμερῶν ἐφάνη καὶ τὸ Γ τῆς Ἰλιάδος ἀπὸ τὸν Βολισσινὸν ἐκδότην (9). Ἀναφαίνεται πάλιν εἰς τὴν σκηνὴν ὁ ἀκούραστος παπᾶ τρέχας· τρέχει, φωνάζει, θυμόνει, πάλιν συνέρχεται, ἀλληλογραφίας ἀνοίγει, ἀνακατόνεται παντοῦ καὶ τί δὲν κάμνει, στοχάζεσαι, διὰ τὴν μάθησιν! ἂν ὁ ὑπέρμετρος ὑπὲρ τῆς παιδείας ζῆλός του τύχῃ ν' ἀπαντήσῃ κριτὰς ψυχροτέρους

οἷς ἀεὶ δριμεῖα χολὰ ποτὶ ῥινὶ κάθηται,

καὶ τὸν κρίνουν ἄκαιρον ἐνίοτε, τὸ πολὺ πρέπει νὰ γελάσουν διὰ τοῦτο, καὶ νὰ μὴ τολμήσουν νὰ ὑπάγουν παρακεῖθε μὲ τὴν ἁπλότητα τῆς αἰδεσιμότητός του. Εἰς ὀλίγα ὅμως μέρη μὲ φαίνεται (τολμῶ νὰ σ' εἰπῶ τὴν γνώμην μου εἰς τὸ αὐτί), ὅτι ἡ ἑρμηνεία τοῦ συγγραφέως δὲν συμβιβάζεται κατὰ πάντα μὲ τὴν ὑπόθεσιν· ἀλλ' ἡ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

μὲν γλῶσσα ἀγωνιζομένη νὰ ὑψωθῇ ἀνωτέρω τοῦ κοινοῦ καὶ τετριμμένου ἰδιώματος προσκρούει εἰς τὴν ἀστειότητα, θέλουσαν ὕφος οἰκεῖον καὶ ταπεινότερον· ἀλλοῦ πάλιν ἡ ἀστειότης ρίπτει τὴν γλῶσσαν εἰς ταπείνωσιν καὶ ἀνακολουθίαν· ἐπειδὴ ὑπτιάζει καὶ μεταπίπτει ὄχι τόσον ἀνεπαίσθητα ἀπὸ τὴν πρώτην ἐκείνην καὶ ἀξιωματικωτέραν ἑρμηνείαν. Ἰδοὺ (ἂν δὲν ἦναι πολλὰ λανθασμένη ἡ γνώμη μου) πόσον ὑποσκελίζει τὸν συγγραφέα ἡ ἄμορφος ἀκόμη γλῶσσα. Μὲ πόσον λοιπὸν φόβον καὶ προσοχὴν πρέπει, ἀδελφέ, νὰ ἐγγίζωμεν τὸ κονδύλι, ὅταν βλέπωμεν, ὅτι παραπατεῖ ὁπωσοῦν καὶ ὁ εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν τέχνην τοῦ γράφειν τεχνικώτατος καὶ εὐφυέστατος ἀπ' ὅλους, ὅσοι ἔγραψαν Γραικικά. Ἂς ὑπάγουν τώρα νὰ μὲ καυχῶνται οἱ λεγόμενοι χυδαϊσταὶ εἰς τὴν θαυμαστὴν εὐκολίαν των. Ἐμεγαλοφρονοῦσε καὶ ἡ σκύλλα τοῦ μύθου, ὅτι γεννᾷ καὶ πολλὰ καὶ ὀγλίγορα· ἀλλὰ τὴν ἐνθύμισαν, ὅτι εἶναι μήτηρ τυφλῶν. Καὶ διὰ τοῦτο μὲν ὑπομονή· ἀλλὰ τί νὰ κάμεν μὲ τὸ νεοφανὲς κόμμα τῶν ἐλεεινῶν ναρθηκοφόρων τῆς παιδείας, ἐπαγγελλομένων δὲ Βάκχην, οἵτινες, πρὶν ἀρχίσουν νὰ σπουδάσουν, γίνονται ἔξαφνα, δὲν ἠξεύρω διὰ τίνος θαύματος, συγγραφεῖς χωρὶς κόπον; Καὶ ἔπειτα δὲν θέλεις νὰ πιστεύσῃς ὅτι ὑπάρχει μαγεία; εἰς τὸ τέλος ταύτης τῆς ραψῳδίας ἐπροστήθησαν ὡς παράρτημα καὶ ὀλίγαι σημειώσεις τοῦ παπᾶ τρέχα, τὰς ὁποίας ἴσως δὲν σφάλλει τις νὰ ὀνομάσῃ φιλανθρώπου καὶ φιλόπαιδος γέροντος παίγνια. Ἔχει προσέτι ἡ ραψῳδία καὶ δύο εἰκόνας, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἡ μὲν πρώτη παριστάνει τὴν συνομιλίαν τῆς Ἀφροδίτης λαβούσης σχῆμα τροφοῦ, καὶ τῆς Ἑλένης, ἡ δ' ἄλλη τὸν Ἀλέξανδρον καὶ τὴν Ἑλένην συνερχομένην εἰς ὕπνον. Ὁ Βόλφιος (10) ἐδημοσίευσεν ὄχι πρὸ πολλοῦ νέαν τοῦ Ὁμήρου ἔκδοσιν, εἰς τὴν ὁποίαν φέρονται ὀλίγαι νέαι διορθώσεις· κατὰ δὲ τ' ἄλλα ἔχει τὸ αὐτὸ σχῆμα καὶ μέγεθος καὶ τοὺς αὐτοὺς χαρακτῆρας τῶν γραμμάτων χωρὶς καμμίαν προσθήκην ἢ ἀφαίρεσιν· μάλιστα τὸ χαρτίον καὶ ἡ ὡραιότης τῶν χαρακτήρων καὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους συμμετρίας τῆς δευτέρας ἐκδόσεως εἶναι πολὺ ἀνώτερα παρὰ τὰ τῆς τρίτης ταύτης. Ἐφάνησαν καὶ τῶν διαλόγων τοῦ Πλάτωνος τέσσαρες τόμοι διῃρημένοι εἰς ἕξ μέρη εἰς 8ον. Τούτην τὴν ἔκδοσιν ἡτοίμαζαν, καθὼς ἄλλοτε σ' ἔγραφα, ὁ Βόλφιος καὶ ἄλλοι τινες· ἀλλὰ τώρα ἀπὸ τὸν τίτλον τοῦ βιβλίου ἡ μὲν ἔκδοσις ἀποδίδεται εἰς τὸν Βεκκέρον (11), ἡ δὲ μετάφρασις εἰς τὸ λατινικὸν ἐπιγράφεται καὶ εἶναι τοῦ Βολφίου. Δὲν ἔχει δὲ τίποτε περισσότερον ἀπὸ τὸ κείμενον καὶ τὴν λατινικὴν μετάφρασιν. Ἐφάνησαν πρὸ ἑνὸς μηνὸς Antiquités romaines aitableau des moeursusages et institutiones de romains, dans leyuelon expose taut ce qui a de rapport à leur réligion, gauvernemenr, lais tatique militaire, repas spectacles, monnaies etc-etc traduit de l'anglaisur la rme colitoⁿ avec des notes du tradu cleur français et quelques-unes du traducteur allemand. 2 vol. in 8o 12 francs. Ὅταν ἕνα βιβλίον φθάσῃ εἰς τὴν ἑβδόμην ἔκδοσιν, εἶναι πλέον ἀρκετὰ συστημένον, στοχάζομαι, καὶ ὅποιος δὲν θεωρεῖ ξένην τῆς ἰδικῆς του σπουδῆς τὴν πραγματευμένην εἰς αὐτὸ ὕλην, ἠμπορεῖ νὰ τ' ἀγοράσῃ, χωρὶς νὰ φοβηθῇ, ὅτι δὲν λαμβάνει ὀπίσω τὴν καταβληθεῖσαν τοὐλάχιστον τιμήν. Περὶ δὲ τοῦ παρόντος σὲ λέγω μόνον, ὅτι εἶναι καρπὸς εὐρυχώρου πολυμαθείας, καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ Γερμανίαν ἔγεινε κλασσικόν, εἰς δὲ τὴν Γαλλίαν, καθὼς ἐφάνη, ἡ διοίκησις ἠγόρασε 40 σώματα διὰ τὰς δημοσίας βιβλιοθήκας.

Ἀρκετὰ ἐσπουδάσαμεν, ἀδελφέ· ἔλα καὶ νὰ γελάσωμεν ὀλίγον. Ἀληθινά, τί κάμνει αὐτοῦ ὁ Ἱπποκράτης τοῦ Βουκουρεστίου; (12). Καυχᾶται ἀκόμη εἰς τὴν βαθεῖαν γνῶσιν τῆς ἰατρικῆς του, τὴν ὁποίαν ἐσπούδασεν ἀπὸ τὴν φράκτην; θαυματουργεῖ ἀκόμη καὶ ἀνασταίνει μὲ τὸν λόγον νεκρούς, θανατόνων μὲ τὸ ἔργον του τοὺς ζῶντας;

Τοιοῦτοι ἦτον οἱ ἰατροί, διὰ τοὺς ὁποίους ἐφώναζεν ὁ Κάτων (13) ὦ Ρωμαῖοι, οἱ Ἕλληνες νικηθέντες ἀπὸ τ' ἅρματά σας, ἐσοφίσθησαν νὰ σᾶς ἐξολοθρεύ-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

σουν μ' ἐπιβουλήν, καὶ διὰ τοῦτο σᾶς ἔστειλαν τοὺς ἰατρούς των. Ἐδῶ ἕνας Γραικὸς προσφέρων ἀπὸ μέρους του πρός τινα προφέσσορα τῆς ἰατρικῆς ἕνα δῶρον, μετ' ἄλλα περὶ τοῦ ἀνδρὸς πολλὰ τὸν εἶπεν, ὅτι εἶναι καὶ καλὸς ἰατρός· ἐκεῖνος δὲ τὸν ἀπεκρίθη· il est vrai, que Mr... est un brave garçon. Ὁ Γραικὸς πάλιν ὑπέλαβε· Mais il connait aussi la médecine a fonds...ὁ δ' ἄθλιος προφέσσωρ ἀντεπέφερε, μασσῶν τοὺς λόγους του· qui, jevous l'ai deja dit; c' est un brave homme. Πόσον φανερώτερα ἤθελες νὰ κηρύξῃ τὴν ἀμάθειαν τοῦ ἀνθρώπου ἕνας Γάλλος πολιτικώτατος καὶ μάλιστα βαστῶν ἀκόμη εἰς τὰ χέρια τ' ἀναθεματισμένον δῶρον; Μὲ λέγεις ὅμως πῶς εὐδοκίμησεν αὐτοῦ, ἂν ἦναι τόσον ἀμαθής, ἀλλὰ πῶς εὐνοεῖτο, ἀδελφέ, καὶ ὁ μυρίων ἄξιος θανάτων Νάρκισσος (14) καὶ συντροφία, ὅπου ὁ φρονιμώτατος σύμβουλος Σενέκας (15) ἐφονεύετο ἀπὸ τὸν μαθητήν του, καὶ ὁ μεγαλόψυχος καὶ γενναῖος Βοῦρος (16) ἐσυμψυχομαχοῦσε μὲ τὴν ἀρετὴν τῆς Ρώμης; Ὕπαγε τώρα σὺ Μοντανιώτη, νὰ ἐλπίζῃς εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ τὰ προτερήματά σου, ἕνας Ἰταλὸς εἶχεν ἐπιγράψει εἰς τὸ μνῆμά του ὡς ἐπιτάφιον ἐλπίζω ἀνάστασιν νεκρῶν καὶ μέλλουσαν ζωήν· Ἄγγλος δέ τις περιηγητὴς ἰδὼν τοῦτο κατὰ τύχην ἐφώναζε· Sperate, coglone, sperate. Θέλεις ν' ἀκούσῃς καὶ ἀπὸ τὰ νέα μας; ἐδῶ, ἀδελφέ, μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μας μὲ συγχαίρονται, καὶ θέλουν νὰ τοὺς συγχαρῶ διὰ τὴν ἐλευθέρωσίν μας, ὑπογραφθεῖσαν ἤδη, καθὼς λέγουν, εἰς τὸ γειτονικόν μας συνέδριον. Δὲν ἠξεύρω, πόθεν εἶναι οἱ ἄνθρωποι τόσον βέβαιοι δι' ὅσα ἐπληροφορήθησαν εἰς τὸν ὕπνον των, ἐνῶ οἱ μονάρχαι ἀγρυπνοῦν νὰ μὴν ἀφήσουν οὐδὲ τοὺς ἐξυπνοτάτους ἀνθρώπους νὰ ὑποπτευθοῦν τοὐλάχιστον τὸ παραμικρότατον ἀπ' ὅσα ἐπραγματεύθησαν; ὅσον ἀπὸ μέρος μου δὲν τολμῶ νὰ δώσω πίστιν οὐδὲ ὅσον κόκκον σινάπεως· ἂν οἱ πολιτισμένοι κατακτηταὶ τοῦ νέου κόσμου συμβουλευόμενοι τὸ συμφέρον των, κρίνουν τοὺς Νέγρους ἀξίους δουλείας, διότι ἔχουν μύτην πλακωτήν, καὶ δέρμα κατάμαυρον καὶ οἱ Φαναριῶται τοὺς Βλάχους ἀξίους δεσποτείας, διότι τρώγουν μαμαλίγκαν, διατὶ θέλομεν ἡμεῖς οἱ μονάρχαι τῆς Εὐρώπης ν' ἀποῤῥίψουν μὲ καταφρόνησιν τὸ δῶρον τοῦ Θεοῦ, ὅς τις εὐδόκησε νὰ ἦναι εἰς τὸν κόσμον Τοῦρκοι ἐξουσιάζοντες τόσον εὐρύχωρον βασίλειον πρὸς ὠφέλειαν ἄλλων; Ἢ ἐλπίζομεν ὅτι ἀφ' οὗ εἰς τὰς ἀποικίας των δὲν ἐντράπησαν νὰ καθυποβάλουν εἰς ἄμεσον δουλείαν τοὺς μαύρους πλακομύττας, διὰ νὰ μὴν ἀκριβήνῃ εἰς τοῦτον τὸν κόσμον τὸ ζάχαρι, καλλιεργούμενον εἰς τὸν ἄλλον ἀπ' ἐλευθέρους, θὰ συσταλθοῦν ἔπειτα νὰ συγχωρήσουν εἰς τὴν Τουρκίαν τὴν ἔμμεσον δουλείαν των, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔχουν τόσας ὠφελείας, δουλευόμενοι ἀπὸ τοὺς μαμαλιγκοφάγους καὶ τοὺς σχισματικούς; Ἀλλ' ἡμεῖς μὴ φθάνοντες νὰ ξύσωμεν τῆς ράχης μας τὴν πληγὴν μὲ τὸ χέρι μας, κρεμῶμεν τὰς ἐλπίδας μας εἰς μνήματα νεκρῶν πρὸ αἰώνων ἀποθαμμένων, τῶν ὁποίων καυχώμεθα εὐγενῶν εὐγενεῖς ἀπόγονοι. Ἀλλὰ μήπως ἄραγε ὁμοιάζομεν τοὺς γελοίους ἐκείνους ἐμπόρους οἱ ὁποῖοι μετὰ μεγάλας χρεωκοπίας, διὰ νὰ συστήσουν ἑαυτοὺς ἀξίους τιμῆς καὶ πίστεως προβάλλουν τὰ παλαιὰ πλούτη των, τὰ ὁποῖα δὲν ἐστάθησαν ἄξιοι νὰ φυλάξουν; ὅπως ὅμως καὶ ἂν ἦναι, οἱ κυβερνῶντες καὶ πολλάκις παίζοντες μὲ τὰς τύχας καὶ τῶν ἰδίων των ἐθνῶν, στοχάζομαι, μᾶς ἀποκρίνονται (ἂν εὐκαιροῦν ποτὲ νὰ μᾶς ἐνθυμηθοῦν) εἰς τὰς χρυσᾶς ἐλπίδας μας, γελῶντες· Sperate, cogloni, sperate. Ἴσως ἔφθασε καὶ αὐτοῦ μία προκήρυξις ἐφημερίδος τινὸς ὀργανιζομένης ἐδῶ καὶ θελούσης νὰ φέρῃ τ' ὄνομα τῆς Ἀθηνᾶς (17). Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἡ ὀβριμοπάτρις ἐκείνη Ἀθήνη, θυγάτηρ τοῦ οὐρανίου καὶ ἀγκυλομήτου Διός, ἀλλὰ καταχθονία Ἐριννύς, ἀγωνιζομένη ν' ἀναβῇ εἰς τὸ φῶς μ' ὅλην τὴν συνοδίαν τῶν κάτω δαιμόνων, διὰ νὰ ταράξῃ τὴν ἡσυχίαν τιμίων ἀνθρώπων καὶ μάλιστα τοῦ Κοραῆ καὶ τῶν ἐκδοτῶν τοῦ Λ. Ἑρμοῦ. Μὴ πτοηθῆς ὅμως ἀπὸ τὰς ὑποσχέσεις τῆς προκηρύξεως, διότι ὁμοιάζει τὸν φωνακλᾶν τοῦ Αἰσώπου βάθρακον, ὅς τις μὲ τὰς πολυταράχους βοὰς ἐξέπληξε καὶ τὸν βασιλέα τῶν ζώων· ἀλλ' ὅταν ἠθέλησε νὰ δείξῃ καὶ τὸ μοῦ-

τρόν του, ὁ λέων ἔτρεξε καὶ τὸν κατεπάτησε. Πάλιν σὲ παρακαλῶ νὰ ἔχῃς πρόνοιαν τοῦ ἀδελφοῦ μου ([18])· ρύθμιζε τὰς παρεκτροπάς του, μετρίαζε τὰς παραφόρους ὁρμάς του, καὶ ὁδήγει τὴν ἀπειρίαν του· ἐγεννήθη εἰς βουνά, τῶν ὁποίων ἔχει, καθὼς κ' ἐγώ, τὴν τραχύτητα, ἡ ἡλικία του δὲν εἶναι ἀκόμη ἀπὸ τὰς πολλὰ ὡρίμους, ἔπειτα ἐμπῆκε πολλὰ ἀργὰ εἰς τὸν κόσμον, δι' ὅλα ταῦτα ἔχει χρείαν Μέντορος. Δὲν ἔχω, φίλον, ὅς τις δὲν θ' ἀλησμονήσει ποτέ, καὶ ἀγάπα τὸν ἀδελφόν του καὶ ὑγίαινε.

Ὁ πιστός σου φίλος

20 Ὀκτωβρίου 1818 ἐν Παρισίοις — Χριστόδουλος Κλονάρης

---

1. Κεραμεικός. Κῆπος κείμενος κατὰ τὸ δυτικὸν τῶν Παρισίων ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Σηκουάνα, τετράγωνος, μήκ. 810 μ. καὶ πλάτ. 316, ὅπου καὶ τὰ ἱστορικὰ ἀνάκτορα. Ἡ ὀνομασία προῆλθεν ἐκ τῶν ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ὑπαρχόντων ἐκεῖ κεραμείων.

2. Πίκκολος. Νικόλαος Σάββα. Λόγιος Ἕλλην ἰατρὸς καὶ δόκιμος φιλόσοφος. Ἐγεννήθη τὸ 1792 εἰς τὸ Τύρνοβον ἀπὸ γονεῖς Θεσσαλούς. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ Βουκουρέστι, Παρίσι, ὅπου διήκουσε μαθήματα ἰατρικῆς καὶ φιλοσοφίας, φίλος τοῦ Κοραῆ. Καθηγητὴς τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας. Ἀπέθανε τὸ 1866. Ἐξέδωκε πολλά.

3. Φωτύλας.

4. Βουκουρεστιανὴ Ὑπατία.

5. Σκοῦφος.

6. Γ. Ἑρμάνος. Hermann Ἰωάννης—Γοδοφρέδος—Ἰάκωβος. Γερμανὸς φιλόλογος 1772—1848. Ἐδίδαξε εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν φιλολογίαν. Τὸ 1799 ἵδρυσε τὴν Ἑλληνικὴν Ἑταιρείαν, τὸ 1835 ἐξελέγη μέλος ἀντεπιστέλλον τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιγραφῶν καὶ Γραμμάτων τῆς Γαλλίας. Ὁ Ἕρμαν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν σχολὴν τοῦ Βόλφ, ποὺ ὑποστηρίζει ὅτι μὲ τὴν μελέτην τῶν γλωσσῶν κατορθώνεται ἡ γνῶσις τῆς ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν ἰδεῶν τῶν ἀρχαίων, δοξάζει ὅτι ἡ μελέτη τῶν γλωσσῶν ἀποτελεῖ ἁπλῶς μέσον πρὸς κατανόησιν τῶν συγγραφέων. Σπουδαιοτέρα ἐκ τῶν συγγραμμάτων του εἶναι αἱ ἐπιστολαὶ περὶ τοῦ Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου 1818, ἡ Μετρική. Ἐξέδωκε δὲ πλείστους ἀρχαίους Ἕλληνας καὶ Λατίνους συγγραφεῖς.

7. Ἡφαιστίων. Ἀλεξανδρεὺς γραμματικὸς ἀκμάσας ἐπὶ τοῦ Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς 138—161. Ἠσχολήθη μὲ τὴν μετρικήν. Ἔγραψε μέγα σύγγραμμα ἀπὸ 48 βιβλία περὶ μέτρων, τὸ ὁποῖον κατόπιν ἐπέταμεν εἰς 11 βιβλία καὶ τοῦτο πάλιν εἰς 3 καὶ τέλος εἰς ἕνα βιβλίον χάριν διδακτικῶν σκοπῶν, ὡς φαίνεται. Ἡ τελευταία αὕτη ἐπιτομὴ εἶναι τὸ σωζόμενον «Ἡφαιστίωνος ἐγχειρίδιον περὶ μέτρων καὶ περὶ ποιήματος, ἤτοι εἰδικὴ μετρικὴ καὶ περὶ τῆς κατὰ στίχον καὶ σύστημα συνθέσεως τῶν ποιημάτων». Ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἐν Ὀξενίῳ 1810.

8. Λεονάρδος Ὄχτκος.

9. Βολισσινὸς ἐκδότης. Ὁ Κοραῆς.

10. Βόλφιος—Βὸλφ Φρειδερῖκος—Αὔγουστος. Γερμανὸς φιλόλογος. 1759—1824. Ἠσχολήθη περὶ τὴν φιλολογίαν ἀποκλειστικῶς. Συνέγραψε πραγματείαν περὶ τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν.

11. Βεκκέρος. Bekker Ἐμμανουὴλ—Αὔγουστος (Μπέκκερ ἢ Βεκκῆρος). Γερμανὸς φιλόλογος. 1785—1871. Ἑλληνομαθέστατος καὶ μὲ μεγάλην φρόνησιν προικισμένος. Βαθὺς γνώστης τῶν ἀρχαίων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, ἐξέδωκε σειρὰν ἐκδόσεων κριτικῶς ἐπεξειργασμένων.

12. Ἱπποκράτης Βουκουρεστίου.

13. Κάτων. Ὁ πρεσβύτερος 234 π.Χ.—149. Κατεπολέμησε μὲ πεῖσμα τὴν ἑλληνικὴν μόρφωσιν, διότι ἐφοβεῖτο τὴν ἐπίδρασίν της ἐπὶ τῆς νεολαίας τῆς Ρωμαϊκῆς.

14. Νάρκισσος. Ἀπελεύθερος τοῦ Κλαυδίου. Ἀπέθανε τὸ 54 μ.Χ. Γραμματεὺς τοῦ αὐτοκράτορος, ἤσκει ἐπ' αὐτοῦ μεγάλην ἐπιρροήν. Ὁ Νάρκισσος, εὐνοῦχος ὤν, κατώρθωσεν νὰ ἐν μέσῳ ἀκατονομάστων ὀργίων καὶ ἀκολασιῶν νὰ μείνῃ ἀνεπηρέαστος καὶ νὰ ἐξυπηρετήσῃ καλύτερον τὸ μοναδικόν του πάθος, τὴν φιλαργυρίαν. Κατώρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ μυθικὰ πλούτη, τὰ ὁποῖα ὁ Δίων ὁ Κάσσιος ἀναβιβάζει εἰς 400 ἑκατομμύρια σηστερτίων. Ὁ σηστέρτιος ἦτο μικρὸν ρωμαϊκὸν νόμισμα, ἀργυροῦν κατ' ἀρχάς, βρόντζινον κατόπιν.

15. Σενέκας. Ὁ Ρωμαῖος φιλόσοφος 4 π.Χ. 65 μ.Χ. ὑποχρεωθεὶς ὑπὸ τοῦ Νέρωνος ν' αὐτοκτονήσῃ, διότι ἐνεπλάκη εἰς τὴν συνωμοσίαν τοῦ Πείσωνος.

16. Βοῦρος. Βοῦρρος. Burrhus καὶ Burrus Ἀφράνιος. Ρωμαῖος αὐλικὸς τῶν χρόνων τοῦ Κλαυδίου καὶ Νέρωνος. Ἱκανὸς στρατιωτικός, διωρίσθη τὸ 51 μ.Χ. ἔπαρχος τοῦ Πραιτωρίου, ἂν καὶ μονόχειρ. Ἐχρημάτισε μετὰ τοῦ Σενέκα παιδαγωγὸς καὶ διδάσκαλος τοῦ Νέρωνος καὶ συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Κλαυδίου ἀνάδειξιν τούτου, ὡς διαδόχου τοῦ Θρόνου. Ἀπέθανε τὸ 62 μ.Χ. ἄγνωστον ἐκ φυσικοῦ ἢ οὔ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Νέρωνος ὁ Σενέκας καὶ ὁ Βοῦρος ἔσχον ἀγαθὴν ἐπ' αὐτοῦ ἐπίδρασιν.

17. Ἀθηνᾶ.

18. Ἀδελφός. Ὁ Χριστ. Κλονάρης εἶχεν ἀδελφὸν τὸν Κωνσταντῖνον Κλονάρην, ὁ ὁποῖος ἐξέδωκε τὴν ἐξάβιβλον τοῦ Ἀρμενοπούλου.

Ἡ τρίτη ἐπιστολὴ φέρει τὸν ἀριθμὸν 15750 καὶ ἔχει χρονολογίαν 16 Αὐγούστου 1820, εἶναι δὲ φιλικὴ καὶ εὐχαριστήριος.

Ἀριθ. 15750

Παρίσιοι τὴν 16 Αὐγούστου 1820

Περιπόθητε κὺρ Γεώργιε

Τὸ ἀπὸ τὴν 1 Αὐγούστου γράμμα σου ἔλαβα. Δὲν ἤλπιζα νὰ τύχουν διὰ τὴν παραβολὴν τοῦ χειρογράφου τόσον πολλαὶ καὶ μεγάλαι δυσκολίαι, ὅσας εἰς τὸ πρὸς τὸν Πολυχρονιάδην γράμμα σου πρωτήτερα καὶ τώρα εἰς τὸ πρὸς ἐμέ σου τοῦτο μᾶς ἐφανέρωσες, ὅτι ἀπάντησες. Ἂν ἠμποροῦσα νὰ τὰς προϊδῶ, δὲν ἤθελα τολμήσει ποτε νά σὲ κάμω τοῦτο τὸ ζήτημα, τοῦ ὁποίου αἱ τόσαι παραζάλαι καὶ πολυειδεῖς κόποι μ' ἐτρόμαξαν. Πόσα χρεωστῶ εἰς τὴν πρὸς ἐμὲ προθυμίαν σου, τὴν ὁποίαν τόσα ἐναντία καὶ ἐμπόδια δὲν ἐσύστειλαν τελείως! ἂν ἤμουν ὁ ἴδιος αὐτοῦ ἦτον ἱκανὰ νὰ μὲ κάμουν νὰ παραιτηθῶ ἀπὸ τὴν παραβολήν.

Ἡ ἀπόφασίς σου τοῦ νὰ παραβάλῃς μόνον τὸν Ε' Κώδικα τῶν πολιτειῶν τοῦ Ἀριστοτέλους, συγκρίνων μόνον εἰς τὰς ἀξίας λόγου διαφορὰς τοὺς ἄλλους δύο, οἵτινες φαίνονται τῷ ὄντι ἀντίγραφα ἐκείνου, εἶναι καλλίστη καὶ εἶναι περιττὸν νὰ τοὺς παραβάλῃς λεπτομερέστερα ἔπειτα καὶ ἂν σὲ περισσεύει καιρός. Ἠξεύρω πόσον ἀνωφελὴς εἶναι ἡ παραβολὴ τοιούτων δυστυχῶν χειρογράφων, μὲ τῶν ὁποίων τὰς κακογραφίας σκεπάζουν μερικοὶ Γερμανοὶ πολλάκις τὸ ἥμισυ τῆς σελίδος προσφέροντές τας ὡς διαφόρους γραφάς. Ὅσον διὰ τὰ ἠθικά, σ' ἔγραψα προτήτερα εἰς τὸ πρὸς σὲ τοῦ Πολυχρονιάδου γράμμα, ὅτι δὲν ἠμπόρεσα νὰ τὸ λάβω ἕως τώρα. Ὅθεν κάμνεις καλὰ ν' ἀγοράσῃς αὐτοῦ ὁποίαν καλητέραν ἔκδοσιν εὕρῃς, καθὼς καὶ ὁ ἴδιος τὸ ἐστοχάσθης καλῶς. Ὅμως τὴν παραβολὴν τούτην παρακαλῶ νὰ μὲ τὴν κάμῃς μόνον ἂν δὲν σ' ἐμποδίζῃ ἀπὸ κανένα σκοπὸν καὶ ἐπιχείρημά σου ἄλλο. Ὅτι ἀλλέως πρέπει νὰ προτιμηθῇ τοῦτο ἀπὸ ἐκείνην. Ἔπειτα μὴ λησμονῇς, ὅτι πρέπει νὰ ἔλθῃς ἐδῶ ὀγλίγωρα καὶ διὰ τὴν σπουδήν σου καὶ διότι οἱ φίλοι σου σὲ περιμένομεν ἀνυπόμονοι.

Ὁ Πολυχρονιάδης ἀναχωρεῖ κατ' αὐτὰς διὰ τὴν Ὁλλανδίαν καὶ Γερμανίαν, καὶ πάλιν μετὰ τρεῖς μῆνας ἐπιστρέφει διὰ νὰ περάσῃ ἐδῶ ἀκόμη τὸν ἐρχόμενον χειμῶνα. Ἐννοεῖς, ὅτι εἰς τὸ διάστημα τῶν πέντε ἢ καὶ ἔξ μακρῶν τοῦ Παρισιοῦ χειμῶνος μηνῶν ἔχομεν νὰ περνῶμεν οἱ τρεῖς τ' ἀπογεύματά μας μαζί, γελῶντες, φλυαροῦντες, πολλάκις δὲ καὶ φιλονικοῦντες. Γίνεται, ἀδελφέ! εἰς ἑνὸς χρόνου διάστημα, μ' ὅλον ὅτι ἤμεθα πάντοτε σχεδὸν μαζί, μήτε ἐγὼ ἠμπόρεσα νὰ μεταδώσω αὐτὸν ἀπὸ τὴν ὑπὲρ τὸ δέον θερμότητά μου, μήτε αὐτὸς ἐμὲ ἀπὸ τὴν ὑπερβολικήν του ψυχρότητα (sang - freid). Δὲν θέλει εἶναι κακόν, ἀνίσως τὸν ἐρχόμενον χειμῶνα κατορθώσωμεν, εἰ δυνατὸν νὰ κάμωμεν τοιοῦτον εὐτυχὲς καὶ ἀναγκαῖον συνάλλαγμα.

Κύτταξε, ὅταν ἔλθῃς, νὰ μᾶς φέρῃς νέα βέβαια περὶ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, καὶ μάλιστα ὁποῖαι καὶ πόσαι εἶναι αἱ δυνάμεις του καὶ ποῖος ὁ κύριος σκοπός του. Καθ' ὅσα ἐδῶ ἠξεύρομεν φαίνεται, ὅτι ἐπροσκάλεσε μὲν τοὺς Γραικοὺς εἰς τ' ἄρματα, ὅμως πραγματεύεται πάλιν τὰς περιστάσεις καὶ ἀνίσως ἡ πόρτα στέρξῃ, εἶναι ἕτοιμος εἰς συμβιβασμόν, ὅσον λαμπρὰς ἐλπίδας καὶ ἂν τὸν δώσῃ ἡ προθυμία

τῶν Γραικῶν. Γέρων τύραννος, βεβαρυνμένος καὶ ἀπὸ τὴν ἡλικίαν καὶ ἀπὸ πολυχρονίους δεσποτείας βαρβάρου ἕξεις, ἄγευστος ἀνθρωπινωτέρας ἀνατροφῆς καὶ ἀληθινῆς δόξης, ἠμπορεῖ νὰ ἐπιθυμήσῃ ἄλλο ἀπὸ τὸν μερικὸν καὶ παρὸν συμφέρον του; ἂν κάμῃ τι ἀνώτερον τούτου, θέλει εἶναι ἔργον ἀνάγκης. Ὑγίαινε.

ὁ φίλος σου

Χριστόδουλος Κλονάρης

Φίλε Γεώργιε!

Εἶμαι ἀκόμη εἰς τὸ Παρίσιον, καὶ μ' ὅλον ὅτι σ' ἔγραψε διὰ τοῦ Καρατσάστου πάντα τὰ κατ' ἐμέ, ὠφελοῦμαι ἀπὸ τὴν ἀποστολὴν τῆς παρούσης τοῦ θερμοῦ πολλὰ θερμοῦ Χριστοδούλου διὰ νὰ σὲ ξανασπασθῶ. Τίποτε περίεργον νὰ σοὶ προσθέσω δὲν ἔχω. Μετὰ δύο ἢ τρεῖς ἡμέραις ἀναχωρῶ ἐδῶθεν καὶ καλὴν ἀντάμωσιν μετὰ τρεῖς μῆνας. Κίνησε αὐτόθεν τὸν Σεπτέμβριον διὰ νὰ χαρῇς καὶ νὰ γνωρίσῃς ὀλίγον τὸ Παρίσιον πρὶν τῆς ἐνάρξεως τῶν μαθημάτων καὶ τοῦ χειμῶνος. Εἰπὲ τὰ πρέποντα προσκυνήματά μου εἰς τὴν φίλην Κυρίαν Γαλήσκαιναν καὶ εἰς τὸν καλὸν καὶ σιωπηλὸν Μπέτσον, ὅστις ἔχει εὐκολώτερον νὰ καββαλικεύῃ 6 ὥρας παρὰ νὰ γράψῃ 6 ἀράδας.

Εἰπὲ τὰ πρέποντά μου καὶ εἰς πάντας τοὺς περὶ ἐμοῦ ἐρωτῶντας καὶ φροντίζοντας. Ὑγίαινε. ὁ Κ. Πολυχρονιάδης.

Μέλλει νὰ περάσῃ ἀπ' αὐτοῦ μετ' ὀλίγον ἕνας Ἠπειρώτης ὀνομαζόμενος Στέφανος Δουραμάνης· εἶναι φίλος τοῦ ψυχροῦ, πολλὰ ψυχροῦ Πολυχρονιάδου, καὶ δι' αὐτοῦ φίλος καὶ ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ ἀναξίου δούλου τοῦ Θεοῦ.

Σὲ παρακαλοῦμεν λοιπόν, ἐκεῖνος ψυχρότατα καὶ ἐγὼ θερμότατα, νὰ τὸν δεχθῇς φιλικὰ καὶ νὰ τὸν γείνῃς χρήσιμος εἰς ὅσα λάβῃ χρείαν αὐτοῦ. Πάλιν ὑγίαινε. Χ. Κλ.

ὀπίσω

Τὸ ἔλαβα τῇ 29 Αὐγούστου

à Monsieur

Monsieur George Praides

à Florences

(Φλωρεντας);

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ἱερέως ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΪΣΙΟΥ

ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΧΙΟΝΙΑΔΩΝ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ*

Γ'

ΕΓΓΡΑΦΑ

1

«Αἰδεσιμώτατε Παπαϊωάννη Ἀρχιμανδρῖτα ὁ ἐφημερεύων εἰς Χιονιάδες καὶ τίμιοι Ἔφοροι τῶν Ἐκπαιδευτικῶν καὶ μουχταροδημογέροντες εὐχόμεθα ὑμᾶς πατρικῶς ἐν Κυρίῳ. Ὁ διδάσκαλος Ἰωάννης Μανώλης ὑπέβαλεν ἡμῖν ὅτι δὲν ἐπληρώσατε εἰσέτι αὐτῷ οὔτε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ διδασκαλικοῦ μισθοῦ τοῦ λήξαντος Σχολικοῦ ἔτους, οὔτε τοὺς τῶν προηγουμένων ἐτῶν καθυστερουμένους. Διὸ ἐντέλλεσθε ἵνα ἐντός 15 ἢ εἴκοση τὸ πολὺ ἡμερῶν πληρώσητε αὐτῷ τοὺς μισθοὺς τοὺς ὁποίους τοῦ χρεωστεῖτε ἐξάπαντος, ἄλλως θὰ ἐναγκασθῶμεν νὰ κάμωμεν τακρίρι ([30]) εἰς τὴν Σεβ. ἐξουσίαν. Οὕτω ποιήσατε καὶ θεόθεν ὑγιαίνοιτε.

Κόνιτσα τῇ 21 Νοεμβρίου 1892
†Ὁ Βελλᾶς Βασίλειος
ἐν Χριστῷ εὐχέτης»

2

«†Αἰδεσιμώτατε Ἀρχιμανδρῖτα κύρ Παπᾶ Ἰωάννη ἐφημέριε τοῦ χωρίου Χιονιάδες ἀδελφικῶς ἐν Χριστῷ σᾶς ἀσπάζομαι.

Συνῳδᾶ διαταγῆς τῆς αὐτοῦ σεβασμιότητος τοῦ Ἐπισκόπου ἡμῶν ἁγίου Βελλᾶς ἐντέλεεσθε ἵνα προσκαλέσητε τὸν συγχωριανόν σας Χρηστάκην Κυριαζῆν καὶ σύζυγόν του καὶ εἰπῆτε πρὸς αὐτοὺς νὰ πληρώσωσι εἰς τὸν κ. Ἰωάννην Χ. Μανώλην τὰ τεσσαράκοντα ἀρ. 40 γρόσι ἅτινα ὀφείλωσιν αὐτῷ. Ἐν ἐναντίᾳ δὲ περιπτώσει...».

Βούρμπιανη τῇ 31 Ἰανουαρίου 1894
ὁ τοῦ ἁγίου Βελλᾶς ἐπίτροπος
Πα(πᾶ) Ζήσης Οἰκονόμος».

3

«Κώστας Παπακώστας	γρόσια	93
Γεώργιος Κώτα (=Δημητριάδης)	»	30
Ἀναστάσαινα Μ(ήτση) Χρήστου	»	25
Ἀγγελῆς Φίλης	»	40
Κώσταινα Νάτση	»	30
		218

30. Ἔγγραφον.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 104.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Πανοσιώτατε Ἀρχιμανδρῖτα ὁ ἐφημερεύων εἰς τὴν κοινότητα Χιονιάδων, ἐπειδὴ τὰ ἄνωθεν ὀνόματα κατὰ τὴν ὑπὸ ἡμερομηνίαν 22 Ἰανουαρίου 1896 ἀπάντησίν σας εἰς τὸν προκάτοχόν μου ἀρνοῦνται νὰ πληρώσωσιν εἰς τὴν χήραν Ἰωάννου Χ. Μανώλη τὰ ἄνω ποσὰ προερχόμενα ἐκ διδασκαλικοῦ μισθοῦ τοῦ μακαρίτου ἀνδρός, παραγγέλλεσαι νὰ εἴπης εἰς τὰ ἄνω ὀνόματα νὰ πληρώσωσιν, ἄλλως διατάττεσαι νὰ μὴ τοὺς εὐλογῆς. Ἐπὶ τούτοις εἶητε ἐν Κυρίῳ ὑγιαίνοντες.

Βούρμπιανη τῇ 17 Ὀκτωβρίου 1899

†Ὁ Βελλᾶς Κωνσταντῖνος».

4

Συνδρομηταὶ σχολείου ἔτους 1905

ταμίας τῆς Ἐκκλησίας Μιλτιάδης Ζωγράφος

Λουκᾶς Εὐθυμίου (=Ἀργύρης)	γρόσια	40
Εὐάγγελος Ἰωάννου (=Παπαδιαμάντης)	»	100
Ἀδελφοὶ Νικόλαος καὶ Γεώργιος Ἰ. Παϊσίου	»	100
Γεώργιος Κόττας (=Δημητριάδης)	»	94
Πασχάλης Ἰωάννου (=Παπαδιαμάντης)	»	40
Ἀλέξιος Λέντζος	»	40
Ἀπόστολος Τζῆμος	»	45
Γεώργιος Τζῆμος	»	20
Βασίλειος Μαντρίδης ἐκ Θεσσαλονίκης	»	321
Ἀδελφοὶ Χριστόδουλος καὶ Νικόλ. Γ. Δημητριάδου	»	40
Ἀπόστολος Ματθ. Ζωγράφος	»	20
Κωνσταντῖνος Παπαχρήστου Τούρνοβον Ἐκ Φιλιππάδος	»	20
Ἀπὸ διαφόρους συνδρομητὰς	»	84
Ἀπὸ συνδρομὴν συμποσίου Θεοφανείων	»	141
		1.105».

Σημ. Ὁ ἀείμνηστος ἁγιογράφος Νικ. Ἰ. Παπακώστας, διατελέσας κατά τινα ἐποχὴν ἐπίτροπος τῆς Ἐκκλησίας ἁγ. Ἀθανασίου, ἀντέγραψε—ὡς μοὶ ἐδήλωσεν τότε—τὸν οὐχὶ πλήρη κατάλογον τοῦτον, ἔκ τινος προχείρου Καταστίχου, εὑρεθέντος μεταξὺ ἄλλων εἰς τὰ λοιπὰ βιβλία τὰ ὁποῖα ἐτήρουν ἀναλόγως τῶν γνώσεών των, οἱ τότε Ἐκκλησιαστικοὶ Ἐπίτροποι.

5

«Πρὸς τὴν Κοινότητα

εἰς Χιονιάδες

Περιῆλθεν εἰς γνῶσιν τῆς Α. Σεβασμιότητος ἡ ὑπὸ χθεσινὴν ἡμερομηνίαν αἴτησις ὑμῶν, καὶ εἰς ἀπάντησιν δηλοῦμεν κατ' ἐντολὴν Αὐτῆς ὅτι ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις ἔχει λόγους ἵνα μὴ ἀναγνωρίσῃ ὡς διδάσκαλον ἐν τῇ κοινότητι ὑμῶν τὸν κ. Καζαμίαν καὶ συνεπῶς ἔδει ἀπὸ τῆς πρώτης ἐπιστολῆς ἡμῶν νὰ συμμορφωθῆτε πρὸς τὴν ἀπόφασιν τῆς Α. Σεβασμιότητος.

Ἤδη ἐξουσιοδοτοῦμεν ὑμᾶς ἀπὸ μέρους τῆς Α. Σεβασμιότητος ἵνα προβῆτε εἰς τὸν διορισμὸν ἑτέρου καταλλήλου διδασκάλου ἐὰν ἔχητε ὑπ' ὄψιν κατάλληλον πρόσωπον ἢ νὰ μᾶς εἰδοποιήσητε ὅπως ἐγκαίρως μεριμνήσωμεν ἡμεῖς περὶ καταλλήλου Διδασκάλου.

Ἐν τῇ Ἱ. Μητροπ. Κονίτσης τῇ 13 Αὐγούστου 1907

ὁ Γραμματεὺς

Σπ. Δόβας

(Τ.Σ.)».

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Σημ. Ἡ ἀντικατάστασις τούτου, ὡς εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ γνωρίζωμεν ἀλλὰ καὶ ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ὑπ' ἀρ. 47 Ἐνδεικτικοῦ διδασκαλίας τοῦ Σχολικοῦ ἔτους 1908—1909 καὶ τῶν λοιπῶν ἄλλων ἀποδείξεων, δὲν ἐπραγματοποιήθη οὐδὲ ἐπὶ μίαν ἡμέραν, παρ' ὅλον ὅτι δὲν παρουσιάζομεν ἐδῶ καὶ τὸ Ἐνδεικτικὸν διδασκαλίας τοῦ Σχολικοῦ ἔτους 1907—1908.

6

«Σήμερον τὴν 16ην Μαΐου τοῦ χιλιοστοῦ ἐννιακοσιοστοῦ δεκάτου πρώτου ἔτους ἐν κοινῇ συνελεύσει τῶν κατοίκων τῆς Κοινότητος Χιονιάδων ἀπεφασίσθη ὁμοφώνως ὅπως διορισθῇ ἐπιτροπὴ ἑξαμελὴς ἀποτελουμένη ἐκ τοῦ ἐφημερίου μας Παππαζήση, Νικολάου Καλλίνη (=Μαντρίδου), Σωκράτους Ζωγράφου, Νικολάου Ἰ. Παπακώστα, Χριστοδούλου Ἰ. Σκούρτη, καὶ Δημητρίου Ν. Παπακώστα σκοποῦσα τὴν διὰ παντὸς μέσου κατάλληλον ἐνέργειαν ἐράνων ὡς καὶ τὴν παραλαβὴν τῶν ἐνταῦθα καὶ τῇ ἀλλοδαπῇ εἰσπραχθέντων μέχρι τοῦδε χρημάτων προωρισμένων διὰ τὴν ἐκ βάθρων ἀνέγερσιν ἐν τῷ Χωρίῳ μας Παρθεναγωγείου. Ἐκ τῶν εἰρημένων ἀτόμων ὁ ἐφημέριός μας Παπαζήσης ἔσεται Πρόεδρος, ὁ Νικόλαος Ἰ. Παπακώστας ταμίας, ὁ Χριστόδουλος Σκούρτης γραμματεύς, ὁ Δημήτριος Ν. Παππακώστας εἰσπράκτωρ, καὶ οἱ Νικόλαος Καλλίνης καὶ Σωκράτης Ζωγράφος ὡς μέλη.

Ἡ ἐπιτροπὴ ὀφείλει ἵνα μετ' ἐπιμελείας φροντίσῃ περὶ τῆς ἐγκαίρου προμηθείας ἁπάντων τῶν ἀπαιτουμένων διὰ τὸ ἐν λόγῳ κτίριον ὑλικῶν, νὰ κρατῇ ἐν τακτικοῖς βιβλίοις λογαριασμὸν ἐσόδων καὶ ἐξόδων, νὰ πληρώνῃ κατὰ δόσεις τοὺς τεχνίτας ἐπὶ ἀποδείξει παραλαβῆς, νὰ ἐπιβλέπῃ ἀγρύπνως τὴν ἐντὸς τῶν κανόνων τῆς τέχνης καὶ συμφώνως τῷ χαραχθησομένῳ σχεδιαγράμματι κατασκετὴν τοῦ ἐν λόγῳ κτιρίου μέχρι τελείας ἀποπερατώσεως αὐτοῦ καὶ ἐν γένει νὰ πράξῃ πᾶν ὅ,τι ἤθελεν ἀποφασισθῇ εἴτε ἐν ὁμοφωνίᾳ τῆς ἐπιτροπῆς, εἴτε κατὰ πλειονοψηφίαν ἀναφορικῶς πρὸς τὸ ὑπὸ μελέτην ἔργον.

Μετὰ δὲ τὴν τελείαν ἀποπεράτωσιν τοῦ Παρθεναγωγείου, ἡ διορισθεῖσα ἐπιτροπὴ ὀφείλει νὰ δώσῃ λόγον τῆς διαχειρίσεώς της ἐνώπιον τῆς Κοινότητος.

Χιονιάδες τῇ 16 Μαΐου 1911

Οἱ κάτοικοι
» Ἀπόστολος Ματθαίου (=Ζωγράφος)
» Θωμᾶς Κονσταντίνου (=Ζωγράφος)
» Χριστόδουλος Ἀναστ. μαρινᾶς
» Ἰωάννης Γ. σκούρτης
» Γιάνη Μηχ. Χρῆστος
» Ἰωάννης. Δ. Χρηστίδης
» Κονσταντῖνος (Τ)ζέφος
» Ζήσης Ἀποστόλου (=Δημητριάδης)
» Δημήτρι τόλης (=Πρωτόγερος)
» Χαράλαμπος Ἀργύρης
» Θεμιστοκλῆς Χ. Κυρζίδης
» Ἰωάννης Πασχάλις
» Ὀδυσεὺς Ἰω. Μακρῆς
» Κόστας Γ. Πασχάλης
» Νικόλαος Μάτσος
» Βασίλειος Μαντρίδης».

(Βλέπε κατωτέρω καὶ τὴν φωτοτυπίαν τοῦ Σχολείου τούτου).

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

7

«Φιλεκπαιδευτική Ἀδελφότης
Βουρμπιάνης Ἠπείρου
Ἱδρυθεῖσα τῷ 1883
ἑδρεύουσα ἐν Ἀθήναις

Ἀθῆναι τῇ 23ῃ Ἰανουαρίου 1912

Πρὸς τὴν ἀγαπητὴν Κοινότητα Χιονιάδων.

Ἀξιότιμοι Κύριοι

Ἐλάβομεν τὴν ἐπιστολήν σας καὶ μετὰ πολλῆς χαρᾶς εἴδομεν τὰς προσπαθείας σας ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς Κοινότητος. Ἡ Ἀδελφότης

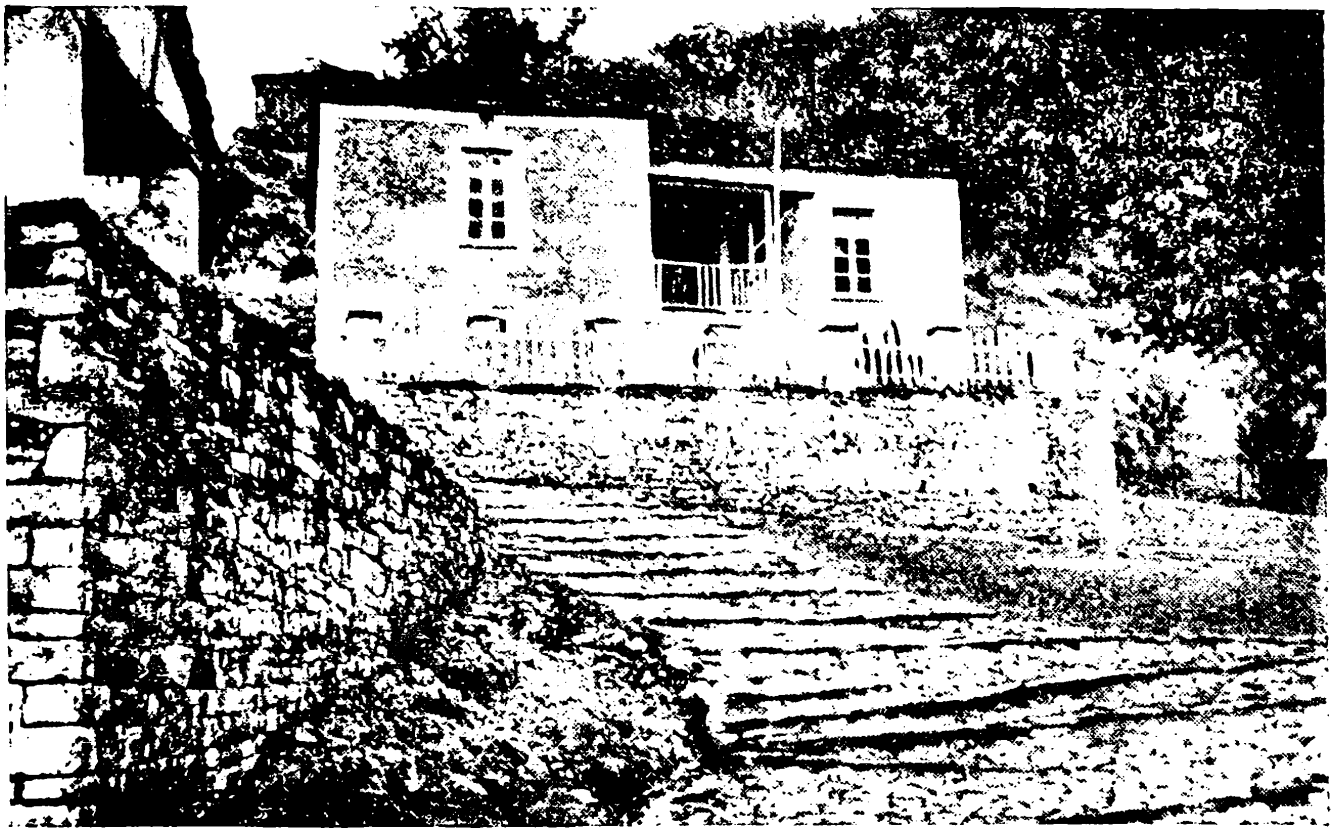

μετ' ἰδιαιτέρου ἐνδιαφέροντος καὶ πατρικῆς στοργῆς παρακολουθεῖ πᾶσαν τὴν συντελουμένην ἐργασίαν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τμήματος ἡμῶν καὶ συγχαίρει ἀπὸ καρδίας πάντας τοὺς ἐργαζομένους πρὸς τοῦτο. Φρονεῖ δὲ ὅτι ἐν τῇ συνεργασίᾳ καὶ ἀλληλεγγύῃ ἔγκειται τὸ πᾶν καὶ διὰ τοῦτο λίαν προθύμως δέχεται τὴν αἴτησιν ὑμῶν περὶ χορηγήσεως χρηματικῆς βοηθείας ὑπὲρ τῆς ἀνεγειρομένης Σχολῆς Σας, ἀποστέλλουσα σήμερον εἰς τὸν ἡμέτερον ἐν Βουρμπιάνῃ ταμίαν κ. Κ. Βεηζαδέα δέκα (10) 20)φραγκα ([81]) ἅτινα μεταβαίνοντες ἐκεῖ θέλετε ἀμέσως παραλάβει. Ἔχομεν Κύριοι τὴν εὐχαρίστησιν νὰ ἐφαινόμεθα ἔτι μᾶλλον γενναιόδωροι εἰς τὴν εὐγενῆ προσπάθειαν τῆς Ὑμετέρας Κοινότητος, ἀλλὰ κολοσιαῖαι δαπάναι συντηρήσεως Σχολῶν καὶ ἀνεγέρσεως Οἰκοτροφείου μὲ προϋπολογισμὸν 500 λιρῶν, μᾶς καθιστᾶ ἀδύνατον ἀπολύτως μεγαλειτέραν γενναιοδωρίαν.

31. 10 εἰκοσόφραγκα χρυσᾶ πρὸς 94 γρόσια ἕκαστον.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Εὐχόμενοι ἀπὸ καρδίας τὴν ταχείαν ἀποπεράτωσιν τοῦ σπουδαίου ἔργου διατελοῦμεν μετὰ πάσης τιμῆς.

Ὁ Πρόεδρος — Ὁ Γραμματεὺς
Χ. Τσίλας (Τ.Σ.) — Β. Δημάρατος

Σημ. Ἡ ὡς ἄνω ἐπιστολὴ ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον καὶ εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 69 τεῦχος τοῦ Περιοδικοῦ «Ἠπειρ. Ἑστία» τοῦ 1958 σελ. 88.

8

Κατάλογος συνδρομητῶν Παρθεναγωγείου
1911 Σεπτεμβρίου 21

συνδρομαὶ ἀπὸ διάφορα ταξείδια καὶ ἐνταῦθα ἔτους 1911.

ἀδελφοὶ Χριστόδουλος καὶ Θωμᾶς (=οἱ Μαρινᾶδες)	Γρόσια	321
ἀδελφοὶ Κων. Παπακώστα	»	94
Χριστόδουλος Γ. Δημητριάδης	»	107
Μιλτιάδης Ζωγράφος	»	94
Κωνσταντῖνος Νούσης	»	60
Ὀδυσσεὺς Μακρῆς	»	40
Κωνσταντῖνος (=Ἀθαν). Ζωγράφος	»	50
Βασιλάκης Γιαννούλης (Λεσκατσίτης)	»	40
Χριστόδουλος Σκούρτης	»	47
Σωκράτης Μ. Ζωγράφος	»	40
Ἰωάννης Μ. Μάτσος	»	30
Ἰωάννης Δ. Χρήστου	»	20
ἐκ μεταφορᾶς	Γρόσια	943
Νικόλαος Ἰ. Παπακώστας	»	107
Κωνσταντῖνος Τζέφος	»	15
Νικόλαος Δ. Παΐσιος (ἀδελφὸς ἡμῶν)	»	20
Κωνσταντῖνος Γ. Πασχάλης	»	20
Πέτρος Γ. Χρήστου	»	15
Ἀπόστολος Ντούλας (=Ζωγράφος)	»	20
Νικόλαος Δημ. Λιάτσης	»	20
Πέτρος Ν. Προντάνης (ἔμπορος ἐν Ἐρσέκα)	»	20
Ἀδελφοὶ Χ. Νούτση (Λεσκατσῖται)	»	20
Ἰωάννης Ν. Μάτσου	»	15
Πανταζῆς Πασχάλης	»	20
Μάνθος Τάτσης (Λεσκατσίτης)	»	23
Θεοδωρίγενα Σίμου (Εὐγενία τοὔνομα)	»	5
Ἰωάννης Β. Μαντρίδης	»	15
Ἰωάννης Νούτσης (Λεσκατσίτης)	»	5
ἐκ μεταφορᾶς	Γρόσια	1.283
Δημήτριος Ἀπ. Πρωτόγερος	»	20
Δημήτριος Γ. Δημητριάδης	»	40
Ἰωάννης Βούρης	»	20
Κωνσταντῖνος Μάτσος	»	40
		1.403

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ἐξ Ἐλβασανίου

Γεώργιος Ἰ. Βούρης	Γρόσια	50
Δημοσθένης Κ. Νάτσης	»	50
		1.503

Ἐξ Ἀμερικῆς

Δημήτριος Ν. Παπακώστας	Γρόσια	351
Κωνσταντῖνος Χρήστου (Λεσκατσίτης)	»	47
Ἀναστάσιος Χρήστου »	»	47
Μᾶρκος Ἀ. Φίλης	»	188
Κωνσταν. καὶ Χαράλαμπος (Ἀνδρ.) Ζωγράφου	»	188
Ἀναστάσιος Κ. Κυρζίδης	»	351
ἐκ μεταφορᾶς	Γρόσια	2.675
Χαράλαμπος Παπαδημητρίου (Φιλογενὴς)	»	47
Νικόλαος Θᾶνος »	»	24
Ἰωάννης Λύτρας »	»	71
Λάζαρος Διαμαντῆς »	»	23
		2.840

ἐξ Ἄρτης

Γεώργιος Ν. Μάτσος (Χιονιαδίτης)	Γρόσια	470
Λεωνίδας Γιώτης (Λεσκατσίτης)	»	70
Α.Σ. Ἀλεξίου (Φιλογενὴς)	»	94
Θεμιστοκλῆς Κοσκινᾶς (Χιονιαδίτης)	»	24
		3.498

ἐξ Αὐλῶνος

διὰ χειρὸς Πολυκάρπου Ζωγράφου	Γρόσια	1.410
ἕτερα διὰ χειρὸς ἰδίου	»	500
		5.408

ἐξ Ἀμερικῆς

διὰ χειρὸς Νικολάου Ντούλα (Ζωγράφου) ἀπὸ διαφόρους συνδρομὰς	Γρόσια	667
		6.075
ἐκ μεταφορᾶς	Γρόσια	6.075
Ἀπὸ τὸ ταμεῖον τῆς Ἐκκλησίας καὶ χρήματα βουνοῦ διὰ χειρὸς Χριστοδούλου Σκούρτη	Γρόσια	1.375
Νικόλαος Ἀπ. Ντούλας (=Ζωγράφος)	»	235
ἀπὸ ἴδιον συνδρομὰς ἐξ Ἀμερικῆς	»	37.20

ἐξ Ἀμερικῆς

Εὐάγγελος Διονυσίου καὶ Θωμᾶς Ἰ. Βούρης	Γρόσια	470

ἐξ Αὐλῶνος

διὰ χειρὸς Πολυκάρπου Ζωγράφου ἀπὸ διαφόρους συνδρομὰς	»	400
ἀπὸ Ἀδελφότητα Βουρμπιάνης Ἀθήνας 10 εἰκοσόφραγκα	»	940
ἐκ μεταφορᾶς	Γρόσια	9.532.20
ἀπὸ τὸ ταμεῖον τῆς Ἐκκλησίας διὰ χειρὸς Ἀποστόλου Ντούλα (=Ζωγράφου)	»	289
		9.821.20
ἔλαβον ἐν ὅλῳ εἰς χεῖρας μου ἀπὸ συνδρομὰς	Γρόσια	9.821.20

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ἐξ Ἀμερικῆς ἔτερα

Ἀδελφοὶ Δ. Φίλη (α) 4 εἰκοσόφραγκα	Γρόσια	376
Τὰ ἄνωθεν τὰ ἔλαβεν ὁ ταμίας τῆς Ἐκκλησίας Ἀπόστολος Ντούλας ὡς καὶ ὑπόλοιπον ἀπὸ ὄπισθεν	Γρόσια	3-20
εἰσέπραξα ἀπὸ συνδρομὰς ἐν ὅλῳ	Γρόσια	9.821-10
ἐξώδευσα διὰ τὸ Παρθεναγωγεῖον	»	9.818
		...3-20

1911 Δεκεμβρίου 16

Νικ(όλαος) Ἰ. Παπακώστας».

9

«Αἰδέσιμε Παπα Ζήση καὶ τιμιώτατοι ἐφοροΕπίτροποι, Πρόκριτοι καὶ Μουχταροδημογέροντες τῆς καθ' Ἡμᾶς Κοινότητος Χιονιάδων εὐχόμεθα ὑμῖν ἐν Κυρίῳ Πατρικῶς.

Μετὰ πολλῆς τῆς λύπης πληροφορούμεθα ὅτι ἔριδες καὶ κομματισμοὶ ἀνεφύησαν ἐν τῇ ὑμετέρᾳ Κοινότητι καὶ οἱ ὁποῖοι πάντοτε μέν, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὰς παρούσας περιστάσεις εἶναι καταστρεπτικώτατοι. Ξενιζόμεθα ἐν ταυτῷ διότι ἄνευ ἐπιγνώσεως τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως προβαίνουσι τινὲς ἐξ ὑμῶν εἰς ἐκλογὰς ἐφοροΕπιτροπῆς. Ἐπιθυμοῦντες ἐκ παντὸς τρόπου ἵνα μὴ τὸ παρ' ἅπαν διασαλευθῇ ἡ κοινοτικὴ ἀγάπη καὶ ὁμόνοια, ἀποστέλλομεν τὸν Ἐλλόγιμον κ. Ἀπόστολον Βεηζαδὲ ἵνα ἐξακριβώσῃ τὰ γινόμενα καὶ συστήσῃ πᾶσιν ὑμῖν ἀπὸ μέρους ἡμῶν τὰ δέοντα. τὸ γε νῦν συνιστῶμεν πατρικῶς ἵν' ἀφήσητε κατὰ μέρος τὰς ἀναμεταξύ σας ἔριδας καὶ ἐξακολουθήσητε πάντες συνεργαζόμενοι ἀδελφικῶς διὰ τὸ καλὸν τῆς Κοινότητος καὶ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς Σχολῆς. Προκειμένου δὲ περὶ ἐκλογῆς ἐφοροεπιτροπῆς καὶ ἐξελέγξεως τῶν λογαριασμῶν τῆς διαχειρίσεως τῆς ἐν ἐνεργείᾳ τοιαύτης δηλοῦμεν ὑμῖν ὅτι ταῦτα πάντα θὰ γείνωσιν ὑπὸ τὴν προεδρείαν ἡμῶν κατὰ τὴν προσεχῆ μετὰ τὸ Πάσχα περιοδείαν. Ἤδη ἀξιοῦμεν ἵνα προσκαλέσητε τὸν ἐκ Βουρμπιάνης Παπα Κύρκαν καὶ ἀναθέσητε εἰς αὐτὸν νὰ ἐκπονήσῃ ἀντίγραφον τοῦ σχεδίου τῆς νέας Σχολῆς μετὰ λεπτομερεῖς σημειώματος τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς δαπάνης ὑπολογιζομένης πάντοτε εἰς λίρας Τ(ουρκίας) 270. Ἀκολούθως ἀποστείλητε πρὸς ἡμᾶς τὸ σχέδιον καὶ τὸ σημείωμα τοῦ Προϋπολογισμοῦ συνοδεύοντες ταῦτα μὲ αἴτησίν σας πρὸς ἡμᾶς ἐν τῇ ὁποίᾳ ν' ἀναφέρητε ὅτι ἐδαπανήσατε διὰ τὴν ἀνέγερσιν τῆς σχολῆς τὸ ὅπερ εἴχατε νὰ διαθέσητε ποσὸν ἐξ 150 λιρῶν καὶ ὅτι ἐλλείψει πλέον ἄλλου χρήματος καὶ ἑτέρων πόρων τὸ οἰκοδόμημα μένει ἡμιτελὲς πρὸς ἀνυπολόγιστον βλάβην καὶ ζημίαν τῆς μαθητιώσης νεολαίας.

Εἴητε ἐν Κυρίῳ ὑγιαίνοντες

ἐν τῇ Ἰ. Μητροπόλει Κονίτσης τῇ 20 Φεβρουαρίου 1912.

†Ὁ Βελλᾶς καὶ Κονίτσης Σπυρίδων

(Σ.Τ.)»

Σημ. Ἐκ τῶν ἐν τῇ παρούσῃ καταχωρηθέντων Ἐκκλησιαστικῶν Ἐγγράφων, τὰ μὲν ὑπ' ἀρ. 1, 2, καὶ 3, εὑρέθησαν ἐν τῷ ἀρχείῳ τοῦ ἀειμνήστου Ἀρχιμανδρίτου Παπαγιάννη, τὰ δὲ ὑπ' ἀρ. 5 καὶ 9, μοὶ παρεχωρήθησαν ὑπὸ τοῦ ἁγιογράφου Νικ. Ἰ. Παπακώστα.

(Συνεχίζεται)

α. Κωνσταντῖνος καὶ Ἰωάννης.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

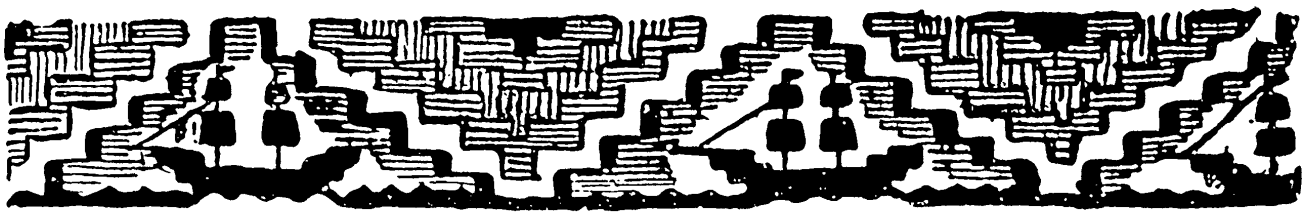

ΣΠΥΡΟΥ ΜΟΥΣΕΛΙΜΗ

ΤΟ ΠΟΠΟΒΟ*

(ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΟΝΟΓΡΑΦΙΑ)

Εἶν' ἕνα κλαρὶ κι' ἔχει δώδεκα κλωνάρια καὶ τὸ κάθε κλωνάρι τριάντα φύλλα. Ὁ χρόνος, οἱ μῆνες οἱ μέρες.

Κούφιος πλάτανος, βρόντος μεγάλος. Ἡ καμπάνα.

Πορτοκάλια καὶ λεμόνια χίλια μίλια ναπολιόνια καὶ στὴ μέση δυὸ μεγάλα ποὺ νικᾶνε ὅλα τ' ἄλλα. Τ' ἀστέρια, ὁ ἥλιος καὶ τὸ φεγγάρι.

Ἕνας κάμπος γεμᾶτος λάγια πρόβατα. Τὸ χαρτὶ μὲ τὰ γράμματα.

Σφίγγω τὴ βεργούλα μου καὶ κοκινίζ' ὁ κάμπος. Τὸ ράβδισμα τῶν κράνων. (πρβλ. Χ. Σούλη. Ἠπ. χρον. 1926, σελ. 316, ἀριθμ. 163).

Χιλιοτρύπητο κανάτι καὶ σταλιὰ νερὸ δὲ χύνει. Τὰ σύννεφα.

Εἶν' ἕνα πραματάκι, νερὸ ἔχει καὶ γιὰ νερὸ διψάει. Ἡ γλώσσα.

Ὁ πάπους σου κι' ὁ πάπους μου τραβιοῦντ' ἀπὸ τὰ γένια. Τὰ λωνάρια. (Πρβλ. Χ. Σιούλη Ἠπ. χρον. 1926, σελ. 174. ἀριθ. 39).

Μιὰ κλώσσα ἄσπρη καὶ μιὰ μαύρη. Ἡ ἄσπρη τὰ σκορπάει κι' ἡ μαύρη τὰ μαζεύει. Ἡ μέρα μὲ τὴ νύχτα κι' οἱ ἄνθρωποι.

Ἕνα μάτι μονόματο ὅλο τὸν κόσμο βλέπει. Ὁ ἥλιος.

Τρεῖς ἀδερφοῦλες μ' ἕνα ζωνάρ' δεμένες. Ἡ πυροστιά.

Εἶν ἕνα εἴδισμα, ρίν'ς ξύλο τὸ τρώει, ρίν'ς λιθάρ' τὸ τρώει, ρίν'ς νερὸ ψοφάει. Ἡ φωτιά. (Πρβλ. Χ. Σιούλη. Ἠπ. χρον. 1926. σελ. 179. ἀρ. 72, σελ. 180 ἀρ. 77, σελ 183 ἀρ. 94, σελ 185 ἀρ. 108 καὶ σελ. 188 ἀρ. 131).

Δώδεκ' ἀδερφοῦλες μ' ἕνα μιντὲρ' σκεπασμένες. Τὰ φελιὰ τοῦ πορτοκαλιοῦ. (Πρβλ. Χ. Σιούλη. Ἠπ. χρον. 1926 σελ. 181 ἀριθ. 84 καὶ σελ 323 ἀρ. 205).

Ἕνας κοντὸς καλόγερος μὲ τ' ἄντερά του σβάρα. Τὸ βελόνι μὲ τὸ ράμμα. (Πρβλ. Χ. Σούλη Ἠπ. χρον. σελ. 324 ἀριθ. 210).

Δυ' ἀδερφάκια σ' ἕνα ὑφαλὸ κρατιοῦνται. Τὸ ψαλίδι. (Πρβλ. Χρ. Σιούλη Ἠπ. χρον 1926 σελ. 174 ἀρ 38).

Σειέτ' ἡ ρίγα στὸ πουρνάρι καὶ μαζώνονται τὰ γίδια. Ἡ καμπάνα.(Πρβλ. Χρ. Σούλη, Ἠπ. χρον. 1926 σελ. 320 ἀρ. 182).

Ὁ ψυχὸς ψυχὴ δὲν ἔχει καὶ ψυχὴ παίρνει καὶ φέει. Ἡ σφαίρα τοῦ ὅπλου.

Ἡ φοράδα τοῦ Ζαφείρη σκάλες - σκάλες ἀνηβαίνει, σκάλες - σκάλες κατηβαίνει. Ἡ κρεμαστάλα.

Εἶν' ἕνα εἴδισμα ράχ' σὲ ράχ' διαβαίν' καὶ λέει «Θόδωρος, Θόδωρος». Ὁ κύπρος τῶν γιδιῶν.

Ράχ' ἀπέδω, ράχ' ἀπέκει ἄρκουδας γκυλιέται μέσα. Ἡ σαρμανίτσα μὲ τὸ μωρό.

Χίλια μίλια δροτσιλάκια ἀπ' τὸν οὐρανὸ κρατιοῦνται. Τ' ἄστρια.

Ἕνα νερὸ ποὺ καίει. Ἡ ρακή.

---

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 126.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Μιὰ γίδα τοῦ μπαρτζόενου γάλα καὶ μαλλὶ δὲν ἔχει, τὴ φωνὴ ψηλὴ τὴν ἔχει. Τὸ βιολί.

Πάνου κουτί, κάτου κουτὶ καὶ μέσα κόρη κελαϊδεῖ. Ἡ Γλώσσα.

Χίλιοι μίλοι καλοέροι σ' ἕνα ράσο τυλιμένοι. Τὸ ρώϊδο.

Χίλιοι μίλοι καλοέροι σ' ἕνα σκολιὸ διαβάζουν. Τὰ μελίσσια.

Ψηλὸς λιγνὸς καλόερος καὶ κόκκαλα δὲν ἔχει. Ὁ καπνός.

Ἄντερο - ἄντερο τραβάει κι ἡ Θοδώρω τραγουδάει. Ἡ καμπάνα μὲ τὸν ἄλυσο.

Δένω τὴ φοράδα μου καὶ μὲ κλωτσάει ἡ πλάρα. Ἡ ρόκα μὲ τ' ἀδράχτι.

Εἴκοσι παιδάκια μ' ἄσπρα σκουφάκια. Τὰ δάχτυλα μὲ τὰ νύχια.

Δυὸ παλιοτσάρουχα στὸν τοῖχο κολλημένα. Τ' αὐτιά.

Τὸ βουνό σου χιόνισε, τὰ δυό σου γίναν τρία. Ἡ κεφαλὴ τοῦ γέρου ἄσπρισε καὶ τὰ δυὸ ποδάρια του ἔγιναν τρία μὲ τὸ μπαστοῦνι.

Μιὰ φοράδα μαύρη σ' ἕνα ποδάρι στέκεται. Ἡ ὀμπρέλα. Τὸ μανιτάρι.

Εἶναι ἕνα εἰδωσάκι μπαίνει στὸ λόγγο καὶ τσάχαλο δὲν ἀφήνει. Τὸ χτένι.

Χίλιοι ἀνάσκελα, χίλοι ἀπίκουπα. Τὰ κεραμίδια στὴ στέγη.

Τοῦ παπούλη μου τὰ γένια μεσ' στὴ γῆς εἶναι χωμένα. Οἱ ρίζες τοῦ κρεμμυδιοῦ.

Σανίδα, παλιοσάνιδα στὴ θάλασσα κυλιέται. Ἡ γλώσσα.

Ἡ θειά μου ἡ κοσκοντόρω μὲ τ' ἄντερο στὸν κῶλο. Ἡ βελόνη μὲ τὸ ράμμα.

Τὴ σαλιώνω τὴ μαλλιώνω καὶ στὸν κ.... της τὴ χώνω. Μὰ τὸν ἅγιο Κωσταντῖνο μὴ θαρεῖς πῶς εἶν' ἐκεῖνο. Ἡ βελόνη μὲ τὴν κλωστή.

Δώδεκα ἄλογα, δεκατρία σαμάρια. Ὁ χρόνος μὲ τὰ φεγγάρια.

Πετσὶ ἀπέδω πετσί ἀπέκει στὴ μέση μέλι καὶ κερί. Τὸ σῦκο.

Εἶν' ἕνα εἴδωσι γεννιέτ' ἀπὸ τὴ μάνα του κι' ἅμα πάει στὴ μάνα του ψοφάει. Τ' ἀλάτι.

Πράσινος κάμπος, κόκκινα τζάμια, ἀράπηδες χορεύουν μέσ' στὰ φυλλοκάρδια. Τὸ χειμωνικό.

Εἶν' ἕνας καλόερος μ' ἕνα τσακνάκ' στὸν κῶλο. Ὁ καρπὸς τῆς ἐλιᾶς.

Εἶναι ἕνα εἴδισμα, τὴν ἡμέρα πάτα - πάτα καὶ τὴ νύχτα στὴν κρεβάτα. Τὰ τσαρούχια.

Εἶναι ἕνα κούτσουρο πόχ' ἑφτὰ τρύπες. Τὸ κεφάλι.

Δέκα τραβᾶνε, δυὸ ξερᾶνε, ὁ κῶλος στὴν πλάκα κι ἡ πλάκα στὸν κῶλο. Τὰ δέκα δάχτυλα, τά δυὸ βυζιά τῆς προβατίνας, οἱ γλουτοὶ τ' ἀνθρώπου καὶ τὸ λίθινο ἀκουμπιστῆρι.

Τὸ παλιορούτ' τσῆ βάβως πουθενὰ ραφὴ δὲν ἔχει. Τ' αὐγό.

Ἕνα πράμα μπαίνει γεμᾶτο μέσ' στὴ σπέλλα καὶ βγαίνει ἄδειο. Τὸ χουλιάρι μὲ τὸ στόμα.

Ἕνας κούφιος πλάτανος ἔχει τὸ χάρο μέσα. Τὸ ντουφέκι.

Πααίνω στὸ χωράφι δένω τὸ δεμάτι. Ὅσο νὰ δέσω τὸ δεμάτι φέει τὸ χωράφι. Τὸ πρόβατο καὶ τὸ ποκάρι του.

Γίδα λιάρα μὲ δώδεκα κατσίκια. Ὁ χρόνος.

Ἄπιαστο κ' ἀμάλλιστο κι' ἀψαλλιδοκούρεφτο. Τὸ φείδι.

Ράχ' ἀπέδω, ράχ' ἀπέκει γούργουλας γκυλιέται μέσα. Τὸ ζυμάρι στὸ σκαφίδι.

Μιὰ παλιοσάνιδα ὁλοένα κάθεται μέσ' στὴ θάλασσα καὶ δὲ σέπεται. Ἡ γλῶσσα.

Ἕνα βόϊ μούνζουρο, ὅ,τι νὰ τοῦ δώκεις τρώει. Ὁ φοῦρος.

Τέσσερ' ἀδέρφια σ' ἕνα ράσο τυλιμένα. Τὰ τσεκλίδια τῆς κοκόσιας.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Τρεῖς ψυχὲς πέραγαν σ' ἕνα ποτάμι. Ἡ μιὰ τὸ πέρασε καὶ βράχτηκε, ἡ ἄλλη πέρασε καὶ δὲ βράχτηκε, μὰ τὸ νερὸ τὄειδε, κι' ἡ τρίτη τὸ πέρασε ἀλλ' οὔτε τ' ἄκ' σε οὔτε καὶ βράχτηκε. Γυναίκα ἀγκαστρωμένη μὲ μικρὸ ζάλικα.

Κλέφτες φώναξαν τοῦ μυλωνᾶ, ν' ἀνοίξει.

—«Ὦ μυλωνᾶ, ἄνοιξε.

—Τὶ ν' ἀνοίξω; εἴμαστε πολλοί.

—Πόσοι εἶστε;

—Ὁ Ράντης, ὁ Ραντούλης, πέντε παιδιὰ τοῦ Ράντη καὶ δέκ' ἀρματωλοί, ἕνας κι' ἄλλος ἕνας, ἐγὼ κι' ὁ μυλωνᾶς. Πόσοι ἦταν; Μόνο ἕνας, ὁ μυλωνᾶς Ράντης καὶ παιδιὰ κι ἀρματωλοὶ τὰ δάχτυλα τῶν χεριῶν.

Ἦταν δυὸ κλῶσσες. Ἡ μιὰ εἶπε τ'ς ἀλληνῆς: «δὸς μου ἕνα πουλὶ νὰ τὰ κάμομε δυὸ κι' ἕνα», κι' ἐκείνη τ'ς εἶπε: «δός μου κι' ἐσὺ ἕνα νὰ τὰ κάμομε ἴσια - ἴσια. Πόσα πουλιὰ εἶχε ἡ μιὰ καὶ πόσα ἡ ἄλλη»; Πέντε ἡ μιὰ κι' ἑφτὰ ἡ ἄλλη.

Ἕνας διαβάτ'ς ρώτ'σε ἕνα βλάχο πόσα πρόβατα ἔχει κί' ἐκεῖνος τ' ἀπάντησε:

—Νἄχα τόσα πόχω, κι' ἄλλα τόσα, καὶ τὰ μισὰ καὶ τ' ἀπόμισα κι' ἕνα ἀκόμα θἄχα ἑκατό. Πόσα πρόβατα εἶχε: 36.

(36+36=72+18=90+9=99+1=100)

Ἦταν μιὰ τριανταφυλλιὰ κι' εἶχε τρίγια τριαντάφυλλα καὶ πῆγε ὁ δάσκαλος μὲ τὴ δασκάλα κι' ὁ παπᾶς μὲ τὸ κορίτσι του καὶ πῆραν ἀπὸ ἕνα τριαντάφυλλο. Ἡ δασκάλα ἦταν κόρη τοῦ παπᾶ.

Πάαιναν τὸ δρόμο - δρόμο ἕνας ἄντρας μὲ μιὰ γυναίκα. Περνώντας ἀπὸ κάπιο χάνι ὁ χαντζῆς ρώτ'σε τὴ γυναίκα:

—Τὶ τὸν ἔ'εις ὡρ' γυναίκα αὐτὸν ποὺ πααίνει μπροστά;

Ἡ γυναίκα ἀπάντησε.

—Αὐτουνοῦ τ' ἀνδρὸς ἡ μάνα εἶναι πεθερὰ τσῆ μάνας μου. Τὶ τὸν ἔχει; Πατέρα.

Ἕνας τζομπάνος εἶχε ἕνα λύκο, ἕνα ἀρνὶ κι ἕνα δεμάτι χορτάρι κι ἤθελε νὰ τὰ περάσει ἀπὸ τὸ ποτάμι πέρα.

Ἡ βάρκα ἔπαιρνε μόνο δυὸ πράματα ἐξὸν τὸν τσοπάνο ποὺ θἄειναι βαρκάρης. Δὲν πρέπει νὰ μείνουν μαζὶ ὁ λύκος μὲ τ' ἀρνί, οὔτε τ' ἀρνὶ μὲ τὸ χορτάρι.

Πῶς θὰ περάσουν;

Θὰ βάλει στὴ βάρκα πρῶτα τ' ἀρνὶ μὲ τὸ χορτάρι. Θὰ βγεῖ ἀντίπερα. Θ' ἀφήσει τ' ἀρνί. Τὸ χορτάρι θὰ μείνει στὴ βάρκα καὶ θὰ ἐπιστρέψει νὰ πάρει τὸ λύκο.

Τρεῖς ἄντροι νιόγαμπροι πά'αιναν μὲ τσὶ γυναῖκες τους σ' ἕνα δρόμο. Ἔφτακαν σ' ἕνα ποτάμι ποὺ δὲν μπόρειαν νὰ τὸ περάσουν. Ἐκεῖ ἦταν μιὰ βάρκα ποὺ χώρας μόνο τρεῖς.

Πῶς θὰ περάσουν μὲ τὴ βάρκα χωρὶς ν' ἀπομείνει, οὔτε νὰ περάσει μαζὶ γυναίκα μὲ ξένον ἄντρα, κι' ἄς ἔχει καὶ τὴ γυναίκα του μέσα. Γυναίκα μοναχή της μπορεῖ νὰ περάσει, ἢ κι' ὅλες μαζί, καὶ νὰ ἐπιστρέψει.

Θὰ μποῦν στὴ βάρκα οἱ τρεῖς γυναῖκες καὶ θὰ βγοῦν πέρα. Οἱ δυὸ θὰ κάτσουν ἐκεῖ κι' ἡ μιὰ θὰ γυρίσει στὸν ἄντρα της. Ἔπειτα θὰ μποῦν οἱ τρεῖς ἄντροι καὶ θὰ περάσουν. Οἱ δυὸ θὰ μείνουν μὲ τσὶ γυναῖκες τους κι ὁ τρίτος θὰ γυρίσει, θὰ πάρει τὴ γυναίκα του καὶ θὰ ἐπιστρέψει.

Ἐπιστρέφοντας κάποιος ἀπὸ ἀπὸ τὰ ξένα στὸ ἔμπα τοῦ χωριοῦ του βρίσκει ἕνα παιδὶ καὶ τοῦ λέει:

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

—Ἀδερφὲ ἀπὸ πατέρα καὶ υἱὲ ἀπὸ μητέρα, σῦρε πὲς τοῦ πατρός σου ὅτι ἦρθε ὁ υἱός σου ὁ ἀνὴρ τῆς γυναικός σου.

Τὶ τὸ ἔχει ὁ ξένος τὸ παιδί;

Παιδὶ καμωμένο μὲ τὴν μάνα του.

Ἔχομε ἕνα τετράγωνο μοιρασμένο σὲ ἐννιὰ τετραγωνίδια. Σὲ κάθε τετραγωνίδιο τοποθετεῖται ἕνας ἀριθμὸς ἀπὸ 1—9, ἔτσι ποὺ τὸ ἄθροισμα τριῶν, στὰ ἴσια ἢ καὶ γωνιακὰ τετραγωνιδίων, δίνει τὸν ἀριθμὸ 15.

Λύση

4	3	8
9	5	1
2	7	6

(Πρβλ. Χ. Σούλη. Ἠπ. χρον. 1926 σελ. 382, ἀρ. 232)

Πέρασ' ἀπ' τὰ Πράδαλα
ηὗρα τρύπα τ'ἄβαλα.
Ἄρχισαν τὰ ντράβαλα
ἔπεκα καὶ τ'ἄβγαλα.
Ἔπαψαν νὰ ντράβαλα
πάλε μέσα τἄβαλα.

ΓΛΩΣΣΟΠΑΙΓΝΙΔΙΑ

Τὰ γλωσσοπαιγνίδια εἶναι κι' αὐτὰ ἐφευρέματα καὶ ρῆσες τῆς παιδικῆς φαντασίας.

Ὅπως ἔχομε τὸν κόσμο τῶν ἐνηλίκων, τῶν μεγάλων, ἔχομε καὶ τὸν παιδικὸ κόσμο, κόσμο ἀφελῆ, φαιδρὸ, περίεργο, γεμᾶτον ἐξυπνάδα καὶ χαρά.

Ὅπως μὲ τὰ αἰνίγματα γυμνάζεται καὶ πελεκιέται ὁ νοῦς, ἔτσι καὶ μὲ τὰ γλωσσοπαιγνίδια ἀσκούμενη ἡ γλώσσα, τὸ λεκτικὸ, μπαίνει στὸ στρωτὸ δρόμο τῆς καλῆς ἔκφρασης καὶ ρήσης.

Ὁ τσίντσιρας

Ὁ τσίντσιρας, ὁ μίντσιρας, ὁ τσίντζιμίντζιχόντζορας.

Μιὰ κάπα

Μιὰ κάπα μιὰ παλιόκαπα, κοντὴ παλιοκοντόκαπα.

Κούπα πινακόκουπα

Κούπα πινακόκουπα τρεῖς βολὲς τ' ἀπίκουπα, σήκου πινακόκουπα.

Σιρβανιὲς

Ἕνα παιδὶ ἔστηγε σιρβανιὲς μιρβανιὲς σιρβομιρβονοκοκιές, κι' ἡ κάκω του τοῦ χάλευε σίρβανα μίρβανα σιρβομιρβονόκοκα. Κι' αὐτὸ τῆς ἔλεγε: —Ἄς ἔστηγες καὶ σὺ σιρβανιὲς μιρβανιὲς σιρβομιρβονοκοκιές, ν'ἄτρωγες καὶ σὺ σίρβανα μίρβανα σιρβομιρβονόκοκα.

Μι' ἀσφάκα

Μι' ἀσφάκα μιὰ μπουφόσφακα ὅλο μὲ τὰ μπουφόσφακά της.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Βαρέλι ρακοβάρελο

Βαρέλι ρακοβάρελο, ποιὸς σὲ ρακοβαρελόδενε; —Ὁ γυιὸς τοῦ ρακοβαρελωτῆ.

Νᾶχα ἐγὼ τὰ ὕπηργα τὰ δύπηργα τοῦ γιοῦ τοῦ ρακοβαρελωτῆ θὰ τὸ ρακοβαρελόδενα καλλίτερα ἀπὸ τὸ γυιὸ τοῦ ρακοβαρελωτῆ.

Μιὰ πλάκα

Μιὰ πλάκα ἄσπρη ξέξασπρη ἀπὸ τὸν ἥλιο ξεξασπρότερη.

Μαῦρος γράβος

Μαῦρος γράβος δίγραβος, μαῦρος διγραβόγραβος.

Μαύρη βέργα

Μαύρη βέργα δίβεργη, μαυρηδιβεργόβεργη.

Τὸ πινάκι

Τὸ πινάκι τὸ σφηνάκι καὶ τὸ σφινοπινακάκι, ποιὸς τὸ σφηνοπινακόδενε; Ὁ γιὸς τοῦ σφινοπινακοδετῆ.

Νᾶχα ἐγὼ τὰ ὕπηργα τὰ σύνεργα τοῦ γυιοῦ τοῦ σφινοπινακοδετῆ θὰ τὸ σφηνοπινακόδενα ἐγὼ καλλίτερα ἀπὸ τὸ γυιὸ τοῦ σφηνοπινακοδετῆ.

Κόσυβας

Κόσυβας ἀνήβαινε, κόσυβας κατήβαινε, κι' ἄλλος τὸν ἐρώταγε: —Ποῦ πᾶς κύρ κόσυβα; —Πάω στὴ βαβούλα μου νὰ φάω κουκιὰ βραστὰ σκαστὰ μὲ τὴ βραστὴ σκαστὴ χουλιάρα μου.

Κόσυβας

Κόσυβας ἀνήβαινε, κόσυβας κατήβαινε κι' ἄλλος τὸν ἐρώταγε:

—Ποῦ πᾶς κὺρ Κόσυβα;

—Πάω στὴ θειά μου τὴ λουρού, τὴ σφουγγοὺ τὴν τζουμπεκουφηκαρού. Πάω νὰ φράξω τὸ βουρλόκηπο γιατὶ μπῆκαν οἱ βουρλόκοτες καὶ μοῦφααν τὸ βουρλόσπορο.

Κόσυβας δίκωλος

Κόσυβας δίκωλος τρίκωλος τετρακοκκινόκωλος, κάνει αὐγὰ δίκωλα τρίκωλα τετρακοκινόκωλα.

Μιὰ κότα ἴλιαρη

Μιὰ κότα ἴλιαρη πίλιαρη καὶ πιλιαροκκόκινη, κάνει αὐγὰ ἴλιαρα πίλιαρα καὶ πιλιαροκκόκινα, κι' ὅποιος τὰ τρώει ἰλιαρίζει πιλιαρίζει καὶ πιλιαροκκοκινίζει.

Μιὰ γαίγα δίκουμπη

Μιὰ γαίγα δίκουμπη τρίκουμπη τετρακουμποκέρατη, κάνει κατσίκια δίκουμπα τρίκουμπα τετρακουμποκέρατα κι' ὅποιος τὰ φάει δικουμπίζει τρικουμπίζει τετρακουμποκερατίζει.

Τρεῖς περδικοῦλες

Τρεῖς περδικοῦλες κάθουνταν κι' οἱ τρεῖς ἀράδα ἀράδα, καὶ μιὰ τὴν ἄλλην ἔλεγε καὶ μιὰ τὴν ἄλλη λέγει.

—Μπρὲ κυρὰ πέρδικα, τὶ μὲ τριοκεραμιδοπερδικοπατᾶς μὲ τὰ τριοκεραμιδοπερδικοπατήματα.

—Δὲν σὲ τριοκεραμιδοπερδικοπατῶ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Μιὰ καρέκλα τοῦ μπακάλη

Μιὰ καρέκλα τοῦ μπακάλη, ξεκαρεκλοποδαρώθηκε.

Ἐκκλησιὰ μολυβδωτὴ

Ἐκκλησιὰ μολυβδωτή, μολυβδοπελεκητῆ ποιὸς σὲ μολυβδοκοντυλοπελεκοῦσε;

—Ὁ γυιὸς τοῦ μολυβδοκοντυλοπελεκητή.

Νᾶχ' ἐγὼ τὰ σύνεργα τὰ μύνεργα τοῦ γιοῦ τοῦ μολυβδοκοντυλοπελεκητὴ θὰ σὲ μολυβδοκοντυλοπελεκοῦσα καλλίτερα ἀπὸ τὸ γυιὸ τοῦ μολυβδοκοντυλοπελεκητῆ.

Λάκο λάκο πάαιναν

Λάκο λάκο πάαιναν τοῦ θειοῦ μου τὰ βλαχόσφαχτα.

Ἀσπροβούνι, μαυροβούνι

Ἀσπροβούνι μαυροβούνι, ἀσπροβούνι μαβροβούνι

(ἐπαναλαμβάνεται μὲ ταχύτητα)

Ἡ κουλούρα τῆς βάβως

Πααίνω στὴ βάβω, τσῆ χαλεύω κουλούρα, μοῦ χάλεψε ἀλεύρι. Πααίνω στὸ μυλωνᾶ τοῦ χαλεύω ἀλέβρι μοῦ χάλεψε φτερό. Πααίνω στὸν ἀητὸ τοῦ χαλεύω φτερὸ μοῦ χάλεψ' ἀρνί. Πααίνω στὸ τζομπάνο τοῦ χαλεύω ἀρνὶ μοῦ χάλεψε φιλί. Πααίνω στὴν κόρη τὴν χαλεύω φιλὶ μοῦ χάλεψε παπούτσια. Πααίνω στὸν παπουτσῆ τοῦ χαλεύω παπούτσια μοῦ χάλεψε πετσί. Πααίνω στὸ γουρούνι τοῦ χαλεύω πετσὶ μοῦ χάλεψε ἀστάχια. Πααίνω στὸ ζευγήτη τοῦ χαλεύω ἀστάχια μοῦ χάλεψε γυνί. Πααίνω στὸ γύφτο τοῦ χαλεύω γυνὶ μοῦ χάλεψε φῶτιά. Πααίνω στὴν καντίλα τῆς χαλεύω φωτιὰ μοῦ χάλεψε λάδι. Πααίνω στὴν ἐλιὰ τσῆ χαλεύω λάδι μοῦ χάλεψε βέργα.

Πααίνω στὸ λόγγο κόφτω βέργα

Ἐγὼ βέργα τ'ς ἐλιᾶς ἡ ἐλιὰ λάδι ἐμένα. Ἐγὼ λάδι τσῆ καντίλας ἡ καντίλα φωτιὰ ἐμένα. Ἐγὼ φωτιά τοῦ γύφτου ὁ γύφτος γυνὶ ἐμένα. Ἐγὼ γυνὶ τοῦ ζευγίτη ὁ ζευγίτης ἀστάχια ἐμένα. Ἐγὼ ἀστάχια τοῦ γουρουνιοῦ τὸ γουροὺν πετσὶ ἐμένα. Ἐγὼ πετσὶ τοῦ παπουτσῆ ὁ παπουτσὴς παπούτσια ἐμένα. Ἐγὼ παπούτσια τῆς κόρης ἡ κόρη φιλὶ ἐμένα. Ἐγὼ φιλὶ τοῦ πιστικοῦ ὁ πιστικὸς ἀρνὶ ἐμένα. Ἐγὼ ἀρνὶ τοῦ ἀητοῦ ὁ ἀητὸς φτερὸ ἐμένα. Ἐγὼ φτερὸ τοῦ μυλωνᾶ ὁ μυλωνὰς ἀλεύρι ἐμένα. Ἐγὼ ἀλεύρι τσῆ βάβως ἡ βάβω κουλούρα ἐμένα.

ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

Οἱ παραδόσεις εἶναι χνάρια, καταχνιασμένα ἀπὸ τὸ πέρασμα τῶν αἰώνων, ποὺ ἄφησε διαβαίνοντας ἡ ἱστορία, εἶναι ὁ καθρέφτης στὸν ὁποῖο καθρεφτίζονται οἱ φάσεις τῆς ζωῆς κάθε λαοῦ.

Οἱ παραδόσεις δίνουν στὴν εὔπλαστη τρυφερὴ νιότη τὶς πρῶτες βάσεις ἐπὶ τῶν ὁποίων οἰκοδομιέται κατόπι ἡ ἱστορία. Οἱ παραδόσεις ποὺ ἄκουσα μικρὸ παιδὶ ἀπὸ τοὺς μεγάλους μνήσκουν ἄσβηστες μέσα στὰ βάθη τῆς ψυχῆς κατώγια, ἐνῶ δ,τι ἔμαθα ἀργότερα τὸ παίρ' ἡ λησμονιά.

Πόσα καὶ πόσα δὲν ξέρει καὶ δὲ μολογάει τὸ στόμα τῆς γριᾶς τοῦ χωριοῦ, ποὺ σὰ νησάκι σὲ τρικυμισμένη θάλασσα προσκαλεῖ τὸ θαλασσοπόρο

ν' ἀράξει στὸ λιμάνι του. Καθισμένη στὸ πεζούλι τῆς αὐλῆς ἢ κάτου στοῦ φτελιᾶ τὸν ἥσκιο ἢ παραστιὰ στὸ παραγώνι διηγιέται μ' ἀφέλεια κι' ἁπλότητα ἀνείπωτες ἱστορίες στὰ ἐγγόνια της, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται τὸ ἐθνικὸ οἰκοδόμημα.

Στήν ψυχὴ τοῦ λαοῦ μας μ' ὅλα τὰ κακοπάθια τῆς σκλαβιᾶς δὲν ἐχάθηκε τίποτε ἀπὸ τὴν παλιὰ σοφία τῶν προγόνων καὶ τὰ ἤθη κι ἔθιμα. Οἱ θεοὶ παντρεύονται τὶς θέαινες, οἱ νεράϊδες τραγουδοῦν καὶ χορεύουν στοὺς ἥσκιους κοντὰ στὶς πηγές, τὰ ξωτικὰ ξελωλιάζουν, ὁ Ἅδης φοβερίζει, ὁ Χριστὸς μὲ ὅλη τὴν οἰκουμενικότητά του ἔγινε κι' ἔμεινε Ἑλληνικὸς Θεός.

Τὰ παιδιὰ τῆς Εὔας

Ρώτ'σε ὁ Θεὸς τὴν Εὔα.
—Θέλ'ς ἕνα παιδὶ νὰ τὄ'εις μοναχὴ σ'
ἢ πολλὰ καὶ μὲ τὴ γῆς;
Κι' ἡ σκύλ' ἡ γ Εὔα.
—Πολλὰ καὶ μὲ τὴ γῆς ἀντάμα.
Γι' αὐτὸ πεθαινίσκομε καὶ μᾶς παίρ' ἡ γῆς.

Τ' ὄρνιο καὶ τὸ λελέκι

Τ' ὄρνιο εἶναι πουλὶ τῶν χριστιανῶν καὶ τὸ λελέκι τῶν Τούρκων. Τὸν καιρὸ τοῦ μουαρεμπὲ (τοῦ πολέμου 1897) ἐνῶ πολέμααν οἱ Τοῦρκ' μὲ τσοὺ Ρωμαίους στὴν Πρέβεζα τρώ'ουνταν ἀπ' πάν' τὰ ὄρνια μὲ τὰ λελέκια.

Πῶς ἔγινε ἡ γάτα καὶ τὸ ποντίκι

Ὁ Χριστὸς εἶχε τὰ πρόβατα κι' ὁ διάλ'ς γιὰ νὰ τὰ καταστρέψ' κάν' τὸ λύκο. Ὁ Χριστὸς κατόπ' κάν' τὸ σκυλὶ γιὰ νὰ κυνηγάει τὸ λύκο κι' ὁ διάολ'ς κάν' τὸ ποντίκ' νὰ μαγαρίζ' τὸ γάλα. Πάλ' ὁ Χριστὸς κάν' τὴ γάτα καὶ κυνηγάει τὸ ποντίκ'.

Πῶς γνωρίζονται οἱ κακοὶ ἄνθρωποι

Ρώτ'σαν τὸ Χριστὸ πῶς θὰ γνωρίζουν τσοὺ κακοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τσοὺ καλοὺς καὶ τ'ς εἶπε: «θὰ τσοὺ σημαδέψω ἐγώ».

Αὐτοὶ εἶναι οἱ κουτσοί, οἱ στραβοὶ κι' οἱ ἄλλοι τέτιοι κι' ὅλοι οἱ παρασούσουμοι.

(Συνεχίζεται)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΣΤΥΛ. Κ. ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ
Δικηγόρου

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Ο ΗΡΟΔΟΤΟΣ ΚΑΙ Η ΗΠΕΙΡΟΣ*

δ'. ΧΡΗΣΜΟΙ ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΜΑΝΤΕΙΟΥ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ

5. (Τερψιχόρη) 92—97

Λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν Ἰωνικὴ ἐπανάσταση, ποὺ ἀπετέλεσε καὶ τὴν ἀρχὴ τῆς πολεμικῆς ἐπαφῆς Περσῶν καὶ Ἑλλήνων, στὴ Σπάρτη, γίνονταν μηχανορραφίες γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τῆς ἡγεμονίας στὴν Ἑλλάδα μὲ τὴ μέθοδο τῆς ἐγκατάστασης στὶς διάφορες πόλεις τυρράνων, φίλων τῶν Σπαρτιατῶν, ποὺ θάταν τοῦ χεριοῦ τους. Ἡ ἀρχὴ μποροῦσε νὰ γίνει ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, στὴν ὁποία οἱ περιστάσεις φαίνονταν εὐνοϊκές. Δέν εἶχαν περάσει λίγα χρόνια ποὺ οἱ ἴδιοι οἱ Σπαρτιᾶτες, πρὶν ἐγκαινιάσουν τὴν πολιτική τους τούτη, εἶχαν βοηθήσει στρατιωτικὰ τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐξώσουν τὸν τελευταῖο Πεισιστρατίδη τύραννο, τὸν Ἱππία, καὶ νὰ ἐγκαταστήσουν τὸ Δημοκρατικὸ πολίτευμα. Γρήγορὰ ὅμως μετάνοιωσαν, γιατὶ σύμφωνα μὲ τὸν Ἡρόδοτο, ἡ ἐλευθερία τῆς σκέψης, ποὺ ἐξασφάλισε στοὺς Ἀθηναίους ἡ Δημοκρατία, ἐπέφερε καὶ ἀνάπτυξη τῆς πρωτοβουλίας τους, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἀνεβεῖ γρήγορα ὁ πλοῦτος, ἡ δύναμη καὶ ἡ ἐπιρροή τους στὴν Ἑλλάδα (Τερψιχ. 78). Τοῦτο ἀνησύχησε ζωηρα τοὺς Σπαρτιᾶτες, ποὺ φρόντισαν νὰ πνίξουν γρήγορα τὴν νεογέννητη δημοκρατία, πρὶν ἀνδρωθεῖ. Θυμήθηκαν τὸν ἐξόριστο Ἱππία, τὸν ἔφεραν στὴ Σπάρτη, καὶ συγκάλεσαν σύσκεψη τῶν ἀντιπροσώπων τῶν συμμάχων τους Πελοπονησιακῶν πόλεων, μὲ μοναδικὸ θέμα τῶν συζητήσεων τὴν κοινὴ ἐκστρατεία ποὺ θάπρεπε νὰ κάνουν γιὰ νὰ ἀποκαταστήσουν τὸν Ἱππία στὴν ἐξουσία του καὶ νὰ... διορδώσουν τὸ «λάθος» τους νὰ συνεργήσουν στὴν ἀνατροπή του (Τερψ. 91). Ὅπως βλέπει ὁ ἀναγνώστης, οἱ Σπαρτιᾶτες ἐξαπατοῦσαν καὶ τοὺς συμμάχους τους, χαλκεύοντας καὶ γι' αὐτοὺς τὶς ἴδιες ἁλυσίδες. Δὲν κατώρθωσαν ὅμως νὰ κρύψουν τοὺς διάφανους σκοποὺς τους ἀπὸ ὅλους τοὺς συνέδρους, καὶ ἡ συζήτηση ποὺ ἐπακολούθησε ἦταν μιὰ ἀπὸ τὶς δραματικώτερες τὶς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας.

Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ ἔδωσε τὴ χαριστικὴ βολὴ στὰ σχέδια τῶν στρατοκρατῶν τῆς Σπάρτης ἦταν ὁ Κορίνθιος Σωσικλῆς. Σὲ μιὰ ὁμιλία γεμάτη παλμό, ποὺ μπορεῖ νὰ χαρακτηρισθῆ σὰν ὕμνος στὴ Δημοκρατία καὶ τὴν ὁποία ὁ Ἡρόδοτος, ὑπερθεματίζοντας, τὴ διανθίζει φραστικά, κατακεραύνωσε μπροστὰ στὸν κατάπληκτο Ἱππία τοὺς Σπαρτιᾶτες, νοσταλγοὺς τῆς τυραννίας τῶν ἄλλων, καὶ διέλυσε καὶ τὶς τελευταῖες ἀμφιβολίες τῶν συνέδρων, μὲ ἀποτέλεσμα ἡ συνεδρίαση νὰ λήξη ἄδοξα γιὰ τοὺς Σπαρτιᾶτες.

Ὁ λόγος τοῦ Σωσικλῆ ἀναφέρονταν στὰ δεινὰ τῆς πατρίδας του Κορίνθου ἀπὸ τοὺς τυράννους της. Κατεβαίνοντας χρονολογικά, καὶ ἀπαριθμῶντας

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 133.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

τά ἐγκλήματα τοῦ κάθε τυράννου σὲ βάρος τοῦ λαοῦ τῆς Καρίνθου, ἔφθασε καὶ στὸν Περίανδρο.

Δὲν πρόκειται νὰ σκιαγραφήσουμε τὸν τύραννο, ὅπως ὁ Σωσικλῆς. Τοῦτο θᾶταν πολυπραγμωσύνη ξένη πρὸς τὸ σκοπὸ τῆς ἐργασίας. Ὅσα γράψαμε παραπάνω γιὰ τοὺς Σπαρτιᾶτες καὶ τὸ Σωσικλῆ, τὰ θεωρήσαμε ἀναγκαῖα γιὰ νὰ μπάσουμε τὸν ἀναγνώστη στὶς συνθῆκες, κάτω ἀπ' τὶς ὁποῖες παίρνει ὁ ἱστορικός μας τὶς πληροφορίες του.

Τοῦτο πιστεύουμε πὼς ἔχει σημασία στὴν ἱστορικὴ ἔρευνα καὶ τὸ ἐφαρμόσαμε καὶ παραπάνω, γιατὶ πιστεύουμε ὅτι κάνει πιὸ εὔκολα τὸν κριτικό, ἀκόμα δὲ καὶ τὸ συγκριτικὸ ἔλεγχο τῆς κάθε πηγῆς, καὶ σὲ συνέχεια τῆς ἀξίας κάθε ἱστορικῆς πληροφορίας.

Ὀφείλουμε, πρὶν ἀκόμα προχωρήσουμε, νὰ ὑπενθυμίσουμε στὸν ἀναγνώστη πὼς ἡ τελικὴ κρίση τῆς Ἱστορίας γιὰ τὸν Περίανδρο ἦταν διαφορετικὴ ἀπ' ἐκείνη τοῦ Σωσικλῆ γιὰ τὸν τύραννο, γιατὶ ὁ Περίανδρος κατατάχθηκε, ἀπὸ τὴν Ἀρχαιότητα ἀκόμα, ἀνάμεσα στοὺς Ἑπτὰ Σοφούς. Πάντως τὴ γνώμη τοῦ Σωσικλῆ τὴ δικαιολογοῦσε ἀπόλυτα ἀπὸ τή μιὰ μεριὰ ἡ ἀνάμνηση τῶν πρόσφατων ἐγκλημάτων τῆς τυραννίας καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ κρισιμότητα τῆς πολιτικῆς στιγμῆς.

Μαζὺ μὲ τἄλλα ποὺ καταμαρτυρεῖ τοῦ τύραννου, μπροστὰ στὸ ἑτερόκλητο ἐκεῖνο ἀκροτήριο, ὁ Κορίνθιος πολιτικός, εἶναι καὶ τοῦτα, ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρουν:

5. (Τερψιχόρη) 92,7

...μιῇ δὲ ἡμέρῃ ἀπέδυσε πάσας τὰς Κορινθίων γυναῖκας διὰ τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα Μέλισσαν. Πέμψαντι γαρ οἱ ἐς Θεσπρωτοὺς ἐπ' Ἀχέροντα ποταμὸν ἀγγέλους ἐπὶ τὸ νεκυομαντήϊον παρακαταθήκης περι ξεινικῆς οὔτε σημανέειν εφη ἡ Μέλισσα ἐπιφανεῖσα οὔτε κατερέειν ἐν τῷ κέεται χώρῳ ἡ παρακαταθήκη· ριγοῦν τε γὰρ καὶ εἶναι γυμνή: των γὰρ οἱ συγκατέθαψε εἱμάτων ὄφελος εἶναι οὐδὲν οὐ κατακαυθέντων· μαρτύριον δὲ οἱ εἶναι ὡς ἀλήθεια ταῦτα λέγει, ὅτι ἐπὶ ψυχρὸν τὸν ἰπνὸν Περίανδρος τοὺς ἄρτους ἐπέβαλλε. Ταῦτα δὲ ὡς ὀπίσω ἀπηγγέλθη τῷ Περιάνδρῳ, (πιστὸν γὰρ οἱ ἦν τὸ συμβόλαιον, ὅς νεκρῷ ἐούσῃ Μελίσσῃ ἐμίγη), ἰθέως δὲ μετὰ τήν ἀγγελίην κήρυγμα ἐποιήσατο ἐς τὸ Ἡραῖον ἐξιέναι πάσας τὰς Κορινθίων γυναῖκας. Αἱ μὲν δὴ ὡς ὀρτὴν ἤϊσαν κόσμῳ τῷ καλλίστῳ χρεώμεναι, ὁ δ' ὑποστήσας τοὺς δορυφόρους ἀπέδυσέ σφεας πάσας ὁμοίως, τὰς τ' ἐ-

...Μέσα σὲ μιὰ μέρα δὲ ξεγύμνωσε ὅλες τὶς γυναῖκες τῆς Κορίνθου γιὰ χάρη τῆς γυναίκας του τῆς Μέλισσας. Γιατὶ εἶχε στείλλει ἀπεσταλμένους στοὺς θεσπρωτοὺς ποὺ κατοικοῦν κοντὰ στὸν Ἀχέροντα ποταμὸ γιὰ νὰ ρωτήσουν τὸ νεκρομαντεῖο γιὰ κάποια παρακαταθήκη ἑνὸς ξένου (1). *Ἡ (νεκρὴ) Μέλισσα ἀφοῦ ἐμφανίσθηκε σ' αὐτοὺς τοὺς εἶπε ὅτι οὔτε μὲ σημάδια, οὔτε μὲ λόγια δὲν πρόκειται νὰ τοὺς φανρώσει ποῦ βρίσκειται ἡ παρακαταθήκη (θησαυρός), «γιατὶ» τοὺς εἶπε, «ἔχει ρῖγος, εἶναι γυμνή, τὰ φορέμανα ποὺ ἔθαψαν μαζύ της σὲ τίποτε δὲν τὴν ὠφελοῦν, γιατὶ δὲν κάηκαν καὶ γιὰ νὰ ἀποδείξει ὅτι αὐτὰ εἶναι ἀληθηνά, πρόσθεσε ὅτι ὁ Περίανδρος ἔβαλε τὰ ψωμιὰ (νὰ ψηθοῦν) σὲ κρύο φοῦρνο. Ὅταν αὐτὰ ἀνακοινώθηκαν στὸν Περίανδρο, (καὶ γι' αὐτὸν ὑπῆρχε ἀπόδειξη τῆς ἀλήθεια τῶν λόγων τούτων γιατὶ ἐνῷ ἡ Μέλισσα ἦταν νεκρὴ ἦλθε σὲ ἐπαφὴ μαζύ της (νεκροφιλία). Ἀμέσως μετὰ ἀπ' αὐτό, ἔβγαλε κήρυγμα νὰ μαζευτοῦν ὅλες οἱ γυναῖκες τῶν Κορινθίων στὸ ναὸ τῆς Ἥρας. Αὐτὲς λοιπὸν πῆγαν σὰν σὲ γιορτὴ*

1. Δηλαδὴ θησαυρὸ ποὺ εἶχε ἀναλάβει νὰ κρύψει γιὰ λογαριασμό του ἡ Μέλισσα.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

λευθέρας καὶ τὰς ἀμφιπόλους, συμφορήσας δὲ ἐς ὄρυγμα Μελίσσῃ ἐπευχόμενος κατέκαιε. Ταῦτα δὲ οἱ ποιήσαντι καὶ τὸ δεύτερον πέμψαντι ἔφρασε τὸ εἴδωλον τὸ Μελίσσης ἐς τὸν κατέθηκε χῶρον τοῦ ξείνου τὴν παρακαταθήκην. Τοιοῦτο μεν ἔστι ὑμῖν ἡ τυρρανίς, ὦ Λακεδαιμόνιοι, καὶ τοιούτων ἔργων.

μὲ ὅλα τους τὰ στολίδια, αὐτὸς δὲ ἔβαλε τοὺς δορυφόρους του καὶ τὶς ξεγύμνωσαν ὅλες, καὶ τὶς ἐλεύθερες καὶ τὶς σκλάβες, κι' ἀφοῦ πέταξε τὰ ροῦχα σὲ λάκο, τὰ ἔκαψε προσευχόμενος στὴ Μέλισσα. Ἀφοῦ τὰ ἔκανε αὐτά, ξανάστειλε (στὸ νεκρομαντεῖο) καὶ τὸ εἴδωλο τῆς Μέλισσας φανέρωσε τὸ μέρος ποὺ ἔβαλε τὸ θησαυρὸ τοῦ ξένου. Τέτοια λοιπὸν εἶναι ἡ τυραννίδα, ὦ Λακεδαιμόνιοι, καὶ τέτοια τὰ ἔργα της».

Ἐλάχιστα πράγματα μᾶς εἶναι γνωστὰ γιὰ τὸ Νεκρομαντεῖο τῆς Θεσπρωτίας, ποὺ τώρα τελευταῖα ἀνακαλύφθηκε ἡ θέση του, κοντὰ στὸ Μεσοπόπόταμο τῆς Θεσπρωτίας, στὴ συμβολὴ τοῦ Κωκυτοῦ μὲ τὴν Ἀχέροντα. Γιὰ τὸν τρόπο τῆς λειτουργίας, οἱ ἔγγραφες πηγὲς τῆς ἀρχαιότητος δὲν μᾶς παρέχουν οὔτε μιὰ ἀκτίδα ἀπὸ φῶς. Σὲ ἀντίθεση μὲ ὅλα τὰ ἄλλα μαντεῖα, τοῦτο τὸ καλύπτει σκοτάδι πυκνό, ἴσως γιατὶ τὴ λατρεία τῶν θεῶν τοῦ κάτω κόσμου τὴ διαφέντευε ὁ ἀποκρυφισμός. Μὰ νὰ ποὺ ἦρθε ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη καὶ ἀποκάλυψε συνταρατικὲς λεπτομέρειες γιὰ τὸν «τρόπο» μὲ τὸν ὁποῖο... «βοηθοῦσαν» οἱ ἱερεῖς τοῦ νεκρομαντείου τὶς ψυχὲς τῶν νεκρῶν νά... ἐμφανισθοῦν στοὺς πιστοὺς (1).

Ποιὸς ἦταν ὁ πραγματικὸς ρόλος τοῦ Μαντείου στὸ παραπάνω ἀνοσιούργημα τοῦ Περίανδρου, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι γνωστό. Μποροῦν ὅμως εὔκολα, ἀπὸ τὴ διήγηση τοῦ Σωσικλῆ, νὰ βγοῦν δυὸ συμπεράσματα πού, ἂν καὶ διαζευκτικά, εἶναι ἐξ ἴσου λογικά. Ἢ ὅτι ὁ γριφώδικος καὶ ἀκαταλαβίστικος αὐτὸς χρησμὸς δόθηκε πραγματικά, καὶ ἀφοροῦσε ἄλλο πρᾶγμα, καὶ ὁ τύραννος τὸν ἑρμήνεψε σύμφωνα μὲ τὸ συμφέρον του, ἢ ὅτι ἐφευρέθηκε ἀπὸ τὸν ἴδιον ἡ ἱστορία τοῦ χρησμοῦ, γιὰ νὰ καλύψει μὲ τὸ πρόσχημα τῆς προσταγῆς ἀπὸ τὸ ὑπερπέραν τὴν ἐπιχείρηση—λησεία, ποὺ ὁπωσδήποτε τοῦ ἀπέδωσε περισσότερα ἀπὸ τὴν τακτικὴ φορολογία ὁλόκληρου χρόνου. Εἶναι αὐτονόητο ὅτι οἱ ξεγυμνωμένες Κορίνθιες δὲν μποροῦσαν νὰ ἐλέγξουν τὶ ἔπεσε στὸ λάκο μὲ τὴ φωτιὰ καὶ τὶ ὄχι.

Αὐτὰ τὰ λίγα στοιχεῖα ποὺ παραθέσαμε παραπάνω εἶναι ὅλη—ὅλη ἡ προσφορὰ τοῦ τιτάνιου καὶ ἀνεκτίμητου ἔργου τοῦ Ἡρόδοτου στὴν Ἱστορία τῆς Ἠπείρου. Πραγματικὰ ψίχουλα, ποὺ σκόρπια καὶ χωμένα μέσα σὲ ἄσχετες διηγήσεις καὶ περιστατικά, γίνονται δυσεύρετα, κουράζουν τὸν ἐρευνητὴ καὶ ἀπατοῦν συστηματικὴ μελέτη τοῦ ὅλου ἔργου. Τὰ ψίχουλα ὅμως τοῦτα, ὅταν βρεθοῦν, εἶναι πραγματικὰ διαμάντια, ποὺ λαμπυρίζουν στὸ σκοτάδι τῆς Ἠπειρωτικῆς Ἱστορίας.

Τὰ διαμάντια αὐτὰ θελήσαμε νὰ καταστήσουμε προσιτὰ στὸν ἐρευνητὴ ποὺ δὲν ἔχει παρὰ νὰ ὑποβληθεῖ στὸν κόπο τῆς ἐπαλήθευσης (βασικὸ καθῆκον κάθε σοβαροῦ μελετητῆ ποὺ καμμιὰ φορά, ἀπὸ ἐκδοτικὸ οἶστρο, παραβλέπεται μὲ ἀποτέλεσμα νὰ παίρνουν τὴ σφραγίδα τῆς προχειρότητας σοβαρὲς κατὰ τὰ ἄλλα ἐπιστημονικὲς ἐργασίες).

Θάταν εὐχῆς ἔργο, ἂν ὑπῆρχαν ἀνθολογίες σχετικὲς μὲ τὸν Ἠπειρωτικὸ χῶρο ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς, ὅλων τῶν μερῶν τοῦ γραπτοῦ Λόγου. Τέτοια ἀνθολόγηση, ποὺ ὁ ὄγκος της βέβαια ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς ζωῆς ἑνὸς ἀνθρώπου, ἀλλὰ εἶναι δυνατὴ στοὺς πολλούς, θὰ ἀποτελέσει μὲ τὸν καὶ-

1. Ἀθηνᾶς Καλογεροπούλου: «Πονηρίες ἱερέων στὴν Ἀρχαιότητα—Συμπεράματα ἀπὸ τὶς ἔρευνες τῆς Ἑλλ. Ἀρχαιολ. Ἑταιρίας στὴν Θεσπρωτικὴν Ἐφύρα» Ἐφημερίδα «Ἐλευθερία» τῆς 28—3—1965, σελ. 11

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΣΚΑΦΙΔΑ

ΟΙ ΠΕΛΑΡΓΟΙ

(ΤΑ ΠΙΟ ΗΜΕΡΑ ΠΤΗΝΑ)

Ἀπὸ ἀμνημόνευτα χρόνια, ἡ Θεσσαλία φιλοξενεῖ, πέντε μῆνες τὸ χρόνο, πολλοὺς πελαργούς, ποὺ σχηματίζουν συνοικισμοὺς σὲ χωριὰ καὶ σὲ πόλεις. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἔχει δώσει στὰ συμπαθητικὰ αὐτὰ πουλιὰ τὰ ὀνόματα «λελέκι» καὶ «λέλεκας», καὶ τὰ δύο δὲ προέρχονται ἀπὸ τὴν τούρκικη λέξη «λελέκ», ποὺ θὰ πῆ Πελαργός. Λελέκι ἐπίσης λέγεται καὶ ἕνα σιδερένιο ἐργαλεῖο, ποὺ μοιάζει μὲ τὸ δρεπάνι, μὲ τὴ διαφορὰ ὅτι δὲν ἔχει δόντια στὸ κοφτερὸ μέρος καὶ ποὺ τὸ χρησιμοποιοῦν οἱ γεωργοί μας στὸν θερισμὸ τῶν σιτηρῶν. Ἔχει μεγαλύτερο ἄνοιμα ἀπ' τὸ δρεπάνι καὶ κόβει καλύτερα τὰ στάχυα. Λέγεται λελέκι τὸ γεωργικὸ αὐτὸ ἐργαλεῖο γιατὶ τὸ σχῆμα του μοιάζει μὲ τὴν καμπύλη, ποὺ σχηματίζει ὁ Πελαργὸς γυρίζοντας τὸ κεφάλι του μὲ τὸ μακρουλὸ καὶ εὐλύγιστο λαιμὸ πρὸς τὰ πίσω, κροταλίζοντας πάντοτε τὸ γνωστὸ μονότονο κροτάλισμα.

Οἱ Τοῦρκοι πῆραν τὸ ὄνομα «λελὲκ» ἀπὸ τὸν χαρακτηριστικὸ ἦχο, ποὺ σκορπάει ὁ Πελαργὸς ὅταν κροταλίζει...λὲκ...λὲκ...λὲκ. Ὅπως συμβαίνει καὶ μὲ τὸ γνωστὸ πουλί, τὸν κοῦκο, ποὺ ὀνομάστηκε ἔτσι ἀπὸ τὸ κελάϊδημά του, κούκου...κούκου... κούκου. Ἔχω τὴ γνώμη ὅτι ἡ τούρκικη αὐτὴ ὀνομασία λελὲκ δὲν εἶναι καὶ τόσο πετυχημένη, γιατὶ τὰ κροταλίσματα τῶν μεγάλων αὐτῶν πουλιῶν μοιάζουν ἀπαράλλακτα μὲ τὸν κρότο, ποὺ κάνει πολυβόλο ἢ μυδράλιο ἐν δράσει. Ἡ γνώμη μου αὐτὴ εἶχε τὴν ἐπαλήθευση ἐδῶ καὶ χρόνια, ὅταν ἐξακολουθοῦσε στὴν Ἑλλάδα ἡ κουμμουνιστικὴ ἐπανάσταση. Κάποιος Ἀθηναῖος παραγγελιοδόχος, ἐνῶ ἐκοιμῶνταν σ' ἕνα κεντρικὸ ξενοδοχεῖο στὴν πόλη μας, ἄκουσε κατὰ τὰ μεσάνυχτα ἀλλεπάλληλα κροταλίσματα ποὺ σκόρπαζε ἕνα ζευγάρι λελέκια ἀπὸ ἐρωτικὸ πάθος, τὴν ὥρα ἐκείνη.

Στὸ ἄκουσμα αὐτὸ πίστεψε ὅτι πολυβόλο δούλευε καὶ σκόρπιζε τὸν φοβερὸ αὐτὸ κρότο!! Σηκώθηκε τρομαγμένος, ντύθηκε βιαστικὰ καὶ ἔτρεξε μὲ φωνὲς νὰ ξυπνήση τὸν ξενοδόχο καὶ νὰ τὸν παρακαλέση νὰ τὸν κρύψη κάπου γιὰ νὰ μὴν νὸν πιάσουν οἱ κατσαπλιάδες!! Μὲ τὶς φωνές του ξύπνησαν καὶ ἄλλοι πελάτες τοῦ ξενοδοχείου καὶ ὅλοι μαζὺ μὲ τὸν ξενοδόχο προσπάθησαν νὰ τὸν καθησυχάσουν καὶ νὰ τὸν βεβαιώσουν ὅτι δὲν πρόκειται γιὰ πολυβόλο, δὲν τὸ κατώρθωσαν ὅμως. Ὁ δυστυχής, ποὺ γιὰ πρώτη φορὰ ἄκουε λελέκι, ἔμεινε ξύπνιος ὣς ποὺ ξημέρωσε καὶ μὲ τὸ πρῶτο αὐτοκίνητο ἔφυγε γιὰ τὴ Λάρισα! Τὸ ἴδιο ἐπεισόδιο ἐπανελήφθηκε, ἐδῶ καὶ τρία χρόνια, μὲ κάποια καθηγήτρια τοῦ Γυμνασίου μας, ὅταν ἄκουσε τὴν νύχτα πελαργοὺς νὰ κροταλίζουν. Αὐτὴ ὅμως στάθηκε πιὸ ψύχραιμη καὶ τὸ πρωΐ ρώτησε τὸν ξενοδόχο ἂν ἄκουσε τὴ νύχτα πολυβολισμούς!! Ἐννοεῖται ὅτι δοκίμασε μεγάλη ἔκπληξη ὅταν πληροφορήθηκε ὅτι πολυβόλα ἦσαν οἱ πελαργοί, ποὺ χαίρονταν τὴν ἐρωτικὴ βραδυά... Γιὰ τὸν λόγον αὐτὸν πιστεύω,

---

ρό, μαζὺ μὲ τὰ πορίσματα τῆς Ἀρχαιολογίας καὶ τῆς Νομισματολογίας, ποὺ εἶναι πιὸ προσιτὰ χάρη στὸ μόχθο τῶν εἰδικῶν, τὸ σίγουρο ἔδαφος, ἐπάνω στὸ ὁποῖο θὰ στηριχθῆ τὸ βάθρο τοῦ λαμπροῦ οἰκοδομήματος τῆς ἄγραφης ἀκόμα Ἠπειρωτικῆς Ἱστορίας.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

δτι, ἂν στὰ πολὺ παληὰ χρόνια ἦταν γνωστὰ τὸ πολυβόλο καὶ τὸ μυδράλιο, ἀσφαλῶς οἱ Τοῦρκοι θᾶδιναν ἄλλο ὄνομα στὸν πελαργὸ καί, στὰ Φέρσαλα ὅπως καὶ σ' ἄλλα μέρη τῆς Θεσσαλίας ὅπου ὑπάρχουν συνοικισμοὶ ἀπὸ τοὺς πελαργούς, ποὺ οἱ κάτοικοι ἀγαποῦν ξεχωριστὰ καὶ παρακολουθοῦν μὲ ἐνδιαφέρον καὶ μὲ στοργὴ τὴν πεντάμηνη ἐδῶ διαμονή τους κάθε χρόνο. Ὁ Ἀριστοτέλης, ποὺ ἀσχολήθηκε μὲ τὴν ζωὴ τῶν Πελαργῶν καὶ ἔγραψε ὁλόκληρη πραγματεία γι' αὐτούς, ἀναφέρει δτι στὰ βάθη τῶν αἰώνων οἱ Θεσσαλικοὶ κάμποι γέμισαν κάποτε ἀπὸ πολλὰ καὶ φαρμακερὰ φείδια καὶ οἱ ἄνθρωποι ἀναγκάσθηκαν ν' ἀφήσουν τὰ κτήματά των καὶ νὰ πᾶν στὰ βουνὰ νὰ σωθοῦν. Στὴν περίσταση αὐτή, κατέφθασαν κατ' οἰκονομίαν τῆς φύσεως, σμήνη ἀπὸ πελαργοὺς ποὺ σὲ λίγες ἑβδομάδες σκότωσαν τὰ ἀναρίθμητα φείδια καὶ ἀπάλλαξαν τοὺς δυστυχισμένους κατοίκους ἀπὸ τὸν φοβερὸ ἐχθρὸ ποὺ θὰ ἐρήμωνε ὅλη τὴ χώρα. Ἀπὸ τότε οἱ Θεσσαλοὶ ἐθεώρησαν τοὺς πελαργοὺς ἱερὰ πουλιὰ καὶ ἐθέσπισαν νόμον νὰ τιμωρῆται μὲ θάνατο ἐκεῖνος, ποὺ θὰ σκότωνε πελαργό. Ὅταν οἱ ἄνθρωποι ζοῦν εἰρηνικά, καὶ οἱ πελαργοί μας περνοῦν ἥσυχη καὶ εὐχάριστη ζωή, μὲ μικρὰ μόνον ἐπεισόδια μεταξύ των. Ὅταν ὅμως ἀναταραχές, ἀνταρσίες καὶ πόλεμοι παραδέρνουν τοὺς ἀνθρώπους, τότε καὶ τὰ εὐεργετικὰ αὐτὰ πουλιὰ πληρώνουν μὲ τὸ αἷμα των καὶ μὲ τὴ ζωή των ἀκόμα τὴν ἀνθρώπινη κακία. Σημειώνω τί τράβηξαν καὶ τί ἔπαθαν τὰ κακόμοιρα λελέκια τόσον ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς καὶ Ἰταλούς, ὅσον καὶ ἀπὸ τοὺς μετέπειτα στὰ τελευταῖα δέκα χρόνια. Ἀρκετοὺς πελαργοὺς σκότωσαν ἢ ἐτραυμάτισαν οἱ Γερμανοὶ δταν ἐβομβάρδισαν καὶ ἐπυρπόλησαν τὰ Φάρσαλα τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1941 καὶ σὲ ὅλη τὴ διάρκεια τῆς κατοχῆς, ὅσες φορὲς φάλαγγες δικές τους περνοῦσαν ἀπὸ τὴν πόλη μας, δταν δὲν συναντοῦσαν ἄοπλους κατοίκους γιὰ ἐκτέλεση, γιὰ νὰ ἱκανοποιήσουν τὸ πολεμικόν των μένος, γύριζαν τὰ μυδράλια, ποὺ εἶχαν στὰ αὐτοκίνητά των, στὶς φωλὲς τῶν πελαργῶν καὶ τραυμάτιζαν θανάσιμα τὰ ἀνύποπτα πουλιὰ ποὺ φρόντιζαν τὰ μικρά των. Οἱ Ἰταλοί, ὅπως ἐνθυμούμεθα ὅλοι οἱ Ἕλληνες, ἐσυχαίνονταν τὰ πολεμικὰ ὅπλα καὶ προτιμοῦσαν τὰ μανδολίνα, τὶς κιθάρες καὶ τὶς κανσονέττες. Ὅσες φορὲς Ἰταλικὲς φάλαγγες περνοῦσαν ἀπ' ἐδῶ καὶ ἰδίως κοκορόφτεροι τῆς «Τζούλια» καὶ πειναλέοι λύκοι τῆς «Τοσκάνα», σταματοῦσαν, ἔτρεχαν καὶ εὕρισκαν 2—3 σκάλες, τὶς ἔδεναν τὴν μία στὴν ἄκρη τῆς ἄλλης, ἀνέβαιναν μ' αὐτὲς στὶς στέγες καὶ ἔπιαναν τὰ μικρὰ λελεκόπουλα γιὰ νὰ τὰ ψήσουν στὸν φοῦρνο καὶ νὰ τὰ φᾶνε...Καὶ οἱ ἀρσενικοὶ γάτοι στὴν Ἑλλάδα εἶχαν τὴν ἴδια τύχη μὲ τὰ μικρὰ τῶν πελαργῶν καὶ τὶς κάργιες ἀκόμη, στὴν μαύρη ἐκείνη ἐποχή. Φαγώθηκαν μὲ κρομμύδια ἀπὸ τοὺς ἀπερίγραπτους ἐκείνους γενναίους τοῦ θεατρίνου Μουσσολίνι. Ἀλλὰ καὶ οἱ κομμουνιστές, στὴν νυχτερινὴ ἐπιχείρηση ποὺ ἔκαμαν στὴν πόλι μας τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1948, ἐτραυμάτισαν καὶ σκότωσαν πολλὰ λελέκια καὶ λελεκόπουλα ποὺ ἡσύχαζαν στὶς ἀναπαυτικὲς φωλιές των. Παρακολουθῶντας ἀπὸ πολλὰ χρόνια τὴν ζωὴ τῶν πελαργῶν, διεπίστωσα δτι ὁ συνοικισμός των ἐδῶ στὴν πόλη μας καθὼς καὶ οἱ ἄλλοι ποὺ εἶναι στὰ γύρω χωριά, μένουν πάντα οἱ ἴδιοι σὲ ἀριθμό. Ἐνῶ ἔπρεπε αἱ οἰκογένειαι τῶν μεγάλων αὐτῶν πουλιῶν νὰ πολλαπλασιασθοῦν, γιατὶ κάθε ζευγάρι φέρει στὴ ζωὴ 2—4 πουλιὰ ἐδῶ καὶ ἄλλα τόσα ἀσφαλῶς στὰ χειμαδιά των, κατ' ἀνάγκην καὶ οἱ φωλές τους νὰ γίνουν περισσότερες. Παραδόξως δὲν παρουσιάζεται σ' αὐτὰ τὸ ἀμείλικτο δημογραφικὸ πρόβλημα, ποὺ ἀντιμετωπίζουν οἱ δυστυχισμένοι ἄνθρωποι, ἀπ' τὴν ὥρα ποὺ βρέθηκαν στὸν πολυπαθῆ πλανήτη μας. Οἱ φωλὲς παραμένουν οἱ ἴδιες, στὶς ἴδες θέσεις των καὶ μόνον αὐτές. Ἐξαίρεσις γίνεται δταν κατεδαφισθῆ κανένα κτίριο ἢ ἐκριζωθῆ κανένα δένδρο μὲ πελαργοφωλιά, ὁπότε οἱ ἔνοικοι πελαργοὶ βρίσκουν ἄλλο κατάλληλο κτίριο ἢ πανύψηλο δένδρο καὶ ξανακτίζουν τὴν κατοικία τους. Γεννᾶται ὅμως ἡ ἀπορία γιατὶ νὰ μὴν αὐξάνωνται οἱ συνοικισμοὶ τῶν πελαργῶν ἀφοῦ κάθε ζευγάρι ἀπὸ

αὐτοὺς φέρει στὴν ζωὴ ἀπὸ 2—4 πουλιὰ καὶ μάλιστα δυὸ φορὲς τὸν χρόνο. Ὅπως ἔχω πληροφορηθῆ, ἐδῶ καὶ πολλὰ χόνια οἱ Τοῦρκοι, στὰ χρόνια τῆς μακρᾶς κατοχῆς των 1430—1881, σημάδευαν κάθε τόσο πελαργοὺς μικροὺς καὶ μεγάλους, πρὶν φύγουν γιὰ τὰ χειμερινά των λημέρια, καὶ τὴν ἄνοιξη τοῦ ἄλλου ἔτους διεπίστωσαν ὅτι γύριζαν ἐδῶ τὰ νέα ζευγάρια καὶ κανένα ἀπὸ τὰ παλιὰ λελέκια.

Ἀπὸ τὰ Τρίκαλα ὅμως, ἔχω πληροφορίες ὅτι γυρίζουν καὶ ἀπὸ τὰ παλιὰ ζευγάρια καὶ ἀπὸ τὰ νέα, ὄχι ὅμως τὰ δύο εἴδη ἀπὸ τὴν ἴδια φωλιά.

Μονάχα οἱ πτηνολόγοι μποροῦν νὰ μᾶς διαφωτίσουν καὶ νὰ μᾶς ποῦν τί γίνεται στὴν προκειμένη περίπτωση.

ΤΑ ΠΙΟ ΕΞΥΠΝΑ ΠΟΥΛΙΑ

Β΄

Οἱ πελαργοί, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα πετούμενα, εἶναι ἄριστοι τεχνίτες καὶ χτίζουν τὶς μεγάλες φωλιές των στὰ πιὸ ψηλὰ σπίτια, στὶς παληὲς τουρκικὲς κούλιες, σὲ πύργους δηλαδὴ ψηλοὺς μὲ 2 - 4 πατώματα, ὅπως ἦσαν οἱ κατοικίες τῶν διαφόρων ἐφέντηδων, μπέηδων καὶ πασιάδων, ποὺ εἶχαν στὴν κατοχή των τὰ περισσότερα τσιφλίκια τῆς Θεσσαλίας. Τὰ σπίτια αὐτά, γιὰ νὰ μὴ παραβιάζωνται ἀπὸ τὰ κακοποιὰ στοιχεῖα, ἦσαν ἀσβεστολιθόκτιστα μὲ τοῖχο ἕνα μέτρο πλάτος, εἶχαν μιὰ σιδερένια πορτίτσα, γιὰ εἴσοδο, καὶ παράθυρα σιδεριὲς στὸ δεύτερο καὶ τρίτο πάτωμα. Ἐπὶ πλέον, σὲ ὕψος τριῶν μέτρων πάνω ἀπὸ τὴν εἴσοδο, ἔχτιζαν μιὰ προεξοχὴ τοῦ τοίχου μὲ τρύπα πρὸς τὰ κάτω γιὰ νὰ βλέπουν ποιὸς πλησιάζει στὴν εἴσοδο, καὶ ὅταν ἦταν κακοποιοί, ποὺ ἐπιχειροῦσαν νὰ παραβιάσουν τὴν θύρα, ἔχυναν ἀπὸ ψηλὰ ζεματιστὸ νερὸ ἢ ζεματιστὸ λάδι στὰ κεφάλια τους καὶ τοὺς ὑποχρέωναν ν' ἀπομακρυνθοῦν.

Χτίζουν ἐπίσης οἱ πελαργοὶ τῆς φωλιὲς σὲ μιναρέδες ἀπὸ τζαμιά, ποὺ δὲν λειτουργοῦν, στὰ ἀετώματα ἀπὸ τὰ καμπαναριὰ καὶ στὶς κορφὲς τῶν δένδρων, ἰδίως καβάκια—λεύκες, τρέμουσες—καὶ πλατάνια, πού, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, βρίσκονται κοντὰ σὲ ρέμματα καὶ σὲ ποτάμια, γιὰ νὰ βρίσκουν εὔκολα τὴν τροφή τους.

Οἱ φωλιὲς αὐτὲς ποὺ κτίζουν εἶναι στερεώτατες καὶ ἀντέχουν χρόνια στὶς βροχές, στοὺς ἀνέμους, στὰ χιόνια καὶ στὶς θύελλες.

Ἐνῶ στέγες μὲ κεραμίδια καὶ μὲ τσίγγους ξεκαρφώνονται, φουγάρα γκρεμίζονται καὶ δένδρα ξερριώζνονται πολλὲς φορὲς ἀπὸ τὶς ἀνεμοθύελλες, καμμιὰ πελαργοφωλιὰ δὲν μετακινήθηκε ἀπὸ τὴ θέση της, στὴν πόλη μας τουλάχιστον. Οἱ φωλιὲς γίνονται ἀπὸ ψιλὰ ξυλαράκια, πουρναρίσια καὶ γκορτσίσια πιὸ πολύ, πού οἱ πελαργοὶ τὰ συμπλέκουν μὲ ἄφθαστη τέχνη καὶ τὰ στερεώνουν στὴν στέγη μὲ εἰδικὴ λάσπη τόσο καλά, ὥστε νὰ ἀντέχουν χρόνια χωρὶς νὰ πάθουν καμμιὰ σοβαρὴ βλάβη ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως. Γι' αὐτό, ὅταν ἐπιστρέφουν τὸν Μάρτη ἀπὸ τὰ χειμαδιά των, μόνον μικροεπισκευὲς ἔχουν νὰ κάμουν στὶς κατοικίες των καὶ ἐπὶ πλέον νὰ τὶς στρώσουν μὲ ξηρὰ ἄχυρα καὶ μὲ ράκη, γιὰ ν' ἀποθέσουν τὰ αὐγά τους. Ἔχουν ὅμως τὸ ἐλάττωμα τῆς κλεψιᾶς σὲ μεγάλο βαθμό. Ὅταν χρειασθοῦν μερικὰ ξυλαράκια ἢ κανένα ράκος γιὰ νὰ συμπληρώσουν τὴν ἐπισκευὴ τῆς φωλιᾶς των, καραδοκοῦν, τὴν ὥρα ποὺ οἱ γείτονες τῶν πελαργῶν ἀπομακρύνονται ἀπ' τὴ δική των φωλιά, καὶ τότε τρέχουν καὶ ἀποσποῦν μὲ τὰ ράμφη των ὅσα ξυλαράκια μπορέσουν, ἁρπάζουν ὅσα ράκη εὕρουν μέσα καὶ τὰ μεταφέρουν βιαστικὰ στὴν κατοικία των. Ὅταν γυρίζουν οἱ πελαργοὶ καὶ ἀντιληφθοῦν τὴν κλοπή, τρέχουν στὶς γειτονικὲς φωλιὲς καὶ ὅταν ἀναγνωρίσουν τὰ κλοπιμαῖα εἴδη προσπαθοῦν νὰ τὰ πάρουν πίσω καὶ τότε πιάνονται τὰ δυὸ γειτονικὰ ζευγάρια καὶ ἀρχίζουν σωστὸ γαυγᾶ ποὺ διαρκεῖ ὧρες καμμιὰ φορὰ μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐπικρα-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

τήση τὸ δίκαιο τοῦ ἰσχυροτέρου, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ στὰ ἄπτερα δίποδα!! Μᾶς ἦρθαν καὶ φέτος ἀπὸ ταξίδια τὰ τριάντα περίπου ζευγάρια λελέκια καὶ τὸ καθένα πῆγε καὶ ἐγκαταστάθηκε στὴν γνωστή του φωλιά. Ἡ ματακίνηση αὐτὴ γίνεται ὁμαδικὰ ἀπὸ κάθε περιφέρεια.

Τόσο κατὰ τὴν ἀναχώρησή τους ἀπ' ἐδῶ, ὅσο καὶ στὸν ἐρχομό τους, κινοῦνται ὅλα τὰ ζευγάρια μαζὺ σὰν μιὰ στρατιωτικὴ μονάδα καὶ οὐδέποτε μεμονωμένα, γιὰ νὰ ἀντικρύσουν προφανῶς ὅλα μαζὺ τοὺς πολλοὺς κινδύνους τοῦ μακρυνοῦ ταξιδοῦ των. Πρὶν ἔλθουν ἐδῶ οἱ φιλοξενούμενοι φίλοι μας, ἔστειλαν ἀπὸ κάποιον σταθμὸν τρεῖς πελαργοὺς ὡς ἀνιχευτάς, γιὰ νὰ κάμουν τὴν ἀπαραίτητη ἀναγνώριση. Οἱ πρωτοπόροι αὐτοὶ φάνηκαν στὴν πόλη μας φέτος τὸ πρωῒ τῆς 15ης τοῦ Μάρτη, ἔκαμαν ἐπιθεώρηση στὶς φωλιές, ποὺ βρίσκονταν ἐδῶ καὶ στὴ γύρω περιφέρεια, καὶ τὸ πρωῒ τῆς ἑπομένης 16ης ἔφυγαν γιὰ νὰ εἰδοποιήσουν τὴν κυρία δύναμη, ποὺ θὰ περίμενε ἀσφαλῶς στὰ Τέμπη, γιατὶ ἐκεῖ συνήθως συγκεντρώνονται οἱ πελαργοὶ ὅλης τῆς Θεσσαλίας καὶ ὅταν ἔρχονται ἀπὸ τὰ χειμαδιά των καὶ ὅταν πάλι φεύγουν γι' αὐτά. Συγκεντρώνονται στὰ Τέμπη, γιατὶ ἐκεῖ ὑπάρχουν ἄφθονα νερὰ καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ ἄφθονη τροφὴ γιὰ ὅλους. Πέρασαν δύο μέρες καὶ τὸ πρωῒ τῆς 18ης τοῦ Μάρτη ὅλα τὰ ζευγαρωμένα λελέκια, βρέθηκαν στὶς φωλιές των καὶ οἱ Φαρσαλινοὶ ἄκουσαν μὲ εὐχαρίστηση καὶ ἱκανοποίηση τὰ κροταλίσματα ποὺ σκόρπιζαν πρωῒ πρωῒ γιὰ νὰ μᾶς πληροφορήσουν τὸν ἀναμενόμενο ἐρχομό τους.

Ὕστερα ἀπὸ ἐπισταμένη ἔρευνα, διεπίστωσα ὅτι φέτος δὲν ἔφτασαν ὅλα τὰ ζευγάρια σωστά, γιατὶ ἕνας πελαργὸς ἔχασε τὴν πελαργίνα του στὸ μακρυνὸ καὶ ἐπικίνδυνο ταξίδι τῆς ἐπιστροφῆς καὶ ἐπ' ἀρκετὲς ἡμέρες γύριζε ὁ ταλαίπωρος μόνος του ἀπὸ στέγη σὲ στέγη. Ἐπιχείρησε κατ' ἐπανάληψη νὰ πλησιάση ξένες φωλιὲς γιὰ νὰ συνάψη προφανῶς σχέσεις μὲ ἄλλες πελαργίνες, ἀλλ' ἀντὶ ὑποδοχῆς δέχθηκε τοὺς ραμφισμοὺς ἀπ' ὅλες στὰ πιὸ εὐαίσθητα μέρη τοῦ σώματός του καὶ ὕστερα ἀπὸ κάμποσες ἡμέρες ἐξαφανίσθηκε ἀπὸ τὸν συνοικισμό, ποὺ εἶναι στὴν πόλη μας. Ἀπὸ τὴν ἀδήρητη ἀνάγκη θὰ κατέφυγε σὲ ἄλλο συνοικισμὸ μὲ τὴν ἐλπίδα ναῦρη καμμιὰ πελαργίνα, ποὺ θἄχασε τὸ ταίρι της νὰ συνδέση μαζύ της τὴν τύχη του δημιουργῶντας οἰκογένεια, γιατὶ ὅλοι οἱ πελαργοὶ εἶναι πρότυπα οἰκογενειάρχου. Φίλος μου πρόσφυγας ἀπὸ τὴν περιφέρεια τῆς Καισαρείας, μοῦ διηγεῖτο πρὸ καιροῦ, ὅτι στὴν πατρίδα του—ποὺ τὴν ἔχασαν γιὰ πάντα—ὑπῆρχαν συνοικισμοὶ ἀπὸ πελαργούς, ποὺ ἔχτιζαν τὶς στερεὲς φωλιές των σὲ πανύψηλα καβάκια, γιατὶ τὰ σπίτια των ἐκεῖ ἦσαν μονόροφα καὶ γιὰ στέγη εἶχαν ταράτσα μὲ χῶμα, ποὺ πατοῦσαν κάθε τόσο μὲ πέτρινο κύλινδρο γιὰ νὰ σιάξη καὶ νὰ γίνη ἀδιαπέραστο ἀπὸ τὸ νερό. Τόσον οἱ Τοῦρκοι, ὅσον καὶ οἱ Χριστιανοὶ στὰ μέρη ἐκεῖνα θεωροῦσαν τοὺς πελαργοὺς ἱερὰ πουλιὰ καὶ ὄχι μόνον δὲν τοὺς ἐνοχλοῦσαν ὅπως τὶς κάργιες καὶ ἄλλα ἐπιζήμια πουλιά, ἀλλὰ τὰ ἀγαποῦσαν καὶ τὰ βοηθοῦσαν ὅσο μποροῦσαν. Ἐπὶ πλέον, τὴν ἄνοιξη ἐπερίμεναν μὲ χαρὰ τὸν ἐρχομό τους ἀπὸ τὰ μακρυνὰ χειμαδιὰ καὶ ὅταν ἔφθαναν τοὺς ὑποδέχονταν μὲ τραγούδια μικροὶ καὶ μεγάλοι, ἐκθειάζοντας τὸν ἡρωισμό τους! Νά τὶ λένε περίπου τὰ τούρκικα αὐτὰ τραγούδια: «Καλῶς μᾶς ἤρθατε ὠμορφα καὶ ἀγαπημένα πουλιὰ ἀπὸ τὰ μακρυνὰ τὰ μέρη, ποὺ περάσατε τὸν χειμῶνα. Περάσατε θάλασσες ἀπὸ νερό, θάλασσες ἀπὸ πάγο, θάλασσες ἀπὸ γάλα, μὲ μιὰ ἀξιοθαύμαστη παλληκαριά... Ἤρθατε νὰ στολίσετε τὰ μέρη μας καὶ νὰ μᾶς προσφέρητε τὶς πολύτιμες ὑπηρεσίες σας». Καὶ προσφέρουν πράγματι πολλὲς καὶ μεγάλες ἐκδουλεύσεις στὸν ἄνθρωπο μὲ τὴν καταστροφὴ ποὺ ἐπιφέρουν στὰ φαρμακερὰ καὶ ἐπικίνδυνα φείδια, στοὺς ἀρουραίους ποὺ ξερριζώνουν κυριολεκτικὰ τὰ σιτηρὰ καὶ ὅλες τὶς ὄψιμες φυτεῖες. Μεγάλη ἐπίσης καταστροφὴ ἐπιφέρουν οἱ πελαργοὶ στὶς ἀκρίδες, ὅταν ἐνσκήπτουν κατὰ σμήνη καὶ ἐξολοθρεύουν ὅλες τὶς ὀψιμιές, τὰ καλαμπόκια δηλαδή, τὰ ση-

σάμια, τὰ ρεβύθια, τὴν καπνοφυτεία καὶ τὴ βαμβακοφυτεία καθὼς καὶ τὶς ἀμπελοφυτείες. Καὶ ὅταν οἱ πελαργοὶ ἀπὸ ἕνα συνοικισμὸ ἐπιστρέφουν ὅλοι ζευγαρωμένοι, ἡ ζωή των κυλάει κανονικὴ καὶ ἥσυχη, γιατὶ μαζὶ μὲ τὰ νόμιμα ζευγάρια ἐπιστρέψαν καὶ μεμονωμένοι ἀρσενικοὶ καὶ θηλυκοί, τότε κατ' οἰκονομίαν τῆς φύσεως σχηματίζονται παράνομα, ἂς ποῦμε, ζευγάρια καὶ δημιουργοῦν οἰκογένεια. Συμβαίνει ὅμως νὰ περισσεύει ἕνας συνηθέστερα ἀρσενικὸς—γιατὶ οἱ θηλυκοὶ ὡς ἀνήκοντες στὸ ἀσθενὲς φῦλο καταβάλλονται καὶ χάνονται εὐκολώτερα στὰ μεγάλα ταξίδια—τότε αὐτὸς γίνεται αἴτιος νὰ διαταραχθῆ ἡ κανονικὴ ζωὴ τῶν φίλων μας πελαργῶν. Ἕνας τέτοιος ἀρσενικὸς πελαργός, ὅπως ἀνέφερα πάρα πάνω, μπορεῖ νὰ δημιουργήση ἀναταραχὴ στὴ ζωὴ τῶν ἄλλων καὶ νὰ γίνη ἥρωας δράματος, ὅπως ἔγινε ἐδῶ καὶ εἴκοσι ἀκριβῶς χρόνια στὴν πόλη μας. Μὲ τὸ δραματικὸ αὐτὸ ἐπεισόδιο ἀσχολήθηκα τότε σὲ εἰδικὸ σημείωμα, ποὺ φιλοξενήθηκε σὲ ἀπογευματινὴ ἐφημερίδα τῶν Ἀθηνῶν καὶ ποὺ ἔδωσε ἀφορμὴ στὸν ἀλησμόνητο Παῦλο Νιρβάνα ν' ἀφιερώση ξέχωριστὸ χρονογράφημα μὲ ἐπικεφαλίδα: «Ἡ τιμὴ τοῦ πελαργοῦ». Τὸ δημοσίευμα ἐκεῖνο ἀναδημοσιεύθηκε τότε σὲ 2—3 ἐπαρχιακὲς ἐφημερίδες. Τὸ ἀναδημοσίευσε καὶ ἡ «Ἐλευθερία» στὸ φύλλο τῆς 29ης Ἰουνίου.

ΟΙ ΠΕΛΑΡΓΟΙ

Γ'

Ἡ διαμονὴ τῶν πελαργῶν στὴν Θεσσαλία διαρκεῖ πέντε ἀκριβῶς μῆνες. Ἔρχονται στὶς 18—19 τοῦ Μάρτη καὶ φεύγουν ὁμαδικὰ τὸ πρωῒ τῆς 19ης Αὐγούστου, ἤτοι ἀνήμερα τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος μὲ τὸ Ἰουλιανὸ ἡμερολόγιο. Ὁ ἐρχομός των δὲν γίνεται ἀντιληπτὸς ἀπ' ὅλους τοὺς κατοίκους, ἡ ἀναχώρησίς των ὅμως γίνεται αἰσθητὴ περισσότερο καὶ ὅλοι μας ἐδῶ, ποὺ παρακολουθοῦμε τὴ ζωή τους, ξέρουμε ὅτι δὲν θὰ μᾶς ξυπνήσουν μὲ τὰ ἀτέλειωτα κροταλίσματά τους τὸ πρωῒ τοῦ Σωτῆρος μὲ τὸ παληό. Μόλις φθάσουν τὴν ἄνοιξη, λίγες μόνον ἡμέρες ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἐπισκευὴ καὶ τὸν εὐπρεπισμὸ τῆς κατοικίας των καὶ ἔπειτα ἐπιδίδονται μὲ ζῆλο καὶ ἀκράτητη ὄρεξη στὸ μεγάλο ἔργο τῆς ἀναπαραγωγῆς καὶ τῆς διαιωνίσεως. Πρωῒ πρωῒ βγαίνουν ἀπὸ τὴ φωλιά τους μὲ τὴν σειρὰ καὶ πετοῦν πρὸς τὸν ἀπέραντο κάμπο, ποὺ τὸν διασχίζουν δύο μεγάλα ποτάμια, ὁ Ἐνιπέας καὶ ὁ Ἀπιδανὸς ποὺ πηγάζει στὸ ΒΔ. μέρος τῆς πόλης μας καὶ στὶς πηγὲς τοῦ ὁποίου ἡ Θέτις βάπτισε τὸν συμπολίτη μας ἥρωα Ἀχιλλέα γιὰ νὰ τὸν καταστήση ἄτρωτο σὲ ὅλο τὸ σῶμα ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πτέρνα, ἀπ' τὴν ὁποία τὸν κρατοῦσε, γι' αὐτὸ καὶ ἡ «Ἀχίλλειος πτέρνα». Στὰ μέρη αὐτὰ ἀφθονεῖ ἡ τροφὴ γιὰ τοὺς πελαργούς, δηλαδὴ τὰ σκουλίκια, τὰ βατράχια, αἱ χελῶνες, αἱ νεροφεῖδες, αἱ καραβῖδες, τὰ καβούρια, αἱ σαῦρες, τὰ χέλια, τὰ ψάρια, τὰ ποντίκια—ἀρρουραῖοι—καὶ διάφορα φείδια. Ἀφοῦ γεμίσουν καλὰ τὰ στομάχια των καὶ πιοῦν τὸ ἀνάλογο νερό, γυρίζουν στὴ φωλιά των καὶ ἀρχίζουν τὸ ἔργο τῆς ἀναπαραγωγῆς, μὲ πρώτη καὶ κυριώτερη πράξη τὸ ἀντάμωμα—συνουσία ἡ ὁποία καθ' Ὅμηρον—ποὺ γίνεται μὲ ἐπαφὴ τῶν πρωκτῶν, γιατὶ τὰ γεννητικὰ ὄργανα καὶ τῶν δύο φύλλων βρίσκονται στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ πρωκτοῦ. Οἱ πελαργοὶ ἀρκοῦνται ὁ καθένας στὴ πελαργίνα του καὶ δὲν εἶναι πολύγαμοι ὅπως ὁ κόκκορας ποὺ ὡς γνωστὸν ἐξυπηρετεῖ μὲ ἐπιτυχία καὶ ἱκανοποιητικὰ ὁλόκληρο χαρέμι ἀπὸ κότες. Εἶναι ἔμπειροι στὰ σεξουαλικὰ ζητήματα καὶ πρὶν φθάσουν στὸ ἀντάμωμα, ἀρχίζουν τὰ προδόρπια ὅπως λέμε ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι, ποὺ γίνονται μὲ ἀτέλειωτα ἀμοιβαῖα φιλιὰ στοὺς μακρουλοὺς λαιμούς των καὶ στὰ στήθια των καὶ ποὺ διαρκοῦν ἀρκετὴ ὥρα γιὰ νὰ προκαλέσουν μεγαλύτερη διέγερσι καὶ νὰ ἐπι-

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

τύχουν «κράτυνσιν τῆς γενετησίου ὁρμῆς μείζονα ἢ κατὰ φύσιν» ὅπως θὰ ἔγραφε ὁ ἀείμνηστος Πηλιορείτης ἰατροφιλόσοφος Ἀφεντούλης. Ἀλλ' ἐνῶ ὅλα τὰ ἄλλα πουλιὰ ἀνταμώνονται μέσα στὶς κρυφὲς φωλιές των, μακρυὰ ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα μάτια, οἱ πελαργοὶ στὸ ζήτημα αὐτὸ εἶναι κάπως ἀδιάντροποι καὶ τὸ ἀντάμωμά των γίνεται ἢ στὴ φωλιὰ ἢ ἔξω ἀπ' αὐτὴ χωρὶς κανένα προφυλακτικὸ μέτρο. Ἡ πελαργίνα στέκει ὄρθια χωρὶς νὰ γονατίση καθόλου καὶ δέχεται ὄχι στὶς ἀγκάλες της, ἀλλὰ στὴν πλάτη της τὸν πελαργὸ ἐν πτήσει, ἀνοίγει δηλαδὴ ὁ πελαργὸς τὲς φτεροῦγες του, μαζεύει τὰ πόδια του καὶ ὑψώνεται πετῶντας στὸν ἀέρα καὶ ὕστερα ἀπὸ καταλλήλους πτερυγισμοὺς εἰς διάστημα ὀλίγων δευτερολέπτων φέρει εἰς πέρας τὸ ἀναπαραγωγικό του ἔργον. Μαζεύει ἔπειτα τὶς φτεροῦγες του, ἁπλώνει τὰ πόδια του στὴ φωλιὰ καὶ μαζὺ μὲ τὴν πελαργίνα ἀρχίζουν νὰ κροταλίζουν ἐπ' ἀρκετὴ ὥρα ἀπὸ εὐχαρίστηση. Τὸ ἀντάμωμα αὐτὸ τῶν πελαργῶν ἐπαναλαμβάνεται πολλὲς φορὲς τὴν ἡμέρα καθὼς καὶ τὴν νύκτα, γιατὶ βιάζονται νὰ φέρουν τὸ γρηγορώτερο εἰς πέρας τὸ ἔργο των. Ἡ πελαργίνα γεννάει 4—5 μεγάλα ἄσπρα αὐγά, ποὺ τὰ κλωσσάει 28—31 μέρες. Κάθε μέρα ὅμως ἐξετάζει μὲ προσοχὴ τὰ αὐγά της καί, ἂν διαπιστώσει ὅτι κάποιο ἀπ' αὐτὰ εἶναι κλούβιο, τὸ πετάει μὲ τὸ ράμφος της στὰ κεραμίδια νὰ σπάση, φροντίζει δὲ νὰ τὸ ἀναπληρώση μὲ ἄλλο γόνιμο. Καθ' ὅλον τὸν μῆνα αὐτὸν ἡ πελαργίνα κάθεται πάνω στ' αὐγά της καὶ ὅταν ἀναγκασθῆ ν' ἀπομακρυνθῆ λίγη ὥρα τὴν ἀντικαθιστᾶ ὁ σύζυγος στὸ μητρικὸ ἔργο. Βγαίνουν κάποτε τὰ πουλάκια 2—4 συνήθως ἀπ' τὰ αὐγά των καὶ τότε φροντίζουν καὶ οἱ δύο. Τρέχουν μὲ τὴ σειρὰ καὶ κουβαλοῦν σκουληκάκια στὴν ἀρχὴ μέσα στὸν μακρουλὸ ἰσοφάγο καὶ μόλις φθάσουν στὴ φωλιὰ τὰ ξερνοῦν κατὰ δόσεις στὰ στοματάκια τῶν πουλιῶν, ποὺ προβάλλουν ἀνοικτὰ τότε. Ἀργότερα τὰ τρέφουν μὲ καλύτερη καὶ ἀφθονώτερη τροφὴ καὶ ὅταν ἀποκτήσουν φτερὰ τότε κουβαλοῦν ὁλόκληρα φείδια στὰ μικρά των.

Δὲν παραλείπουν νὰ τὰ ποτίζουν μὲ νερὸ κάθε τόσο καὶ μάλιστα ὅταν κάνει μεγάλη ζέστη. Ἡ διατροφὴ αὐτὴ ἐνεργεῖται καὶ ἀπὸ τοὺς δύο πελαργούς, περισσότερο ὅμως ἀπὸ τὸν ἀρσενικό, ποὺ εἶναι ὁ αἰώνιος χαμάλης. Ὅταν τὰ πουλάκια γίνουν 7—10 ἡμερῶν, ἡ πελαργίνα θὰ τὰ ὑποβάλη σὲ μιὰ σκληρὴ καὶ πρωτοφανῆ ἐξέταση. Τὰ πιάνει μὲ τὸ ράμφος της ἕνα ἕνα χωριστά, τὰ σηκώνει ψηλὰ τὰ ζυγίζει καὶ τ' ἀφήνει κάτω πάλι. Ἐπαναλαμβάνει τὴ δουλειὰ αὐτὴ πολλὲς φορὲς καὶ ὅταν βεβαιωθῆ ὅτι ἕνα ἢ καὶ δύο ἀπ' αὐτὰ δὲν ἔχουν τὸ πρέπον βάρος τὸ πετάει μὲ τὸ ράμφος της κάτω στὸν δρόμο ὅπου κυριολεκτικῶς πολτοποιεῖται. Τὸ ἔργο αὐτὸ τῆς ἐπιλογῆς γίνεται πάντοτε καὶ δὲν διστάζει ἡ πελαργίνα μπροστὰ στὴν εὐγονία νὰ θυσιάση τὴ μητρικὴ στοργή. Κάτι παρόμοιο γινόταν καὶ στὴν ἀρχαία Σπάρτη μὲ τὰ ἀτροφικὰ παιδιά, ἀλλ' αὐτὰ νομίζω ὅτι ρίπτονταν ἀπὸ τὶς μητέρες των στὸν Καιάδα κατὰ διαταγὴν τῶν ἀρχόντων καὶ ὄχι μὲ τὴ δική τους θέληση. Οἱ Τοῦρκοι, γιὰ τὸ ἔθιμο αὐτὸ τῶν πελαργῶν, λένε ὅτι κάθε πελαργίνα, γιὰ νὰ προκόψουν τ' ἄλλα πουλιά της πρέπει νὰ προσφέρη καὶ 1—2 πουλιά της κουρμπὰν—θυσία δηλαδὴ—στὸν Θεό!! Χωρὶς θυσία κινδυνεύει νὰ τὰ χάση ὅλα στὰ μεγάλα καὶ ἐπικίνδυνα ταξείδια... Καὶ οἱ ἄνθρωποι, ὅταν καμμιὰ μητέρα χάση κανένα ἀπὸ τὰ πολλὰ παιδιά της, γιὰ νὰ τὴν παρηγορήσουν δὲν παραλείπουν νὰ τῆς λέγουν «κάμετο κουρμπάνι στὸ Θεὸ» γιὰ νὰ σοῦ ζήσουν τ' ἄλλα. Ἡ ἐξήγηση ποὺ εὐσταθεῖ περισσότερο στὴ προκειμένη περίπτωση, εἶναι ὅτι οἱ γεννήτορες πελαργοὶ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν σωματικὴ ἀνάπτηξη τῶν πουλιῶν των σὲ βαθμὸ ποὺ νὰ μποροῦν νὰ πετάξουν τὸν Αὔγουστο μαζύ τους. Ὅταν ὅμως διαπιστώσουν ὅτι τὰ μικρά των δὲν πρόκειται ν' ἀναπτυχθοῦν τόσο ὥστε νὰ μπορέσουν νὰ συνταξειδεύσουν, τότε προτιμοῦν νὰ τ' ἀποχωρισθοῦν στὴ μικρά τους ἡλικία. Ὑπῆρξα πολλὲς φορὲς θεατὴς τοῦ σκληροῦ αὐτοῦ ἐθίματος ποὺ ἔχουν τὰ εὐεργετικὰ καὶ ἥμερα αὐτὰ πουλιά, νὰ σκοτώνουν δηλαδὴ τὰ μικρά των, γιατὶ εἶχαν τὸ ἀτύ-

χημα νὰ γεννηθοῦν ἐλαττωματικά. Ὅταν μάλιστα ἐδῶ καὶ εἴκοσι δύο χρόνια σχετικὸ σημείωμά μου ἐδημοσιεύθηκε σὲ ἔγκριτη ἀπογευματινὴ ἐφημερίδα τῶν Ἀθηνῶν, ὁ ἁρμόδιος συντάκτης ἐπεχείρησε νὰ ἀμφισβητήση τὴν παρατήρησή μου αὐτὴ καὶ νὰ ἐκφράση τὴν ὑπόνοια μήπως ἔπεσα θῦμα πλάνης! Ἔμεινε ὅμως κατάπληκτος τὴν ἑπομένη τῆς δημοσιεύσεως ὅταν τὸν ἐπεσκέφθη στὰ γραφεῖα τῆς ἐφημερίδος φίλος μου διανοούμενος Θεσσαλὸς καὶ τὸν ἐβεβαίωσε ὅτι τὸ φαινόμενο αὐτὸ εἶναι συνεθέστατο καὶ γνωστὸ στοὺς κατοίκους τῆς Θεσσαλίας καὶ ὅτι κατὰ συνέπεια αὐτὸς ἐπλανᾶτο καὶ ὄχι ὁ ἐπιστολογράφος, ἂν, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς πελαργούς, καὶ ἄλλα ἀποδημητικὰ πουλιὰ ὑποβάλλουν τὰ μικρά των στὴ σκληρὴ καὶ ἀπίστευτη αὐτὴ διαδικασία τῆς ἐπιλογῆς, σκοτώνοντας μὲ τόση ἀπονιὰ ἐκεῖνα, ποὺ γεννήθηκαν ἀτροφικά.

ΤΑ ΠΙΟ ΗΜΕΡΑ ΠΟΥΛΙΑ

Δ΄

Ἀρχίζουν σιγὰ σιγὰ νὰ μεγαλώνουν τὰ λελεκάκια καὶ ν' ἀποκτοῦν φτερά. Οἱ γονεῖς των μὲ τὴ σειρὰ τρέχουν στοὺς κάμπους γιὰ ἀνεύρεση τροφῆς, ποὺ τὴν ἀποθηκεύουν στὸν μακρουλὸ ἰσοφάγο τους γιὰ νὰ τὴν μοιράσουν μὲ τὴ σειρὰ στὰ πουλάκια των. Ὅταν αὐτὰ χορτάσουν καὶ δὲν ἀνοίγουν τὰ στόματα ζητῶντας ἄλλη τροφή, ὁ μὲν πελαργὸς ξεκουράζεται στὸ ἕνα συνήθως ποδάρι ἔξω ἀπ' τὴ φωλιά, καμαρώνοντας τὰ παιδιά του καὶ τὴν μητέρα τῶν παιδιῶν του, ἡ δὲ πελαργίνα παραμένει μέσα στὴ φωλιὰ γιὰ νὰ ἐπιβλέπη τὰ μικρά της, ἐνῶ παράλληλα συμπληρώνει τὲς ἐλλείψεις τῆς φωλιᾶς στρώνοντας καλύτερα τὰ κουρέλια γιὰ νὰ καταστήση πιὸ εὐχάριστη τὴ διαμονὴ τῶν παιδιῶν της σ' αὐτή. Ὅταν τὶς μεσημβρινὲς ὧρες ὁ ἥλιος εἶναι καυτερός, ἐκείνη θὰ φροντίση νὰ πάρη τέτοια θέση στὴν ἄκρη τῆς φωλιᾶς, ὥστε ὁ ἴσκιος της νὰ σκεπάζη τὰ μικρά της, γιὰ νὰ μὴν ὑποφέρουν ἀπ' τὴν ζέστη. Ὅσες φορὲς δὲ ἐνσκήψη θύελα τότε γονατίζει στὸ μέσο τῆς φωλιᾶς καὶ μὲ τὲς φτεροῦγες της σκεπάζει ὅλα τὰ πουλιά της γιὰ νὰ μὴν πάθουν τίποτε ἀπὸ τὴ βροχὴ καὶ τὸ χαλάζι. Συμπληρώνουν κάποτε δυὸ μῆνες τὰ μικρὰ τῶν πελαργῶν καὶ τότε ἀρχίζουν νὰ βγαίνουν ἀπ' τὴ φωλιά, νὰ προχωροῦν στὴ στέγη καὶ νὰ ἐπιχειροῦν νὰ πετάξουν.

Πολλὲς φορὲς πέφουν κάτω στὸν δρόμο καὶ οἱ πολῖτες μικροὶ καὶ μεγάλοι τὰ παίρνουν καὶ τὰ ἀνεβάζουν μὲ σκάλες στὶς φωλιές των. Δὲν ἔχω ἰδῆ ποτὲ νὰ κακοποιήσουν μικρὰ λελεκάκια, ὅπως συμβαίνει μὲ ἄλλα πουλιά, τὲς κάργες καὶ τὲς κουκουβάγιες ποὺ οἱ πιτσιρῖκοι ἐρευνοῦν στὲς στρέχες καὶ τὲς πιάνουν γιὰ νὰ παίζουν μ' αὐτές. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι περιβάλλουν μὲ ἀγάπη καὶ στοργὴ τὰ ἥσυχα καὶ συμπαθητικὰ αὐτὰ πουλιά. Ὅταν πλέον ξεθαρρέψουν καὶ πετοῦν μὲ εὐκολία, πρωῖ πρωῖ ἀκολουθοῦν τοὺς γονεῖς των στὸν ἀπέραντο κάμπο γιὰ νὰ μάθουν νὰ βρίσκουν τὴν ἀπαραίτητη τροφή, ποὺ ἀφθονεῖ ἐκεῖ. Ἐκεῖ γίνεται διδασκαλία καὶ μαθαίνουν ὅτι, γιὰ νὰ πιάσουν ἕνα φεῖδι, ποὺ ἀποτελεῖ τὴν πλουσιώτερη γι' αὐτοὺς τροφή, πρέπει νὰ ἐνεργήσουν μὲ προσοχὴ καὶ ταχύτητα. Μαθαίνουν ὅτι γιὰ νὰ ἀποφύγουν δάγκωμα τοῦ φειδιοῦ, πρέπει νὰ προβάλλουν ὡς ἀσπίδα τὴν φτεροῦγα των πρὸς τὸ φεῖδι καὶ νὰ καταφέρουν μὲ τὸ ράμφος των ἀλλεπάλληλα κτυπήματα στὸ κεφάλι τοῦ φειδιοῦ γιὰ νὰ τὸ παραλύσουν ἐντελῶς. Πολλὲς φορὲς ἀποτυγχάνουν καὶ τὸ φεῖδι τυλίγεται στὰ πόδια τοῦ πελαργοῦ, τότε τρέχουν οἱ ἄλλοι πελαργοὶ ἀπὸ ἀλληλεγγύη καὶ ὅλοι μαζὶ ραμφίζουν τὸ φεῖδι στὸ κεφάλι ὡς ποὺ νὰ τὸ παραλύσουν ἐντελῶς. Ὅταν βροῦν καμμιὰ μεγάλη χελώνα τὴν πιάνουν μὲ τὸ ράμφος ἀπὸ τὸ σσμάρι της, πετοῦν ψηλὰ σὲ ὕψος 300—500 μέτρων καὶ ἀπ' ἐκεῖ τὴν ἀφήνουν νὰ πέση σὲ πετρῶδες μέρος, ὅπου

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

πολτοποιεῖται κυριολεκτικῶς. Κατεβαίνει τότε ὁ πελαργὸς ποὺ τὴν ἔρριξε, βιαστικά, καὶ γεμίζει τὸν ἰσοφάγο του μὲ τὴν πλούσια τροφή. Ἡ δουλειὰ αὐτὴ γιὰ τὴν ἀνεύρεση τῆς τροφῆς γίνεται συνήθως τὲς πρωϊνὲς ὧρες, ὡς τὸ μεσημέρι τὸ πολύ. Τ' ἀπογεύματα ἔπειτα τὰ διαθέτουν σὲ γυμνάσια πτήσεως. Τὰ γυμνάσια αὐτὰ τῶν μικρῶν πελαργῶν γίνονται ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῶν γονέων των. Προηγοῦνται δηλαδὴ οἱ γονεῖς καὶ ἀκολουθοῦν τὰ παιδιά των, στὴν ἀρχὴ σὲ μικρὴ ἀπὸ τὴ φωλιὰ ἀπόσταση καὶ σὲ μικρὸ ὕψος. Ἀργότερα ὅμως, ὅταν ἀποκτήσουν θάρρος, πετοῦν πιὸ ψηλὰ καὶ μακρύτερα ἀπ' τὴ φωλιά τους. Ὅταν τελειώσουν τὰ μικρὰ αὐτὰ γυμνάσια ἐπακολουθοῦν ἄλλα μεγαλύτερα καὶ σ' αὐτὰ λαμβάνουν μέρος ὅλα τὰ λελέκια τοῦ συνοικισμοῦ. Τὰ γυμνάσια αὐτὰ διαρκοῦν λίγες ὧρες στὴν ἀρχὴ καὶ ἀργότερα περισσότερες. Σχηματίζεται σμῆνος ὁλόκληρο ἀπὸ 100—150 πελαργοὺς ποὺ συνηθίζουν σὲ πτήση ἀντοχῆς καὶ πτήση ὕψους. Περιέρχονται ὅλη τὴν περιφέρεια καὶ στὰ γυμνάσια αὐτὰ λαμβάνουν μέρος καὶ οἱ πελαργοὶ ποὺ ἔχουν τοὺς συνοικισμούς των στὰ γύρω χωριὰ καὶ ρέμματα. Τὰ γυμνάσια αὐτὰ γίνονται κάθε μέρα καὶ ἐντατικὰ γιὰ νὰ μπορέσουν ν' ἀνθέξουν στὸ μεγάλο καὶ ἐπικίνδυνο ταξείδι τοῦ Αὐγούστου. Εἶναι ὡραιότατο τὸ θέαμα, ποὺ παρουσιάζουν κάθε βράδυ, ὅταν γυρίζοντας ἀπὸ τὰ γυμνάσια κάνουν μεγάλους κύκλους ψηλὰ ἀπὸ τὴν πόλη, ἀνεβαίνουν ψηλότερα καὶ ἀποτόμως κατεβαίνουν κάθετα, ὅπως τὰ περιβόητα ἀεροπλάνα Στούκας, γιὰ νὰ φθάσουν κουρασμένα στὶς φωλιές των. Ξεκουράζονται καλύτερα στηριζόμενα στὸ ἕνα πόδι. Εἶναι ἄριστοι ἀνεμοδεῖκτες. Ὅταν θέλουμε νὰ πληροφορηθοῦμε τί ἀέρας θὰ φυσήση, δὲν ἔχουμε ἄλλο νὰ κάνουμε παρὰ νὰ προσέξουμε πρὸς ποιὸ μέρος τοῦ ὁρίζοντος ἔχουν στραμμένα τὰ κεφάλια των τὰ λελέκια. Αὐτὰ θὰ μᾶς ποῦν ἂν θὰ ἔχουμε βορηὰ ἢ λίβα ὅλη τὴ μέρα ποὺ ἀνεβάζει τὴ θερμοκρασία σὲ βαθμοὺς ἐνοχλητικούς. Οἱ πελαργοί μας, ἂν καὶ εἶναι ἥμερα καὶ ἐργατικώτατα πουλιά, δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι διακρίνονται γιὰ ἐξυπνάδα. Εἶναι ἀπρόσεκτα σὲ βαθμὸ ἀπίστευτο καὶ γίνονται γι' αὐτὸ αἰτία καὶ αὐτὰ νὰ πληρώνουν μὲ τὴ ζωή τους ἢ μὲ τὴν ζωὴ τῶν παιδιῶν τους τὴν ἀφέλειά τους αὐτὴ καὶ στοὺς ἀνθρώπους νὰ προκαλέσουν ζημίες μεγάλες πολλὲς φορές. Νὰ μερικὰ παραδείγματα, ποὺ ἐπιβεβαιώνουν τὰ παραπάνω. Τὸν περασμένο Μάρτιο, ἕνα ζευγάρι λελέκια, ποὺ εἶχε τὴ φωλιά του σὲ μιὰ κούλια στὸ χωριὸ Βρυσιὰ τῆς ἐπαρχίας μας, ἔγινε αἰτία πυρκαϊᾶς καὶ πυροπλήσεως τοῦ πύργου ὑπὸ τὰς ἀκολούθους περιστάσεις. Ἐνῶ ἡ πελαργίνα ἔμεινε στὴ φωλιὰ πάνω στ' αὐγά της, ὁ σύζυγός της τῆς ἔφερε ἕνα κουρέλι, ποὺ εἶχε πιάσει φωτιὰ ἀπὸ τὰ κάρβουνα κάποιου φούρνου. Τὸ κουρέλι αὐτὸ τὸ ἔστρωσαν μέσα στὴ φωλιὰ χωρὶς νὰ καταλάβουν τί κίνδυνος μεγάλος ἦτανε γι' αὐτούς. Ἡ φωτιὰ ἀπὸ τὸ κουρέλι μεταδόθηκε στὰ ξερὰ ξύλα τῆς φωλιᾶς, ποὺ σὲ λίγη ὧρα κάηκε σὰν λαμπάδα. Οἱ καϋμένοι οἱ πελαργοὶ μόλις κατώρθωσαν νὰ σωθοῦν. Τὸ κακὸ ὅμως δὲν περιωρίσθηκε στὸ κάψιμο τῆς φωλιᾶς. Σὲ λίγη ὧρα ἡ φωτιὰ μεταδόθηκε στὰ ξύλα τῆς στέγης καὶ ἀπ' ἐκεῖ στὰ δέματα χόρτου ποὺ ἦσαν ἀποθηκευμένα. Σὲ μιὰ ὧρα ὁ πύργος κάηκε σὰν πυροτέχνημα καὶ μόνον τὰ ντουβάρια ἔμειναν ὄρθια. Οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ καὶ οἱ ἄνδρες τοῦ ἀστυνομικοῦ σταθμοῦ, ποὺ βρίσκονταν ἐκεῖ, δὲν μπόρεσαν νὰ σβήσουν τὴν φωτιά, ποὺ ἄρχισε ἀπὸ τὴν στέγη καὶ μεταδόθηκε στ' ἄλλα διαμερίσματα, καὶ ἔτσι ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ πύργου ἔπαθε ζημία ἀπὸ πολλὲς δεκάδες ἑκατομμυρίων δραχμῶν. Ἀρχὰς Ἀπριλίου φέτος, ἕνα ζευγάρι εἶχε ἐγκατασταθῆ σὲ μιὰ φωλιά, ποὺ βρίσκεται στὴ στέγη κεντρικοῦ φούρνου. Ἐνῶ ἡ πελαργίνα παρέμεινε στὴ φωλιά, ὁ πελαργὸς ξεκουράζετο σ' ἕνα πόδι στὴν καπνοδόχο τοῦ φούρνου. Κάποια στιγμὴ ἔχασε τὴν ἰσορροπία του καὶ ἔπεσε μέσα στὴν καπνοδόχο, ἀπὸ τὴν ὁποία εἶδε κι ἔπαθε νὰ βγῆ κατάμαυρος ἀπὸ τὲς καπνιές. Ὅταν ὅμως ἐπεχείρησε νὰ πάγη στὴ φωλιά του ἡ πελαργίνα δὲν τὸν ἀνεγνώρισε ὅταν τὸν ἀντίκρυσε ὁλόμαυρο καὶ τοῦ ἐπετέθηκε!! Πιάνουν καυγὰ

πραγματικὸ καὶ ὕστερα ἀπὸ γερὸ μάλωμα ἡ πελαργίνα ἀφίνει τὴ φωλιὰ καὶ τ' αὐγά της καὶ φεύγει γιὰ νὰ μὴ ξαναγυρίση. Ἀλλ' ἐκεῖνο ποὺ ἀποτελεῖ τραγωδία, εἶναι αὐτὸ ποὺ ἔγινε ἐδῶ καὶ δέκα πέντε χρόνια σὲ μιὰ φωλιὰ ποὺ βρίσκεται ὀλίγα μέτρα μακρυὰ ἀπὸ τὸ σπίτι μας. Οἱ δυὸ ζευγαρωμένοι πελαργοί, ὅταν γύρισαν τὴν ἄνοιξη, βρῆκαν τὴ φωλιά τους κατεστραμμένη ἀπὸ πυρκαϊὰ καὶ ἀναγκάσθηκαν νὰ κτήσουν καινούρια σὲ παρακείμενο σπίτι. Ἄργησαν ὅμως πολὺ καὶ ὅταν ἑτοιμάσθηκε ἄρχισαν νὰ τοποθετοῦν σ' αὐτὴ τ' αὐγά τους. Ὁ καιρὸς εἶχε περάσει καὶ τ' ἄλλα λελεκόπουλα εἶχαν ἀποκτήσει φτερά. Ἔβγαλαν τὰ πουλιὰ των τέλη Ἰουλίου καὶ ὅταν ἔφθασε ἡ μέρα γιὰ τὸ φθινοπωρινὸ ταξείδι, τότε ἄρχισαν νὰ ἀποκτοῦν λίγα φτερά. Στὴν 19 Αὐγούστου ἔφυγαν ὅλα τὰ λελέκια καὶ μαζὶ μ' αὐτὰ καὶ τὸ παραπάνω ζευγάρι, ποὺ ἄφηκε τὰ τέσσερα μικρά του στὴ φωλιὰ νὰ πεθάνουνε σὲ λίγες μέρες ἀπ' τὴν πεῖνα καὶ τὴν δίψα!! Ἀναπολῶ τὴ στιγμὴ αὐτὴ τὸ μαρτύριο, ποὺ τράβηξαν 5—6 ἡμέρες τὰ τέσσερα ἐκεῖνα πουλιά. Νύχτα καὶ μέρα ἔβγαζαν ἀνέλπιδες φωνὲς καὶ πρόβαλλαν ἀνοικτὰ τὰ μικρά των στόματα γιὰ νὰ δεχθοῦν τροφὴ ἀπὸ τοὺς σκληροὺς γονεῖς των, ποὺ τ' ἀφῆκαν στὴ φωλιὰ νὰ πεθάνουν...Πλησιάζει τέλος ἡ 19η Αὐγούστου (6η μὲ τὸ παληὸ) καὶ ὅλοι οἱ πελαργοὶ πολὺ πρωῒ ἀφήνουν τὲς φωλιὲς καὶ φεύγουν γιὰ τὰ χειμαδιά των μὲ πρῶτον σταθμὸν τὴν κοιλάδα τῶν Τεμπῶν, ὅπου συγκεντρώνονται οἱ πελαργοὶ ὅλης τῆς Θεσσαλίας, γιὰ νὰ γυρίσουν τὸν Μάρτη μαζὺ μὲ τὴν ἄνοιξη. Τὰ λελέκια τοῦ Προδρόμου, τοῦ Σταυροῦ τὰ χελιδόνια. Στὰ παιδικά μου χρόνια θυμοῦμαι ὅτι, ὅταν κροτάλιζαν τὰ λελέκια, μαζευόμεθα πολλὰ παιδιὰ καὶ λέγαμε δυνατὰ τὸ ἀσυνάρτητο τραγοῦδι τοῦ λέλεκα:

Λέλεκα πουρδέλεκα
μὲ τὰ χίλια πρόβατα
κάτω στὰ λακκόματα
βάρ' στὸν κῶλο μιὰ μπατσιὰ
νὰ χορέψουν τὰ παιδιὰ
μὲ τὰ κόκκινα βρακιά.

Ἡ δημοτικὴ μοῦσα δὲν ἔχει παραλείψει νὰ ἀσχοληθῆ μὲ τὰ ἀποδημητικὰ πουλιά, ὅπως εἶναι τὰ λελέκια καὶ ν' ἀφιερώση τὸ ἀνωτέρω τραγοῦδι σ' αὐτά.

ΤΑ ΠΙΟ ΕΞΥΠΝΑ ΠΟΥΛΙΑ

Ε΄

Ἔχουν γραφῆ πολλὰ κατὰ καιροὺς γιὰ τὴν ἠθικὴ τῶν πελαργῶν καὶ ἔχει ὑποστηριχθῆ ὅτι δὲν διαφέρει ἀπὸ τὴν ἠθικὴ ποὺ ἔχουν οἱ ἄνθρωποι. Ἔχει γραφῆ δηλαδὴ ὅτι εἶναι πολὺ αὐστηροὶ στὸ σοβαρὸ αὐτὸ ζήτημα καὶ ὅτι ἐφαρμόζουν σκληρὲς κυρώσεις σ' ἐκεῖνον ἢ μᾶλλον σ' ἐκείνη τὴν πελαργίνα, ποὺ θὰ τολμήση νὰ παραβῆ τὴ συζυγικὴ τιμή. Πρὶν ἀπὸ 35—40 χρόνια ὁ εὐρωπαϊκὸς τύπος καὶ ὁ ἑλληνικὸς ἀργότερα ἐδημοσίευσε ἕνα συνταρακτικὸ δρᾶμα ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν πελαργῶν. Ἡ πληροφορία προήρχετο ἀπὸ τὴν Πόλη καὶ ἀνέφερε ὅτι κάπου στὴ Θράκη μιὰ πελαργίνα παραστράτησε σὲ κάποιο μικρὸ συνοικισμὸ καὶ ἐκατέλειψε τὸν σύζυγό της γιὰ νὰ ἀκολουθήση τὸ φίλο της. Ὁ ἀτιμασθεὶς σύζυγος πελαργὸς—κατὰ τὴν περιγραφὴν πάντοτε—κατήγγειλε τὴν κολάσιμη πράξη τῆς πελαργίνας του στὴν... διοικοῦσα ἐπιτροπὴ τοῦ συνοικισμοῦ. Ἀμέσως τότε ἔγινε δικαστήριο ἀπὸ ὡρισμένα ἄρρενα μέλη καὶ μετὰ διαδικασίαν ἡ ἁμαρτωλὴ πελαργίνα καταδικάσθηκε στὴν ἐσχάτη τῶν ποινῶν εἰς τὸν μὲ ραμφισμοὺς θάνατο!! Μετὰ τὴν ἔκδοση

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

τῆς ἀποφάσεως ἡ κατάδικος πελαργίνα ὡδηγήθηκε ἔξω ἀπὸ τὸν συνοικισμὸ καὶ ἐκεῖ τὴν ἐξετέλεσαν 4—5 πελαργοὶ μὲ ἀλλεπαλλήλους ραμφισμοὺς στὸ κεφάλι της!! Λὲν ξέρω ἂν στὴ μακρυνὴ ἐκείνη ἐποχή, τὰ ἤθη τῶν πελαργῶν ἦσαν τόσον πολὺ αὐστηρὰ καὶ ἂν ἐτιμωρεῖτο μὲ τόση σκληρότητα ἡ μοιχεία. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ ἔχω διαπιστώσει ἀπὸ τὴ μακρὰ παρακολούθηση, ποὺ κάμω στὴ ζωὴ τῶν συμπαθητικῶν αὐτῶν πουλιῶν, εἶναι ὅτι παρόμοια παραδείγματα δὲν ἔχουν σημειωθῆ ἐδῶ καὶ κατὰ συνέπεια ἡ πληροφορία αὐτὴ ἀπὸ τὴν Πόλη θὰ ὀφείλεται σὲ κάποιον εὐφάντασιο ἀγᾶ... ποὺ μπόρεσε νὰ παρακολουθήση ὅλες τὶς λεπτομέρειες τοῦ δράματος, ὅπως ἐκτίθενται παραπάνω. Δρᾶμα τιμῆς ἔλαβε χώραν ἐδῶ καὶ εἴκοσι χρόνια μεταξὺ πελαργῶν τοῦ ἐδῶ συνοικισμοῦ, μὲ φανερὴ μοιχεία κάποιας πελαργίνας, πλὴν ὅμως οὔτε δικαστήριο συγκροτήθηκε, οὔτε ἐπεβλήθηκε καμμιὰ κύρωσις στὴν παραστρατημένη. Νὰ αἱ λεπτομέρειαι τοῦ συζυγικοῦ ἐκείνου δράματος: Στὴ στέγη τοῦ φαρμακείου μου ἦσαν δυὸ παληὲς φωλιές. Στὴ μιὰ εἶχε ἐγκατασταθῆ ἕνα ζευγάρι καὶ στὴν ἄλλη ἕνας ἐργένης, ποὺ ἀσφαλῶς θὰ ἔχασε τὴν σύντροφό του στὸ μεγάλο ταξείδι τοῦ Μαρτίου. Κάποιο πρωΐ, τὴν ὥρα ποὺ ὁ σύζυγος εὑρίσκετο στὸν κάμπο γιὰ τροφή, ὁ ἐργένης ἐπλησίασε σιγὰ - σιγὰ τὴν φωλιὰ μὲ τὴν πελαργίνα. Ἁρπάζει μὲ τὸ ράμφος του ἕνα ἕνα τ' αὐγὰ ποὺ ἦσαν μέσα, τὰ πέταξε στὰ κεραμύδια καὶ ἔσπασαν ὅλα. Μετὰ πλησιάζει τὴ φωλιὰ καὶ ἀρχίζει νὰ ἐπιδαψιλεύει τρυφερότητα στὴν οἰκοδέσποινα. Ἡ τελευταία ὄχι μόνον δὲν δυσαρεστήθηκε ἀπὸ τὴν πρωϊνὴ αὐτὴ ἐπίσκεψη καὶ ἀπὸ τὸ πέταγμα τῶν αὐγῶν της, ἀπεναντίας δέχτηκε μὲ εὐχαρίστηση τὶς ξένες θωπεῖες. Αἱ ἐρωτικὲς αὐτὴ διαχύσεις κάποια στιγμὴ ξεπέρασαν τὰ ὅρια τῆς συζυγικῆς τιμῆς, ὁπότε καταφθάνει ὁ κύριος τῆς κατοικίας. Ὅταν ὅμως ἀντιλήφθηκε τὸν ἐπιδρομέα νὰ ἐρωτοτροπῆ μὲ τὴν πελαργίνα του, ἄφηκε νὰ τοῦ πέσουν οἱ τροφὲς ἀπὸ τὸ στόμα του καὶ ἐπιτίθεται ἄγριος κατὰ τοῦ σφετεριστοῦ τῆς συζυγικῆς του εὐτυχίας. Ἀγρία πάλη διεξήχθη τότε μὲ ἀμοιβαίους ραμφισμοὺς στὰ ποιὸ εὐαίσθητα μέρη τοῦ σώματος ἐνῶ ἡ πελαργίνα παρακολουθοῦσε ἀπαθέστατα τὸν ἐξοντωτικὸ ἀγῶνα σὰν πυργοδέσποινα, γιατὶ εἶχε τὴν βεβαιότητα ὅτι θὰ ἐπικρατοῦσε ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς δύο... Ὕστερα ἀπὸ ἐξαντλητικὸ ἀγῶνα, ὁ δυστυχὴς σύζυγος ἀναγκάσθηκε αἱμόφυρτος ν' ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὴ φωλιά του καὶ τὴν ἀχάριστη σύζυγό του, ἐνῶ ὁ ξένος ἐγκαθίστατο σὰν νοικοκύρης στὴν ξένη φωλιὰ καὶ ἄρχισε νὰ κροταλίζει γιατὶ κατέκτησε τὴ γυναῖκα τοῦ γείτονά του... Οὔτε δικαστήριο ἐπηκολούθησε, οὔτε καταδικαστικὴ ἀπόφαση, οὔτε ἐκτέλεση τῆς ἄπιστης πελαργίνας. Γίνεται καὶ στὰ ἥσυχα καὶ εὐργετικὰ αὐτὰ πουλιὰ ὅ,τι ἀκριβῶς καὶ στὰ ἄπτερα δίποδα, δηλαδὴ στοὺς ἀνθρώπους, μὲ τὴ διαφορὰ ὅτι οἱ τελευταῖοι εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ τρέξουν ἀργότερα σὲ δικηγόρους, σὲ μάρτυρες καὶ σὲ δικαστήρια γιὰ τὸ διαζύγιο, ἀπαραίτητο γιὰ ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸ πρῶτο δεσμὸ καὶ νὰ μπορέσουν νὰ δημιουργήσουν ἄλλον.

Ὅπως ἀνέφερα στὸ προηγούμενο σημείωμά μου, ὅλοι οἱ πελαργοὶ τῆς Θεσσαλίας, ὅταν πρόκειται νὰ φύγουν γιὰ τὰ χειμαδιά των, συγκεντρώνονται στὶς ἐκβολὲς τοῦ Πηνειοῦ, στὰ ἱστορικὰ Τέμπη. Ἐκεῖ κανονίζουν τὴν περαιτέρω πορεία τους καὶ ἀρχίζουν σὲ ὁμάδες νὰ προχωροῦν ἀκολουθῶντας τὴν παραλία γιὰ νὰ φθάσουν κάποτε στὲς ἐκβολὲς τοῦ Ἕβρου, στὴ Θράκη—ὅπου συγκεντρώνονται ὅλοι οἱ πελαργοὶ τῆς Βαλκανικῆς. Ἄλλος σταθμὸς ἐκεῖ, ἄλλα συμβούλια, γιὰ ν' ἀρχίσουν πλέον περνῶντας τὰ στενὰ τῶν Δαρδανελλίων, νὰ φθάσουν στὴν ἀρχαία Τροία καὶ ἀπ' ἐκεῖ πρὸς τὰ ὁριστικὰ χειμαδιά των ποὺ βρίσκονται στὴν Νότιο Ἀφρικὴ καὶ στὴν Αὐστραλία καὶ τὴ Νέα Ζηλανδία. Οἱ πελαργοὶ ποὺ παραθερίζουν στὴ Δυτικὴ Εὐρώπη—Ἰταλία, Γαλλία, Ἱσπανία καὶ Προτογαλλία—συγκεντρώνονται στὸ Γιβραλτὰρ καὶ ἀπ' ἐκεῖ περνοῦν πέρα στὸ Μαρόκο καὶ παραθαλασσίως πάντοτε προχωροῦν, πρὸς Νότον, ὡς ποὺ νὰ φθάσουν στὲς γνωστὲς κατοικίες των. Συμβαίνει μετὰ τὴν ἀναχώρησί των νὰ μὴ φύγουν ὅλα τὰ πουλιά, γιατὶ δὲν μπο-

ροῦν ν' ἀκολουθήσουν τοὺς γονεῖς των στὸ μακρυνὸ ταξείδι. Τότε ἕνα ἢ καὶ περισσότερα ἀπὸ τὰ πουλιὰ αὐτὰ παραμένουν ἐδῶ γιὰ νὰ ξεχειμωνιάσουν ἀπὸ ἀνάγκη. Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν εἶναι καλοκαιρία βρίσκουν μόνα των τροφὴ καὶ δὲν ὑποφέρουν, ὅταν ὅμως τὸ χιόνι σκεπάση τὲς φωλιές των, ἀναγκάζονται τὰ καϋμένα αὐτὰ τὰ πουλιὰ νὰ κατεβοῦν στοὺς δρόμους γιὰ νὰ βροῦν περίθαλψη ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Εἶναι ὅμως σαρκοφάγα τὰ πουλιὰ αὐτὰ καὶ δύσκολα ἱκανοποιοῦνται ἀπὸ τὴν καλωσύνη τῶν ἀνθρώπων. Γιὰ τὸν σοβαρὸ αὐτὸ λόγο δὲν τὰ βρίσκει ἡ ἄνοιξις, πεθαίνουν πάντοτε ἀπὸ τὴν πεῖνα...

Ὁ ἀείμνηστος Ροΐδης γράφει στὴν πάπισσά του, ὅτι ὁ πανδαμάτωρ χρόνος, ἐνῶ γιατρεύει τόσα καὶ τόσα, δὲν μπορεῖ νὰ δαμάση τὴν πεῖνα καὶ τὸν ἔρωτα... Γιὰ ἀπόδειξη τοῦ πρώτου—τῆς πείνας—ἀναφέρει τοὺς στρατιῶτες τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος ποὺ ἐξεστράτευσαν κατὰ τῆς Ρωσίας καὶ ἔφθασαν στὴ Μόσχα καὶ πού, ὅταν τελείωσαν τὰ τρόφιμά των, ἔσφαξαν τὰ μουλάρια των γιὰ νὰ χορτάσουν.. Γιὰ ἀπόδειξη τοῦ δευτέρου παραπέμπω τὸν ἀναγνώστη στὴν «Πάπισσα Ἰωάννα». Καὶ ὀλίγα γιὰ τὴν ἐτυμολογία τοῦ πελαργοῦ. Ἡ λέξις πελαργὸς προέρχεται ἀπὸ τὲς λέξεις, πέλος=μαυρειδερὸς καὶ ἀργὸς=ἄσπρος, ἤτοι ἀπὸ τὸ τὸ μαῦρο χρῶμα ποὺ ἔχουν τὰ φτερὰ καὶ τὸ ἄσπρο, ποὺ ἔχει τὸ ἄλλο μέρος τοῦ σώματος. Εἶναι πουλὶ ἀσπρόμαυρο δηλαδή. Ἐνῶ δ' οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοί μας ἔδωσαν τὸ ὄνομα στὸ πουλὶ αὐτὸ ἀπὸ τὰ δυὸ χρώματα, οἱ νεώτεροι πῆραν τὰ ὀνόματα ἀπὸ τὸ κελάϊδημάτων λὲκ...λέκ, ὅπως ὁ κοῦκος (κούκου), ἀπὸ τὸ κούκου κούκου, ὁ μποῦφος (βύας) ἀπὸ τὸ μπούφου μπούφου... καὶ ἡ κουκουβάγια (γλαῦξ) ἀπὸ τὸ κουκουβάϊ κουκουβάϊ...

Καὶ τελειώνοντας μὲ τὸ σημερινὸ σημείωμα τὴν μελέτη μου αὐτὴ γιὰ τοὺς πελαργούς, δὲν θεωρῶ ἄσκοπο νὰ προσθέσω καὶ ἕνα ὤμορφο τραγούδι, ποὺ ἔχει ἀφιερώσει ἡ δημοτικὴ μοῦσα στὰ ἀποδημητικὰ πουλιά, εἰς τὰ ὁποῖα ἀνήκει καὶ ὁ συμπαθέστατος πελαργός.

Ἕνα πουλὶ θαλασσινὸ
κ' ἕνα πουλὶ βουνίσιο,
τὰ δυὸ πουλιὰ ν' ἐμάλωναν
τὰ δυὸ πουλιὰ μαλώνουν.
Γυρίζει τὸ θαλασσινὸ
καὶ λέγει στὸ βουνίσιο.
Μὴ μὲ μαλώνεις βρὲ πουλὶ
καὶ μὴ μὲ παραπαίρνης
κι' ἐγὼ πουλὶ δὲν κάθουμαι
στὸν τόπο τὸ δικό σου
Ἂν κάτσω Μάη καὶ θεριστὴ
κι' ὅλο τὸν Ἀλωνάρη
ἂν πάρω κ' ἀπ' τὸν Αὔγουσο
πεντ' ἕξ καὶ δέκα μέρες,
ὡς ποὺ νὰ βγάλω τὰ πουλιὰ
κι ὡς ποὺ νὰ τὰ πετάξω,
κι' ἀπὲ σ' ἀφήνω τὸ ἔχε γειὰ
καὶ πάω μακρυὰ στὰ ξένα.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΝΙΚΟΥ ΧΡ. ΤΣΑΚΑ

ΠΑΡΓΑ-ΣΤΕΡΙΑ

(ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ)

Α'. Βραβεῖον τῆς Ἀθήναις Γλωσσικῆς Ἑταιρείας

δά: μόριο ποὺ ἐπιτείνει ἄρνησι ἢ κατάφασι, ἀπορία, ἀποδοκιμασία. «ὄχι δά», «ἀμ' πῶς δά», «σῶπα δά».

δαίμονας (ὁ)=διάβολος πλ.ηθ. δαιμόνοι (οἱ) καὶ δαιμονικὰ (τὰ) (δαιμονικό).

*δαμασκὶ (τὸ): βελούδινο ὕφασμα ἀπὸ τὴ Δαμασκὸ [σπαθὶ ἀπὸ τὴν ἴδια προέλευσι.

δάρτης (ὁ): δυνατός πόνος, ποὺ δίνει στὸν ἄρρωστο τὴν ἐντύπωσι ὅτι τὸν δέρνουνε.

δείλια (ἡ): τάσι γιὰ ἐμετό, ναυτία. Ταὐτόσ. λ. γλυμάρα (ἡ), σβυσμάρα (ἡ).

*δεμπιτόρος (ὁ) καὶ *ντεμπιτόρος (ὁ): Ἰτ. λ. debitore=ὀφειλέτης, χρεώστης.

δεντούρα (ἡ) καὶ δοντούρα (ἡ): μεγάλο δόντι, τραπεζίτης. Τὰ ἄλλα δόντια: σκυλόδοντο (τό), κοφτῆρας (ὁ), μπροστινὸ (τό).

δεντρογαλιὰ (ἡ): μεγάλο φίδι χωρὶς δηλητήριο ποὺ συχνάζει στὶς κουφάλες καὶ στοὺς κορμοὺς τῶν δέντρων ψάχνοντας γιὰ αὐγὰ καὶ πουλιά.

δένω (ρ): ἐκτὸς τῆς βασικῆς σημασίας, —μάγια: κάνω μαγγανικὲς πράξεις [τὴν κουβέντα: ὀργανώνω κουβεντολόγι ἀλλὰ καὶ τονίζω κάτι ὄμορφα [τὸ γλυκό: κάνω πηχτὸ τὸ σιρόπι γλυκοῦ μὲ βράσιμο κ.λ.π.

δέξιμο (τὸ): ὑποδοχή.

δεφτέρι (τὸ): τὸ κατάστιχο ἑνὸς μαγαζιοῦ καὶ γενικὰ κάθε σημειωματάριο δεμένο σὰν βιβλίο.

δεχατέρα (ἡ): θυγατέρα. Πρβλ. «νὰ ζήσουτε μὲ γιοὺς καὶ δεχατέρες». δεχατεριὰ (ἡ) (εἰρων.).

δεχούμενος αὐτὸς ποὺ δέχεται. πρβλ. «καὶ τὰ καλὰ δεχούμενος καὶ τὰ κακὰ τὸ ἴδιο».

δῆμα (τὸ): ἀντὶ βῆμα. «Ἅγιο Δῆμα».

—διά: πρόσθημα σὲ πολλὲς λέξεις γιὰ νὰ ἐπεκτείνει (πρὸς τὸ καλὸ ἢ τὴν εἰρωνία) τὴ σημασία της π.χ. νυφαδιὰ (ἡ), ἀναπαραδιὰ (ἡ).

διάβα (τὸ καὶ ἡ): πέρασμα, ὁδοιπορία. Ἄλλ. λ. διαβαίνω (ρ), διαβάτης, διαβατάρης, διαβατάρικος (ὁ).

διακονιάρης (ὁ): ζητιάνος, διακονεύω (ρ), διακονιὰ (ἡ) πρβλ. «ἡ διακονιὰ εἶναι μισὸ ἰράτι» (εἰσόδημα).

διάλεμα (τὸ): ἐπιλογή, ἐκλογή. [«κλωνὶ καὶ διάλεμα»: εἰρων. ἔκφρασι γιὰ μηδαμινὸ ἄνθρωπο, οἰκογένεια, ὁμάδα ἀτόμων.

διαολο: πρῶτο συνδετικὸ πολλῶν λέξεων. διαολοθύλακο, διαολόπαιδο, διαολόσπαρμα (σπορὰ διαόλου), διαολάνθρωπος, διαολαφερμένος, διαολόμουτρο κ.λ.π.

διασῶνι (τὸ) καὶ διάσωνας (ὁ): δοθιήν, ὁ καλύτερος ἄλλων ἰδιωμ.

διάτανος (ὁ): ἀντὶ διάβολος, γιὰ νὰ μὴ κάνη κακὴ ἐντύπωσι.

διάτσος (ὁ): ὅ,τι καὶ ἡ προηγούμ. λ. καὶ γιὰ τὸν ἴδιο σκοπό.

διαφεντεύω (ρ): κυβερνῶ, ἐξουσιάζω, τακτοποιῶ πράγματα, μιὰ κατάστασι. Ἄλλ. λ. διαφεντευτὴς (ὁ), διαφέντρα (ἡ).

διάφορο (τὸ): ὠφέλεια πρβλ. «Θάχω τὸν κόπο διάφορο (εἰρων)», «τὸ πουλὶ μοῦ λέει νὰ πέχω κάνα διάφορο δὲν ἔχω».

δίμιτο (τὸ): διπλὸ μαλλὶ χοντρὸ ὕφασμα γιὰ φορεσιὲς τῶν βλάχων καὶ γκρέκων.

διμούτσουνη (ἡ): πολὺ παλαιοῦ τύπου δίκαννο πιστόλι [διπλοπρόσωπη γυναίκα (βλέπε μουτσούνα).

δίνω (ρ): δίδω. προστ. δόμου καὶ νόμου (δῶσε μου). παρατ. ἔδινα. μελλ. θὰ δόκω,—κης,—κῃ,—κουμε,—κουτε (καὶ δόκη-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 16κ.

τε),—κουνε. μετχ. δωσμένος. Συνθ. τύπος τῆς προστακτικῆς νόμου καὶ νάμου, ἐπίσης νόμας (δῶσε μας) καὶ νάμας.

διόσμο(ς) (τὸ,ὁ) καὶ γιόσμο(ς) (τὸ,ὁ) =ἡδύοσμος.

δίσκο(βγάνω)=περιφέρω δίσκο στὴν ἐκκλησιά.

δίσποντο(τὸ)=(ἐκ τῆς Ἰτ.λ. Sponda)=ἐργαλεῖο ξεφουρμαρίσματος (βλ.λ.) μὲ διπλὴ αἰχμὴ ποὺ χρησιμεύει στὴν κατασκευὴ μικρῶν αὐλακώσεων γύρω-γύρω στὸ ἐπάνω μέρος τοῦ βάρδουλου τῶν ἀντρικῶν παπουτσιῶν.

δίστομο(τὸ): μαχαῖρι ἀμφίστομο.

*δίτα καὶ ντίτα (ἡ): ἐμπορικὸς οἶκος (ἰτ. dita)

δόντι δίνω: καταβάλλω κάποιον μὲ κουβέντες, βάζω στὴ θέσι του.

δούγα (ἡ): σανίδα τοῦ βαρελιοῦ.

δρα(καὶ ντρα)γάτης(ὁ): τούρκ. λ. ἀγροφύλακας.

δρα(καὶ ντρα)γουμάνος(ὁ): διερμηνέας. Ἰτ. λ. dragomanno.

δράπανο(τὸ): ἐργαλεῖο ξυλουργικὸ ποὺ ἀνοίγει τρῦπες. Ἔχει σχῆμα «Ω». Στὸν ἄξονα τῶν σκελῶν ἔχει τὴν ἀρίδα (βλ. λ.) καὶ τὸ σημεῖο ποὺ κρατιέται, ἡ δὲ καμπύλη περιστρέφεται μὲ τὸ ἄλλο χέρι.

δροτσίλα(ἡ): ἐξάνθημα προκαλούμενο ἀπὸ τὴ ζέστη. Καὶ δρότσιλας(ὁ).

—ε=: εὐφωνικὸ πρόσθεμα σὲ καταλήξεις οὐσιαστικῶν, ἀντωνυμιῶν, ρημάτων καὶ ἰδίως ὅταν ἡ ἑπομένη λέξι ἀρχίζει ἀπὸ σύμφωνο, πχ. ἀνεβαίνανε, περιμένανε, πάρτονε, ἀλλουνῶνε, τῶν παιδιῶνε, ἀργάτωνε (ἐργατῶν), τοῦτονε, ἐκεῖνονε, τὸν ἄλλονε, μαύρονε, καθαρόνε, πλυμένονε, ἄσπρονε, χλιμένονε (θλιμένον).

ἔβγα(τὸ): ἔξοδος (σπιτιοῦ μαγαζιοῦ) [χρονικῶς τὸ τέλος τοῦ μηνὸς, ἔτους κ.λ.π. πρβλ.

«Μάη μ' καὶ μαγεψέτονε
τὸ νειὸν ἀπὸ τὰ ξένα
νὰ κάνω τἄμπα σου χρυσᾶ,
τὰ ἔβγα σ' ἀσημένια».

(πρβλ. προηγ. λ.).

ἔδε: μόριο ποὺ χρησιμοποιεῖται γιὰ καλλίτερο προσδιορισμὸ τόπου πρβλ. «ἔδε κεῖ», «ἔδε δῶ», «ἔδε πὰ καὶ τὰ βουτσιά μας ἔδε πὰ καὶ τὰ κρασιά μας».

εἰ δὲ καὶ μὴ: ἐναντιωματικὴ ἔκφρασι. Πρβλ. «εἰ δὲ καὶ μὴ ἀλλοιῶς θὰ φύγω», «εἰ δὲ καὶ μὴ ἀλλοιῶς σὲ πάω στὸν κατῆ» (Ἕνα ἀπὸ τὰ παραδείγματα τῆς συνεχείας τῆς γλώσσας).

ἔθιμα(τὸ): τὸ ἔθιμο. Πληθ. ἐθίματα (τὰ).

εἶμαι. εἶσαι, εἶναι, εἴμαστε, εἴσαστε, εἶναι. παρατ. ἤμουνα —σουνα ἤτανε, ἤμαστε (καὶ ἠμάστανε ἢ ἠμάστενε), ἠσάστε (ἢ ἤσαστε ἢ ἠσάστενε), ἤτανε.

*ἐκμὲκ(τὸ): τουρ. λ. τὸ ψωμί, ὁ ἐπιούσιος.

ἐλό(γ)ου σου ἐσύ. πρβλ. «τὶ λὲς κ' ἐλό(γ)ου σου», καὶ μπρὲ καὶ ἐλό(γ)ου σου» (φράσι ἀποδοκιμασίας, μπρὲ: Ἀλβαν.),«θὲ νἄρθετε κ' ἐλόγου σας», «ἐλόου σας ποιὸς τὄπε;»

*ἐλτιζάμι(τὸ): τουρκ. λ. γεωργικὸς φόρος.

*ἐμεντάτι(τὸ) τουρ.λ. συνεισφορά, ἔρανος.

*ἐμιτάτιο(τὸ) ἰτ.λ. συνδρομὴ (ἐκ τῆς immettere).

ἐμορφιὰ(ἡ): ὡραιότης, κάλλος.

ἔμπα(τὸ) καὶ ἔμπος(ὁ): ἡ εἴσοδος σπιτιοῦ, ἀκινήτου γενικώτερα, τοποθεσίας ἢ ἐπὶ χρονικοῦ ὁρίου (βλ. ἔβγα).

ἐνανήμισυ(τὸ): ἀριθμ. ἕνα+ἥμισυ. Πρβλ. «νομου ἐνάμισυ φράγκο σαρδέλλες», «καρτέραγε ἐνανήμισυ χρόνο».

ἐννιάρα(ἡ) παιδικὸ παιχνίδι ποὺ λέγεται ἔτσι γιατὶ κάθε παίχτης παίζει μὲ ἐννιὰ γουλιά. Σχηματίζεται σὲ πλάκα, χῶμα κλπ. σχῆμα ἀποτελούμενο ἀπὸ τρία ὁμόκεντρα τετράγωνα τῶν ὁποίων ἑνώνονται μὲ εὐθεῖες οἱ γωνίες καὶ τὰ μέσα τῶν πλευρῶν καὶ κάθε παίχτης (βάζοντας ὁ καθένας μὲ τὴ σειρά του) προσπαθεῖ βάλῃ τρεῖς πέτρες στὴ σειρά.

*ἐντζενιέρος(ὁ): μηχανικὸς (Ἰτ. λ. ingegnere).

*ἐντεπσίζης(ὁ): τουρ.λ. διεφθαρμένος, παλιάνθρωπος.

ἐργάτης(ὁ): τὸ χειροκίνητο σύστημα ποὺ ἀνεβάζουν τὴν ἄγκυρα στὰ καΐκια. [Κάθετο ξύλινο δοκάρι στὰ παλαιὰ λιουτρουβιὰ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

μὲ τὸ ὁποῖο ἐπιτυγχάνεται ἡ κίνησι τοῦ πιεστηρίου.

ἔρωτας (ὁ): ἄντρας ἐπιρρεπὴς πρὸς τὸν ἔρωτα. Ἔχει κολλήσει σὲ πολλοὺς σὰν παρατσούκλι. Πρβλ. «Ὁ Κώτσιο ἔρωτας».

ἐσάπι (τὸ): τουρ. λ. ἄθροιση, λογαριασμός. Πρβλ. «τὶ ἔβγαλε τὸ ἐσάπι», «κάνε μας ἐσάπι νὰ φύουμε».

*ἐστιμάρω (ρ): ἐκτιμῶ, ὑπολήπτομαι (Ἰτ. estimare).

*ἐτέτι (νὸ): τουρκ.λ. ὑπακοή. Πρβλ. «τσούπρα μὲ ἐτέτι».

ἐτούρα (ἡ): τάσι γιὰ ἐμετὸ ἐγκύου, κυρίως γυναίκας.

ἑφτάζυμο (τὸ): ψωμὶ ἀπὸ ἀλεῦρι ἄσπρο μὲ μαγιὰ ἀπὸ ζουμὶ ρεβυθιοῦ. Ἄλλ. ὀνομ. σιμίτι (τό), πλαστάρι (τό). Ἡ τελευταία ὀνομασία συναντιέται στὴν Παραμυθιά, ὅπου (μὲ χαλβᾶ, ἐλιὲς ἢ τυρὶ) ἀποτελεῖ κοινὸ κολατσιό. Γι' αὐτὸ καὶ «πλαστάρι Παραμυθιώτικο».

ἔχω. ἔ(χ)εις, ἔ(χ)ει, ἔχουμε, ἔχουτε (καὶ ἔχητε), ἔχουνε. Παρατ. εἶχα,—χες,—χε, —χαμε,—χατε,—χανε. Μέλλ. θὰ ἔχω ἢ θἄχω, θὰ ἢ θὲ νἄχω, θέ νάχης, κλπ. Μελλ. διαρκ. θὲ ἢ θὰ νἄχω, θὲ νἄχης κλπ.

Τοῦ ἔχω γίνεται χρῆσι (τοῦ τρίτου ἐνικοῦ) σὰν ἀπροσώπου. ἔχει πάω (ἀντὶ ἔχω πάει), ἔχει ἔρθω (ἦλθα), ἔχει δῶ (εἶδα), ἔχει φάω (ἔφαγα), ἔχει ρίξεις (ἔρριξες), ἔχει πᾶνε (ἐπῆγαν) κλπ.

ζάβια (ἡ): πόρνη, ἀγκράφα τοῦ ζωστῆρος.

ζαβλακωμένος (ὁ): ἐπίθ. ζαλισμένος, ἀποχαυνωμένος, ἀποβλακωμένος.

ζαβολιάρης (ὁ): ἐπίθετον ἐκεῖνος ποὺ προσπαθεῖ νὰ ξεγελάσῃ τους συμπαίκτες του. ζαβολιάρα (ἡ), ζαβολιάρικο (τὸ).

ζαβὸς (ὁ): διαστρεβλωμένος. Παράξενος κι' ἀνάποδος χαρακτῆρας.

ζαγάρι καὶ ζαγαρόσκυλο (τὸ): κυνηγετικὸ σκυλί, μεταφ. παληάνθρωπος. πρβλ. «τόνε ξαίρω τὶ ζαγάρι εἶναι».

ζαϊρὲς (ὁ): καὶ συνήθως στὸν πληθυντικὸ ζαϊ(ῆ ε)ρέδες (οἱ) καὶ ζαϊ(ῆ ε)ρέδια (τὰ): τουρκ.λ. ἐφόδια, προμήθειες, τρόφιμα.

*ζαϊφλίκι (τὸ): τουρκ.λ. ἀδιαθεσία, κακοκεφιά.

ζακόνι (τὸ): τουρκ.λ ἔθιμο. Πρβλ.

«Κάθε τόπος καὶ ζακόνι
κάθε μαχαλᾶς καὶ τάξι».

ζάλαχος (ὁ): μεγάλος θόρυβος, σύγχυσι.

ζαλιάρης—ρα—ρικο (ὁ,ἡ,τὸ): πειραχτήριο (φιλοπαίγμων). Πρβλ. «ζαλιάρικο μικρὸ καὶ σκανταλιάρικο».

ζαλίκι (τὸ): φόρτωμα (ἀπὸ πράγματα καὶ κυρίως ξύλα) ἑνὸς ἀνθρώπου. Ἄλλ. λ. ζαλικώνω (ρ), ζαλίκωμα (τό), ζαλικωμένος (ὁ).

ζαμάνι (τό): τουρκ. λ. μεγάλο χρονικὸ διάστημα, πολλὲς δεκάδες χρόνια. Πρβλ.

«ἕνα παλιὸν καιρὸ
κι' ἕνα παλιὸ ζαμάνι
κάναν οἱ Τοῦρκοι ρεμεζάνι...»

ζάμπα (ἡ): μεγάλος βάτραχος τῆς ξηρᾶς, γιὰ τὸν ὁποῖο ἐπικρατεῖ ἡ γνώμη ὅτι βυζαίνει τὰ μαστάρια τῶν γιδοπροβάτων, προκαλῶντας μόλυνσι καὶ θάνατο. Ψόφιες βρίσκονται σχεδὸν τ' ἀνάσκελα καὶ οἱ εὐσεβεῖς Χριστιανοὶ τὶς γύριζαν τὰ μπρούμυτα «γιὰ νὰ μὴ μουτζώνουνε τὸ Θεὸ»]κακομούρης, κακοφτιαγμένος.

ζανάτι (τό): τουρκ. λ. ἐπάγγελμα.

ζάντζα (ἡ): ἐνέργεια ἀνυπακοῆς, ἀπειθαρχίας. ζαντζάρης—ρα—ρικο (ὁ,ἡ,τὸ): ἀτίθασος [λοξοδρομίσματα, κλωτσιές, δάγκες κλπ. ἐκδηλώσεις ἀγριότητος ὑποζυγίου. Πρβλ. «μοῦβγαλε ζάντζες», «ἄρχισε τὶς ζάντζες».

ζάπι (τὸ)=κάνω ζάπι=δαμάζω, τιθασσεύω, ὑποτάσσω. Πρβλ. «δὲν γίνεται εὔκολα ζάπι», «θὰ τὸν κάνω ζάπι» [αὐθαίρετη κατάληψι ξένου πράγματος.

ζαπι(ῆ ε)τιὲς (ὁ): τουρκ.λ. χωροφύλακας. Ὅρος ποὺ ἐχρησιμοποιεῖτο μέχρι τὴν μεταπολίτευσι τοῦ 1908. Ἔκτοτε τζανταρμᾶς (βλ. λ.)

ζαπώνω (ρ): (ἐκ τοῦ ζάπι)= κλέβω ξένα πράγματα, τόπο. τουρκ. λ.

ζάρα (ἡ): ρυτίδα, πτυχή. Ζαρώνω (ρ), ζαρόγρηα (ἡ).

*ζαράρι (τὸ): τουρκ.λ. ζημία, στενοχώρει. πρβλ. «ζαρὰρ' γιὸκ» (δὲν μὲ πειράζει, στενοχωρεῖ).

ζαρζαβάτι (τὸ): τουρκ.λ. λαχανικό, κηπευτικὸ προϊὸν καὶ ζαρζαβατικὸ (τό).

ζάφτω (ρ): πέφτω κάτω. πρβλ. «ἔζαψε ἀπ' τὸ μουλάρι καὶ σκοτώθηκε».

ζαχαροκάντιο (τὸ) καί κάντιο (τὸ) ἁπλῶς: ζάχαρη σὲ μεγάλα διαφανῆ κομμάτια.

ζεμπερέκι (τὸ): τουρκ.λ. μικρὸς σύρτης πού, στεριωμένος στὸ ἔδαφος, κρατάει τὸ ἕνα πορτόφυλλο κλειστό.

ζερβὶ (τὸ): ἀριστερό. Πρβλ. «Τὸ δεξὶ ποδάρι, νύφη», «τὸ ξερβὶ ἢ τὸ δεξὶ δὲ θὰ κάνω καὶ πολύ».

ζέρντελο (τὸ): κορόμηλο. Τὸ δέντρο ζερντελιὰ (ἡ).

ζευζέκης (ὁ) (ἐπίθ.): τουρκ.λ. κουτός, ἀλαφρόμυαλος.

ζέφκι (τὸ): καλοπέρασμα ἀπὸ φαΐ καὶ τεμπελιά. Πρβλ. «σοῦ τραβάει ἕνα ζέφκι...», «ἐκάναμε ἕνα ζέφκι».

ζέχνω (ρ): μυρίζω ἄσχημα, βρωμάω.

ζῆλι (τὸ): μικρὸ σφαιρικὸ κουδουνάκι ἀπὸ μπροῦντζο, ποὺ ἔβαζαν οἱ κερατζῆδες στὶς λαιμαριὲς τῶν ἀλόγων.

ζημιαρόγατα (ἡ) ἀνοικοκύρευτη γυναῖκα ποὺ σπάει τὰ γυαλικὰ τοῦ σπιτοῦ.

ζητάω (ρ) βρίσκομαι σὲ ὀργασμό.

*ζιαφέτι (τὸ): τουρκ.λ. συμπόσιο φιλοξενίας.

ζιμπίλι (τὸ) τουρκ.λ. πλεχτὸ σακκούλι ἀπὸ ψαθὶ μὲ δυὸ χερολαβές.

ζιῶ καὶ ζιάρω (ρ): ζῶ. παρατ. ἐζιοῦσα καὶ ἔζηνα (πρβλ. «τότες ἔζηνε κι' ὁ πάπους μου»). Τὰ λοιπὰ ὁμαλά.

ζοκοπάω (ρ): μυρίζω ἄσχημα, βρωμάω (ἀπὸ τὸ ὄζω). Παρατ. ἐξοκόπαγα,—γες —γε,—γαμε—γατε,—γανε. Μέλλ. θὰ ζοκοπήσω, Ἀόρ. ἐζοκόπησα καὶ ἐζοκόπεψα. Ἄλλ. λ. ζοκοπιὰ (ἡ), ζοκοπιάρης, ζοκοπίλα (ἡ), ζοκοπημένος (ὁ).

ζολότα (ἡ): τουρκ. νόμισμα (3/4 τοῦ γροσιοῦ ἢ 30 παράδες). Φράσι: «τρία καὶ ζολότα τἄκανε»: τάφαγε ὅλα.

ζοντόβολο (τό): ὁ γάϊδαρος.

ζόρι (τὸ): τουρκ.λ. βία, καταναγκασμός. Ρ. ζορίζω, ζορινὰ (ἐπίρρ.) πρβλ «τὸν πήρανε ζορζορινὰ στὸ χάψι», «μόλις τὸν ζορίσανε λίγο τὰ ξέρασε»: ὡμολόγησε. ζόρικος (ὁ).

ζορκο—=πρῶτο συνθετικὸ πολλῶν λέξεων ποὺ ἐπιτείνει τὴν ἔνοια τοῦ γυμνός. ζορκολαίμα (=κόττα μὲ μαδημένο λαιμό), ζορκόπιττα (πίττα χωρὶς φύλλα), ζορκοπαφίλης: πάφιλας (τενεκὲς) σκουριασμένος καὶ λεπτὸς καὶ μεταφ. ἀπένταρος, ἄχρηστος. ζορκοποῦλι (τὸ): πουλὶ ποὺ μόλις βγαίνει ἀπὸ τ' αὐγὸ κλπ.

ζόρκος (ὁ): ἐπίθ. γυμνός. ζορκεύω—ομαι καὶ ξεζορκεύομαι.

ζούδι (τὸ): μικρὸ ζωύφιο ἀλλὰ καὶ ἄγριο ζῶο. (ἀλλιῶς ζουλάπι (τὸ)) (ἀσβός, κουνάβι, νυφίτσα, ἀλεποῦ, τσακάλι κλπ.

ζούζουλος καὶ παραζούζουλος (ὁ): κακοφτιαγμένος, σακατεμένος ἄνθρωπος. Πρβλ. «τὶ παραζούζουλος γαμπρὸς ἦταν αὐτός, γιέ μου»;

ζουλάπι (τὸ): βλ. ζοῦδι.

ζουλάω καὶ ζουλίζω (ρ): πατῶ, πιέζω μὲ δύναμι. παρατ. ἐζούλαγα—ζα, μελλ. θὰ ζουλίσω - ξω, ἀόρ. ἐζούλαγα - λιζα.

*ζουλοῦμι (τὸ): τουρκ.λ. ζημιά. Ἄλλ.λ. ζουλουμεκιάρης (ὁ).

ζουμπᾶς (ὁ): ἐργαλεῖο τοῦ μαραγκοῦ μὲ τὸ ὁποῖο χτυπάει πιὸ βαθειὰ τὰ κεφάλια τῶν καρφιῶν γιὰ νὰ μὴν ἐξέχουν [κοντὸς ἄνθρωπος.

ζοζνάρι (τὸ): μακρύ, ἄσπρο, μάλλινο πλεχτὸ ὕφασμα ποὺ περιτυλίγανε παλαιότερα τὰ περασμένης ἡλικίας ἄτομα.

ζουπάω (ρ): ὅτι καὶ ζουλάω.

ζούρλιαγκας (ὁ): πολὺ τρελλός, θεότρελλος. θηλ. ζουρλιάγκω (ἡ).

ζουρλο—: πρῶτο συνθετικὸ γιὰ ἐπίτασι ἐννοίας π.χ. ζουρλόπαιδο, ζουρλο-Μαρία, ζουρλο-Θανάσης.

ζουρλὸς (ὁ): τρελλός.

ζούτσα (ἡ): ὑγρὸ κατάλοιπο μετὰ τὴν ἀφαίρεσι τοῦ λαδιοῦ. (βλ. καὶ λ. μούργα), ἀπὸ τὴν ὁποῖα ἔχει διαφορὰ πυκνότητος καὶ παντελῆ ἔλλειψι λαδιοῦ.

ζούφ(λ)ιος(ὁ): ἐπίθ. κούφιος, χωρὶς περιεχόμενο, κενός. Ἄλλ.λ. ζουφ(λ)ιάζω καὶ ζουφαλιάζω (ρ), ζουφ(λ)ισμένος καὶ ζουφαλιάρικος(ὁ).

ζουψιὰ (ἡ): πατόκορφο βρέξιμο. Πρβλ. «ἔγινα ζουψιά».

ζόχιο (τὸ): τὸ ἀγριολάχανο.

ζυγκί (τὸ): τουρκ.λ. ἀναβολέας.

ζωντανὸ (τὸ): συνήθ. στὸν πλυθηντ. ζωντανὸ (τὰ): γίδια, πρόβατα κ.ἄ., ζῶα.

ζώστρα (ἡ): ὅτι καὶ ἴγγλα (βλ.λ.).

(Συνεχίζεται)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΕΡΟΪΚΑ

Ἀπ' τὴν ἀνέκδοτη συλλογὴ
«Ἕνας πίθηκος συλλογιέται»

Εἶδα τὸν Ναπολέοντα νὰ κυτάζει τὸ πέλαγο
στὸ νησὶ τῆς Ἁγίας Ἑλένης
καὶ νὰ βλέπει σημαῖες ποὺ τὶς σέρνει ὁ ἄνεμος
κι ἀετοὺς μὲ σπασμένα φτερά.
Στὸν ἀπέναντι βράχο, σ' ἕνα πιάνο σκυφτός,
μὲ τὴ θλίψη στὰ μάτια καὶ τὰ χέρια βαρειά,
ὁ Τιτάνας Μπετόβεν
εἶχε ἀλλάξει μοτίβο στὴν τρανὴ συμφωνία
κι' εἶχε γράψει τὸ τέλος
πρὶν νὰ πέση ἡ αὐλαία.
«Ἕνας ἄνθρωπος εἶταν, ἕνας μέγας μικρὸς»
Τοὖχαν κλέψει τὴ φλόγα τὰ πελώρια λάβαρα,
οἱ ἀγέρωχες φάλαγγες
κι' ἡ λατρεία τῶν δούλων
ποὺ τὸ μῖσος τους κρύβανε.
Ἕνα ρόδι ὁ κόσμος ποὺ στὰ χέρια του ἔσπασε
γιὰ νὰ βάψουν οἱ σπόροι του
τὰ ἀνήσυχα δάχτυλα.
Σταλαγμῖτες τῆς δόξας στὸ ποτήρι τῆς δίψας
ποὺ τοῦ βάφαν μὲ αἷμα
τὶς κλειστές του παλάμες.
Ἕνα φέρετρο πίσω κι' ἕνας λάκκος δυὸ μέτρα,
μιὰ σειρὰ δεσμοφύλακες,
μιὰ πελώρια θάλασσα
κι' ὁ δεσμώτης τῆς μοίρας
συλλογιέται τὰ βράχια τῆς μικρῆς Κορσικῆς
καὶ ζυγιάζει στὰ στήθια τ' ὠκεάνιο βάρος
τοὺς ἀπόμακρους ἤχους τῆς τρανῆς συμφωνίας
ποὖχε ἀλλάξει μοτίβο
πρὶν νὰ πέσει ἡ αὐλαία.

ΑΛΕΞΗΣ ΖΕΡΒΑΝΟΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Ν. ΤΣΙΡΠΑΝΛΗ
Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Νέας Ὑόρκης

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ*

5. Η ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

Ὁ ἔσχατος καὶ σύγχρονος σταθμὸς τῆς ἐξελίξεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἶναι ἀδιαρρήκτως συνδεδεμένος μετὰ τῆς πολιτικῆς ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος. Οὕτως ἡ ἱστορία τῆς νέας Ἑλληνικῆς δύναται, συμβατικῶς, νὰ διαιρεθῇ εἰς τρεῖς ἐποχάς:

Α) Εἰς τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας (1453—1821). Τὰ νέα ἰδιώματα λαμβάνουν τὴν μεγαλυτέραν αὐτῶν διαφοροποίησιν ἀλλὰ καὶ διαμορφώνονται αἱ προφορικαὶ κοιναί, καὶ παρουσιάζεται ἡ πρώτη γραπτὴ κοινὴ εἰς τὴν Κρήτην. Πρὸς τὸ τέλος τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, τὴν γενικὴν πτῶσιν τῆς τουρκικῆς δυνάμεως καὶ δουλείας ἀκολουθεῖ ἀντίστοιχος ἀναγέννησις τοῦ ἐθνικοῦ πνεύματος εἰς τὸ ἐλεύθερον Ἑλληνικὸν Κράτος, καὶ τὴν τελικὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἀνάλογος ἀναζωογόνησις τῆς γλώσσης αὐτῆς. Οὕτως ἡ ἐγκαθίδρυσις τότε τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου, τῆς Ἐθνικῆς Κυβερνήσεως, δικαστηρίων καὶ ἡ δημιουργία στρατοῦ καὶ στόλου, ἡ ἐξάπλωσις ἐθνικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ἡ διοργάνωσις ὅλων τῶν ἄλλων ἱδρυμάτων καὶ ὀργανισμῶν ἀλληλενδέτων μετὰ τῆς πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας ἑνὸς κράτους, ἀπῄτησεν ἓν εὐρύτατον λεξιλόγιον. Τοιοῦτον λεξιλόγιον, βεβαίως, δὲν ἠδύνατο νὰ προμηθεύσῃ ἡ ταπεινὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ. Ἔπρεπεν, ὅθεν, νὰ προέλθῃ ἐκ τοῦ ἀκενώτου ταμείου τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς, τῆς πατροπαραδότου πηγῆς, τῆς συνδεομένης μάλιστα μετὰ τῆς ἐνδόξου ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Ἐκ ταύτης τῆς ἀρχῆς ὁρμηθέν, ἤρξατο ἅπαν τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος, μιᾷ ψυχῇ, τὴν πορείαν πρὸς ἐπανελληνισμὸν καὶ ἐκκαθάρισιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἐκ παντὸς ξένου στοιχείου ὑπομιμνήσκοντος τὴν ξενικὴν δουλείαν καὶ κατοχήν, τὴν ἀντικατάστασιν δὲ τούτου δι' ἀντιστοίχου ἀρχαίου ἑλληνικοῦ ὅρου, ἢ ἐν ἐλλείψει, παρομοίας τινὸς λέξεως. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐξεδηλώθη ὁ ἐθνικὸς ζῆλος καὶ ἐνθουσιασμὸς τὸν 19ον αἰῶνα, καί, παρὰ τὸ ὅτι οὐχὶ πάντοτε πρὸς τὴν ὀρθὴν κατεύθυνσιν, συνεπλήρωσεν ἐντὸς βραχέως διαστήματος πάντα τὰ γλωσσικὰ καὶ λεξιλογικὰ κενά, δανεισθεὶς τὰς καταλλήλους λέξεις ἐκ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ λεξιλογίου.

Β) Οὕτως ἀρχομένου τοῦ 19ου αἰῶνος, τοῦ αἰῶνος τοῦ καθαρισμοῦ (1828—1900), καθιεροῦται καὶ διαδίδεται ἡ λεγομένη καθαρεύουσα, ὄχι μόνον ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κλήρου ἀλλὰ καὶ ὑπὸ πεπαιδευμένων λαϊκῶν. Εὐνόητον, ὅτι ἡ ἐπικράτησις τότε τῆς καθαρευούσης ὑπεβοηθήθη ὑπὸ τῆς κοινῆς βεβαίως πίστεως ὅτι μία κοινὴ γλῶσσα βασιζομένη ἐπὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς θὰ συνέβαλλεν εἰς τὴν ἑνοποίησιν ὅλων τῶν ἐν τῇ τουρκικῇ αὐτοκρατορίᾳ διαβιούντων Ἑλλήνων. Ἐπὶ πλέον, ἐπιστεύετο ὅτι οἱ δεσμοὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἰδίως τοῦ Ὀρθοδόξου Χριστιατισμοῦ θὰ ἠδύναντο νὰ ἰσχυροποιηθῶσιν διὰ τῆς γλωσσικῆς ἑνότητος. Ἕτερος ἰσχυρὸς λόγος τῆς ἐπικρατήσεως τῆς καθαρευούσης ἦτο καὶ ἡ ἐπιρροὴ βεβαίως τοῦ κλήρου ἐπὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως διὰ τῶν κρυφῶν σχολείων καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν παραδόσεων.

---

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 193.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Γ) Ἀλλ ἡ χρῆσις τῆς καθαρευούσης κλονίζεται περὶ τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 20οῦ αἰῶνος, τοῦ αἰῶνος τοῦ δημοτικισμοῦ, ὅτε ἓν νέον —ἀντίθετον πρὸς τὸ τῆς καθαρευούσης—κίνημα ἀνατέλλει μὲ ποδηγέτην τὸν Ψυχάρη. Ὁ Ψυχάρης ἐταξίδευσεν δι' ὅλης τῆς Ἑλλάδος ἐπιθυμῶν νὰ μελετήσῃ τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν καὶ τὰς διαφόρους γλωσσικὰς μορφὰς καὶ διαλέκτους αὐτοῦ. Τὰ πορίσματα τῆς μελέτης του αὐτῆς ἐδημοσίευσεν εἰς εἰδικὸν βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον: Τὸ Ταξίδι μου (1888—1926). Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτούς, πολλοὶ ὡσαύτως συγγραφεῖς καὶ διανοούμενοι ἠκολούθησαν τὸ ρεῦμα τοῦ δημοτικισμοῦ. Δυνάμεθα δὲ νὰ διακρίνωμεν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ δημοτικισμοῦ δύο ἐποχάς: α) Τὴν ὁρμητικήν, ἀπὸ τοῦ 1901 ἕως τὸ 1917 περίπου. Τῷ 1901 μία γλωσσικὴ μάχη φθάνει εἰς τὸ κατακόρυφον μὲ τοὺς Βιβλικοὺς ὀχλαγωγοὺς καὶ ἐπαναστάτας εἰς τὰς Ἀθήνας. Οὗτοι ἀντέδρον καὶ διεμαρτύροντο κατὰ τῆς πωλήσεως μεταφράσεων τῆς Ἁγίας Γραφῆς εἰς τὴν δημοτικήν. Αἱ σύγχρονοι μεταφράσεις τῆς Ἁγίας Γραφῆς, αἱ διατιθέμεναι ἐν Ἀθήναις καὶ ὑπὸ τῶν Βιβλικῶν Ἑταιριῶν εἶναι βεβαίως εἰς τὴν καθαρεύουσαν(1). Τὸ ζήτημα τῆς διγλωσσίας ἐν γένει, ὡς καὶ τῆς γλώσσης τῶν μεταφράσεων τούτων δὲν ἔχει εἰσέτι ἐξομαλυνθῇ. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν δὲ τίθεται ἐκ νέου ἐπὶ τάπητος ὑπὸ πολιτικὸν ἔνδυμα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ἡ δημοτικὴ καθιεροῦται εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ διαμορφοῦται ὁ τύπος αὐτῆς κατόπιν ἐντόνου ἀντιδράσεως τῶν ὀπαδῶν τοῦ ἀρχαϊσμοῦ. β) Τὴν ἐποχὴν τοῦ κρατικοῦ δημοτικισμοῦ, ἀπὸ τοῦ 1917 μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Μὲ τὴν σχολικὴν καθιέρωσιν τῆς δημοτικῆς μετριάζεται ὁ ἐπαναστατισμὸς τῆς γλωσσικῆς ἀλλαγῆς ἐντὸς τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνίας καὶ τὸ ἴδιο σχολεῖο βοηθεῖ τὴν ἐπικράτησιν τῆς δημοτικῆς ὑπὸ τὰς διαφορετικὰς γλωσσικὰς προϋποθέσεις ποὺ ἐγκαινιάζονται ἔπειτα ἀπὸ δύο σχεδὸν χιλιετηρίδες ἐκπαιδευτικοῦ ἀρχαϊσμοῦ.

Δέον ἐνταῦθα νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἡ καθαρεύουσα ἐν τῇ μεγίστῃ αὐτῆς καθορότητι ὁμοιάζει τὰ μέγιστα πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικήν. Ἡ δοτικὴ πτῶσις (ἀχρηστευθεῖσα εἰς τὴν δημοτικὴν) ἀποτελεῖ τὴν σπονδυλικὴν στήλην τῆς καθαρευούσης, ὡς καὶ πολλαὶ ἀρχαῖαι προθέσεις καὶ ρηματικοὶ τύποι. Μία χρήσιμος, ὄντως, συμβολὴ τῆς καθαρευούσης ὑπῆρξεν ἡ ὑπ' αὐτῆς εἰσαγωγὴ καὶ καθιέρωσις τεχνικῶν ὅρων ἀπαραιτήτων εἰς τὰς ἐπιστήμας, ἰδιαίτατα τῆς βιολογίας κ.τ.τ. Ἀτυχές, ὅμως, ἀποτέλεσμα τῆς συγκρούσεως μεταξὺ τῆς δημοτικῆς καὶ καθαρευούσης ὑπῆρξεν ἡ σύγχυσις δύο διαφορετικῶν ὑποκειμένων, τῆς Γλώσσης καὶ τῆς Λογοτεχνίας, οὐδὲν δὲ ἐκ τῶν δύο τούτων μερῶν ἔδειξε τὴν ἀπαιτουμένην πειστικότητα εἰς τὰ ἐπιχειρήματά του.

Εἰς τὴν πρᾶξιν, ὅλοι οἱ Ἕλληνες σήμερον ὁμιλοῦν τὴν δημοτικήν, ἀλλ' εἰς τὴν γραφὴν μεταχειρίζονται περισσότερον τὴν καθαρεύουσαν, εἰς βαθμὸν ὥστε τὸ φαινόμενον τῆς διγλωσσίας νὰ ὑπάρχει ἀκόμη τόσον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅσον καὶ εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν τῆς Διασπορᾶς. Ἀκόμη δὲ καὶ ἡ καθομιλουμένη σήμερον γλῶσσα καὶ ἡ ἐκλαϊκευμένη φιλολογία ἔχουν ἐπηρεασθῇ εἴς τινα βαθμὸν ὑπὸ τῆς καθαρευούσης. Οὕτω, π.χ. ἡ φράσις «ἐν τάξει» εἶναι καθαρεύουσα ἀλλὰ χρησιμοποιεῖται καθημερινῶς ὑφ' ὅλων.

Αἱ διαφοραὶ μεταξὺ δημοτικῆς καὶ καθαρευούσης παρουσιάζονται εἰς τὴν φωνητικὴν (π.χ. λεύτερος: ἐλεύθερος, μέρα: ἡμέρα, σπλάχνα: σπλάγχνα, νύχτα: νύκτα, κ.λ.π.), μορφολογίαν (κατάληξις —σῃ: —σις, —ουμε: —όμεν), σύνταξιν καὶ ἐκδηλότερον εἰς τὸ λεξιλόγιον (ἄν: ἐάν, ψωμί: ἄρτος, σπίτι: οἶκος, κ.λ.π.).

Ὑπεστηρίχθη ὑπό τινων ἡμιμαθῶν, ὅτι ἡ πολιτικὴ ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς κατὰ τοὺς μέσους χρόνους ἔσχεν ὀλεθρίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσ-

1. Ἡ τελευταία μετάφρασις εἰς τὴν δημοτικὴν ὑπῆρξεν ἡ τοῦ Ἀλεξάνδρου Πάλλη, μόνον τῶν 4 Εὐαγγελίων, Ἡ Νέα Διαθήκη, Liverpool 1902. Δὲν εἶναι, δυστυχῶς, εὔκολον νὰ εὕρῃ τις ταύτην σήμερον.

σης, καὶ ὅτι αἱ Σλαυϊκαὶ ἐπιδρομαὶ ἀπὸ τοῦ 7ου αἰῶνος καὶ ἑξῆς ἔφερον τὴν χαριστικὴν βολὴν κατὰ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς. Ὁ συλλογισμὸς οὗτος—εὐλογοφανὴς πιθανὸν ἐκ πρώτης ὄψεως—ἐξουθενοῦται καὶ πάντῃ γελοιοποιεῖται ὑπὸ τὸ φῶς τῆς κριτικῆς καὶ τῆς ἀντικειμενικῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης. Ἡ γνώμη αὕτη ἐβασίσθη ἐπὶ μιᾶς ἐπιπολαίας συγκρίσεως τοῦ νεοελληνικοῦ λεξιλογίου μετὰ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ τοιούτου, τούτέστιν ἐπὶ ἑνὸς παραλληλισμοῦ τῆς παρούσης ἐκλαϊκευμένης ἑλληνικῆς μετὰ τοῦ τεχνητοῦ ἢ ἐπιτηδευμένου κλασσικοῦ λεκτικοῦ ἰδιώματος, καὶ οὐχί, ὡς ὤφειλε νὰ πράξῃ, ἐπὶ μιᾶς συγκρίσεως τῆς παρούσης Ἑλληνικῆς γραμματικῆς μετὰ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γραμματικῆς, τὸ ἀλάθητον κριτήριον εἰς τὴν κριτικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν μελέτην τῆς Γλώσσης.

Οὕτως μία τοιαύτη σύγκρισις εὐκόλως θὰ ἀποδείξῃ ὅτι, ἡ παροῦσα (ἐκλαϊκευμένη) Ἑλληνικὴ γλῶσσα διαφυλάττει καὶ διατηρεῖ σχεδὸν πιστῶς τὴν φωνητικήν, εἰς τὰ οὐσιώδη σημεῖα, τὴν μορφολογίαν ἢ τεχνολογίαν, καὶ εἰς σοβαρὸν βαθμὸν τὴν σύνταξιν τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν: τρία ἀλάθητα κριτήρια τῆς γενεαλογίας καὶ ἀπ' εὐθείας καταγωγῆς καὶ προελεύσεως τῆς Νεοελληνικῆς ἐκ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης.

Σκόπιμον κρίνομεν νὰ ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα τὰ πορίσματα σοβαρᾶς στατιστικῆς ἐρεύνης γενομένης ἐν Ἑλλάδι, δημοσιευθέντα δὲ ἐν τῇ Ἐπετηρίδι τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (1908—99, σ. 141). Συμφώνως πρὸς ταῦτα, ἐκ 4.900 περίπου λέξων τῆς Καινῆς Διαθήκης, κατὰ προσέγγισιν τὸ ἥμισυ τοῦ ποσοῦ τούτου, ἤτοι αἱ 2.280 ὁμιλοῦνται σήμερον ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἐνῷ τὸ πλεῖστον τῶν ὑπολοίπων, ἤτοι 2.200 γίνονται εὐκόλως ἀντιληπταὶ ὑφ' ὅλων τῶν Ἑλλήνων εἴτε ἀναγινωσκόμεναι εἴτε ἀκροώμεναι, καὶ μόνον ὀλίγαι, τούτέστιν περὶ τὰς 400 εἶναι τῷ ὄντι δύσληπτοι εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, αἱ λέξεις δὲ αὗται χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ καὶ τοῦ ἀποστόλου Παύλου, τῶν διανοητικωτέρων συγγραφέων τῆς Καινῆς Διαθήκης.

6. ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΔΙΑΛΕΚΤΟΙ

Τὰ σημερινὰ ἰδιώματα, ἐρριζωμένα εἰς τὴν ἀλεξανδρινὴν καὶ μεσαιωνικὴν κοινήν, δὲν ἔχουν σχέσιν καὶ ἀντιστοιχίαν μὲ τὰς ἀρχαίας διαλέκτους, ἐκτὸς τῆς τσακωνικῆς. Τὸ γεγονὸς τοῦ ἐξηγεῖται ὡς ἑξῆς.

Παρὰ τὰς γλωσσικὰς ἑνωτικὰς προσπαθείας τῶν Βυζαντινῶν καὶ τοῦ 18ου αἰῶνος, παρὰ τὴν ἐπανακτηθεῖσαν πολιτικὴν ἑνότητα καὶ ἀνεξαρτησίαν, ἡ ἑνετικὴ καὶ ἰδίως ἡ τουρκικὴ κατοχὴ ἀφῆκε βαθύτατα ἴχνη ἐπὶ τῆς προφορᾶς καὶ τοῦ λεξιλογίου τῆς Νεοελληνικῆς. Πρὸς τούτοις, ἡ ἔλλειψις ἐπικοινωνίας καὶ ἐντόνου οἰκονομικῆς ζωῆς, ἡ παρακμὴ τῆς παιδείας, ἡ ἀνώμαλος καὶ ἀποκλειστικὴ γεωγραφικὴ διαρύθμισις τῆς Ἑλλάδος κ.τ.τ. περιώρισαν περισσότερον κάθε τόπον εἰς τὰ σύνορά του. Ὡσαύτως, Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες τῷ 1922 καὶ μεταγενεστέρως ἀντήλλαξαν, ὡς γνωστόν, τὰς μειονότητας τοῦ πληθυσμοῦ των, συνεπείᾳ δὲ τῆς τοιαύτης ἀνταλλαγῆς πλεῖστοι Ἕλληνες μετῴκησαν ἐν Ἑλλάδι, ἕτεροι μετεφέρθησαν εἰς διάφορα μέρη τοῦ τουρκικοῦ κράτους, ὁμὰς δὲ Μανιατῶν ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Κορσικὴν τῷ 1665 ἵνα διαφύγῃ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ. Ἀλβανοί, ἀφ' ἑτέρου, ἄποικοι μετεφέρθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων, εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ τὰς Κυκλάδας νήσους. Τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα τῆς πολιτικῆς ταύτης ἱστορίας τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος εἶναι εἷς περίπλοκος καὶ ἐνδιαφέρων πίναξ διαλέκτων. Οὕτως τὰ ὑπὸ τῶν ἑνετῶν κατακτηθέντα μέρη, π.χ. τὰ Ἑπτάνησα, ἐδέχθησαν μεγαλυτέραν ἰταλικὴν ἐπίδρασιν καὶ ὀλιγωτέρας τουρκικὰς λέξεις ἢ ἡ ὑπόλοιπος Ἑλλάς, ἐνῷ ἡ Μικρασιατικὴ περιοχή, ἐνωρίτερον ὑπὸ τῶν Τούρκων κατακτηθεῖσα, ἐδέχθη βαθυτέραν τὴν τουρ-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

κικὴν ἐπίδρασιν. Ἡ καθομιλουμένη νεοελληνικὴ εἰς τὴν καθαυτὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς νήσους διακρίνεται γενικῶς εἰς βόρειον καὶ νότιον ἰδίωμα, τῆς διακρίσεως ταύτης βασιζομένης κυρίως ἐπὶ τῆς προφορᾶς καὶ τοῦ λεξιλογίου. Ποία, ὅμως, διάλεκτος ἐχρησίμευσεν ὡς ἡ βάσις τῆς σχολικῆς Ἑλληνικῆς, τοῦτο ἀποτελεῖ σημεῖον ἀντιλεγόμενον. Τινὲς ἰσχυρίζονται, ὅτι ὡς τοιαύτη βάσις ἐχρησίμευσαν λεκτικοὶ τύποι τῆς ἀρχαίας Σμύρνης καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἕτεροι τῆς Πελοποννήσου. Θὰ ἠδύνατο νὰ λεχθῇ, ὅτι ἡ καθαρεύουσα δύναται νὰ εἶναι προτιμητέα, καθότι δὲν διεκδικεῖται ὡς διάλεκτος παρ' οὐδενὸς τόπου, καὶ θὰ ἀπετέλει ἓν ἀπρόσωπον μέσον ἀποφυγῆς κάθε περιφερειακοῦ τοπικισμοῦ.

Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἔχει προηγηθῇ συστηματικὴ γλωσσογεωγραφικὴ ἔρευνα καὶ οὕτως ἐλλείπει ὁ γλωσσογεωγραφικὸς ἄτλας, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ ὁριστικὴ κατάταξις τῶν ἑλληνικῶν ἰδιωμάτων. Μὲ βάσιν, ὅμως, τὰς συγχρόνους γνώσεις δύνανται νὰ καταταχθῶσιν ταῦτα συμφώνως πρὸς τὰ ἀκόλουθα:

Μὲ τὴν σύγχρονον γνῶσιν τῶν ἰδιωμάτων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπολογισθοῦν διὰ τὴν κατάταξιν λεξιολογικαὶ διαφοραί. Γνωρίσματα γραμματικά, ὅμως, ποὺ ἁπλώνονται εἰς μεγάλην ἔκτασιν καὶ ἀξίζει νὰ τονισθοῦν, καὶ ποὺ κλείουν μέσα στὶς ἰσόγλωσσές τους πολλὰ ἰδιώματα, δύνανται ἐν γένει νὰ ὑπολογισθοῦν:

α) Ἡ διατήρησις τοῦ τελ. ν, εἰς τὰ ὀνόματα ἰδίως: τὸν οὐρανόν, τὴν μάναν, τὸ γράμμαν, τὸ στόμαν, «μίαν κοντακιὰν τοῦ ἔδωσε κι ἐκόπην τὸ κοντάρι» Κυπρ.

β) Αἱ ἀλλαγαὶ τῶν ἀτόνων φωνηέντων: ἡ τροπὴ τοῦ ο, ε εἰς ου, ι καὶ πτῶσις τοῦ ου, ι: οὐ λύκους, χαίριτι, κβαλάου (κουβαλάω), μισμὲρ (μεσημέρι), «στ' Λάμπ'τς μύλ' (στοῦ Λάμπρου τοὺς μύλους)»—τόπων. Μυτιλήνης.

γ) Ἡ ἄρρινος προφορὰ τοῦ μπ (b), ντ (d), γκ (g), δηλαδὴ ἡ ἐξαφάνισις τοῦ ἐνρίνου πρὸ τῶν ἐνήχων μπ (mb), ντ, (nd), γκ (ng): κου bί, μαd αρίνι, αg αλιὰ ἀντὶ κουμπί, μανταρίνι, ἀγκαλιά.

δ) Ἡ ἀλλαγὴ τοῦ χ πρὸ τοῦ ε, ι εἰς παχὺ σ (καθὼς τὸ τουρκ. s) ἢ σ: τρέσ(g)ει—τρέχει.

ε) Ἡ διατήρησις τῆς συλλαβικῆς ἢ καὶ τῆς χρονικῆς αὐξήσεως: ἐδένετε—δένατε, ἐδενόμαστε—δενόμασε (δενόμασταν), ἠλείφτηκε—ἀλείφτηκε.

ζ) Ἡ σύνταξις μὲ αἰτιατικὴν τοῦ προσώπου, τῶν ρημάτων, δίνω, φέρνω, λέγω, ἀρέσω, κτλ., τὰ ὁποῖα λαμβάνουν ἤδη αἰτιατικὴν τοῦ ἀμέσου ἀντικειμένου: σὲ φέρνω ἕνα δῶρο, σὲ τὸ εἶπα.

η) Ἡ ἐπίταξις τῆς ἀτόνου προσωπικῆς ἀντωνυμίας: παρακαλῶ σε, φέρνει μου.

Τὰ γνωρίσματα (α), (δ), (η) χαρακτηρίζουν τὰ ἰδιώματα τῶν Δωδεκανήσων καί τινων ἄλλων νήσων τοῦ Αἰγαίου, Χίου, Νάξου κλπ., καθὼς καὶ τῆς Κύπρου καὶ τῆς Μικρασίας, διαχωρίζοντα οὕτως τὰ ἑλληνικὰ ἰδιώματα εἰς ἀ ν α τ ο λ ι κ ὰ καὶ εἰς δ υ τ ι κ ὰ (ἡ ἰσόγλωσση ἀκολουθεῖ περίπου τὸν 44ον μεσημβρινόν).

Τὸ γνώρισμα (β) παρουσιάζεται εἰς τὴν Στερεάν, ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς, εἰς τὴν Βόρειον Εὔβοιαν, εἰς τὴν Ἤπειρον, Θεσσαλίαν, Μακεδονίαν καὶ Θράκην, εἰς τὰ βόρεια νησιὰ τοῦ Αἰγαίου, εἰς τὴν Σάμον καὶ τὸν Πόντον (πολλὰ ἰδιώματα παρουσιάζουν μόνον τὴν τροπὴν τοῦ ο, ε ἢ μόνον τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ ου, ι), Μὲ τὰς διαφορὰς αὐτὰς τοῦ φωνηεντισμοῦ χωρίζονται τὰ ἑλληνικὰ ἰδιώματα εἰς β ό ρ ε ι α καὶ ν ό τ ι α (ἡ ἰσόγλωσση ἀκολουθεῖ περίπου τὸν 38ον παράλληλον).

Τὸ γνώρισμα (γ) συνηθίζεται εἰς τὴν Βόρειον Ἑλλάδα, γύρω στὸ Αἰγαῖον (ἀνατολ.) Στερεά, καὶ Θεσσαλία, ἀνατ. Μακεδονία, Θράκη), εἰς πολλὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου, Μυτιλήνη κτλ., εἰς τὴν Κρήτην καὶ εἰς τὰ Ἑπτάνησα.

Τὸ γνώρισμα (ζ) παρουσιάζεται εἰς τὴν Β. Ἑλλάδα ἀνατολικῶς τῆς Πίνδου καὶ βορείως τῆς Ὄθρυος ἕως τὰ βορ. νησιὰ τοῦ Αἰγαίου, τὴν Πόλη καὶ τὸν Πόντον, ἁπλώνεται δηλαδὴ εἰς τὴν μισὴ τοὐλάχιστον Ἑλλάδα.

Τὸ γνώρισμα (ε) βοηθεῖ εἰς τὸν διαχωρισμὸν τριῶν περιοχῶν:

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Α) Τῆς ἠπειρωτικῆς ἢ βορειοκεντρικῆς, ὅπου χάθηκε ἡ χρονικὴ αὔξησις καὶ ἡ (ἄτονος) συλλαβική. Ἁπλώνεται εἰς ὅλην τὴν βόρειον Ἑλλάδα, ὑπεράνω τῆς Ὄθρυος, εἰς τὴν Ρούμελην καὶ μέρος τῆς Πελοποννήσου.

Β) Τῆς νησιώτικης ἢ περιφερειακῆς, ἔνθα διετηρήθη ἡ συλλαβικὴ αὔξησις. Ἁπλώνεται εἰς τὰ Ἑπτάνησα, Κρήτην, νησιὰ καὶ ἀνατολικὰ ἀκρογιάλια τοῦ Αἰγαίου, Κύπρον καὶ ἐν μέρει εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ νότιον Ρούμελην.

Γ) Μέρους τῆς περιφερειακῆς περιοχῆς, τῆς νοτιανατολικῆς (μὲ τὴν Χίον, μερικαὶ Κυκλάδες, Δωδεκάνησα) ὅπου διεφυλάχθη καὶ ἡ χρονικὴ αὔξησις.

Συνοψίζοντες τὸ τμῆμα τοῦτο δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν τὰ νεοελληνικὰ ἰδιώματα εἰς δύο μεγάλας, κατὰ γενικὸν κανόνα, ὁμάδας, χωριζομένας μεταξύ των διὰ καθέτου περίπου γραμμῆς: Τὰ δυτικά, τὰ ὁποῖα ἔχασαν συνήθως τὸ τελ. ν τῶν ὀνομάτων, καὶ τὰ ἀνατολικά, τὰ ὁποῖα τὸ ἐφύλαξαν (τυρὶν) ἢ τὸ προσέθεσαν (στόμαν). Οὕτως εἰς τὰ δυτικὰ ἰδιώματα ἀνήκουν τὰ πελοποννησιακά, τὰ στερεοελλαδίτικα μὲ τὰ ἠπειρωτικὰ καὶ τὰ σαρακατσαναίικα, τὰ παλαιὰ ἀθηναίικα μὲ τὰ μεγαροαιγινήτικα καὶ τὰ εὐβοΐτικα, τὰ ἑπτανησιώτικα, τὰ θεσσαλικὰ καὶ τὰ θρακομακεδονικά, τὰ αἰγαιοπελαγίτικα μὲ τὰ κρητικὰ καὶ τὰ ὀτραντομποβέζικα τῆς Κάτω Ἰταλίας. Εἰς δὲ τὰ ἀνατολικὰ ἰδιώματα ἀνήκουν τὰ δωδεκανησιακὰ μαζὶ μὲ τὰ ἰδιώματα μερικῶν ἄλλων νησιῶν τοῦ ἀνατολικοῦ Αἰγαίου (οὕτως ἡ Χίος, ἡ Ἰκαρία), τὰ κυπριακὰ καὶ τὰ μικρασιατικὰ ἰδιώματα, δηλ. τὰ καππαδοκικὰ καὶ τὰ ποντικά. Ἰδιαιτέραν ὁμάδα ἀπαρτίζουν τὰ τσακωνικά, γλῶσσα χωριστὴ καὶ χωρὶς τὴν στενωτέραν συγγένειαν, ποὺ ἑνώνει ὅλα τὰ ἄλλα ἰδιώματα μεταξύ των.

Ἐν τοῖς ἑπομένοις θέλομεν ἐξετάσει τὰς κυριωτέρας καὶ πλέον ἐνδιαφερούσας νεοελληνικὰς διαλέκτους, ἤτοι: α) Τὴν Ἀνατολικὴν ἢ Μικρασιατικήν, β) τὴν Τσακωνικήν, γ) τὴν Κρητικήν, δ) τὴν Κυπριακήν, ε) τὴν Πελοποννησιακήν, καὶ ζ) τὴν τῶν Ἰονίων καὶ Αἰγαιοπελαγίτικων νήσων.

α) Η ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΔΙΑΛΕΚΤΟΣ (1)

Τὸ κύριον γνώρισμα τῆς διαλέκτου ταύτης εἶναι ἡ ἀντικατάστασις τοῦ τ διὰ τοῦ θ, ὡς ἐ. π. τέλω ἀντὶ θέλω, καὶ κ διὰ τοῦ χ. ἐν γένει προτίμησις μὴ δασυνομένων γραμμάτων. Ἡ διάλεκτος αὕτη, ὁμιλουμένη εἰς τὰ βόρεια παράλια τῆς Μαύρης θαλάσσης (ποντικά), καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, εἰς διάφορα σκόρπια χωριὰ τῆς Καππαδοκίας, Φάρασα, Σίλι καὶ Λιβίσι, ὑποδιαιρεῖται εἰς τὰ ποντικὰ καὶ καππαδοκικά, τὰ ὁποῖα ὡμιλοῦντο ἕως τὸ 1922. Σήμερον ἡ διάλεκτος αὕτη ἐξέλιπεν, ἀλλ' εὐτυχῶς ἔχει μελετηθῇ καὶ καταγραφῇ. Ἀντιπροσωπεύει δὲ τὸ ἔσχατον πολιτιστικὸν ἴχνος τοῦ ἀρχαίου βασιλείου τῆς Τραπεζοῦντος, ὅπερ ὑπέκυψεν εἰς τὴν τουρκικὴν ἔφοδον τῷ 1461, ὀκτὼ ἔτη μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Κων)πόλεως. Τὰ ποντικὰ καὶ καππαδοκικὰ ἀντεπροσώπευσαν τὴν ἀνατολικωτέραν διάδοσιν ἐπὶ τῶν κρασπέδων τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ἀπομονωθέντα ἐκ τῆς ἑλληνογλώσσου περιοχῆς, ἐπὶ αἰῶνας, ὑπὸ τουρκοφώνων (μουσουλμάνων καὶ χριστιανῶν) ἐδέχθησαν βαθεῖαν τὴν ἐπίδρασιν τῶν τουρκικῶν λέξεων καὶ γλωσσικῶν τύπων. Παρὰ ταῦτα, διετήρησαν γνωρίσματα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνιστικῆς κοινῆς, καθὼς καὶ τῆς μεσαιωνικῆς γλώσσης, ὅθεν καὶ τυγχάνουν ἐκ τῶν ἀρχαϊκωτέρων νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων.

Πρὸς μελέτην καὶ κατανόησιν τῆς διαλέκτου ταύτης ἀπαραίτητος καθίσταται ἐπαρκὴς γνῶσις τῆς Ἀνατολικῆς Τουρκικῆς.

---

1. Βασικὸν καὶ σημαντικὸν ἔργον: Dawkins R., Modern Greek in Asia Minor, Cambridge 1916.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

β) Η ΤΣΑΚΩΝΙΚΗ ΔΙΑΛΕΚΤΟΣ

Ἡ τσακωνικὴ ὁμιλεῖται εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῆς Πελοποννήσου, ἀνατολικῶς τοῦ Πάρνωνος πρὸς τὴν θάλασσαν, ὅπου εὑρίσκεται ἡ πόλις Λεωνίδι (Λενίδι). Σήμερον, συνηθίζεται ὡσαύτως εἰς τὴν Κυνουρίαν καὶ εἰς ὀλίγα σχετικῶς χωρία, τὰ ὁποῖα ἐν συνόλῳ ἀριθμοῦν ὀλιγώτερον τῶν 10.000 κατοίκων. Οἱ περισσότεροι εἰδικοὶ πιστεύουν, ὅτι ἡ διάλεκτος αὕτη προέρχεται ἀπ' εὐθείας ἐκ τῆς δωρικῆς διαλέκτου τῆς Σπάρτης, δηλ. τῶν ἀρχαίων λακωνικῶν (ὅθεν τὸ ὄνομα Τσακωνία—Λακωνία;) ἂν καὶ ἐδέχθη ἐπιδράσεις ἐκ τῆς ἑλληνιστικῆς κοινῆς. Ὡς δωρισμοὺς (ἐν μέρει Βοιωτισμοὺς) δυνάμεθα νὰ σημειώσωμεν: φωνὰ ἀντὶ φωνή, ὁ ναύτα ἀντὶ ὁ ναύτης, σάμερα ἀντὶ σήμερα, κτουπῶ ἀντὶ κτυπῶ (πρβλ. γδοῦπος, γδουπῶ παρ' Ὁμήρῳ). Ἡ ἔκδηλος τάσις νὰ χρησιμοποιῆται ἡ κλητικὴ ἀντὶ τῆς ὀνομαστικῆς, π.χ. βότσχυ ἀντὶ βότρυς. καπνέ, ἀετέ, χορέ, τοῦθ' ὅπερ εἰς τοὺς τύπους νόμο, σοφὸ φαίνεται νὰ δικαιολογῇ τὴν πτῶσιν τοῦ τελ.—ς (—ρ) δύναται νὰ παραλληλισθῇ μέ τινας τύπους τῆς Ὁμηρικῆς ἑλληνικῆς, π.χ. ἱππότα, νεφεληγερέτα, οὕτω καὶ τὰ τσακωνικά: πολίτα, ναύτα, ἐριμήτα, τεχνίτα, προφήτα. Ἄλλοι ἰδιάζοντες τύποι τῆς τσακωνικῆς διαλέκτου εἶναι ἡ ἀρχαϊκὴ τρόπη τοῦ σ μεταξὺ φωνηέντων εἰς δασεῖαν, ὁρῶσα—ὡρῶ'α, τσακ, ὁροῦα, καὶ τοῦ θ εἰς σ: σηλυκὸ (θῆλυ)—θηλυκό, ἡ ἀρχ. προφορὰ τοῦ υ ὡς ου, ιου: γουναίκα—γυναίκα, κοῦε—κύων, νιοῦτα—νύκτα, λιοῦκο (ἀλλὰ ὕω τὸ ὕδωρ), ὡσαύτως οἱ ἀρχαϊσμοί: κρίε—κρέας, ἐκάνου—ἱκάνω, τσχὶ—τί, φοζούμενος—φοβούμενος, φύζουμεν—φύγωμεν, ζεῖος—θεῖος, καὶ—γαὶ—ζέ. Τὸ κ χρησιμοποιεῖται ἀντὶ τοῦ π, π.χ. κιάνω ἀντὶ πιάνω, ἐπίσης τὸ ρ ἀντὶ τοῦ λ, καθὼς γροῦσσα ἀντὶ γλῶσσα. Ἡ τσακωνικὴ διάλεκτος διετήρησε πολλὰς ἀρχαίας ἑλληνικὰς λέξεις, π.χ. ὡρᾶκα ἀντὶ εἶδον, ἐμποῖκα ἀντὶ ἔκαμα κλπ., διετήρησεν ἐπίσης τὸ δίγαμμα: τὸ Ϝανὶ (Ϝαρὴν Ϝαρνὸς)—τὸ ἀρνί. Ἀφ' ἑτέρου δὲ πολλοὶ τύποι καὶ λεκτικὰ σχήματα εἶναι ἁπλῶς παραποιήσεις τῆς νεοελληνικῆς.

Κατὰ τὴν γνώμην εἰδικῶν τινων, ὀφείλει νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὸν πυθμένα τῆς τσακωνικῆς διαλέκτου σημιτικόν τι στοιχεῖον καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἑβραϊκόν.

Διὰ νὰ δώσω εἰκόνα τινὰ τῆς τσακωνικῆς διαλέκτου, παραθέτω κατωτέρω σύντομον δεῖγμα, δανειζόμενος τοῦτο ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ καθηγητοῦ Mullach [1] καὶ ἑρμηνεύων τὸ κείμενον εἰς τὴν καθομιλουμένη ἑλληνικήν:

Νία γουναῖκα ἔχα νία κόττα ὅπου καθαμέρα ἔκι γεννοῦα
Μία γυναῖκα εἶχε μίαν κόττα πού καθεμέρα ἐγέννα
ἕνα αὐγό. ἔκι νομῖζα ἂν νιδῖ τὰν κόττα πᾶσχε κρίσι θὰ γεννάει
ἕνα αὐγόν, ἐνόμιζε ἂν δώσῃ στὴν κόττα πολὺ κριθάρι θὰ γεννᾷ
δυβολαὶ κατ' ἀμέρα ζὲ νὶ ἐμποῖζε. Ἀλλὰ ἁ κόττα, ἀπὸ
δύο βολὰς καθ' ἡμέραν καὶ τῆς τὸ ἔκαμε. Ἀλλὰ ἡ κόττα, ἀπὸ
πάσχου πάχου δὲν ἐμπορίζε πλία νὰ γεννάῃ κανένα αὐγό.
πολὺ πάχος δὲν ἠμπόρεσε πλέον νὰ γεννᾷ κανένα αὐγό.

γ) Η ΚΡΗΤΙΚΗ ΔΙΑΛΕΚΤΟΣ

Ἡ Κρητικὴ διάλεκτος ἀφθονεῖ εἰς ἰδιάζοντας τύπους καὶ ἀρχαϊσμούς. Εἰς τὴν προφοράν, τὸ πλέον ἀξιοσημείωτον χαρακτηριστικὸν εἶναι ὁ ἦχος τοῦ κ ὡς τσ βαρὺ (κατὰ τὸ τουρκ. S) πρὸ τοῦ ε καὶ ι. Ἀντὶ σεῖς, ἐσεῖς οἱ Κρητικοὶ λέγουν ὑσεῖς. Ἡ παράληψις τῆς αὐξήσεως καὶ ἡ χρῆσις τῶν ἄρθρων: ὁ, ἡ, τὸ ὡς ἀναφορικῶν ἀντωνυμιῶν, ἐμφαντικῶς ὑπενθυμίζουν τὴν ἐπικὴν καὶ ἰωνικὴν διάλεκτον, π.χ.

τὰ κάμαν καὶ τὰ φέραν
εἰς τὸ Ἔπος, τὰ κάμον καὶ τὰ φέρον.

1. Mullach, Grammatik der Griechischen Vulgärsprache.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ἐπὶ πλέον, τὰ συμπλέγματα τι, ντι μετὰ ἀκολουθοῦντος φωνήεντος μετατρέπονται εἰς θι, δι, π.χ. τέθοιος, μαθιά, κομμαθιάζω, σπιθιοῦ, κουβεδιάζω, ντόδια (δόντια), ἀρχοδιά, ἀλλὰ γάντια καὶ ὄχι γάνθια. Ἐπίσης χρησιμοποιεῖ τὸν περιφραστικὸν μέλλοντα, π.χ. νὰ φέρω θέλω (θέλω νὰ—θανὰ—θά), τὴν πρόταξιν τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας εἰς τὴν προστακτικήν, π.χ. ἕνα κρασὶ μοῦ βάλε (βάλε μου). Συνηθίζονται ἄφθονοι ἰδιωματικαὶ λέξεις, συχνὰ ἀρχαῖαι, τῶν ὁποίων τὴν θέσιν εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα κατέλαβον κάποτε λέξεις ξέναι, σλαυικαί, τουρκικαὶ κ.ἄ. Οὕτως ξιά σου (κάμε ὅ,τι θές), ζυγώνω—κυνηγῶ, χαμηλώνω—καθίζω θέτω—πλαγιάζω, «θέτω γιὰ ν' ἀποκοιμηθῶ μὰ ξάφνου σὲ θυμοῦμαι», δημ., πρᾶμα (δὲν ἔχω πρᾶμα)—τίποτε, χτῆμα—ζῶο.

Ἡ Κρητικὴ διάλεκτος παρουσιάζει χαρακτηριστικάς τινας διαφορὰς εἰς τὴν ἀνατολικὴν Κρήτην (μαζὺ μὲ τὸ Ἡράκλειον) καὶ εἰς τὴν δυτικὴν (Ρέθυμνο, Χανιά, Σφακιά). Ὡς δεῖγμα τοῦ ἀνατολικοῦ κρητικοῦ ἰδιώματος δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ γλῶσσα τοῦ Ἐρωτόκριτου. Ἂν καὶ παρῆλθον 250 τοὐλάχιστον χρόνια ἀπὸ τότε ποὺ γράφηκε, ἐλάχιστοι εἶναι οἱ νεωτερισμοὶ ποὺ πραγματοποιήθηκαν, καθὼς π.χ. οἱ ρηματικοὶ τύποι εἰς—ουν,—αν ἀντὶ εἰς—ουσι, λέγουσι,—ασι, ἐλέγασι, τὸ μόριο θὰ εἰς τὴν θέσιν τοῦ θελά, ἡ πρόθεσις ἀπὸ ἀντὶ ἐκ κτλ.

δ) Η ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΔΙΑΛΕΚΤΟΣ

Ἡ Κύπρος, ὡς γνωστόν, εἶναι Ἑλληνικὴ ἀπὸ τῶν Ὁμηρικῶν χρόνων, ἀλλὰ λόγῳ τοῦ ὅτι γειτνιάζει πρὸς τὴν Ἀσίαν, ἐδέχθη πάντοτε τὴν ἐπίδρασιν πολλῶν ἀλλογενῶν στοιχείων. Εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἐδέχθη Φοίνικας (Ugaritians), βραδύτερον ἀραβόφωνας, τοὺς δὲ τελευταίους χρόνους Τούρκους, Γάλλους καὶ Ἄγγλους, οἵτινες πάντοτε ἀπετέλουν πάντες μειονότητας τοῦ ἀκραιφνοῦς Ἑλληνικοῦ Κυπριακοῦ πληθυσμοῦ. Ὁ Ἕλλην τῆς Κύπρου, περιφερειακὸς ὤν, δὲν ἐπηρεάσθη ὡς εὐνόητον ἐντελῶς ὑπὸ τῆς κοινῆς. Οὕτως ἡ Κυπριακὴ διάλεκτος εἶναι ἀρχαϊκὴ μᾶλλον ἢ κεντρικὴ ἑλληνική.

Ἡ Κυπριακὴ διάλεκτος παρουσιάζει ἐνδιάμεσον τύπον μεταξὺ τῶν δωδεκανησιακῶν καὶ τῶν μικρασιατικῶν ἰδιωμάτων. Μετὰ τῶν δωδεκανησιακῶν ἔχει κοινά, τὴν διατήρησιν τῶν διπλῶν (βάλλει—ἀππέξω, λάκχος, πιάννω), τὴν κατάργησιν τῶν β, γ, δ μεταξὺ φωνηέντων (κάουρας, λιβάιν, τριυρίζω, μεάλος, ἰὼ ἐν ἀλλάσσω—ἐγὼ δὲν τὸ ἀλλάσσω, λίο—λίγο), τὴν τροπὴ τοῦ ρχ εἰς ρκ (ἔρκουμε, ἄρκοντες). Μαζὺ μὲ τὰ δωδεκανησιακὰ καὶ τὰ μικρασιατικὰ ἡ Κυπριακὴ διάλεκτος διετήρησεν πολλοὺς ἀρχαϊσμούς. Διετήρησεν τὸ τελ.—ν, π.χ. παιδὶν ἀντὶ παιδί, τὸν Πινδαρικὸν ἐπίσης τύπον: ὄρνιχα ἀντὶ ὄρνιθα, ὡς καὶ βάχος ἀντὶ βάθος. Τὰ ψηφία π καὶ μ ἀνταλλάσσονται ὡσαύτως, π.χ. μλοῖον ἀντὶ πλοῖον καὶ πνῆμα ἀντὶ μνῆμα. Εἰς τὴν Κυπριακὴν διάλεκτον παρατηρεῖται ἐπίσης τὸ φαινόμενον τῆς μεταθέσεως, π.χ. δάρκυα, τρεπνός, ἀντὶ δάκρυα, τερπνός. Τόσον ἐν Κύπρῳ ὅσον καὶ ἐν Κρήτῃ καὶ Δωδεκανήσῳ ἡ ἐγκλιτικὴ σύνταξις προτιμᾶται τῆς προκλητικῆς, π.χ. εἶδά τον ἀντὶ τὸν εἶδα.

Ἰδιάζοντα πρὸς τούτοις γνωρίσματα τῆς Κυπριακῆς διαλέκτου εἶναι καὶ τὰ ἀκόλουθα: ἡ τροπὴ τοῦ j εἰς κj ἔπειτα ἀπὸ σύμφωνον, καὶ εἰς κ ὅταν τοῦτο εἶναι ρ, π.χ. δκυό, κονταρκά. Ἡ τροπὴ τοῦ ργ καὶ ρδ εἰς ρκ, ρτ, π.χ. πύρκος, ἀρκάτης—ἐργάτης, ἀρκυρός, καὶ τῶν βγ, βδ, γδ εἰς βκ, βτ, γτ, π.χ. βκαίνω, ἑβτομάδα, γτέρνω. Τὸ ἐγὼ γίνεται ἐγιὼ καὶ ἐγιώνη. Τὸ θὰ λέγεται ἐννὰ (θενά).

Τὰ κυπριακὰ εἶναι τὸ μόνον ἰδίωμα, τὸ ὁποῖον ἐδέχθη σημαντικὴν ἐπίδρασιν ἐκ τῶν γαλλικῶν καὶ ἀγγλικῶν. Ἡ συγγένεια τῶν κυπριακῶν μὲ τὰ μικρασιατικὰ ἰδιώματα ἐξ ἄλλου φαίνεται ἐρριζωμένη εἰς ἀρκετὰ ἀρχαίους χρόνους. Τὸ ποντικὸν ὁ ἀδελφὸν εὑρίσκεται ἤδη εἰς τὴν Κύπρον τὸν 3ον μ.Χ. αἰῶνα, καθὼς καὶ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ἡ χρῆσις τοῦ ἀναφορικοῦ τὰ (ἀντὶ ἅ), ποὺ συνηθίζεται σήμερον εἰς τὴν Κύπρον, Ρόδον, Χίον. Ἡ ἔγκλισις τῶν κυπριακῶν ἔθ θεριζζω, μέμ παρπατης, πρὶν να πατε, ὑπενθυμίζει τὴν ἔγκλισιν ρὲ πορισα—δὲν μπόρεσα (Σίλη), δὲ πιε—δὲν ἔπιε (Καππ.). Κυπριακαὶ λέξεις καθὼς κικινός—πετεινός, ἀλουπὸς—ἀλεπού, κλώθω—σιριανίζω, λάσσω (ὑλακτῶ)—γαβγίζω, σφαλώνω—σφαλνῶ, πιθάρκον—μεθαύριο, ἐπανευρίσκονται εἰς τὰ καππαδοκικά: κοκονιός, ἀλωπός, κλώθω, λιάζω, σφαλώνω, σιπιδό, σεπεδιού, εἰς τὰ φαρασιώτικα: σιπιδό, σιπιδιὰ (ἴσως ἀπὸ τὸ στὸ—σὸ καὶ τὸ αἰολ. πεδὰ—μετά).

ε) Η ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΗ ΔΙΑΛΕΚΤΟΣ

Ἡ Πελοποννησιακὴ διάλεκτος, ἐν γένει, φαίνεται νὰ προτιμᾷ τὸν ἀσυναίρετον τύπον τῶν ρημάτων, π.χ. τιμάω, τιμάεις, τιμάει· νὰ χρησιμοποιῇ τὴν ὀνομαστικὴν εἰς τὴν θέσιν τῆς αἰτιατικῆς εἰς λέξεις ὡς ἐφημερὶς ἀντὶ ἐφημερίδα, πλὴν τοῦτο δύναται ν' ἀποτελῇ θέμα προφορᾶς μόνον. Διά τινος παραδόξου μεταθέσεως τὸ τσῆ ἀντικαθιστᾷ τὴν γενικήν: τῆς ὡς καὶ τὴν αἰτιατικήν: τούς. Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρατηρεῖται καὶ εἰς τὴν διάλεκτον τῶν ἰονίων νήσων, ὡς καὶ τῆς Κρήτης.

ζ) Η ΔΙΑΛΕΚΤΟΣ ΤΩΝ ΝΗΣΩΝ

Ἐκ τῶν νήσων τῆς Ἑλλάδος, ἡ διάλεκτος ἰδίως τῆς Θήρας εἶναι ἰδιαζόντως τραχεῖα καὶ ἀρχαΐζουσα. Οὕτως ἀντὶ «πῶς ὀνομάζεσαι» λέγει «πῶς ἀκούεις». Τὸ ρῆμα δίδωμι, εἰς τὴν νεοελληνικὴν δίδω ἢ δίνω, παρουσιάζεται ὡς δόνω, ἀντὶ τὰ πράγματα λέγει τὰ πράτη ἀπὸ τὸ πράτος.

Εἰς τὴν Κύνθον, Ψύρα, Χίον, Κρήτην, Κῶν καὶ Νίσυρον τὸ εἶντα, εἶντας χρησιμοποιεῖται ἀντὶ τοῦ τί, ποιός, ὡς καὶ ὄνταν ἀντὶ ὅταν. Εἰς τὴν Κῶν, ὡσαύτως, ἡ κατάληξις—νε προστίθεται εἰς τινας λέξεις χωρὶς καμμίαν ἀπολύτως σημασίαν, π.χ. πήγαμέ—νε, ἔχου νε, περάσαμέ—νε, φάγαμέ—νε, κλπ.

Εἰς τὴν Σίφνον, Νάξον καὶ Θήραν οἱ ρηματικοὶ τύποι: ἔχουσι, εἴχασι, προτιμοῦνται τῶν: ἔχουν καὶ εἶχαν. Οὗτοι ἐπίσης χρησιμοποιοῦνται ἐν Κρήτῃ.

Γενικὰ γνωρίσματα τῶν Κυκλάδων νήσων εἶναι τὰ ἑπόμενα: Ὁ τσιτακισμὸς (ἡ προφορὰ τοῦ κ ὡς τσ καὶ τοῦ γκ ὡς τζ πρὸ τῶν φωνηέντων ε, ι, π.χ. τσεφάλι: φάντσε, κότσινος, ἀντζίστρι, κάντζελο (οὕτω καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα ἰδιώματα, Σκῦρο, Μυτιλήνη, Δωδεκάνησα, Μακεδονία, Θράκη, Μέγαρα, Μάνη, Κάτω Ἰταλία). Ἡ οὐράνωσις τοῦ ι ὕστερα ἀπὸ τὸ σ, ζ, π.χ. πλούσος, μοιρασά, μαγαζά. Ἡ ἄρρινος προφορὰ τοῦ μπ, ντ, γκ (οὕτως εἰς τὰ Ἑπτάνησα). Ἡ ἀνάπτυξις ἑνὸς γ μεταξὺ β καὶ φωνήεντος, π.χ. κόβγω, κοντεύγω, βασιλεύγει ὁ ἥλιος, παρασκευγή, σὲ μερικὰ μέρη καὶ θάβγω, ἀνάβγεις. Εἰς πολλὰς νήσους τὸ ἄρσ. ἄρθρον τοὺς γίνεται τίς, τς, τσὶ (στὴν Κύνθον καὶ τσῆ ἀντὶ τοῦ τῆς). Ἡ πληθυντ. αἰτιατικὴ εἰς—οι τῶν ἀρσενικῶν εἰς—ος. τὶς γιατροί. τς οὐρανοί (οὕτως εἰς Μυτιλήνην. μέρη τῆς Εὐβοίας, τῆς Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας). Ἡ συλλαβικὴ αὔξησις μένει πάντοτε, ἀκόμη καὶ ἡ χρονικὴ συχνά, π.χ. ἐστενοχωρεθήκαμε, ἠγέννησα. ἠλωνεύγαμε, ἠνάθρεψα, ἤστειλα. ἤπεσα (οὕτως εἰς Δωδεκάνησα καὶ Ἑπτάνησα). Πολλὰ ἀρχ. ρήματα εἰς—έω διετήρησαν τοὺς σχηματισμοὺς εἰς—εῖς—εῖ, π.χ. κουνεῖς, τραγουδεῖς, φορεῖ, φιλεῖ, κελαηδεῖ. Ἡ ἄτονος προσωπικὴ ἀντωνυμία ἀκολουθεῖ τὸ ρῆμα: βλέπω σε, ἔφερέ μου.

Εἰς τὴν Ἀμοργόν, Κάλυμνον καὶ Ἀστυπάλαιαν τὸ χ γίνεται σ (βαρὺ) πρὸ τοῦ ε καὶ ι, π.χ. ἔσει—ἔχει, σειλάτσα—χειλάκια. Εἰς τὴν Κάλυμνον καὶ Ἀστυπάλαιαν τὸ θ γίνεται τθ, π.χ. ἄτθησι—ἄνθησι, τθάνατος, ἀποτθανατωμένος, τθλιβούμενος. Εἰς τὴν Κάλυμνον, ὡσαύτως, τὸ ἡμίφωνον j γίνεται κατὰ τὸ προηγούμενον σύμφωνον σ, π.χ. ποσὸς—ποιός, ἀέρρσα—ἀδέρφια. ζ, σέρζα—χέρια. τσ, ἤλτσος—ἥλιος. τζ,

λουλούτζα—λουλούδια. παάρτζα—ποδάρια. Εἰς τὴν Κῶν καὶ Κάλυμνον ἡ συλλαβικὴ αὔξησις γίνεται χρονική. π.χ. ἤγραφα—ἔγραφα, ἤφαγα—ἔφαγα, κτλ. Εἰς τὴν Πάτμον ὁ αἰολικὸς τόνος διετηρήθη: ἀλήθης, καῖρος, νέρον, κόντα, κάλος βρόχη.

Εἰς τὴν Ρόδον, Κάρπαθον καὶ Κάλυμνον συνηθίζονται: εἴχνω, ἔειξεν, οὐλεύω, ἀντὶ δείχνω (δηλ. δεικνύω), ἔδειξεν, δουλεύω. Ὡσαύτως, γνωρίω καὶ συνάω, ἀντὶ γνωριζω καὶ συνάζω. Εἰς τὰς νήσους αὐτάς, ὡς καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν, τὸ κ ἀντικαθιστᾷ τὸ χ, π.χ. ἔκω, στοκάζομαι, ἔρκομαι, τεκνίτης. Τὸ κ ἐνταῦθα δύναται νὰ εἶναι ἐνίοτε τὸ ἀρχαϊκώτερον ψηφίον. Ἡ λέξις τέχνη ὄντως δασύνεται ἐκ τοῦ τύπου: τέκνη, ποβλ. τέκτων, τίκτω, ἔτεκον. Οὕτως εἰς τὸν νεοελληνικὴ δεικνύω γίνεται δείχνω, διώκω—διώχνω. Εἰς τὴν Ρόδον τὸ α μετατρέπεται πολλάκις εἰς ε, π.χ. σιτέρι, σφογγέριν ἀντὶ σιτάριν, σφουγγάρι, ἔνοιξε ἀντὶ ἄνοιξε. Εἰς τὴν Κάρπαθον, ὁμοίως, ἔχομεν: πεντικὸς καὶ καθέλου ἀντὶ ποντικὸς καὶ καθόλου. Οὕτως καὶ τὸ ὄρος τῆς Καρπάθου Ὄλυμπος καλεῖται σήμερον Ἔλυμπος.

Εἰς τὴν Κάρπαθον συνηθίζεται ὁ τσιτακισμὸς (ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἔλυμπο): καλικωμένος—καλίτσια, ἤστσυψε—ἔσκυψε. Τὸ ζ προφέρεται ὡς διπλοῦν. Τὸ τελ. ν διατηρεῖται μόνον εἰς τὴν συμπροφορὰν: ἤβγασιν ὄξω, ἀλλὰ ἐ(γ)ίνησα συντέχνοι· χάνεται δὲ εἰς τὸ τέλος τῆς φράσεως. Τὰ φωνήματα μj α, μπj α κτλ. προφέρονται περίπου ὡς μτσ: πιάνω—μτσάνω, κάμπια—κάμτσα. Τὸ διπλοῦν λλ. γίνεται εἰς πολλὰ χωριὰ λδ, π.χ. ποῦλδες - κότες, λαλδὰ—γιαγιά. Τὸ σσ, τέλος, γίνεται καθὼς εἰς τὴν Ἀστυπάλαιαν τσ: θάλατσα, πίτσα, ὠτσάν, τσὰν—σάν. τέτσαρες—τέσσαρες, ὡς μεσάζων τύπος μεταξὺ τέσσαρες καὶ τέτταρες, οὕτως καὶ κότσυφος μεταξὺ κόσσυφος καὶ κόττυφος.

Κατὰ γενικὸν κανόνα, εὑρίσκομεν ὀλιγώτερα ὑποκοριστικὰ εἰς τὰς νήσους ἢ εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα. Οὕτως οἱ παλαιοὶ τύποι, τράγος, σκύλος καὶ κριὸς δὲν ὑπεχώρησαν πρὸ τῶν, τραγί, σκυλὶ καὶ κριάρι.

Ὡς ἐν κατακλεῖδι, ἡ ἐνεστῶσα κατάστασις τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἔχει, ἐν πάσῃ δυνατῇ σκιγραφίᾳ, ὡς ἑξῆς: Ὁ δυσθεώρητος ὄγκος τοῦ νεοελληνικοῦ λεξιλογίου ἔχει κληροδοτηθῇ ἡμῖν ὑπὸ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς (τὸ πλεῖστον τῆς κοινῆς). 50% θὰ ἦτο τὸ κατώτερον ὅριον, καὶ 75% θὰ ἦτο τὸ μέτριον ὅριον ἐκτιμήσεως τῆς μεγάλης ταύτης παρακαταθήκης καὶ κληρονομιᾶς.

Τὸ πρόβλημα τῆς ἐπιδράσεως τῶν ξένων γλωσσῶν (τουρκικῆς, ἰταλικῆς, γαλλικῆς, κλπ.) ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης διὰ μέσου τῶν αἰώνων, ἀποτελεῖ ἐπίκαιρον καὶ ζωτικὸν κεφάλαιον εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ Πολιτισμοῦ καθόλου—ἀνεξερεύνητον δυστυχῶς εἰσέτι. Ἡ ἀρχαία καὶ μεσαιωνικὴ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἀναμφιβόλως, συνεισέφερεν μεγάλως καὶ βασικῶς εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν λεξιλογίων τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, Ἀνατολικαί, ὡσαύτως, γλῶσσαι καθὼς ἡ σανσκριτικὴ καὶ σημητική, οὐκ ὀλίγα ἐδανείσθησαν παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς. Οὐχ ἧττον, ὅμως, ἀληθὲς τυγχάνει ὅτι, καθ' ὅλας τὰς περιόδους τῆς ἱστορικῆς ζωῆς αὐτῶν οἱ Ἕλληνες ὑπῆρξαν δεκτικοὶ χρησίμων λέξεων γειτνιαζουσῶν γλωσσῶν, ἰδίᾳ ὁσάκις ὑστεροῦντο τῆς πολιτικῆς αὐτῶν ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας. Οὕτως εἰς τὸ καθημερινὸν λεξιλόγιον τῆς νεοελληνικῆς, τὰ τουρκικὰ καὶ ἰταλικὰ κατέχουν τὴν πρώτην θέσιν μὲ 1000 πιθανὸν λέξεις ἑκάστη, κατόπιν ἔρχονται τὰ γαλλικὰ μὲ ἀρκετὰς ἑκατοντάδες, τὰ ἀγγλικὰ μὲ μίαν ἑκατοντάδα ἢ καὶ περισσοτέρας, καί τινες ἄλλαι ξέναι γλῶσσαι μὲ λέξεις ἀριθμουμένας εἰς τὰ δάκτυλα τῆς μιᾶς χειρὸς ἢ μερικὰς δωδεκάδας.

Πρὸς τούτοις, σημειωτέον ὅτι ἡ σήμερον ὁμιλουμένη καὶ γραφομένη γλῶσσα τῆς Ἑλλάδος ἀποτελεῖ ἓν ἐκ τῶν πλέον ἀξιοσημειώτων καὶ ἀξιοσπουδάστων φαινομένων εἰς ὁλόκληρον τὸν κλάδον τῆς Φιλολογικῆς Ἐπιστήμης, μὴ τυχοῦσα, παρὰ ταῦτα, τῆς δεούσης μελέτης καὶ προσοχῆς ἐκ μέρους τόσον τῆς δύσεως ὅσον καὶ τῶν παρ' ἡμῖν ἀνωτέρων ἐκπαιδευτικῶν ἱδρυμάτων.

Ἀπότελεῖ, τῷ ὄντι, γεγονὸς μοναδικὸν εἰς τὴν Ἱστορίαν καὶ παράδοξον τὸ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ὅτι μία ἐκ τῶν πλέον ἀρχαίων γνωστῶν γλωσσῶν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, μία γλῶσσα διὰ τῆς ὁποίας αἱ ὑψηλότεραι καὶ βαθύτεραι σκέψεις τῶν μεγαλυτέρων ποιητῶν, τῶν σοφωτέρων φιλοσόφων καὶ στοχαστῶν, τῶν εὐγενεστέρων, ἰδεωδεστέρων καὶ διασημοτέρων διδασκάλων καὶ φωτιστῶν τῆς ἀνθρωπότητος εὗρον τὴν καλλιτέραν καὶ αἰωνόβιον ἔκφρασιν καὶ διερμήνευσιν καὶ ἥτις ἐξακολουθεῖ μέχρι τῆς σήμερον νὰ εἶναι ἡ ζῶσα ὁμιλία ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων καθ' ὅλην τὴν δυτικὴν καὶ ἀνατολικὴν Εὐρώπην καὶ Ἀμερικὴν καὶ εἰς διάφορα μέρη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, Αἰγύπτου, Αἰθιοπίας, καὶ τῆς Ἀφρικῆς, συνεχίζει νὰ ἐπιζῇ καὶ ζωποιῇ ἐν μέσῳ τῶν ἐρειπίων κρατῶν καὶ αὐτοκρατοριῶν, πλημμυριζομένη ἀλλ' οὐδέποτε καταποντιζομένη ὑπὸ τῶν κατακλυσμιαίων ἐπιδρομῶν τῶν διαφόρων βαρβάρων καὶ προβατοσχήμων θηρίων Ρωμαίων, Κελτῶν, Σλαύων, Γότθων καὶ Βανδάλων, Ἀβάρων, Φράγκων καὶ Τούρκων, μὲ στοιχεῖα ἐξωτερικῶς μαρανθέντά πως ἐκ τῶν ἐτῶν καὶ τῆς μακραίωνος ὑπηρεσίας, ἀλλ' εἰσέτι τὰ αὐτὰ κατ' οὐσίαν, ἐμφορούμενα ἐσαεὶ ὑπὸ τοῦ πυρὸς τῆς ζωῆς καὶ ὡραιοποιούμενα διὰ τῆς μνήμης τοῦ παρελθόντος.

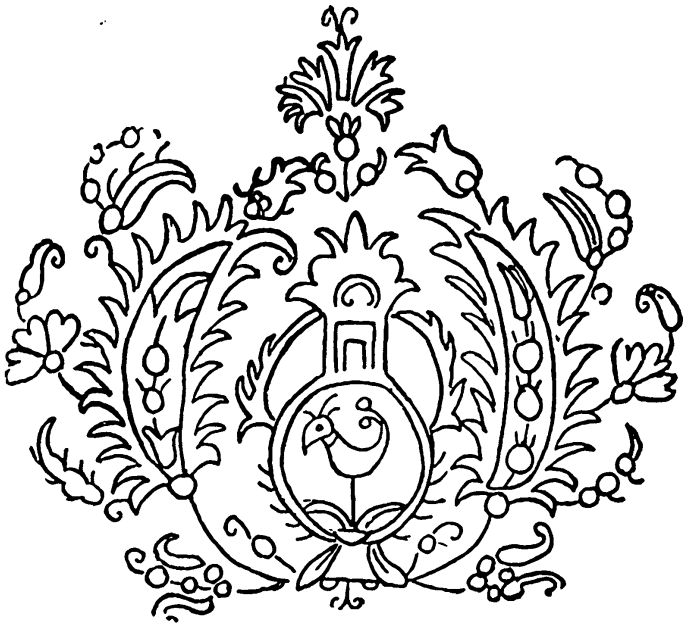

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ
ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΤΟ ΑΛΛΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

«Στρατηγοῦ Π. Γ. Δαγκλῆ: Τὸ Ἀρχεῖον του»

(Ἐπιμέλεια: Ξ. Λευκοπαρίδη)

Α'

Ἡ οἰκογένεια τοῦ μακαρίτη στρατηγοῦ Δαγκλῆ ἔδωσε στὴν δημοσιότητα, σὲ δυὸ πυκνοὺς τόμους,—χίλιες περίπου σελίδες,—μιὰ ἐκλογὴ ἀπὸ τὸ τεράστιο ἀρχεῖο του. Ἡ ἐπιμέλεια τῆς ἔκδοσης ἀνατέθηκε στὸν κ. Λευκοπαρίδη, καὶ ἀσφαλῶς δὲν θὰ μποροῦσε νὰ γίνη καλύτερη ἐκλογή. Ὁ κ. Λευκοπαρίδης, μὲ κόπους βαρεῖς καὶ μὲ ὀξὺ κριτικὸ μάτι, κατώρθωσε νὰ ἐπιλέξη, μέσα στὸν ὠκεανὸ τοῦ Ἀρχείου, ὅ,τι τὸ πιὸ χαρακτηριστικό, γιὰ νὰ συνθέση μὲ σίγουρο χέρι τὴν πνευματικὴ εἰκόνα αὐτῆς τῆς δυνατῆς προσωπικότητας ποὺ τιμάει τὸν τόπο μας καὶ ἰδιαίτερα τὴν Ἤπειρο. Μέσα ἀπὸ τὰ κείμενα τοῦ βιβλίου ἀνακύπτει μιὰ μορφή, ποὺ κύρια χαρακτηριστικά της εἶναι τὸ ἀνώτερο ἦθος καὶ ὁ γνήσιος πατριωτισμός. Ὁ μικρόσωμος αὐτὸς ἄνθρωπος, ποὺ ξεκίνησε ἀπὸ τὸν βαθμὸ τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ, γιὰ νὰ γίνη Ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ καὶ πολιτικὸς ἡγέτης ὁλκῆς, ἄρχισε τὴν περήφανη αὐτὴ σταδιοδρομία μὲ μέτρια ὑλικὰ ἐφόδια. Ἂν ἦταν ὅμως πενιχρὸς ὁ ὑλικός του ἐξοπλισμός, τὰ προσόντα χαρακτῆρος καὶ τὰ πνευματικά του ἐφόδια ἦταν κάτι τὸ σπάνιο. Πλασμένος ἀπὸ σκληρὴ Σουλιώτικη πάστα, ὁ μακαρίτης Στρατηγός, μὲ ἀτσαλένια ψυχικὴ ἀντοχή, ὅταν ἐπρόκειτο γιὰ τὴν ἐκτέλεση μιᾶς ἀνώτερης ἠθικῆς προσταγῆς, δὲν εἶχε κληρονομήσει ἀπὸ τοὺς ὀρεινοὺς προγόνους του τὸ ἀτίθασσο τοῦ χαρακτῆρα καὶ τὴν ἀχαλίνωτη ἐνεργητικότητα. Εἶχε πάντα, γιὰ νὰ συντροφεύει τὴν φυσική του εὐφυΐα, ἕναν νηφάλιο καὶ ἐφεκτικὸ στοχασμό, καὶ ἕνα κεφάλαιο νομιμοφροσύνης καὶ συντηρητικότητας, ποὺ τὸν ἔκαμε, ποῦ καὶ ποῦ, ὑπερβολικά, ἴσως, μετρημένο καὶ διστακτικὸ σὲ κρίσιμες ἐποχὲς τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς. Ἦταν κάπως χλιαρὴ ἡ στάση του κατὰ τὸ κίνημα τοῦ Γουδὶ καὶ κατὰ τὴν δραματικὴ περίοδο τοῦ διχασμοῦ. Εἶναι ὅμως αὐτὰ ἐλαττώματα μέσα σ' ἕνα λαό, ὅπου τίποτε σχεδὸν δὲν γίνεται ἐκ λογισμοῦ καὶ προθέσεως, καὶ ὅπου βασιλεύουν τὰ αἰφνίδια ἀνακλαστικὰ κίνητρα καὶ ἡ μακάρια ἐπιπολαιότητα;

Τὸ βιβλίο, ποὺ εἶναι ἐξαίρετο ἀπόσταγμα τοῦ ἀρχείου Δαγκλῆ, πρέπει νὰ μελετηθῆ ἀπὸ ὅσους ἔχουν κάποιο πάθος γιὰ τὴν ἀλήθεια. Μὰ καὶ ἐκεῖνοι, ποὺ λείπει ἀπὸ τὸ μάτι τους ὁ νευρικὸς μηχανισμός, ποὺ στήνει ὀρθὲς τὶς εἰκόνες, καὶ γι' αὐτὸ τὰ βλέπουν ὅλα ἀνάποδα, θὰ συγκινηθοῦν, ἴσως, ἀπὸ τὴν ἐξαίρετη ἀνάπλαση τοῦ βίου ἑνὸς ἄγνοῦ καὶ τίμιου ἀνθρώπου, θὰ θαυμάσουν τὶς ποικίλες ἱκανότητες καὶ τὴν θαυμαστὴ προσαρμοστικότητά του στὰ βαρειὰ καθήκοντα, ποὺ τοῦ ἀνέθεσε ἡ ροὴ τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς,—τρανὴ ἀπόδειξη τῆς προσαρμοστικότητας αὐτῆς ἦταν ἡ ἐπιτυχὴς ἡγετική του δράση στὸν πολιτικὸ στίβο ὕστερα ἀπὸ μιὰ ὁλόκληρη ζωὴ ἐπιτελικοῦ ἀξιωματικοῦ,—σὲ ἐποχὴ ἐξαιρετικὰ δύσκολη, καὶ θὰ τιμήσουν ἀσφαλῶς τὴν μνήμη του, ἀκόμη καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλουν.

Ἡ Ἤπειρος εἰδικὰ ἔχει καθῆκον νὰ τὸν τιμήση. Γιατὶ τὸ τέκνο της αὐτὸ ἦταν χαρακτηριστικὸς τύπος Ἠπειρώτη. Συντηρητικός, σοβαρὸς καὶ πάντα νηφάλιος, εἶναι γνήσιο παιδὶ τοῦ βόρειου αὐτοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, ποὺ μὲ αὐτὰ ἀκριβῶς τὰ προσόντα προικισμένος, τόσο πιστὰ καὶ τόσο ἀποτελεσματικὰ ὑπηρέτησε τὰ συμφέροντα τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Βέβαια, ὁ στρατηγὸς Δαγκλῆς δὲν ἔκαμε οὔτε φιλολογία οὔτε τέχνη, οὔτε συνέγραψε φιλοσοφικὲς διατριβές, γιὰ νὰ βρίσκεται στὸ προσκήνιο ἡ ἀγαθή του ἀνάμνηση! Ἔγραψε ὅμως ἱστορία, σὰν δρῶν πρόσωπον, ὄχι σὰν θεατής, καὶ τὴν ἔγραψε τίμια καὶ ὡραῖα. Δικαιοῦται λοιπὸν νὰ περιμένη κι αὐτός, μαζὶ μὲ τὸν ἄλλον μεγάλο πατριώτη, τὸν Τσακάλωφ, κάποια εἰδικὴ ἀναγνώριση, τουλάχιστο ἀπὸ τοὺς Ἠπειρῶτες. Καὶ ἂν στηθοῦν βάθρα ἀνδριάντων σ' αὐτὰ τὰ χώματα, τὰ δικά τους πρέπει νὰ εἶναι ἀπὸ τὰ πρῶτα.

Β'

Ἡ ἐπανεμφάνιση στὸ προσκήνιο, ὕστερα ἀπὸ ἀρκετὲς δεκαετηρίδες, τῆς μορφῆς τοῦ μακαρίτη Στρατηγοῦ, θέτει ξανὰ ἕνα ζήτημα ζωτικὸ γιὰ τὸ ἔθνος μας, ποὺ δὲν μᾶς ἔχει ὅμως ἐπαρκῶς ἀπασχολήσει. Βλέπουμε ἕναν ἄνθρωπο ποὺ παρουσίασε μιὰ μεθοδικὴ καὶ στέρεη, καὶ ὄχι ἐπιπόλαιη καὶ ἄστατη, ἀντιμετώπιση τῆς ζωῆς. Ὄχι τὸν γνωστὸν Ἕλληνα τοῦ ὀδυσ-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

σεϊκοῦ μύθου, τὸ κατασκεύασμα, πού, μὲ συσσώρευση κάθε λογῆς κατηγορημάτων, ἔστησε ἡ ποιητικὴ φαντασία ἢ ἡ ὀκνηρὴ αὐτάρκεια ντόπιων κοινωνιολόγων, μὰ ἕναν ἄνθρωπο ἀπὸ σάρκα καὶ ὀστᾶ, ἕναν Κάλβο τῆς πρακτικῆς ζωῆς, πού τοῦ ἄρεσε νὰ κτίζη ἀπὸ πέτρα, καὶ ὄχι νὰ στήνει τσαντίρια παντὶ ἀνέμῳ ἀναπεπταμένα, ὁδηγημένος πάντα ἀπὸ τὴν ἱερὴ φλόγα τῆς Ἀρετῆς. Καὶ ὁ Δαγκλῆς δὲν εἶναι μόνος: εἶναι ἕνας ἐξαίρετος ἀντιπροσωπευτικὸς τύπος μιᾶς μεγάλης μερίδας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, μιᾶς πυκνῆς φάλαγγας Ἑλλήνων, πού ὑπάρχει καὶ δρᾷ στὸν τόπο, ὅσο καὶ ἂν δὲν θελήσαμε ποτὲ νὰ τὴν γνωρίσουμε καὶ νὰ τὴν ἀξιοποιήσουμε. Ἐμεῖς προσκολληθήκαμε, ἴσως μόνον καὶ μόνον γιὰ νὰ βρίσκουμε τὴν εὐκαιρία νὰ γράφουμε δράματα καὶ δοκίμια καὶ μυθιστορήματα, στὸν τύπο τοῦ Ὀδυσσέα, καὶ τὸν προβάλλουμε σὰν γνήσιο προϊὸν τῆς ἐθνικῆς μας ἰδιοσυστασίας, σὰν τὴν ἀναγκαία ἀπόληξη τῶν διασταυρουμένων ἐπιδράσεων τοῦ χώρου, τῆς στιγμῆς καὶ τοῦ περιβάλλοντος, ἐπάνω στὸν Ἕλληνα ἄνθρωπο. Μὰ ὁ πραγματικὸς Ὀδυσσέας δὲν ἔχει ἰθαγένεια. Τὸν συναντᾶ κανεὶς παντοῦ, σὲ ὅλα τὰ γεωγραφικὰ μήκη. Εἶναι λοιπὸν παράλογο νὰ τὸν θεωροῦμε ἀντιπροσωπευτικὸ ἑλληνικὸ τύπο, καὶ μάλιστα προνομιοῦχο. Ὁ Θεὸς δὲν ἔπλασε τὸν ἄνθρωπο διὰ μόνου τοῦ λόγου αὐτοῦ· τὸν ἔπλασε μὲ χῶμα. Ἐμεῖς ἐπλάσαμε τὸ ἐθνικό μας ἴνδαλμα μὲ ποιητικὲς ἐποπτεῖες. Τὸν προβάλλουμε, τὸν δῆθεν ἐκπρόσωπό μας, σὰν ἕνα πάντα ἀνικανοποίητο κυνηγὸ χιμαιρῶν, πού ἀπωθεῖ πάντα τοὺς σκοπούς του πρὸς τὰ ἐμπρός, ὅπως ἡ ἀτμομηχανὴ σπρώχνει τὸν ἐκχιονιστῆρα. «Nous ne cherchons pas les choses, mais la recherche des choses», λέει ὁ Πασκάλ. Ἂν αὐτὸ ὅμως μπορεῖ νὰ γίνη θεωρία ζωῆς γιὰ τὰ ἐπὶ μέρους ἄτομα, δὲν μπορεῖ νὰ γίνη βιοθεωρία ὁλόκληρου λαοῦ. Ὁ Δὸν Κιχώτης μπορεῖ νὰ θεωρῆ πάντα καλύτερο τὸν δρόμο ἀπὸ τὸ πανδοχεῖο, τὴν εἰς τόπον κίνησιν, ἀπὸ τὴν ἐν τόπῳ στάσιν. Σκέφτεται ὅμως ἔτσι ἐπειδὴ εἶναι Δὸν Κιχώτης, ἕνας ὀνειροπαρμένος νοσταλγὸς κάποιου μουχλιασμένου ἱδανικοῦ: τοῦ θρύλου τῆς ἱππωσύνης. Οἱ Ἕλληνες ὅμως δὲν εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τους λαὸς νομάδων. Μένουν στὸν τόπο τους, ὅσο μποροῦν νὰ ζήσουν σ' αὐτόν, ἀδιαφορῶντας γιὰ τὶς Ἰθάκες, πού στήνουν μπροστὰ στὰ μάτια τους, σὰν δροσερά, μὰ ἀπατηλὰ ἰνδάλματα, οἱ ἑπτὰ μοῦσες. Θέλουν κι' αὐτοὶ νὰ ζήσουν χωρὶς τὴν πήρα καὶ τὸν τρίβωνα τοῦ κυνικοῦ ἐπαίτη. Σκληρὴ ἀνάγκη τοὺς διώχνει ἀπὸ τὸ χῶμα τους, αὐτὸ τὸ λίγο χῶμα, ὅπου ἐβλάστησαν αἰώνιες ἀξίες, βάθρα τοῦ πραγματικοῦ ἀνθρωπισμοῦ. Ὅπως ὅμως οἱ Ἑβραῖοι τῆς διασπορᾶς εἶχαν πάντα τὸ μάτι γυρισμένο, ἀπὸ κάθε γωνιὰ τῆς γῆς, πρὸ τὸ τεῖχος τοῦ Δαυΐδ, ἔτσι καὶ τῶν δικῶν μας ἡ ψυχή, ἀπὸ ὅλους τοὺς σταθμοὺς τῆς ξενητιᾶς, ἔβλεπε πάντα πρὸς τὸ παναρχαιο λίκνο της, ἀπὸ ὅπου τὴν εἶχαν διώξει. Ποιὸς ὅμως, ἡ φύση ἢ οἱ ἄνθρωποι; Αὐτὸ δὲν τὸ ἔχει πεῖ ἀκόμη κανένα στόμα. Ἕνα πρᾶγμα ὅμως εἶναι βέβαιο: ὅτι γιὰ τὸν ξεπεσμὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ κάποιος εὐθύνεται. Ὑπάρχει ὅμως καὶ μιὰ ἄλλη βεβαιότητα: Ὅτι στὸν τόπο αὐτὸν ἡ ἡγεσία δὲν στάθηκε σχεδὸν ποτὲ στὸ ὕψος τοῦ λαοῦ. Ἀπὸ αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν πνευματικὴ καὶ πολιτικὴ ἡγεσία ἔχει καλλιεργηθῆ μὲ πάθος ὁ μῦθος τοῦ Ὀδυσσέα, πού ἔδιωχνε καὶ διώχνει, ποιητικῆ ἀδεία, ἀπὸ τὸν τόπο τὶς ὑγιέστερες δυνάμεις του. Ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἴδια ἡγεσία ἔχει γραφῆ, μὲ σπατάλη ποιητικῶν εἰκόνων, καὶ μὲ τὴν βοήθεια ντόπιων διαιτολόγων, καὶ ὁ περίφημος ὕμνος τῆς ἑλληνικῆς λιτότητας, πού εἶναι εὔφημο συνώνυμο τῆς ἑλληνικῆς πείνας. Καὶ ἔτσι καλλιεργήθηκε μὲ πεῖσμα καὶ μέθοδο,—γιατὶ ὅπου ὑπάρχει μιὰ τρέλλα, ὑπάρχει καὶ μιὰ μέθοδος, κατὰ τὴν γνώμη τοῦ Χάμλετ,—ἡ θεωρία ὅτι, ὅταν ὁ Ἕλληνας ἐγκαταλείπει τὴν γῆ του, μιμεῖται ἕναν ἔνδοξο πρόγονο, ὅταν ὅμως ἐπιμένει νὰ ζήση σ' αὐτή, ἔχει τὴν λιτότητα, τὴν ἄλλη ἐθνικὴ ἀρετή, πού θὰ τοῦ σταθῆ πάντα συμπαραστάτης καὶ βοηθός.

Τώρα ὅμως οἱ καιροὶ ἄλλαξαν. Πολλοὶ παλαιοὶ μῦθοι χάνουν τὸ χρῶμα τους καὶ τὴν ὀσμή τους, καὶ σὰν λυδία λίθος, γιὰ τὴν ἐκτίμηση τῆς ποιότητάς τους, στέκει ἡ ἐκτίμηση τῆς πραγματικῆς τους χρησιμότητας. Ὁ Ἕλληνας δὲν πιστεύει πιὰ στὴν περὶ λιτότητος θεωρία, οὔτε σὲ κάποια πικρὴ μοῖρα, πού ἡ φυγόκεντρή της ροπὴ τὸν ἐξαπολύει στὰ τέσσερα σημεῖα τῆς γῆς. Προσποιεῖται καμμιὰ φορὰ πὼς πιστεύει σ' αὐτά, γιὰ νὰ μὴ χαλάσει τὴ ζαχαρένια οἰστρηλατημένων ρητόρων, ἢ τῶν ποικίλων μάνατζερ τῆς εὐτυχίας του. Καὶ ὀσμίζεται ὅτι ὁ σημαντικώτερος ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς εἶναι κάποτε ἡ ἴδια ἡ ἡγεσία του, μὲ τὸν λόγο της, πού μυρίζει ὑποβολεῖο, καὶ μὲ τοὺς σπάγγους πού τὴν κινοῦν, πού μυρίζουν κάποτε ξένη ἰθαγένεια. Ἀβανταδόροι, θαυματοποιοὶ καὶ ἀκροβάτες ἔκαμαν τὸ κατὰ δύναμιν, γιὰ νὰ πεισθῆ ὁ λαὸς ὅτι ὁ τόπος μας εἶναι φτωχὸς καὶ οἱ ἄνθρωποί του εἶναι χαλασμένοι. «Κάτι τὸ σάπιο ὑπάρχει στὴ Δανία», αὐτὸ εἶναι βέβαιο. Αὐτὸ τὸ σάπιο ὅμως δὲν βρίσκεται οὔτε στὸν τόπο, πού κάθε ἄλλο παρὰ φτωχὸς εἶναι, οὔτε στὴν λαϊκὴ μᾶζα, πού δὲν ἔχει καθόλου ἀθεράπευμα μολυνθῆ, καθὼς ἰσχυρίζονται οἱ αὐτοσχέδιοι ταγοί της, πού κόλλησαν στὴ σάρκα της ὅπως ὁ Merulius Lacrymans, τὸ φοβερὸ παράσιτο, πού ἀπορροφᾶ κάθε ἴχνος ὑγρασίας, στὸν κορμὸ τῶν δένδρων. Ὑπάρχει ἐδῶ στὸ χῶμα μας ἕνα τεράστιο πλῆθος ἀνθρώπων, πού δὲν εἶναι οὔτε αὐτοτιμωρούμενοι λιτοδίαιτοι, οὔτε Ὀδυσσεῖς, ἕτοιμοι νὰ πετάξουν, σὰν χαρταετοί, ἀπὸ Ἰθάκη σὲ Ἰθάκη: Ἕνα πλῆθος πού ἀνήκει σὲ ὅλα τὰ στρώματα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας, πού δὲν ἐδείλιασε, δὲν ἀλλαξοπίστησε, μὰ περιμένει καρτερικὰ καλύτερες μέρες. Αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι, βλέπουν, κρίνουν καὶ πονοῦν, ἀπὸ τὴν κορυφὴ ἑνὸς ἤθους πού καταπλήσσει, μέσα στὴν συμπλοκὴ ἀνενδοίαστων συμφερόντων καὶ στὰ μονότομα κηρύγματα γιὰ δῆθεν παρακμὴ τοῦ ἑλλη-

νικοῦ ἔθνους. Εἶναι μάρτυρες τῆς ἀνίερης ἐπίθεσης ἐναντίον τῆς ψυχικῆς συνοχῆς τῆς κοινότητάς μας, εἶναι ὅμως καὶ οἱ φύλακες ποὺ ἀγρυπνοῦν, εἶναι ἡ μαγιὰ γιὰ μιὰ ἠθικώτερη ἐθνικὴ ζωή, μιὰ πυκνὴ ἑτοιμοπόλεμη ἐφεδρεία γιὰ τὶς στιγμὲς τῆς μεγάλης ἀνάγκης. Εἶναι ἀλήθεια καταπληκτικὸ γιὰ ἕνα λαό, ποὺ τόσα λαίμαργα στόμοτα καὶ τόσα ἀκάθαρτα χέρια περικυκλώνουν τὴ συνείδησή του, τὸ γεγονὸς ὅτι μπορεῖ καὶ τρέφει μέσα στὰ σπλάχνα του τόση μᾶζα ἀμόλυντου ἤθους καὶ σπάνιας ἀρετῆς. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι τοὺς ἐξαίρετους αὐτοὺς Ἕλληνες τοὺς ἀπωθεῖ πρὸς τὸ περιθώριο τῆς πολιτικῆς ζωῆς μιὰ φυσικὴ ἀηδία ποὺ αἰσθάνονται γι' αὐτὴν καὶ γιὰ τὰ καμώματα ὡρισμένων ἀνθρώπων της. Ἐν τούτοις, ὅμως, ἡ δίψα γιὰ Δικαιοσύνη, ποὺ τοὺς κυβερνᾶ, θὰ τοὺς σπρώξει κάποτε στὸ φῶς τοῦ προσκηνίου, αὐτοὺς τοὺς σεμνούς, τοὺς ἱκανούς, τοὺς τίμιους ἀνθρώπους, γιατὶ αὐτὸ θὰ τὸ ἐπιβάλη ἡ θεὰ Ἀνάγκη. Καὶ τότε θὰ δείξουν ὅτι ὑπάρχουν, ὅσο καὶ νὰ θρηνολογοῦν οἱ αὐτοσχέδιες ἢ πουλημένες Κασσάνδρες. Θὰ βγοῦν ἀπὸ τὰ σπλάχνα τοῦ ἔθνους, ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ πιὸ φτωχοῦ μαγαζιοῦ, μὰ καὶ τῆς κοσμικῆς ἀκόμα λέσχης, γιὰ νὰ δείξουν ὅτι ἡ ὕπαρξή τους δὲν εἶναι μεταφυσικὸ πλάσμα, μιὰ ἐφεύρεση ἰδεολόγων νοσταλγῶν, μὰ μιὰ πραγματικότητα ἁπτή, ζωντανή, τὸ τίμιο χέρι ποὺ θὰ χαρίση στὸ λαό μας τὸ «ἀκριβὲς οἰάκισμα» πρὸς μιὰ πιὸ εὐτυχισμένη, πιὸ λογικὰ ὠργανωμένη ἐθνικὴ ζωή. Πρέπει νὰ γίνη κοινὴ συνείδηση ἡ ὕπαρξη στὸν τόπο μας αὐτῆς τῆς πυκνῆς φάλαγγος τῶν γνήσιων πολιτῶν, γιὰ ν' ἀποφεύγονται ἡ ἀπελπισία καὶ ἡ ἀπογοήτευση. Αὐτὴν τὴν κοινὴ συνείδηση θὰ τὴν σφυρηλατήση ἡ καλὴ παιδεία. Γι' αὐτό, ἡ καλὴ παιδεία πρέπει νὰ γίνη ὁ μεγάλος ἐθνικὸς στόχος, κόρη ὀφθαλλοῦ γιὰ τὸν καθένα μας.

Ὁ Στρατηγὸς Δαγκλῆς στάθηκε ἕνας ἀπὸ τοὺς καλοὺς Ἕλληνες, ποὺ κάποια εὐνοϊκὴ μοῖρα τὸν ἔστησε στὸ προσκήνιο τῆς ἱστορίας, σὰν μιὰ ἀγαθὴ νύξη, σὰν ἕνα λαμπρὸ δεῖγμα ἑνὸς ὁλόκληρου στρατοῦ τίμιων Ἑλλήνων, ποὺ περιμένουν τὴν ὥρα τους, μέσα στὴ σκιά. Αὐτοὶ δὲν θὰ εἶναι ἀσύδοτοι ἀρριβίστες, ἀφοῦ δὲν θὰ σέρνουν μόνον μαζί τους τὴν ἠθικὴ τοῦ σαρκίου τους. Θὰ δεσμεύονται ἀπὸ τὴν ἠθικὴ παράδοση τοῦ σπιτιοῦ τους καὶ τοῦ λαοῦ τους, καὶ ριζωμένοι στὸ χῶμα τους, θὰ πλουτίσουν τὴν παράδοση αὐτὴ μὲ τὸ δικό τους παράδειγμα.

ΑΡΣΕΝΗΣ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

ΟΙ ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ

Διαλέξεις, τρεῖς - τέσσερες τὴν ἑβδομάδα, εἶναι ἐξάντληση, κορεσμός καί, ἀναπόφευκτα, κόπωση γιὰ μιὰ πόλη (ἔστω καὶ σὰν τὰ Γιάννινα) ποὺ δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἔχει καὶ τὶς ἐπιπτώσεις της. Βέβαια, οἱ διαλέξεις φτιάχνουν τὸ ἀκροατήριο καὶ δημιουργοῦν τὰ ἐνδιαφέροντα γιὰ τὴν γενικώτερη πνευματικὴ ἀνάπτυξη. Ὅμως, δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνουν—τοὐλάχιστον σὲ ἀριθμὸ καὶ θέματα—τὴν ἀντοχὴ καὶ τὴν ἔκταση τοῦ κοινοῦ ποὺ γι' αὐτὸ γίνονται.

Στὴν πόλη μας, αὐτὴ ἡ εὐφορία τῶν πολλῶν διαλέξεων (ἰδίως ἐκείνων ποὺ γίνονται, βάσει προγράμματος, ἀπ' τὴν Ἑταιρεία Ἠπειρωτικῶν Μελετῶν κι' ἀπό τὴν «Ἐλεύθερη Σκέψη»), ἔφερε αὐτὲς τὶς διαπιστώσεις κι' ἔδωσε, μαζί, κάποιες ὁρατὲς ἐνδείξεις γιὰ ἕναν καλύτερον καὶ ἀποδοτικώτερον προγραμματισμό. Μὲ αὐτό, δὲν θέλω νὰ ἐννοηθεῖ πώς θὰ εἶχα νὰ ὑποστηρίξω τὴν γνώμη μερικῶν ποὺ ἐννοοῦν τὶς διαλέξεις ἔξω ἀπ' τὴν ζωὴ τοῦ εὐρύτερου κοινοῦ. Ἀντίθετα, οἱ διαλέξεις ὄχι μονάχα πρέπει νὰ ἀναφέρονται πάνω σὲ θέματα τῆς καθημερινῆς μας ζωῆς, ἀλλὰ πρέπει ἀκόμα καὶ νὰ ἀραιωθοῦν ὡς πρὸς τὰ μόνιμα καί, γι' αὐτό, πολυβασανισμένα φιλολογικὰ θέματα (Καβάφης, Παλαμᾶς κ.λ.) ποὺ κοντεύουν νὰ γίνουν κωδικοποιημένες ἐπαναλήψεις. Ἡ ζωὴ τώρα, ἔτσι ὅπως προχωρεῖ κι' ἔτσι ὅπως θεμελιώνεται, θέτει πυρακτωμένους προβληματισμοὺς καὶ ζητάει μιὰ καινούργια θεώρηση ἀπ' τοὺς σύγχρονους ἀνθρώπους. Καί, γι' αὐτό, ἐκεῖνο ποὺ κυρίως λείπεται ἢ ποὺ κυρίως προέχει, εἶναι ὁ νέος στοχασμός, ἡ καινούργια σκέψη, ἡ ἔννοια τῆς νέας ἀξίας τοῦ ἀνθρώπινου μέσα σὲ οἰκουμενικὰ πλαίσια. Γιατί, στὴν ἐποχή μας, ἡ ἐπικοινωνία κι' ὁ συγχρωτισμὸς ποὺ ἔχουν δρασκελίσει τὰ παλιὰ ἐθνολογικὰ σύνορα, φτιάχνουν τώρα μιὰ συνείδηση νέου ἀνθρώπου. Γι' αὐτό, λοιπόν, ἐπιβάλλεται νὰ ἀναθεωρήσουμε καὶ τὴν παραδομένη κλίμακα ἐνδιαφερόντων. Ἡ πνευματικὴ ἀγωγή, ὑπέρτατη ἀνάγκη καὶ ἀδιάλλακτη ἀπαίτηση γιὰ τὴν ἐπιβίωση τῆς πνευματικῆς ἐθνικῆς μας φυσιογνωμίας, ὁπωσδήποτε δὲν πρέπει νὰ ἀφίσταται ἀπ' τὰ κοινωνικὰ δεδομένα, προκειμένου νὰ εἶναι δύναμη καθοδηγητικὴ καὶ ρυθμιστικὴ τῆς τεχνολογικῆς καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐποποιΐας τῶν ἡμερῶν μας. Ἔτσι, οἱ διαλέξεις, ὅταν ὀργανώνονται καὶ προγραμματίζονται μὲ ὀρθὰ κριτήρια καὶ ρεαλιστικὴ ἀντίληψη, συνιστοῦν ἕνα τεράστιο κεφάλαιο κι' ἕνα ἄμεσα ἀποτελεσματικὸ μέσο ἐνημέρωσης, διαπαιδαγώγησης καὶ κατεύθυνσης τῆς πρωτοπορίας (γιατὶ ἀπευθύνονται στὸ πιὸ καλλιεργημένο καὶ στο πιό δυναμικό κοινὸ) γιὰ τὴν οἰκοδόμηση τῆς σύγχρονης κουλτούρας. Καί, γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγο, τὰ πνευματικὰ σωματεῖα τῆς πόλης μας ποὺ ἔχουν εἰδικώτερα τὴν πρωτοβουλία, ἴσως θὰ πρέπει νὰ ἐξετάσουν καὶ νὰ ἱεραρχήσουν τὸ ζήτημα τῶν διαλέξεων πάνω στὴν βάση αὐτῆς τῆς πραγματικότητας. Μάλιστα, δὲν θὰ εἶταν χωρὶς ὠφέλεια μιὰ συννενόηση μεταξύ των, ὥστε νὰ μὴν γίνεται, καμμιὰ φορά, ἡ μιὰ διάλεξη σὲ βάρος τῆς ἄλλης διάλεξης, πρᾶγμα ποὺ θὰ συμβαίνει, ἀναπόφευκτα, ὅταν δίνονται, στὴν ἴδια μέρα—κάποτε καὶ στὴν ἴδια ὥρα—, δυὸ διαλέξεις.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Η 125η ΕΠΕΤΕΙΟΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ

Ὁ ἐφετεινὸς ἑορτασμὸς τῶν 125 χρόνων τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, ἐκτὸς ἀπ' τὴν πανελλήνια ἀπῆχηση ποὺ εἶχε, ἔδωκε τὴν ἀφορμὴ γιὰ μιὰ οὐσιαστικώτερη (πέρ' ἀπ' τὴν στιλπνὴ ἐπιφάνεια τῶν συνήθων ἑορτασμῶν σὲ τέτοιες περιπτώσεις) ἀποτίμηση τῆς προσφορᾶς τοῦ ἱδρύματος αὐτοῦ στὴν θεμελίωση τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς διεθνοῦς πίστης τῆς Νέας Ἑλλάδας. Κι' αὐτὸ εἶταν, κατὰ τὴν γνώμη μας, τὸ πιὸ σημαντικό, τὸ κύριο βάρος ποὺ ἄφησε ἡ προσπάθεια γιὰ τὴν πανηγυρικὴ προβολὴ τῆς 125ετηρίδας. Γιατί, ὅπως γίνεται τελευταῖα μὲ τὶς Ἐπετηρίδες τῆς ἐθνικῆς μας ἱστορίας, ἡ πανηγυρισμοί, ἡ μεγαλόστομες ρητορεύσεις, τὰ συμπόσια καὶ τὰ διαφημιστικὰ ἐπακόλουθα, καταντοῦν—πολλὲς φορὲς—νὰ γίνονται αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ γιορτὴ καί, κατόπιν, νὰ μὴν ἀπομένουν τὰ βαθειὰ ἐκεῖνα ἴχνη ποὺ μνημειώνονται σὲ διαρκῆ παιδεία.

Μὲ τὴν 125ετηρίδα τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, εὐτυχῶς, ἐγκαινιάστηκε μιὰ καλύτερη ἀρχή. Καί, πράγματι, ἡ ἐπέτειος πῆρε τὶς σοβαρὲς διαστάσεις ποὺ ζητοῦσε ἡ περίσταση τούτη κι' ἔγινε μιὰ πρωτοβουλία ὄντως ἀξιέπαινη. Διότι, ἔξω ἀπ' τὶς ἐπισημότητες, τοὺς λόγους καὶ τοὺς ἀπολογισμούς, ἡ Διοίκηση εἶχε τὴν ἔμπνευση νὰ συστοιχίσει τὴν εὐκαιρία τῆς ἐπετείου μὲ τὴν λαμπρὴν ἱστορία καὶ παράδοση ποὺ ἔφτιαξε ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα ὑποστηρίζοντας τὰ Γράμματα, τὶς Τέχνες καὶ τὶς Ἐπιστῆμες, στὴν δύσκολη γιὰ τὴν ἀναγέννηση τοῦ ἔθνους μας αὐτὴ περίοδο (ποὺ εἶναι σχεδὸν ἡ ἡλικία τοῦ ἐλευθέρου βίου τῆς Νεώτερης Ἑλλάδας) τῶν 125 χρόνων. Ἔτσι, ἀνάμεσα σ' ἄλλα, ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα ἀποφάσισε νὰ ἱδρύσει τώρα ἕνα πνευματικὸ κέντρο («Ἵδρυμα τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης») γιὰ νὰ ἐνισχύει, σὰν Μαικήνας, τὰ Γράμματα, τὶς Τέχνες καὶ τὶς Ἐπιστῆμες, δηλ. τοὺς βασικοὺς δημιουργοὺς καὶ φορεῖς τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ ἔκταση (πέντε ἑκατομμύρια κεφάλαιο καὶ ἀπὸ ἕνα ἑκατομμύριο ἐπιχορήγηση κάθε χρόνο) τῆς δυνατότητας τοῦ ἱδρύματος, βέβαια, δὲν εἶναι τέτοια ποὺ νὰ ἐπιτρέπει σημαντικὴ προώθηση στὸν αἰωνίως μαστιζόμενον κόσμον αὐτὸν τῆς χώρας μας. Ἔχει, ὅμως, τὸ βάρος τῆς ἀρχῆς, τῆς ἔμπρακτης ἀναγνώρισης, τῆς θετικῆς πρωτοβουλίας καί, πιθανόν, τῆς ἀγαθῆς πρόκλησης καὶ γιὰ τὰ ἄλλα τραπεζιτικὰ ἱδρύματα τοῦ τόπου μας. Καὶ μιὰ τέτοια πρόκληση εἶναι ἀναγκαία, ὄχι μονάχα γιατὶ ἡ κρατικὴ ἀντίληψη ὡς πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὶς τέχνες εἶναι λειψή, ἀλλὰ καὶ γιατί, στὴ χώρα μας ποὺ τὸ κοινὸ εἶναι περιορισμένο καὶ ποὺ ἡ ἑλληνικὴ γλώσσα ὁμιλεῖται μονάχα μέσα στὰ γεωγραφικά μας πλαίσια, δὲν ὑπάρχουν εὐνοϊκὲς προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἄνθησή τους.

Ἐμεῖς, σὰν διανοούμενοι καὶ σὰν Ἠπειρῶτες, χαιρετίζομε μὲ ξεχωριστὴν ἱκανοποίηση τὴν ἐπέτειο καὶ τὴν ἀπόφαση τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, γιατὶ καὶ ἡ Τράπεζα καὶ ἡ παράδοση ποὺ δημιούργησε, βοηθῶντας ἠθικὰ καὶ ὑλικὰ τὴν ἀναγέννησή μας, συνδέονται ἰδιαίτερα μὲ Ἤπειρο, ἀφοῦ τὸ ἵδρυμα ξεκίνησε ἀπ' τὸν Ἠπειρώτη Γεώργιο Σταῦρο καὶ πορεύτηκε, ὡς τὴν ἄνδρωσή του, κάτω ἀπ' τὸν φωτεινὸν τοῦτον Ἠπειρώτη. Εἶταν καιρὸς νὰ μνημειωθεῖ πλέον ἡ προσφορὰ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης καὶ νὰ γίνει ζῶσα ἀξία μὲ συγκεκριμένο περιεχόμενο, πέρ' ἀπ' τὶς σχέσεις καὶ τὸ ἀντικείμενο τῆς ἐπιχειρησιακῆς της πορείας. Γιατί, τὰ τέτοια ἱδρύματα ἐπέχουν, στὴν ἱστορία μας, τὴν θέση τῆς ἐθνικῆς συμπορεύσεως, ἐφ' ὅσον συνιστοῦν τὴν βάση γιὰ τὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη καὶ γιὰ τὴν ἐγγύηση τῆς οἰκονομικῆς πίστης τοῦ ἔθνους τους.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

●●●

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Θανάση Μετσιμενίδη: «Γιὰ μιὰ χούφτα σάρκα», Ἀθήνα, 1965.

Καὶ τοῦτο τὸ βιβλίο τοῦ Θ. Μετσιμενίδη εἶναι περίπου ἰσάξιο—ὡς πρὸς τὸν ὥριμο ἀντρίκειο λόγο—μὲ τὸ προηγούμενο ἐκεῖνο μυθιστόρημά του «Βροντάει στὸν κάμπο». Μάλιστα, ἐδῶ ἡ οἰκοδόμηση, φτιαγμένη ἐξ ὁλοκλήρου μ' ἕναν ἁδρὸ καὶ χρωματισμένο βαρειὰ δραματικὸ διάλογο, εἶναι πιὸ σφιχτή, πιὸ ζυγιασμένη καὶ ἀπόλυτα ὁλοκληρωμένη. Πρόκειται ἀναντίρρητα γιὰ ἕνα δυνατὸ λογοτέχνημα πού, γραμμένο μονάχα μ' ἕναν διάλογο (μυθιστόρημα σὲ μορφὴ σενάριου) συνυφασμένον μὲ τὴν ἐποχή, τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὴν ἡρωϊκή μας Ἀντίσταση στὴν βουλγαρικὴ κατοχή, πρέπει ν' ἀποτελέσει τὸ καλύτερο κεφάλαιο στὴν ἀναιμικὴ καὶ ἀποχρωματισμένη κινηματογραφία μας. Γύμνωμα τῆς μεγάλης θυσίας καὶ ἀπρόσιτη εὐαισθησία ἑνὸς δραματικοῦ ἔπους, ποὺ κρατεῖται μονάχα στὴν παράδοση καὶ στὴν ψυχὴ τῶν ἁπλῶν ἀνθρώπων, εἶναι οἱ συγκρούσεις καὶ τὰ πάθη ποὺ φτιάχνουν αὐτὴν τὴν ὡραία σύνθεση τοῦ Θ. Μετσιμενίδη. Εἰδικώτερα, θὰ μποροῦσε νὰ πεῖ κανείς, πὼς ἐδῶ εἶναι τὸ βάρος, ἡ καταπίεση, τὸ ξεθώριασμα καὶ ἡ μεγάλη πυράκτωση, ποὺ κάνουν τὰ συνταρακτικὰ χρόνια στὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων. Γιατί, ὁ Θ. Μετσιμενίδης, συγγραφέας μὲ νευρώδη μεστότητα καὶ πελεκημένη σκληρότητα ἔκφρασης, τὴν ἔνταση τούτη τῆς ψυχῆς τὴν πλάθει καὶ τὴν χαρακώνει πάνω στὰ κορμιὰ τῶν ἀνθρώπων. Ἔτσι, οἱ διάλογοι ἀποπνέουν ἱδρώτα καὶ σπαρταροῦν ἀπ' τὸν πόνο καὶ τὸ πάθος τῆς σάρκας τους. Γι' αὐτό, τὸ ἔργο ἔχει μιὰ ξεχωριστὴ ἀξία ποὺ βαραίνει πολὺ στὰ σύγχρονα γράμματά μας. Μονάχα, ποῦ καὶ ποῦ, θὰ εἶχε νὰ παρατηρήσει κανείς, πὼς οἱ ἥρωες τοῦ Μετσιμενίδη, ἐνῶ ξέρουν νὰ πεθαίνουν τόσο περήφανα, δὲν φαίνονται—ὅσο θὰ ζητοῦσε τοὐλάχιστον ἡ θυσία τους—νὰ εἶναι ἐξ ἴσου ἕτοιμοι καὶ ἰδεολογικά. Παραμένουν μόνο νύξεις ἤ, τὸ πολύ, μιὰ συνείδηση ποὺ τώρα σχη-

ματίζεται. Κι' αὐτό, ὁπωσδήποτε, εἶναι κάπως ἀντινομία, ἀφοῦ πρόκειται γιὰ τὴν 'Εθνική μας 'Αντίσταση ποὺ εἶχε ὁρατὲς τὶς ὀρθρινές της ἐκεῖνες κορφές.

●

Θεοδ. Κ. Τρουπῆ: «'Ο Κοτσαμπάσης», (θεατρικό).

'Ο κ. Θ. Τρουπῆς, ἐπίμονος καὶ ἀκούραστος, δίνει τώρα τὸ τέταρτο βιβλίο. Δοκιμάζει τὸ θεατρικὸ εἶδος (ἓν' ἀπ' τὰ πιὸ δύσκολα καί, σχεδόν, τὰ πιὸ εὐαίσθητα στὴν ἐποχή μας) μὲ θέμα τραβηγμένο ἀπ' τὶς μεγάλες ὧρες τὶς Παλιγγενεσίας. Καίτοι τὸ ἔργο τοῦτο, καμωμένο κυρίως γιὰ τὴν σχολικὴ σκηνή, ἐδῶ ἔχομε τὴν εὐκαιρία νὰ ἐκτιμήσουμε μιὰν ἀποκάλυψη δραματικῆς συγκίνησης καὶ ἑλληνικῆς εἰκόνας. 'Ακόμα, θὰ εἶχε νὰ ἐπισημάνει κανεὶς στὸν «Κοτσαμπάση» ἕνας ἦθος ἐπικῆς συνείδησης, ἕναν διάλογο λιτὸν καὶ μετρημένον, πράγματα πού, ἂν χρησιμοποιοῦνταν γιὰ ἔργο εὐρύτερης ἔκτασης καὶ μεγαλύτερης πρόθεσης, θ' ἀναδείκνυαν ὁπωσδήποτε τὶς ἱκανότητες τοῦ κ. Τρουπῆ.

Εὐτυχῶς ποὺ ὁ συγγραφέας εἶναι νέος, ἔχει πεῖρα, λυρικὴ εὐαισθησία καὶ ξέρει καλὰ τὴν φυσιογνωμία καὶ τὸν μόχθο τῆς πάλης στὴ ζωή. Γι' αὐτό, θὰ περιμένουμε νὰ ρίξει ἀκόμα πιὸ μακρυὰ τὸ λιθάρι.

●

Γιάγκου Πιερίδη: «'Ο Καβάφης», 'Αθήνα, 1965.

'Ο Καβάφης, ποὺ κοντεύει τώρα νὰ γίνει ἀντικείμενο μιᾶς ἐπιδημικῆς δοκιμιογραφίας, στὸν Γ. Πιερίδη (τὸν ἐξαίρετο πεζογράφο μας καὶ τὸν ὁμοτράπεζο φίλο τοῦ Καβάφη), γίνεται μιὰ ζωντανὴ παρουσία. Δὲν εἶναι ὁ ἴσκιος ἢ τὰ συσκοτίζοντα καὶ λαβυρινθοειδῆ φιλολογήματα πού, ἐπὶ χρόνια τώρα, δὲν κάνουν τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ σωρεύουν ἀχλὺ καὶ σοφούς ἀφορισμούς.

Στὸ βιβλίο τοῦτο, ὁ Γιάγκος Πιερίδης, ὑπηρετῶντας τὰ γράμματα καὶ τὴν μνήμη τοῦ 'Αλεξανδρινοῦ ποιητῆ, κάνει μιὰν ὡραίαν ἀνατομία μὲ βάση τὴν ἴδια τὴν ζωή, τὸ χῶρο, τὸν χρόνο, τ' ἀντικείμενα καὶ τὴν συντροφιά του. Κι' ὅλ' αὐτά, τοποθετημένα μὲ ἁβρὴ αὐστηρότητα καὶ ἁπλότητα, ἀποτελοῦν ὄχι μονάχα μιὰ οὐσιαστικὴ γνωριμία, ἀλλὰ καὶ μιὰ χαριτωμένη ἐντρύφηση στὴ ζωὴ καὶ στὶς ἀνθρώπινες διαστάσεις ἑνὸς ποιητῆ ποὺ σημαδεύει τὴ νεώτερη ποίησή μας.

●

'Αλεξάνδρας Γεδεὼν—Φραντζῆ: «'Ομολογῶ» (ποιήματα), 'Αθήνα, 1966.

'Ενα θέμα λυρικῆς ἰδιοσυστασίας καὶ μιὰ τραυματισμένη εὐαισθησία, ποὺ γίνονται ποιητικὴ σύνθεση, εἶναι πρὸ παντὸς οἱ στίχοι κι' ἡ φωνὴ τῆς ποιήτριας. Πιστεύω πὼς ἡ πολύπλευρη προσπέλαση, σὲ τέτοια θέματα προσωπικῆς ἐμπειρίας, φορτώνεται ἀπὸ κάποιαν ἄφευκτη αἰσθηματολογία. Κι' ἐδῶ, ὅπου ἡ ρωμαντικὴ ἐνατένιση καὶ ἡ λεπτότητα τῆς φράσης παίρνουν κατ' ἀνάγκη περισσότερο χῶρο, εἶναι δύσκολο νὰ κρατηθεῖ ἀπείραχτη μιὰ καθαρότητα στὴ θυμικὴ πλήρωση τῶν εἰκόνων, καθὼς κι' ἐκείνη ἡ ἀπαστράπτουσα διαύγεια στὸ λόγο ποὺ ζητάει ἕνα θέμα ἢ, πιὸ σωστά, μιὰ τέτοια ποιητικὴ διάθεση.

Τὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς εἶναι περίπου ἔτσι, στὸ πρῶτο μέρος (τὸ βιβλίο χωρίζετε κάπως θεματογραφικά), ἐνῶ, στὸ δεύτερος μέρος ποὺ τιτλοφορεῖται: «μιὰ ξεχωριστὴ σελίδα», κάποια γενίκευση ἀνοίγει εὐρύτερη προοπτικὴ καὶ ἀποδεσμεύει ἀπ' τὴν μοναχικὴ (ἀτομικὴ) περίμετρο. 'Η εὔρυνση αὐτὴ δίνει (στὶς καλύτερες περιπτώσεις) ἕνα κλῖμα ἀνθρώπινης λυρικῆς αἴσθησης σὲ ὡραῖα ποιήματα μὲ καλοφτιαγμένες χαράξεις καὶ πνευματικὴ μεστότητα.

Κύριε,
Φίδι ἀτελείωτο
ἡ μεγάλη ἐμπειρία ποὺ ἀποκτήσαμε
κι' αὐτὴ ἡ ἀνικανοποίητη μάχη
μᾶς τσάκισε...

●

Γιώργου Καφταντζῆ: «'Αναθήματα», (ποιήματα), Σέρρες, 1966.

Εὐτυχῶς πού, πέρ' ἀπ' τὴ σιωπή, ὑπάρχουν οἱ ποιητές. 'Ο Γ. Καφταντζῆς εἶναι ἡ ἐπίζηση, ἡ προέκταση τῆς 'Αντίστασης. Ποὺ φέρνει στὸ χρόνο τὴν θυσία τῆς ὡραίας νιότης καὶ τοὺς χτύπους τῆς καρδιᾶς ἐκείνων τῶν φωτεινῶν ἐφήβων ποὺ ἀντίκρυζαν τὰ ὅπλα τῶν Γερμανῶν τραγουδῶντας.

Τὰ «'Αναθήματα» εἶναι ἀπείραχτη συγκίνηση, ἀποσταγμένα ρίγη, ποὺ πλουτίζουν τὴ ζωὴ πάνω σὲ τοῦτον τὸν πλανήτη. Ἄκρατη λυρικὴ σπονδή, ὁ χυμώδης καὶ μαρμάρινος λόγος τοῦ Γ. Καφταντζῆ, γίνεται σύνθεση ποιητικὴ ἀπὸ μνῆμες κι' ἀπὸ ζεστὲς ἀνάσες σ' ἕναν χῶρο καθαρὰ ποιητικό. 'Ολόκληρη ἡ συλλογή του δὲν εἶναι παρὰ ἡ θέωση μιᾶς ἀνθρώπινης μοίρας μέσα στὶς νοητὲς διαστάσεις τῆς ἀνθρώνινης αἴσθησης. Γι' αὐτό, καί ἡ ποίηση τοῦ Γ. Καφταντζῆ, περίπου ζωντανὸ περπάτημα πάνω στὶς ὧρες ποὺ ὁρίζουν τὸ βαθύτερο ὑπόστρωμα τῆς γενεᾶς μας, φτάνει ὡς τὴν ὅρασή μας νὰ εἶναι μιὰ γεύση καὶ μιὰ μορφὴ ἀφάνταστα προσιτῆς εὐαισθησίας. Κι' ἔχει, βέβαια, τὴν φωνὴ καὶ τὴν ἐπανάσταση, ποὺ χάραζε πάνω στοὺς ὀρθρινούς μας ὁρίζοντες ἕνα μήνυμα οἰκουμενικῆς συνείδησης.

Πιστεύω πῶς τ' «'Αναθήματα» τοῦ Γ. Καφταντζῆ εἶναι ἀπ' τὶς ὡραιότερες κορυφώσεις τοῦ ἰδιου καί, μαζί, μιὰ αἴγλη στὰ σύγχρονα γράμματά μας.

'Η 'Αντίσταση στὴν Κατοχὴ δὲν ἀποτελεῖ μονάχα μιὰ μεγάλην ἱστορία, ἀλλὰ εἶναι, πρὸ παντός, ἀφετηρία τῆς γενεᾶς μας (μιᾶς γενεᾶς

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

ΥΠΟ
ΔΡΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ Κ. ΕΞΑΡΧΟΥ
ΚΤΗΝΙΑΤΡΟΥ-ΖΩΟΤΕΧΝΟΥ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΟΥ ΚΤΗΝΙΑΤΡΙΚΗΣ-ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΣΤΑΘΜΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΗΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΕΛΕΤΗΝ ΤΟΥ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥ ΠΡΟΒΑΤΟΥ*

Ἐκ τῶν στοιχείων τοῦ πίνακος Ι ἐμφαίνεται λεπτομερέστερον ὅτι:

Τὸ μέσον μῆκος κεφαλῆς (Μ) τοῦ προβάτου Κράψης ἀνέρχεται εἰς τὰς προβατίνας εἰς 19,72 ἑκατ. ±1,224 ἑκ. καὶ κυμαίνεται ἀπὸ 17—22 ἑκατ.

Τὸ μέσον μῆκος μετώπου (Μ) ἀνέρχεται εἰς 8,04 ἑκατ. ±1,132 ἑκ. καὶ κυμαίνεται ἀπὸ 6—10 ἑκ.

Τὸ μέσον εὖρος μετώπου (Μ) ἀνέρχεται εἰς 11, 32 ἑκ. ±1,02 ἑκ. καὶ κυμαίνεται ἀπὸ 9.—14 ἑκ.

Τὸ μέσον βάθος κεφαλῆς (Μ) ἀνέρχεται εἰς 13,35 ἑκ. ±0,253 ἑκ. καὶ κυμαίνεται 12—16 ἑκ.

Κέρατα τὰ θήλεα ζῶα δὲν ἐμφανίζουν παρὰ σπανίως καὶ ὑποτυπώδη. Εἰς τοὺς κριούς, διὰ τοὺς ὁποίους ὑπάρχουν στοιχεῖα μετρήσεων μόνον διὰ ζῶα ἡλικίας 4—6 ἐτῶν, τὸ μέσον μῆκος κεφαλῆς ἀνέρχεται εἰς 21 ἑκ. καὶ κυμαίνεται ἀπὸ

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 24 '.

μὲ τόσες θυσίες, τόσες δάφνες, τόσες τέφρες, τόσες ἀπογοητεύσεις).

Θἄλεγε κανεὶς
πὼς ἡ γριὰ μητέρα τους ἂν δὲν ἄκουε κάτι ἀκόμα
ποὺναι γιομᾶτο σκόνη ἀπ' τὸ τελευταῖο τους [βῆμα
ὅταν ἀναστενάζει βαθειὰ καὶ σιωπᾶ δακρύ- [ζοντας,
ὁ Δημήτρης, ἡ 'Ελένη κι' ὁ Λουκᾶς
σ' αὐτὸ τὸ στίχο μου θ' ἀπόμειναν μονάχα.
Ἦταν παρατεταγμένα ὅλα ἐκεῖ, σιωπηλὰ κι' [ἀνεπανάληπτα
οἱ στρατιῶτες μὲ τὶς παγωμένες κάννες, οἱ [βαλανιδιές,
οἱ ἄσπροι ἐρωδιοί.....
.....Τὸ κορίτσι τῆς αὐγῆς ὄρθιο, γιομᾶτο ἠρεμία [καὶ σοβαρότητα.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΠΑΡΑΛΕΙΨΙΣ ΚΑΙ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ

Εἰς τὸ εὑρετήριον τοῦ ΙΔ' τόμου τῆς «Ἠπειρωτικῆς Ἑστίας», ποὺ δημοσιεύεται εἰς τό 164ον τεῦχος (Δεκέμβριος 1965), ἐκ παραδρομῆς παρελείφθη, τόσον εἰς τὸν πίνακα τῶν συνεργατῶν ὅσον καὶ εἰς τὰ περιεχόμενα τοῦ εὑρετηρίου, τὸ ὄνομα τοῦ ἐπὶ χρόνια τακτικοῦ συνεργάτου τῆς «Ἠπειρωτικῆς Ἑστίας» κ. Βασιλείου Σκαφιδᾶ. Τὸ ἴδιο συνέβη καὶ διὰ τὴν ἐξαίρετον λαογραφικὴν μελέτην του: «Τσαρλατᾶνοι καὶ Κομπογιαννῖτες», ποὺ δημοσιεύται στὰ ὑπ' ἀρ. 161—162—163 (σελ. 674, ΙΔ' τόμος «Η. Ε.») τεύχη τῆς «Ἠπειρωτικῆς Ἑστίας».

Ζητοῦντες, ἐν προκειμένῳ, συγνώμην, παρακαλοῦμεν διὰ τὴν σχετικὴν διόρθωσιν.

ΠΑΡΑΣΗΜΟΦΟΡΙΑ

Στὶς παρασημοφορήσεις, ποὺ ἔγιναν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς Πρώτης τοῦ τρέχοντος ἔτους, περιλαμβάνονται καὶ τρεῖς ἀπὸ τὸν στενὸν κύκλο τῆς «Ἠπειρωτικῆς Ἑστίας»: ὁ κ. Ἰωάννης Ν. Νικολαΐδης, (μὲ τὸν χρυσοῦν σταυρόν), Μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς «Ἠπειρωτικῆς Ἑστίας» καὶ Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἑταιρείας Ἠπειρωτικῶν Μελετῶν, ὁ κ. Κων. Κίτσος (μὲ τὸν χρυσοῦν σταυρόν), συνεργάτης τῆς «Ἠπειρωτικῆς Ἑστίας», βασικὸ στέλεχος τῆς Ἑταιρείας Ἠπειρωτικῶν Μελετῶν καὶ Δ/ντὴς στὴ Ζωσ. Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία Ἰωαννίνων, καὶ ὁ κ. Κώστας Λαζαρίδης (μὲ τὸν ἀργυροῦν σταυρόν), συνεργάτης τῆς «Ἠπειρωτικῆς Ἑστίας», ἐκπαιδευτικὸς συνταξιοῦχος καὶ τέως στέλεχος τῆς Διδασκαλικῆς Ὁμοσπονδίας Ἑλλάδος.

Ἡ «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία» τοὺς συγχαίρει.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Π Ι Ν Α Ξ. ΙΙ

Ἀπόλυτοι τιμαὶ (μέσοι ὅροι) σωματομετρήσεων τῶν διαφόρων ὀρεινῶν προβάτων τῆς Μακεδονίας εἰς ἑκατοστόμετρα

Γενεὰ ἢ ποικιλία	Γραμουστιανὰ		Ἀρβανιτοβλάχικα		Βλάχικα		Σαρακατσάνικα		Μωραΐτικα	
Χῶραι τοῦ σώματος	0	+0	0	+0	0	+0	0	+0	0	+0
Μῆκος κεφαλῆς	23,22	21,02	22,50	21,80	22,00	21,31	23,25	21,61	24,30	23,19
Εὖρος μετώπου	13,50	12,18	12,75	12,16	12,60	11,86	13,32	12,13	13,65	12,74
Βάθος κεφαλῆς	15,67	14,10	15,30	14,50	15,35	14,03	15,88	14,68	16,20	14,80
Μῆκος κεράτων	65,00	—	64,30	—	64,31	—	65,25	—	57,00	—
Περιμ. βάσεως κερ.	18,50	—	18,00	—	18,13	—	19,00	—	20,20	—
Μῆκος τραχήλου	20,33	19,73	20,25	20,30	21,05	21,37	21,67	20,50	23,50	23,20
Ὕψος ἀκρωμίου	63,33	56,91	61,50	58,70	60,67	57,88	63,50	58,82	65,00	61,93
Ὕψος ὀσφύος	63,05	56,80	61,25	58,65	60,51	57,75	63,75	58,57	64,50	61,71
Ὕψος ἱεροῦ ὀστοῦ	63,96	57,32	61,75	58,97	60,84	58,44	64,24	59,11	65,40	61,95
Εὖρος στήθους ἐμπροσθίων ὤμων	20,33	19,28	20,50	19,60	20,09	18,25	19,75	18,96	22,50	20,36
Εὖρος στήθους ὀπισθίων ὤμων	19,20	19,24	20,00	18,90	20,18	18,44	19,88	19,00	22,00	20,71
Περίμετρ. στήθους	91,00	83,69	87,50	82,67	82,33	77,00	88,25	78,72	94,00	87,86
Περίμετρ. γόμφων	19,17	18,81	19,25	18,00	19,35	18,05	19,35	18,64	20,50	20,07
Βάθος στήθους	32,30	29,50	31,51	28,33	30,40	28,75	33,24	29,00	34,50	31,73
Περιμ. κανόνος	9,17	7,91	9,00	7,70	7,79	7,25	8,77	7,50	9,50	8,21
Μῆκος σώματος	67,33	61,19	65,50	61,67	62,12	60,50	65,25	61,93	68,00	65,77
Μῆκος οὐρᾶς	27,60	24,91	25,50	25,00	24,50	25,06	26,10	26,20	29,30	30,00
Ζῶν βάρος σώματος εἰς χλγ.	36,5	26,4	37,6	27,2	36,8	26,6	40,8	28,9	49,2	36,4

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

19—22 ἑκ.. Τὸ μέσον μῆκος μετώπου ἀνέρχεται εἰς 8,12 ἑκ. καὶ κυμαίνεται ἀπὸ 7—9,5 ἑκ. Τὸ μέσον εὖρος μετώπου ἀνέρχεται εἰς 13,12 ἑκ. κυμαίνεται ἀπὸ 11—15 ἑκ. Τὸ μέσον βάθος κεφαλῆς ἀνέρχεται εἰς 16,45 ἑκ. καὶ κυμαίνεται ἀπὸ 15,5—17 ἑκ. Ἐκ τῶν μετρηθέντων 8 κριῶν ἓν ζῶον ἦτο ἀκέρατον (σοῦτο), 3 ζῶα εἶχον κομμένα τὰ κέρατα καὶ μόνον 4 ζῶα εἶχον τὰ κέρατα. Τὸ μέσον μῆκος τῶν κεράτων ἦτο 16,4 ἑκ. καὶ ἐκυμαίνετο ἀπὸ 14—17 ἑκ. Ἡ μέση περίμετρος βάσεως τῶν κεράτων ἀνήρχετο εἰς 17,27 ἑκ. καὶ ἐκυμαίνετο ἀπὸ 15,5—20 ἑκ.

Ὁ λαιμὸς εἶναι μετρίου μήκους καὶ κυλινδρικός.

Ἡ ἀκρωμία διαγράφεται καλῶς. Ἡ ράχις εἰς τὰ ἐνήλικα ἄρρενα καὶ θήλεα ζῶα καταπίπτουσα. Ἡ ὀσφὺς πολλάκις ὑπερέχει τῆς ἀκρωμίας. Τὸ στῆθος καὶ τὰ πλευρὰ μετρίως ἀνεπτυγμένα, ἄνευ ἰσχυρῶν μυώνων. Ἡ κοιλία εἶναι ὀγκώδης καὶ προέχουσα. Ἡ οὐρὰ εἶναι μακρὰ καὶ κυλινδρική.

Ἐκ τῶν παρατιθεμένων σωματομετρικῶν στοιχείων τῶν 100 προβατινῶν «Κράψης» διαπιστοῦται, ὅτι τὸ μέσον ὕψος ἀκρωμίου (Μ) ἀνέρχεται εἰς 52,76 ἑκ. ±2.970 ἑκ. καὶ κυμαίνεται ἀπὸ 46—60 ἑκ., τὸ μέσον ὕψος ὀσφύος (Μ) ἀνέρχεται εἰς 53,59 ἑκ.±2,991 ἑκ καὶ κυμαίνεται ἀπὸ 46—63 ἑκ. καὶ τὸ μέσον ὕψος ἱεροῦ ἀνέρχετοι εἰς 51,73 ἑκ.±2,854 ἑκ. καὶ κυμαίνεται ἀπὸ 45—61 ἑκ. Κατὰ ταῦτα, ἡ ραχιαία γραμμὴ ἀπὸ τοῦ ἀκρωμίου πίπτει πρὸς τὴν ράχιν, ἀνέρχεται πρὸς τὴν ὀσφύν, ἥτις εἶναι ὑπερυψωμένη τοῦ ἀκρωμίου κατὰ ἓν ἑκατοστὸν περίπου, καὶ πίπτει πάλιν πρὸς τὸ ἱεροῦν ὀστοῦν, ὅπερ κεῖται χαμηλότερον τοῦ ἀκρωμίου καὶ τῆς ὀσφύος.

Εἰς τοὺς κριοὺς, τὸ μέσον ὕψος ἀκρωμίου ἀνέρχεται εἰς 58 ἑκ. καὶ κυμαίνεται ἀπὸ 55,6 ἑκ. μέχρις 62., τὸ μέσον ὕψος ὀσφύος ἀνέρχεται εἰς 59,2 ἑκ. καὶ κυμαίνεται ἀπὸ 56,8 ἑκ. μέχρι 62,2 ἑκ., Τὸ μέσον ὕψος ἱεροῦ ἀνέρχεται εἰς 58,3 ἑκ. καὶ κυμαίνεται ἀπὸ ἀπὸ 54,7 ἑκ. μέχρις 62,3 ἑκ,

Εἰς τὰς προβατίνας τὸ μέσον εὖρος στήθους πρόσθιον ἀνέρχεται εἰς 15,08 ἑκ.±1,411 ἑκ. καὶ κυμαίνεται ἀπὸ 13—18 ἑκ., τὸ εὖρος στήθους ὀπίσθιον ἀνέρχεται εἰς 12,88 ἑκ.±1,481 καὶ κυμαίνεται ἀπὸ 10—18 ἑκ. Τὸ μέσον εὖρον γόμφων ἀνέρχεται εἰς 14,91 ἑκ.±1,528 καὶ κυμαίνεται ἀπὸ 12—18 ἑκ. Τὸ μέσον βάθος στήθους ἀνέρχεται εἰς 26,67 ἑκ.±1,679 καὶ κυμαίνεται ἀπὸ 24—32 ἑκ. Τὸ μέσον μῆκος σώματος ἀνέρχεται εἰς 67,29 ἑκ.±204 ἑκ. καὶ κυμαίνεται ἀπὸ 60—83 ἑκ. Τὸ μέσον μῆκος οὐρᾶς ἀνέρχεται εἰς 21,02 ἑκ.±3,240 ἑκ. καὶ κυμαίνεται ἀπὸ 11—29 ἑκ. Ἡ μέση περίμετρος θώρακος ἀνέρχεται εἰς 76,76 ἑκ.±4,505 ἑκ. καὶ κυμαίνεται ἀπὸ 68—94 ἑκ. καὶ ἡ μέση περίμετρος κανόνος ἀνέρχεται εἰς 6,58 ἑκ. ±0, 178 ἑκ. καὶ κυμαίμνεται ἀπὸ 6—8 ἑκ.

Εἰς τοὺς ἀνηλίκους κριοὺς τὸ μέσον εὖρος στήθους πρόσθιον ἀνέρχεται εἰς 18,68 ἑκ. κυμαινόμενον ἀπὸ 17,5—20, ἑκ., τὸ εὖρος στήθους ὀπίσθιον ἀνέρχεται εἰς 15,81, ἑκ., κυμαινόμενον ἀπὸ 14,5 μέχρι 17 ἑκ. Τὸ μέσον εὖρος γόμφων ἀνέρχεται εἰς 16,44 ἑκ. κυμαινόμενον ἀπὸ 15,5—17 ἑκ., τὸ μέσον βάθος στήθους ἀνέρχεται εἰς 31,06 ἑκ. κυμαινόμενον ἀπὸ 29—32, 5 ἑκ., τὸ μέσον μῆκος σώματος ἀνέρχεται εἰς 75,7 ἑκ., κυμαινόμενον ἀπὸ 73—77 ἑκ. Τὸ μέσον μῆκος οὐρᾶς ἀνέρχεται εἰς 21,37 ἑκ., κυμαινόμενον ἀπὸ 14—24 ἑκ. Ἡ μέση περίμετρος στήθους ἀνέρχεται εἰς 87,06 ἑκ., κυμαινομένη ἀπὸ 83—95 ἑκ. καὶ ἡ μέση περίμετρος κανόνος ἀνέρχεται εἰς 7,812 ἑκ., κυμαινομένη ἀπὸ 7—9 ἑκ.

Τὰ ἄκρα εἶναι λεπτά, μετρίου μήκους, φέροντα λίαν ἰσχυροὺς τένοντας καὶ σκληροτάτην χηλήν, ἱκανὴν νὰ ἀντέχῃ εἰς μακρᾶς πεζοπορίας ἐπὶ ὀρεινῶν καὶ πετρωδῶν ἐδαφῶν.

Δίδομεν εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα ΙΙ ἀπολύτους τιμὰς (μέσους ὅρους) σωματομετρήσεων ὀρεινῶν προβάτων Μακεδονίας εἰς ἑκ., ὡς οὗτος δίδεται ὑπὸ τοῦ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΠΙΝΑΞ III

Σωματομετρικὰ στοιχεῖα καὶ βιομετρικὴ ἐπεξεργασία τούτων ἐπὶ 25 ἀρρένων καὶ θηλέων ἀμνῶν ἡλικίας 6 μηνῶν τῆς γενεᾶς «ΚΡΑΨΗΣ»

Χῶραι σώματος	Ὅρια παραλλαγῆς εἰς ἑκτμ.	M	±σ	±m	υ	% τοῦ ὕψους ἀκρωμίου
ΑΜΝΟΙ ΑΡΡΕΝΕΣ						
Μῆκος κεφαλῆς	13—18	15.20	1.166	0.233	7.671	33.12
» μετώπου	5—7	6.24	0.211	0.042	3.381	13.60
Εὖρος »	8—12	9.48	0.252	0.050	2.658	20.66
Βάθος κεφαλῆς	10—13	11.44	0.253	0.050	2.211	24.93
Μῆκος κεράτων	3—12	7.38	1.833	0.410	25.514	16.08
Περίμετρος κεράτων	5—11	7.95	1.472	0.321	18.515	17.32
Ὕψος ἀκρωμίου	42—55	45.88	3.529	0.705	7.691	100
» ὀσφύος	42—54	46.48	3.275	0.655	7.046	101.30
» ἱεροῦ	40—52	44.96	3.114	0.622	6.926	97.90
Εὖρος στήθους πρόσθιον	10—15	12.40	1.148	0.229	9.258	27.02
» » ὀπίσθιον	7—12	9.72	1.078	0.215	11.090	21.18
» γόμφων	9—13	10.24	1.104	0.220	10.781	22.31
Βάθος στήθους	17—25	20.28	2.141	0.428	10.557	44.20
Μῆκος σώματος	49—66	54.24	4.588	0.917	8.458	118.22
» οὐρᾶς	11—28	19.72	3.186	0.637	16.156	42.90
Περίμετρος στήθους	54—70	59.40	4.171	0.834	7.021	129.46
» κανόνος	5—7	5.96	0.269	0.053	4.513	12.99
Ζῶν βάρος εἰς χλγ.	12—25	15.30	3.122	0.624	20.405	33.34
ΑΜΝΟΙ ΘΗΛΕΙΣ						
Μῆκος κεφαλῆς	13—17	14.92	1.418	0.283	9.504	33.69
» μετώπου	5—8	6.52	0.213	0.042	3.266	14.72
Εὖρος »	8—11	9.16	0.237	0.047	2.586	20.68
Βάθος κεφαλῆς	10—10	10.51	0.157	0.031	1.493	23.73
Μῆκος κεράτων	—	—	—	—	—	—
Περίμετρος κεράτων	—	—	—	—	—	—
Ὕψος ἀκρωμίου	41—52	44.28	2.670	0.534	6.029	100
» ὀσφύος	43—54	45.56	2.741	0.548	6.016	102.89
» ἱεροῦ	40—52	43.40	2.918	0.583	6.723	98.01
Εὖρος στήθους πρόσθιον	10—14	11.60	1.039	0.207	8.956	26.19
» » ὀπίσθιον	7—12	9.28	1.428	0.285	15.387	20.95
» γόμφων	9—11	9.96	0.304	0.060	3.052	22.49
Βάθος στήθους	18—23	19.60	1.371	0.274	6.994	44.26
Μῆκος σώματος	47—59	51.40	2.734	0.546	5.319	116.07
» οὐρᾶς	15—24	18	2.039	0.407	11.327	40.65
Περίμετρος κανόνος	4—6	5.68	1.206	0.241	21.232	12.82
Περίμετρος στήθους	50—65	57.64	3.294	0.658	5.714	130.17
Ζῶν βάρος εἰς χλγ.	10.5—19	13.64	2.062	0.410	15.043	30.80

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΠΙΝΑΞ IV

Σωματομετρικὰ στοιχεῖα καὶ βιομετρικὴ ἐπεξεργασία τούτων ἐπὶ 25 ἀρρένων καὶ θηλέων ἀμνῶν ἡλικία 18 μηνῶν τῆς γενεᾶς «ΚΡΑΨΗΣ»

Χῶραι σώματος	Ὅρια παραλλαγῆς εἰς ἑκτμ.	M	±σ	±m	υ	% τοῦ ὕψους ἀκρωμίου
ΑΜΝΟΙ ΑΡΡΕΝΕΣ						
Μῆκος κεφαλῆς	10—21	17.92	2.265	0.453	12.639	34.17
» μετώπου	6—9	7.40	1	0.200	13.513	14.11
Εὖρος »	9—13	11.32	1.054	0.210	9.310	21.58
Βάθος κεφαλῆς	11—16	13.80	1.124	0.224	8.144	26.31
Μῆκος κεράτων	7—19	13.90	2.720	0.608	19.568	26.50
Περίμετρος κεράτων	8—15	12.90	1.668	0.372	12.930	24.59
Ὕψος ἀκρωμίου	47—56	52.44	2.561	0.512	4.883	100
» ὀσφύος	40—58	52.12	4.820	0.964	9.247	99.38
» ἱεροῦ	47—55	51.04	2.268	0.453	4.443	97.32
Εὖρος στήθους πρόσθιον	13—17	14.84	1.319	0.263	8.888	28.29
» » ὀπίσθιον	10—13	11.72	0.315	0.063	2.678	22.33
» γόμφων	11—15	12.88	1.218	0.243	9.456	24.56
Βάθος στήθους	23—27	24.72	1.457	0.291	5.894	47.13
Μῆκος σώματος	59—71	63.52	3.224	0.644	5.075	121.12
» οὐρᾶς	20—30	23.12	2.521	0.504	10.774	44.08
Περίμετρος στήθους	69—80	72.44	3.964	0.592	4.091	133.13
» κανόνος	6—8	6.92	0.547	0.109	7.904	13.19
Ζῶν βάρος εἰς χλγ.	20.5—29	24.14	2.589	0.517	10.724	46.03
ΑΜΝΟΙ ΘΗΛΕΙΣ						
Μῆκος κεφαλῆς	15—23	18.08	2.163	0.432	11.963	35.81
» μετώπου	6—11	8.62	1.419	0.283	16.654	16.87
Εὖρος μετώπου	10—12	10.76	0.211	0.042	1.960	21.31
Βάθος κεφαλῆς	11—14	12.72	0.244	0.048	1.918	25.19
Μῆκος κεράτων	—	—	—	—	—	—
Περίμετρος κεράτων	—	—	—	—	—	—
Ὕψος ἀκρωμίου	47—57	50.48	3.437	0.487	4.827	100
» ὀσφύος	47—56	51	2.	0.400	3.921	101.03
» ἱεροῦ	44—54	47.52	3.030	0.606	3.376	94.13
Εὖρος στήθους πρόσθιον	11—16	14.	1.200	0.240	8.571	27.73
» » ὀπίσθιον	9—13	11.08	1.517	0.303	13.691	21.94
» γόμφων	10—15	12.24	1.109	0.221	9.060	24.24
Βάθος στήθους	22—26	23.60	1.077	0.215	4.563	46.75
Μῆκος σώματος	57—67	61.44	2.451	0.490	3.989	121.71
» οὐρᾶς	12—27	22.24	3.245	0.649	14.590	44.05
Περίμετρος στήθους	51—81	69.76	5.263	1.052	7.544	138.19
» κανόνος	6—7	6.16	0.124	0.024	2.015	12.20
Ζῶν βάρος εἰς χλγρ.	17—32.5	22.06	2.965	0.593	13.440	43.70

ΠΙΝΑΞ V

Σωματομετρικὰ στοιχεῖα καὶ βιομετρικὴ ἐπεξεργασία τούτων ἐπὶ 25 ἀρρένων καὶ θηλέων ζυγουριῶν ἡλικίας 30 μηνῶν τῆς Γενεᾶς «ΚΡΑΨΗΣ»

Χῶραι σώματος	Ὅρια παραλλαγῆς εἰς ἑκτμ.	M	±σ	±m	υ	% τοῦ ὕψους ἀκρωμίου
ΖΥΓΟΥΡΙΑ ΑΡΡΑΝΑ						
Μῆκος κεφαλῆς	19—22	20.12	0.287	0.057	1.426	35.57
» μετώπου	7—10	7.92	0.258	0.051	3.257	14
Εὖρος »	7—14	11.92	1.308	0.261	10.973	21.07
Βάθος κεφαλῆς	13—17	14.60	1.249	0.249	8.554	25.81
Μῆκος κεράτων	13—31	18.79	4.171	0.851	22.197	33.22
Περίμετρος κεράτων	10—19	15.56	2.173	0.434	13.965	27.51
Ὕψος ἀκρωμίου	50—62	56.56	3.104	0.620	5.487	109
» ὀσφύος	51—64	58.48	3.174	0.634	5.427	103.39
» ἱεροῦ	48—62	54.16	4.045	0.809	7.468	95.75
Εὖρος στήθους πρόσθιον	15—19	17.04	1.152	0.230	6.760	30·12
» » ὀπίσθιον	11—17	13.76	1.440	0.288	8.284	24.32
» γόμφων	13—18	15.20	1.293	0.258	8.506	26.87
Βάθος στήθους	25—33	28.52	1.832	0.366	6.423	50.42
Μῆκος σώματος	62—77	69.96	3.683	0.736	5.264	123.69
» οὐρᾶς	20—32	25.32	2.975	0.595	11.749	44.76
Περίμετρος στήθους	61—88	80.44	5.789	1.157	7.196	142.22
» κανόνος	7—8	7.16	0.134	0.026	1.877	12.65
Ζῶν βάρος εἰς χλγρ.	25—45.5	35.56	4.788	0.957	10.652	26.87
ΖΥΓΟΥΡΙΑ ΘΗΛΕΑ						
Μῆκος κεφαλῆς	17—21	19.08	1.121	0.228	5.875	36.99
» μετώπου	6—10	8.16	1.060	0.216	12.990	15.82
Εὖρος μετώπου	10—12	10.87	0.237	0.048	2.180	21.07
Βάθος κεφαλῆς	12—14	12.95	0.208	0.042	1.606	25.10
Μῆκος κεράτων	—	—	—	—	—	—
Περίμετρος κεράτων	—	—	—	—	—	—
Ὕψος ἀκρωμίου	48—57	51.58	2.250	0.459	4.362	100
» ὀσφύος	47—58	52.87	2.281	0.465	4.314	102.50
» ἱεροῦ	46—57	51.37	2.284	0.466	4.446	99.59
Εὖρος στήθους πρόσθιον	12—16	14.62	0.282	0.057	1.928	28.34
» » ὀπίσθιον	10—14	12.66	1.058	0.216	8.357	24.54
» γόμφων	12—16	14.25	1.083	0.221	7.600	27.62
Βάθους στήθους	22—27	25.29	1.272	0.259	5.029	49.03
Μῆκος σώματος	60—72	64.91	2.841	0.580	4.376	125.84
» οὐρᾶς	13—27	20.70	3.483	0.710	16.826	40.13
Περίμετρος στήθους	67—78	74.41	2.360	0.481	3.171	144.26
» κανόνος	6—7	6.50	0.158	0.032	2.430	12.60
Ζῶν βάρος εἰς χλγ.	22—31.5	26.75	2.407	0.491	8.998	51.86

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Χατζηόλου εἰς τὸ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ (ἀτυχῶς δὲν ἀναφέρεται ἐπί πόσον ζώων ἐνηργήθησαν μετρήσεις).

Συγκρίνοντες τὰ δεδομένα τοῦ πίνακος τούτου μὲ τὰ δεδομένα τοῦ πίνακος Ι τοῦ προβάτου Κράψης, διαπιστοῦμεν, ὅτι γενικῶς τὸ πρόβατον Κράψης ἔχει κεφαλὴν μικροτέραν (αἱ μετρήσεις ἐνηργήθησαν παρ' ἡμῶν διὰ κεφαλομέτρου καὶ οὐχὶ διὰ μετροταινίας) κατὰ δύο ἑκατοστὰ περίπου, τόσον εἰς τὰς προβατίνας ὅσον καὶ εἰς τοὺς κριούς, ὅλων τῶν ὀρεινῶν προβάτων τῆς Μακεδονίας. Τὸ εὖρος μετώπου εἶναι μεγαλύτερον σχεδὸν ὅλων τῶν Μακεδονικῶν προβάτων εἰς τὸ πρόβατον Κράψης.

Τὸ βάθος κεφαλῆς εἰς τοὺς κριοὺς Κράψης εἶναι μεγαλύτερον ὅλων τῶν Μακεδονικῶν, ἐνῶ εἰς τὰς προβατίνας Κράψης εἶναι μικρότερον ὅλων τῶν γενεῶν τῶν θηλέων ζώων Μακεδονίας.

Τὸ μῆκος τῶν κεράτων εἰς τοὺς κριοὺς Κράψης εἶναι σημαντικῶς βραχύτερον, ἐνῶ ἡ περίμετρος κεράτων εἶναι ἐπίσης μικροτέρα εἰς τὰ ζῶα Κράψης.

Τὸ ὕψος ἀκρωμίου ἀνερχόμενον εἰς τὰς προβατίνας Κράψης εἰς 52,76 ἑκ. εἶναι μικρότερον ὅλων τῶν Μακεδονικῶν ὀρεινῶν προβάτων. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὸ ὕψος ὀσφύος καὶ ὕψος ἱεροῦ. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὸ ἐμπρόσθιον καὶ ὀπίσθιον εὖρος στήθους, ὡς καὶ δι' ὅλας τὰς διαστάσεις, πλὴν τοῦ μήκους σώματος, ὅπου τὸ πρόβατον Κράψης ἔχει μεγαλυτέρας διαστάσεις τῶν Μακεδονικῶν προβάτων.

Ζῶν βάρος σώματος προβάτου Κράψης εἰς χιλιόγραμμα

Ὡς ἐκ τῶν στοιχείων τοῦ πίνακος Ι ἐμφαίνεται, τὸ μέσον ζῶν βάρος εἰς τὰς ζυγισθείσας 100 προβατίνας ἀνέρχεται εἰς M=28,36 χλγρ.±3,709 χλγ. ἤτοι τὰ πλεῖστα τῶν θηλέων ζώων Κράψης ἔχουν βάρους κυμαινόμενον ἀπὸ 24,651 χιλ. μέχρι 32,069 χιλ.

Τὸ μέσον ζῶν βάρος τῶν κριῶν Κράψης (M) ἀνέρχεται εἰς 41,73 χιλ. καὶ κυμαίνεται ἀπὸ 36,1 χιλ. μέχρι 44,5 χιλ.

Κατὰ ταῦτα τὸ νομαδικὸν ὀρεινὸν πρόβατον Κράψης εἶναι βαρύτερον ὅλων τῶν Μακεδονικῶν (Γραμμουστιανὰ — Ἀρβανιτοβλαχικὰ—Βλάχικα—Σαρακατσάνικα) καὶ εἶναι ἐλαφρότερον τῶν Μωραΐτικων.

Τὸ ἔριον εἰς τὰ ὀρεινὰ ἑλληνικὰ πρόβατα καλύπτει τὴν κεφαλὴν μέχρι τῶν ὀφθαλμῶν μὲ προσπίπτουσαν προκόμην, καλύπτει τὸν τράχηλον καὶ τὸν κορμόν. Τὸ ὀπίσθιον μέρος τῆς κοιλίας δὲν φέρει ἔριον. Εἰς τὰ ἄκρα τὸ ἔριον φθάνει μέχρι καρποῦ καὶ ταρσοῦ. Τὸ ἔριον τῶν ὀρεινῶν προβάτων εἶναι κατὰ κανόνα ἀναμικτόμαλλον. Τὸ δέρας ἀποτελεῖται ἀπὸ μακροὺς καὶ χονδροειδεῖς βοστρύχους, εἰς οὓς περιέχονται εἰς μεγάλην ἀνολογίαν σκληραὶ τρίχες. Τὸ βάρος τοῦ λαμβανομένου ἐρίου ἀνέρχεται κατὰ μέσον ὅρον εἰς 1,2 χιλιόγραμμα κατὰ κεφαλὴν ἐνηλίκου ζώου. Ἡ ἀπόδοσις εἰς καθαρὸν ἔριον ἀνέρχεται εἰς 65% τοῦ ἀπλύτου.

Ἡ γαλακτοπαραγωγὴ τῶν ὀρεινῶν Ἠπειρωτῶν προβάτων Κραψης ἀνέρχεται κατὰ μέσον ὅρον εἰς 40 χιλιόγραμμα γάλακτος, ἐξ ὧν 25 χιλ. λαμβάνονται ἀπὸ τοῦ ἀπογαλακτισμοῦ τῶν ἀμνῶν (τέλος Ἰανουαρίου) μέχρι τέλος Μαΐου (ἀνοιξιάτικο γάλα) καὶ 15 χιλιόγραμμα ἀπὸ Ἰουνίου μέχρι τέλος Αὐγούστου (καλοκαιρινὸ γάλα). Αἱ ὡς ἄνω ἀποδόσεις εἶναι ἐνδεικτικαί, ἐξαρτώμεναι κυρίως ἐκ τῆς καθ' ἕκαστον ἔτος καταστάσεως τῆς χορτοφυΐας τῶν πεδινῶν καὶ ὀρεινῶν λειβαδίων.

Γενικῶς, δύναται νὰ βεβαιωθῇ, ὅτι ἡ κληρονομικὴ καταβολὴ τῶν ὀρεινῶν προβάτων εἶναι σημαντικῶς μεγαλυτέρα, διότι, ὅταν ταῦτα διατραφοῦν πληρέστερον, ἀποδίδουν σημαντικῶς μεγαλυτέρας ἀποδόσεις, φθάνοντα τὰ 70 χιλιόγραμμα γάλακτος.

Ἡ εἰς λίπος περιεκτικότης τοῦ γάλακτος τῶν ὀρεινῶν προβάτων εἶναι λίαν ὑψηλή.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Τὴν χειμερινὴν περίοδον (Ἰανουάριος—Φεβρουάριος—Μάρτιος—1ον 15/θήμερον) τὸ γάλα περιέχει 7$_0$/^{0} λίπος. Τὸ 2ον 15/θήμερον Μαρτίου, τὸ Ἀπρίλιον καὶ Μάϊον περιέχει 6^0/$_0$, ἐνῶ τὸ θέρος τὸ λίπος ἀνέρχεται κατὰ μέσον ὅρον εἰς 6$_0$/^{0}, φθάνον τὸν Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον τὰ 10—12^0/$_0$.

Οἱ ἀμνοὶ οἱ κρατούμενοι δι' ἀναπαραγωγήν, συνήθως θηλάζουν ἐπὶ 45 ἡμέρας, ἐνῶ οἱ προοριζόμενοι διὰ σφαγὴν σφάζονται καὶ πωλοῦνται ὡς ἀμνοὶ γάλακτος εἰς ἡλικίαν 20—30 ἡμερῶν, ὅτε οὗτοι δίδουν 5 χιλιόγραμμα κρέατος.

Ἡ εἰς κρέας ἀπόδοσις τῶν ἀμνῶν γάλακτος, ἀναλόγως νῆς θρεπτικῆς αὐτῶν καταστάσεως, ἀνέρχεται κατὰ μέσον ὅρον εἰς 65$_0$/^{0} τοῦ ζῶντος βάρους (εἰς τοὺς ἀμνοὺς γάλακτος ὑπολογίζονται ὡς κρέας καὶ ἡ κεφαλὴ καὶ τὰ ἐντόσθια) καὶ κυμαίνεται ἀπὸ 55$_0$/^{0} διὰ τοὺς σχετικῶς ἀδυνάτους ἀμνοὺς μέχρι 75^0/$_0$ διὰ τοὺς ἐν ἀρίστῃ θρεπτικῇ καταστάσει εὑρισκομένους τοιούτους.

Ἡ εἰς κρέας ἀπόδοσις τῶν μετρίας θρεπτικῆς καταστάσεως προβατινῶν καὶ κριῶν ἀνέρχεται εἰς 50^0/$_0$ τοῦ ζῶντος βάρους. Ὑπερήλικα καὶ ἐξησθενημένα θήλεα ζῶα ἀποδίδουν ἀκόμη καὶ 40^0/$_0$ τοῦ ζῶντος βάρους αὐτῶν εἰς κρέας, ἐνῶ παχυνόμενα τοιαῦτα δύνανται νὰ ἀποδώσουν καὶ 55—60^0/$_0$ τοῦ ζῶντος βάρους αὐτῶν εἰς κρέας.

Οἱ ἀπογαλακτισμένοι ἀμνοὶ καὶ μέχρις ἡλικίας 24 μηνῶν εἰς μετρίαν θρεπτικὴν κατάστασιν, ἀποδίδουν 52$_0$/^{0} τοῦ ζῶντος βάρους αὐτῶν εἰς κρέας.

Εἰς τοὺς πίνακας III, IV καὶ V δίδονται στοιχεῖα λεπτομερῆ ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως καὶ διαπλάσεως τῶν σωματικῶν διαστάσεων τῶν ἀμνῶν τοῦ προβάτου Κράψης κατὰ τὰς ἡλικίας 6, 18 καὶ 30 μηνῶν.

Ἐρευνῶντες τὰς τιμὰς τοῦ ὕψους ἀκρωμίου διαπιστοῦμεν, ὅτι ἀπὸ 45,88 ἑκ. εἰς τὴν ἡλικίαν τῶν 6 μηνῶν φθάνει εἰς ἡλικίαν 18 μηνῶν τὰ 52,44 ἑκ. εἰς τοὺς ἄρρενας ἀμνοὺς ἤτοι παρουσιάζει κατὰ τὸ δωδεκάμηνον αὔξησιν 6,56 ἑκ. καὶ εἰς ἡλικίαν 30 μηνῶν ἤτοι μετὰ 12 εἰσέτι μῆνας φθάνει τὸ ὕψος 56,56 ἑκ. ἤτοι καθ' ὅλον τὸ δεύτερον πρὸς τρίτον ἔτος ἐμφανίζει αὔξησιν ὕψος 4,12 ἑκ. Εἰς τοὺς θήλεις ἀμνοὺς ἡλικίας 6 μηνῶν, τὸ ὕψος ἀκρωμίου ἀνέρχεται εἰς 44,28 ἑκ., εἰς ἡλικίαν 18 μηνῶν φθάνει τὰ 50.48 ἑκ. ἤτοι παρουσιάζει αὔξησιν δωδεκαμήνου 6,20 ἑκ. καὶ εἰς ἡλικίαν 30 μηνῶν φθάνει τὰ 51.58 ἑκ. ἤτοι ἡ αὔξησις τοῦ δευτέρου δωδεκαμήνου ἀνέρχεται μόλις εἰς 1,1 ἑκ.

Κατὰ ταῦτα, τόσον εἰς τοὺς ἄρρενας ὅσον καὶ εἰς τοὺς θήλεις ἀμνοὺς ἡ καθ' ὕψος αὔξησις ἔχει ταχὺν ρυθμὸν μέχρις ἡλικίας 6 μηνῶν, βραδύτερον ρυθμὸν ἀπὸ ἡλικίας 6—18 μηνῶν καὶ τελείως σχεδὸν ἀνακόπτεται ἀπὸ 13—30 μηνῶν.

Ἀνάλογος πρὸς τὴν αὔξησιν τοῦ ὕψους ἀκρωμίου εἶναι καὶ ἡ αὔξησις τῶν λοιπῶν στοιχείων ὕψους κλπ.

Εἰδικώτερον ἐνδιαφέρον ἐμφανίζει ἡ αὔξησις τοῦζῶντος βάρους ἀμνῶν τοῦ προβάτου Κράψης.

Εἰς ἡλικίαν 6 μηνῶν οἱ ἄρρενες ἀμνοὶ ἔχουν μέσον βάρος (M) 15.30 χιλ. +3,11 χιλ.. Ἑπομένως, τὸ πλεῖστον τῶν ἀρρένων ἀμνῶν ἡλικίας 6 μηνῶν ἔχουν βάρος κυμαινόμενον ἀπὸ 12,19 χιλ. μέχρι 18.41 χιλ. Δεδομένου ὅτι τὸ μέσον βάρος γεννήσεως τῶν ἀμνῶν τούτων ἀνέρχεται εἰς 2,5 χιλ., ἕπεται ὅτι τὰς 180 ἡμέρας τοῦ πρώτου ἑξαμήνου προσεκτήσαντο βάρος 12,80 χιλ. ἢ καθ' ἑκάστην ἡμέραν κατὰ μέσον ὅρον ἐνεφάνιζον αὔξησιν 71,11 γραμμαρίων.

Εἰς ἡλικίαν 18 μηνῶν τὸ μέσον ζῶν βάρος τῶν ἀρρένων ἀμνῶν ἀνῆλθεν εἰς 24,14 χιλ. καὶ ἑπομένως κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους ἐνεφάνισαν αὔξησιν συνολικὴν 8,840 χιλ. καὶ ἡμερησίαν τοιαύτην 24,21 γραμμαρίων.

Εἰς ἡλικίαν 30 μηνῶν ἤτοι μετὰ ἓν εἰσέτι ἔτος, τὸ μέσον ζῶν βάρος τῶν ἀρρένων ἀμνῶν ἀνῆλθεν εἰς 35.56 χιλ. καὶ ἑπομένως ἐνεφάνισαν ἐτησίαν αὔξησιν 11.42 χιλ. καὶ μέσην ἡμερησίαν τοιαύτην 31,29 γραμμαρίων.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Αἱ ἀμνάδες ἡλικίας 6 μηνῶν εἶχον ζῶν βάρος 13,64 χιλ.±2,52 χιλ. Ἑπομένως αἱ πλεῖσται τῶν ἀμνάδων εἶχον βάρος κυμαινόμενον ἀπὸ 11,59 χιλ. μέχρι 15,69 χιλ. Δεδομένου ὅτι τὸ μέσον ζῶν βάρος τῶν ἀμνάδων κατὰ τὴν ἡμέραν γεννήσεως ὑπολογίζεται εἰς 2,400 χιλ., ἕπεται ὅτι κατὰ τὰς 180 πρώτας ἡμέρας τῆς ζωῆς των αἱ ἀμνάδες ἐνεφάνιζον μέσην ἡμερησίαν αὔξησιν ἐξ 62,44 γραμμαρίων.

Εἰς ἡλικίαν 18 μηνῶν τὸ μέσον ζῶν βάρος τῶν ἀμνάδων ἀνῆλθεν εἰς 22,06 χιλ.±2,965 καὶ ἑπομένως ἐνεφάνισαν ἐτησίαν αὔξησιν 8,23 χιλ. καὶ μέσην ἡμερησίαν τοιαύτην 23,06 γραμμαρίων. Τὸ μέσον ζῶν βάρος τῶν ἀμνάδων τῆς ἡλικίας ταύτης ἐκυμάνθη ἀπὸ 19,095 χιλ. μέχρις 25,025 χιλ.

Εἰς ἡλικίαν 30 μηνῶν τὸ μέσον ζῶν βάρος τῶν ἀμνάδων ἀνῆλθεν εἰς 26,75 χιλ.±2,407 χιλ. Ἑπομένως, κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο αἱ ἀμνάδες ἐνεφάνισαν συνολικὴν ἐτησίαν αὔξησιν 4,69 χιλ. καὶ μέσην ἡμερησίαν τοιαύτην ἐκ 12,85 γραμμ. Τὸ μέσον ζῶν βάρος τῶν ἀμνάδων εἰς τὴν ἡλικίαν ταύτην ἐκυμάνθη εἰς τὰ πλεῖστα τῶν ζώων ἀπὸ 22,343 χιλ. μέχρις 29,157 χιλ.

Τὰ ὀρεινὰ πρόβατα τῆς Ἠπείρου εἶναι συνήθως μονότοκα. Ὁ ἀριθμὸς τῶν γεννωμένων ἀμνῶν κατὰ τοκετὸν ἀνέρχεται εἰς 1,07 καὶ οὕτω, λόγῳ τῆς παρατηρουμένης θνησιμότητος κατὰ τὴν πρώτην ἑβδομάδα, δύναται νὰ θεωρηθῇ, ὅτι ἀνὰ τοκετὸν ἔχομεν 1 ἀμνόν. Ὅταν τὰ πρόβατα ταῦτα διαβιοῦν ὑπὸ καλλιτέρους ὅρους, τότε κατὰ τοκετὸν οἱ γεννώμενοι ἀμνοὶ κυμαίνονται ἀπὸ 1,1 μέχρις 1,2.

Γενικῶς, τὸ ὀρεινὸν Ἠπειρωτικὸν πρόβατον εἶναι ζῶον λίαν κατάλληλον διὰ τὴν ἀξιοποίησιν τῶν πρωτογόνων καὶ πτωχῶν συνθηκῶν διαβιώσεώς του. Μέχρις ἐσχάτων ἀπέζη ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς βοσκῆς. Τελευταίως λαμβάνει καὶ συμπληρωματικὰς τροφάς, ἰδίᾳ τὸν χειμῶνα, λόγῳ τῆς μεγάλης στενότητος τῶν βοσκησίμων ἐκτάσεων τῶν πεδιάδων καὶ τῆς παραλίου ζώνης. Διαβιοῖ, εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων χειμῶνος τε καὶ θέρους, ὑπὸ τὸν ἐλεύθερον οὐρανὸν καὶ διανύει πολὺ μεγάλας ἀποστάσεις, ἰδίᾳ εἰς τὴν ὀρεινὴν χώραν διὰ νὰ συλλέξῃ τὴν τροφήν του καὶ συχνὰ ἀκόμη καὶ διὰ νὰ ἐξεύρῃ ὕδωρ. Εἶναι ὁ πλέον κατάλληλος ζωϊκὸς μηχανισμὸς διὰ τὴν ἀξιοποίησιν τῶν γυμνῶν, πετρωδῶν καὶ μὲ μεγάλην κλίσιν ὀρεινῶν περιοχῶν τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου.

Λόγῳ τῶν προτογόνων συνθηκῶν ὑπὸ τὰς ὁποίας διαβιοῖ, εἶναι συνήθως προσβεφλημένον ἀπὸ ἔσω καὶ ἐξωπαρασιτώσεις καὶ μολυσματικὴν ἀγαλαξίαν. Ἔναντι ὅμως τῶν νόσων τούτων παρουσιάζει σημαντικὴν ἀνθεκτικότητα.

ΕΙΣΑΧΘΕΙΣΑΙ ΓΕΝΕΑΙ ΠΡΟΒΑΤΩΝ ΕΝ ΗΠΕΙΡΩ

Περιγράψαμεν ἤδη τὰ πρόβατα τῆς γενεᾶς «Καραμάνικο Κατσικᾶς» καὶ τὸ νομαδικὸν πρόβατον Κράψης. Αἱ δύο αὗται γενεαὶ ἀποτελοῦν τὰ πλέον βελτιωμένα (Καραμάνικο Κατσικᾶς) καὶ τὰ πλέον ἀβελτίωτα πρόβατα τῆς Ἠπείρου. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων γενεῶν ὑπάρχουν πλεῖσται ὅσαι παραλλαγαὶ προσαρμοζόμεναι πρὸς τὰς εἰδικὰς συνθήκας ἑκάστης Κοινότητος τοῦ Ἠπειρωτικοῦ χώρου.

Ἀριθμητικῶς, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἀκόμη καὶ σήμερον τὰ πρόβατα τῶν γενεῶν «Καραμάνικο Κατσικᾶς» καὶ «Νομαδικὸν Κράψης», ὡς καὶ αἱ ἐνδιάμεσοι μορφαὶ τούτων, ἀποτελοῦν τὰ 95% τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ τῶν προβάτων τῆς Ἠπείρου, ζώντων ὑπὸ ποιμενικὴν μορφήν.

Ἤδη ὅμως ἀπὸ τοῦ 1935, εἰς τὰς ἐντατικὰς δενδροκομικὰς καὶ λαχανοκομικὰς ἐκμεταλλεύσεις τόσον τῆς παραλίου ζώνης (Πρέβεζα—Ἄρτα ὅσον καὶ τῶν Ἠπειρωτικῶν ὑψιπέδων (Ἰωάννινα), ἐδημιουργήθη ἡ ἀνάγκη ἐξευρέσεως ἑνὸς

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

πλέον βελτιωμένου προβάτου, ὑψηλοτέρας γαλακτοπαραγωγῆς καὶ μεγαλυτέρας κρεατοπαραγωγῆς τῶν προβάτων «Καραμάνικο Κατσικᾶς».

Πρὸς κάλυψιν τῆς ἀνάγκης ταύτης εἰσήχθησαν κατὰ καιροὺς ὑπὸ ἰδιωτῶν ἢ Κρατικῶν Ἱδρυμάτων αἱ κάτωθι ἑλληνικαὶ γενεαὶ προβάτων ἐν Ἠπείρῳ

Α.—ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΓΕΝΕΑΙ ΠΡΟΒΑΤΩΝ ΕΙΣΑΧΘΕΙΣΑΙ ΕΝ ΗΠΕΙΡΩ

1. Γενεὰ Καραγκούνικη

Εἰς τὰς πεδινὰς Κοινότητας τοῦ Νομοῦ Ἰωαννίνων εἰσάγονται παρ' ἰδιωτῶν ἐκ Θεσσαλίας νεαροὶ ἰδίᾳ ἄρρενες ἀμνοί, ἡλικίας 2—5 μηνῶν (μετὰ τὸν ἀπογαλακτισμόν), οἵτινες ἐκτρέφονται ἐπὶ ἓν ἔτος καὶ χρησιμοποιοῦνται ὡς κριοὶ ἀναπαραγωγῆς, εἰς ἡλικίαν 18 μηνῶν μέχρις 6 ἐτῶν. Κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀμνῶν οἱ ἀγρόται τῶν Ἰωαννίνων ἐπιλέγουν ἀμνοὺς μαυρομάτικους, ἔχοντας τὸν αὐτὸν χρωματισμὸν μὲ τὰ πρόβατα τῆς γενεᾶς «Καραμάνικο Κατσικᾶς».

Οἱ Καραγκούνικοι οὗτοι κριοὶ βελτιώνουν τὴν σωματικὴν διάπλασιν τοῦ προβάτου «Καραμάνικο Κατσικᾶς», προσδίδοντες εἰς τὰ ζῶα τοῦ Λεκανοπεδίου Ἰωαννίνων μεγαλύτερον ὕψος ἀκρωμίου καὶ μεγαλύτερον σωματικὸν βάρος τόσον τῶν πωλουμένων ἀμνῶν γάλακτος, ὅσον καὶ τῶν διατηρουμένων πρὸς ἀναπαραγωγὴν ἀμνάδων. Βελτίωσιν γαλακτοπαραγωγῆς δὲν ἐπιφέρουν, διότι, ὡς ἤδη ἐδείχθη, τὰ πρόβατα τῆς γενεᾶς «Καραμάνικο Κατσικᾶς» ἔχουν γαλακτοπαραγωγὴν συχνὰ μεγαλυτέραν τῶν Καραγκούνικων.

Ὁ ἐγκλιματισμὸς τῶν Καραγκούνικων ζώων εἶναι λίαν ἐπιτυχής, διότι τὰ πρῶτα ταῦτα ἐμφανίζουν σοβαρὰν ἀνθεκτικότητα εἰς τὰς ἐσωπαρασιτώσεις.

Ἐπ' ἐσχάτων ἔπαυσεν ἡ εἰσαγωγὴ κριῶν «Καραγκούνικων», διότι οἱ παραγωγοὶ τῶν Ἰωνννίνων χρησιμοποιοῦν ὡς βελτιωτὰς κριοὺς τοῦ Σταθμοῦ Γεωργικῆς Ἐρεύνης Ἰωαννίνων προερχομένους ἐκ διασταυρώσεως τῶν προβατινῶν «Καραμάνικο Κατσικᾶς» μὲ κριοὺς Φρισλανδίας».

2) Γενεὰ Ζακύνθου

Ἡ Δ)νσις Γεωργίας Θεσπρωτίας εἰσήγαγε ἐπὶ μίαν διετίαν πρόβατα Ζακύνθου, πρὸς βελτίωσιν τῆς σωματικῆς διαπλάσεως τοῦ ζῶντος βάρους καὶ τῆς γαλακτοπαραγωγῆς τῶν ποιμενικῶν προβάτων τῆς πεδινῆς περιοχῆς Φαναρίου καὶ περιοχῆς Λιόψσι Σιαγιάδος.

Ἀτυχῶς, τὰ εἰσαχθέντα ζῶα ὑπέφεραν σοβαρὰ κατὰ τὴν περίοδον τοῦ ἐγκλιματισμοῦ καὶ ἐσημειώθησαν θάνατοι εἰς σοβαρὸν ποσοστὸν καὶ γενικαὶ προσβολαὶ τῶν ζώων ἐξ ἐσωπαρασιτώσεων. Τὰ πλεῖστα τῶν εἰσαχθέντων ζώων τελικῶς ἔθανον ἢ ἐσφάγησαν καὶ μόνον μικρὸν ποσοστὸν τῶν ζώων κατώρθωσε νὰ ἐπιβιώση. Ἡ ἐπίδρασις οὕτω τῶν ζώων τῆς Ζακύνθου ἐπὶ τῆς ἐντοπίας προβατοτροφίας ὑπῆρξε μᾶλλον περιωρισμένη.

Λεπτομερέστερα στοιχεῖα ἐπὶ τοῦ ἐγκλιματισμοῦ τῆς γενεᾶς Ζακύνθου δὲν ὑφίστανται.

3. Γενεὰ Χίου

α) Ἤδη προπολεμικῶς εἰσήχθησαν τοιαῦτα ζῶα εἰς τὸ Ἐθνικὸν Ἀγροτικὸν Οἰκοτροφεῖον Ἀρρένων Ἰωαννίνων. Τὰ εἰσαχθέντα ζῶα, κατὰ τὴν περίοδον 1935—1940, ὑπέφεραν σοβαρῶς ἐκ τῶν ἐσωπαρασιτώσεων καὶ τῆς ἐντεροτοξιναιμίας, παρὰ τὴν οἰκόσιτον διατροφήν των εἰς τὸ Ἵδρυμα. Τελικῶς, τὸ 1940 διετηροῦντο εἰς τὸ Ἵδρυμα τοῦτο μόνον προϊόντα διασταυρώσεως Χιακοῦ κριοῦ μετὰ προβατινῶν τῆς γενεᾶς «Καραμάνικο Κατσικᾶς», ἅτινα ὅμως, κατὰ τὸ Ἵδρυμα, ὡς προϊόντα 5 συνεχῶν διασταυρώσεων μὲ χιακὸν πρόβατον, ἐχαρακτηρίζοντο μετὰ τὴν πέμπτην διασταύρωσιν ὡς καθαρόαιμα Χίου. Μεταπαλεμικῶς εἰσήχθησαν 5 προβατῖναι καὶ 2 κριοὶ τῆς γενᾶς Χίου, προερχόμεναι ἐκ τοῦ ποιμνίου τῆς

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Ἀνωτάτης Γεωπονικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν. Κατὰ τὸ ἵδρυμα, τὸ χιακὸν πρόβατον προελεύσεως Ἀθηνῶν, καίτοι ὑποφέρει ἐκ τῶν ἐσωπαρασιτώσεων, διατηρεῖται ἐν τῇ ἐκτροφῇ, μὲ μειωμένας ὅμως ἀποδόσεις γάλακτος.

Τὰ προϊόντα τοῦ χιακοῦ προβάτου τοῦ ἱδρύματος τούτου ζητοῦνται παρὰ τῶν ἐκτροφέων.

β) Πρόβατα Χίου εἰσήγαγεν ἀπὸ πενταετίας καὶ ὁ ἐκτροφεὺς δικηγόρος Μιχαὴλ Λάππας. Εἰσήγαγεν ἀρχικῶς 5 προβατίνας καὶ ἕνα κριὸν ἐκ Χίου. Ἔκτοτε καὶ μέχρι σήμερον ὁ ἀριθμὸς μένει σταθερός. Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἐκτροφέως τὰ πρόβατα Χίου παρουσιάζουν μεγάλην εὐπάθειαν εἰς τὴν ἐντεροτοξιναιμίαν καὶ ἐνεφάνισαν σοβαρὰν μείωσιν τῆς γαλακτοπαραγωγῆς κυρίως διότι περιωρίσθη ἡ ἀμελκτικὴ περίοδος. Τὰ ὑπὸ τοῦ ἐκτροφέως τούτου διατεθέντα εἰς ἰδιωτικὰς ἐκτροφὰς παράγωγα δὲν ηὐδοκίμησαν.

γ) Ὑπὸ τῆς Ἀγροτικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος εἰσήχθησαν πρὸ πενταετίας περίπου 220 ἀμνοὶ (180 θήλεα καὶ 40 ἄρρενα) ἡλικίας 4—8 μηνῶν καὶ διενεμήθησαν ἀνὰ 2—5 θήλεα καὶ ἀνὰ ἕν ἄρρεν εἰς τοὺς πλέον προοδευτικοὺς προβατοτρόφους τῶν Κοινοτήτων Κατσικᾶς—Ἀνατολῆς—Περάματος - Πεδινῆς κλπ. τοῦ Λεκανοπεδίου τῶν Ἰωαννίνων. Τὰ ζῶα ὑπέφεραν σοβαρῶς κατὰ τὴν περίοδον τοῦ ἐγκλιματισμοῦ καὶ πολλὰ ἔθανον κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς εἰσαγωγῆς των. Ἐν συνεχείᾳ πολλὰ ἐνόσησαν ἐξ ἐσωπαρασιτώσεων καὶ ἕτερα ἐξ ἐντεροτοξιναιμίας καὶ οὕτω σήμερον μετὰ πενταετίαν ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς των σχεδὸν οὐδὲν καθαρόαιμον ζῶον δὲν ἐπιβιώνει.

δ) Ὑπὸ τῆς Ἀγροτικῆς Τραπέζης Κερκύρας—Ἄρτης καὶ Πρεβέζης ἐνηργήθησαν ἐπίσης εἰσαγωγαὶ Χιακῶν προβάτων ἐκ Χίου καὶ διετέθησαν εἰς τοὺς πλέον προοδευτικοὺς παραγωγοὺς τῶν παραθαλασσίων τούτων περιοχῶν. Καὶ ἐδῶ τὰ εἰσαχθέντα ζῶα ἐνεφάνισαν μεγάλην νοσηρότητα καὶ ὑψηλὸν ποσοστὸν θανῆς, παρὰ ταῦτα ὅμως, ἰδίᾳ ἐν Κερκύρᾳ καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Ἁγίων Δούλων, ἐξακολουθοῦν εἰσέτι νὰ ἐκτρέφωνται χιακὰ πρόβατα οἰκόσιτα. Κατὰ ταῦτα εἰς τὴν παράλιον ζώνην τὸ χιακὸν πρόβατον ἐγκλιματίζεται καλλίτερον ἀπὸ τὰ ἠπειρωτικὰ ὑψίπεδα ὅπου τὸ ψῦχος τὸ χειμερινὸν φαίνεται ὅτι ἐξασθενεῖ σοβαρῶς τὴν ἀνθεκτικότητα τῶν προβάτων Χίου.

Συμπερασματικῶς, φρονοῦμεν, ὅτι δι' ἐντατικὰς μορφὰς ἐκμεταλλεύσεως τῆς παραλίου ζώνης καὶ εἰς χεῖρας προοδευτικῶν παραγωγῶν ἐχόντων συνείδησιν καὶ πεῖραν ἐπὶ οἰκοσίτου ἐκτροφῆς προβάτων, εἶναι σκόπιμος ἡ εἰσαγωγὴ χιακῶν προβάτων διὰ τὴν βελτίωσιν τόσον τῆς γαλακτοπαραγωγῆς ὅσον καὶ τῆς κρεατοπαραγωγῆς τῶν ἐντοπίων προβάτων.

Β.—ΞΕΝΙΚΑΙ ΓΕΝΕΑΙ ΠΡΟΒΑΤΩΝ ΕΙΣΑΧΘΕΙΣΑΙ ΕΝ ΗΠΕΙΡΩ

Ἐκτὸς τῶν ἀναφερθεισῶν ἀνωτέρω ἑλληνικῶν γενεῶν προβάτων, εἰς Ἤπειρον εἰσήχθησαν καὶ αἱ κάτωθι ξενικαὶ γενεαὶ προβάτων:

1. ΠΡΟΒΑΤΟΝ ΣΑΡΔΗΝΙΑΣ

Μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ ἀνταρτοπολέμου, πρὸς κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν τῶν ἐπαναπατριζομένων ἀγροτῶν εἰς τὰς ἑστίας των, εἰσήχθησαν ἀρκεταὶ χιλιάδες προβάτων Σαρδηνίας εἰς Ἑλλάδα καὶ διενεμήθησαν ἀνὰ 5—10 πρόβατα κατὰ ἀναπατριζομένην οἰκογένειαν.

Ἐπειδὴ εἰς Ἤπειρον ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπαναπατριζομένων ἀγροτῶν ἦτο σημαντικός, διενεμήθησαν ἀρκετὰ πρόβατα Σαρδηνίας εἰς τὴν περιοχήν.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ὁ Γεωργοκτηνοτροφικὸς Σταθμὸς Ἰωαννίνων ἔλαβεν ἐπίσης 50 πρόβατα Σαρδηνίας, ἅτινα ἔκτοτε διατηροῦνται εἰς τὸ Ἵδρυμα εἰς ἴδιον ποίμνιον.

Τὰ εἰσαχθέντα πρόβατα εἰς τὸ Ἵδρυμα διατηροῦνται καὶ διατρέφονται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον μὲ τὸ ποίμνιον τῶν ἐντοπίων προβάτων «Καραμάνικο Κατσικᾶς» ἤτοι ὑπὸ ποιμενικὴν μορφήν, διατρεφόμενα σταυλικῶς μόνον κατὰ τὰς ἡμέρας βαρείας κακοκαιρίας. Ὁ ἐνσταυλισμὸς τοῦ ποιμνίου κατὰ τὴν Φθινοπωρινὴν—Χειμερινὴν περίοδον ἐνεργεῖται εἰς ἐλεύθερον ὑπόστεγον, κατὰ δὲ τὴν ἐαρινὴν καὶ θερινὴν περίοδον εἰς πρόχειρον μανδρεῖον. Οἱ ἀμνοὶ ἀπογαλακτίζονται εἰς ἡλικίαν 60 ἡμερῶν καὶ ἐν συνεχείᾳ παραμένουν ἐπὶ 40—50 ἡμέρας ἐν τῷ σταύλῳ, λαμβάνοντες 250 γραμμ. μίγματος καρπῶν καὶ ξηρὸν χόρτον ἢ γράστιν ἀναλόγως τῆς περιόδου. Ἀκολούθως ἐξέρχονται εἰς τὴν βοσκὴν μετὰ τῶν ἀνεπτυγμένων ζώων τοῦ αὐτοῦ ποιμνίου, ὅπου παραμένουν μέχρι τῶν μέσων Δεκεμβρίου, ὅτε ἅπαντα τὰ ζῶα, λόγῳ κακοκαιρίας, διαβιοῦν μέχρι τέλους Φεβρουαρίου ἢ Μαρτίου ἐν τῷ σταύλῳ.

Ἐπὶ τοῦ προβάτου Σαρδηνίας παραθέτομεν κατωτέρω στοιχεῖα, ληφθέντα ἐκ τῆς ἐκθέσεως τοῦ Γεωπόνου τοῦ Ἱδρύματος κ. Ἰακώβου Περδικάρη, ὑπὸ τὸν τίτλον «ΤΟ ΠΡΟΒΑΤΟΝ ΣΑΡΔΗΝΙΑΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΣΤΑΘΜΟΝ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΗΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ—ΙΩΑΝΝΙΝΑ 1965.

ΣΩΜΑΤΟΜΕΤΡΗΣΕΙΣ

Κατὰ τὰς γενομένας Σωματομετρήσεις, ἐλήφθησαν μόνον τρεῖς διαστάσεις, αἱ ὁποῖαι καὶ ἐθεωρήθησαν ὡς αἱ βασικώτεραι. Αἱ διαστάσεις αὗται εἶναι: Ὕψος ἀκρωμίου, μῆκος σώματος καὶ περίμετρος θώρακος. Ἐξ αὐτῶν τὸ ὕψος ἀκρωμίου καὶ τὸ μῆκος σώματος ἐλήφθησαν δι' ὑψομετρικῆς ράβδου, ἡ δὲ περίμετρος θώρακος διὰ μετροταινίας.

Αἱ ἀνωτέρω διαστάσεις ἐλήφθησαν εἰς μὲν τοὺς ἀμνοὺς εἰς ἡλικίαν 60,90 καὶ 180 ἡμερῶν, εἰς δὲ τὰ πρόβατα ἐκ τοῦ συνόλου τοῦ ποιμνίου. Ὁμοίως αἱ σωματομετρήσεις τῶν κριῶν ἐλήφθησαν ἐπὶ τεσσάρων μόνον ἀτόμων, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ δύο ἦσαν κριοὶ ἐνήλικες καὶ οἱ ἄλλοι δύο ζυγούρια.

Εἰς τὸν πίνακα Ι ἐμφαίνονται συγκεντρωτικῶς οἱ μέσοι ὅροι ἁπασῶν τῶν ληφθεισῶν σωματομετρήσεων.

Σημείωσις: Διὰ τῆς λέξεως «ἀπόκλισις» ἐννοοῦμεν τὸ εὖρος ὅπερ παρουσιάζουν τὰ 66% τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ τῶν ζώων πέριξ τοῦ ἑκάστοτε εὑρεθέντος μέσου ὅρου.

Ὁ πίναξ ΙΙ παρουσιάζει τὸν μέσον ὅρον σωματομετρήσεων ὅλων τῶν ἀτόμων φυλῆς Σαρδηνίας, ἅτινα εἰσήχθησαν εἰς τὸν Σταθμὸν Γεωργικῆς Ἐρεύνης Ἰωαννίνων διὰ πρώτην φορὰν ἐξ Ἰταλίας (1952).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ἐκ τῶν πινάκων Ι καὶ ΙΙ ἐξάγεται, ὅτι τὰ ἐκτρεφόμενα πρόβατα καὶ ἀμνοὶ εἰς τὸν Σταθμὸν Γεωργικῆς Ἐρεύνης Ἰωαννίνων, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ εἰσαχθέντα τοιαῦτα, παρουσιάζουν τὰς ἑξῆς διαφοράς:

Οἱ παρ' ἡμῖν ἐκτρεφόμενοι ἀμνοὶ ἡλικίας 60,90 καὶ 180 ἡμερῶν παρουσίασαν, ὡς πρὸς τοὺς εἰσαχθέντας τοιούτους, κατὰ μέσον ὅρον, ἐλαφρὰν σμίκρυνσιν ὡς πρὸς τὸ ὕψος ἀκρωμίου καὶ τὴν περίμετρον θώρακος, μεγαλυτέραν δὲ σμίκρυνσιν ὡς πρὸς τὸ μῆκος σώματος.

Τὰ ἐνήλικα πρόβατα, ἀντιθέτως, παρουσίασαν ὡς πρὸς τὰ εἰσαχθέντα, σμί-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ Ι

Μέσου ὅρου σωματομετρήσεων προβάτων καὶ ἀμῶν Σαρδηνίας κατὰ τὸ ἔτος 1964

Κατηγορία ζώων	Ἀριθ. ἀτόμων	Ὕψος ἀκρωμίου		Μῆκος σώματος		Περιμ. θώρακος	
		Μ. ὅρ.	ἀπόκλ.	Μ. ὅρ	ἀπόκλ.	Μ. ὅρ.	ἀπόκλ.
Ἀμνοὶ ἡλ. 60 ἡμερῶν—ἄρρενες	29	0.460	+0.026	0.476	+0.018	0.527	+0.037
Ἀμνοὶ ἡλ. 60 ἡμερῶν—θήλεις	29	0.441	+0.028	0.461	+0.035	0.520	+0.023
Ἀμνοὶ ἡλ. 90 ἡμερῶν—ἄρρενες	26	0.474	+0.036	0.488	+0.044	0.529	+0.078
Ἀμνοὶ ἡλ. 90 ἡμερῶν—θήλεις	29	0.457	+0.033	0.468	+0.030	0.509	+0.040
Ἀμνοὶ ἡλ. 180 ἡμερῶν—ἄρρενες	13	0.523	+0.028	0.552	+0.042	0.618	+0.039
Ἀμνοὶ ἡλ. 180 ἡμερῶν—θήλεις	27	0.492	+0.032	0.534	+0.029	0.599	+0.051
Κριοὶ	4	0.647	+0.050	0.717	+0.047	0.875	+0.080
Πρόβατα ἐνήλικα	79	0.594	+0.014	0.643	+0.025	0.772	+0.037

κρυνσιν εἰς τὸ μῆκος σώματος (0,117 μ.), στασιμότητα ὡς πρὸς τὸ ὕψος ἀκρωμίου καὶ ἐλαφροτάτην αὔξησιν ὡς πρὸς τὴν περίμετρον θώρακος (0,005 μ.).

Τέλος, οἱ ἐκτρεφόμενοι παρ' ἡμῖν κριοί, ὡς πρὸς τοὺς εἰσαχθέντας τοιούτους, παρουσίασαν σμίκρυνσιν ὡς πρὸς τὴν περίμετρον θώρακος (0,035 μ.), τὸ μῆκος σώματος (0,133 μ.) καὶ τὸ ὕψος ἀκρωμίου (0,063 μ.).

Ἐν γένει, δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν ἐκ τῶν ἀνωτέρω στοιχείων, ὅτι τὰ παρ' ἡμῖν ἐκτρεφόμενα πρόβατα Σαρδηνίας, ὅσον μεγαλώνουν, τείνουν νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἐκ τοῦ μέσου ὅρου τῶν εἰσαχθέντων ὡς πρὸς τὸ ὕψος ἀκρωμίου καὶ νὰ πλησιάσουν ὡς πρὸς τὸν μέσον ὅρον τῆς περιμέτρου θώρακος καὶ τοῦ μήκους σώματος, τῶν εἰσαχθέντων τοιούτων.

Αἱ ἀνωτέρω συγκρίσεις δὲν δὲν δύνανται νὰ χαρακτρισθῶσιν ἀπόλυτοι, καθ' ὅσον ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰσαχθέντων ζώων ἦτο κατὰ πολὺ μικρότερος τῶν διατηρουμένων παρ' ἡμῖν σήμερον τούτων. Δυνάμεθα ὅμως νὰ ἐκφέρωμεν τὴν γνώμην, ὅτι κατὰ κανόνα, ἐκτὸς τοῦ μήκους σώματος τῶν προβάτων τούτων, ὅπερ ὑπέστη σμίκρυνσιν τινά, κατὰ τὰς λοιπὰς σωματομετρήσεις, τὰ παρ' ἡμῖν ἐκτρεφόμενα πρόβατα Σαρδηνίας οὐσιαστικῶς δὲν διαφέρουν ἀπὸ τὰ εἰσαχθέντα τοιαῦτα.

Εἰς τὸν πίνακα ΙΙΙ δίδονται κατὰ μέσον ὅρον οἱ σωματομετρήσεις διαφόρων ἄλλων ὀρεινῶν ἢ ἡμιορεινῶν προβάτων, ἅτινα ἐκτρέφονται ἐν Ἑλλάδι.

Ἐὰν συγκρίνωμεν τὰς σωματομετρήσεις τοῦ προβάτου Σαρδηνίας, μὲ τὰς ἀναφερομένας, συνάγομεν ὅτι δύνανται τὰ πρόβατα Σαρδηνίας νὰ θεωρηθοῦν ἀπὸ τὰ πλέον μεγαλόσωμα ὀρεινὰ ἢ ἡμιορεινὰ πρόβατα.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχουσιν, ὡς γνωστὸν, καὶ ἄλλαι φυλαὶ βελτιωμένων προβάτων (Νησιώτικα κλπ.), ἀλλὰ ταῦτα δὲν δύνανται νὰ συγκριθοῦν μετὰ τῶν ἀνωτέρω, διότι ἐκτρέφονται ὑπὸ οἰκόσιτον μορφήν.

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΙΙ

Μέσου ὅρου σωματομετρήσεων προβάτων καὶ ἀμνῶν Σαρδηνίας κατὰ τὸ ἔτος 1952

α)α	Κατηγορία ζώων	Ἀριθ. ἀτόμων	Μέσος ὅρος Ὕψος ἀκρωμίου μ.μ.	Μῆκος σώματος	Περίμ. θώρακος
1.	Ἀμνοὶ ἡλικίας 60 ἡμερῶν ἄρρενες	7	0,476	0,562	0,564
2.	Ἀμνοὶ ἡλικίας 60 ἡμερῶν θήλεις	9	0,467	0,584	0,576
3.	Ἀμνοὶ ἡλικίας 90 ἡμερῶν ἄρρενες	6	0,504	0,618	0,615
4.	Ἀμνοὶ ἡλικίας 90 ἡμερῶν θήλεις	9	0,483	0,617	0,620
5.	Ἀμνοὶ ἡλικίας 180 ἡμερῶν ἄρρενες	5	0,519	0,696	0,692
6.	Ἀμνοὶ ἡλικίας 180 ἡμερῶν θήλεις	9	0,507	0,660	0,672
7.	Κριοὶ ἐνήλικες	3	0,710	0,850	0,910
8.	Πρόβατα ἐνήλικα	45	0,594	0,760	0,767

ΠΙΝΑΞ ΙΙΙ

Μέσου ὅρου σωματομετρήσεων λοιπῶν φυλῶν προβάτων

Φυλή	Ὕψος ἀκρωμίου Ἄρρεν.	Θήλ.	Μῆκος σώματος Ἄρρεν	Θηλ.	Περιμ. Ἄρρεν.	Θώρακος Θηλ.
Καραμάνικο Κατσικᾶς	0,593	0,553	0,670	0,614	0,860	0,730
Μεσολογγίου	0,681	0,624	0,694	0,656	0,940	0,860
Γραμμουστιανῶν	0,633	0,569	0,673	0,611	0,836	0,876
Ἀρβανιτοβλάχικων	0,615	0,587	0,655	0,616	0,875	0,826
Βλάχικων	0,606	0,578	0,612	0,605	0,823	0,770
Σαρακατσάνικων	0,635	0,588	0,652	0,619	0,888	0,787
Μωραΐτικων	0,650	0,619	0,680	0,657	0,940	0,878
Μέσος ὅρος	0,623	0,588	0,668	0,625	0,879	0,818

ΚΑΤΑΤΑΞΙΣ

Ἡ φυλὴ Σαρδηνίας εἶναι κατ' ἐξοχὴν γαλακτοπαραγωγικὴ φυλὴ καὶ κατατάσσεται, ὡς πρὸς τὴν οὐράν, εἰς τὰ μακρόουρα καὶ λεπτόουρα πρόβατα.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΠΙΝΑΞ IV
Σωματικὸν βάρος ἀμνῶν διαφόρων ἡλικιῶν

Ἡλικία εἰς ἡμέρας	Ἄρρενες ἀμνοί			Θήλεις ἀμνοί		
	Ἀριθ. ἀτόμ.	Μέσ. βάρος εἰς χιλγ.	Ἀπόκλισις	Ἀριθ. ἀτόμ.	Μέσον βάρος εἰς χλγρ.	Ἀπόκλισις
1η ἡμέρα τοκετοῦ	31	3,84	±0,315	29	3,26	±0,547
30η ἡμέρα	24	10,05	±0,584	28	8,82	±0,668
40η »	27	11,85	±0,240	30	10,60	±0,298
50η »	26	13,64	±0,851	30	12,27	±0,441
60η »	27	15,48	±2,970	32	13,57	±2,660
70η »	24	15,79	±3,350	32	13,31	±2,270
80η »	23	16,14	±3,670	32	14,42	±2,630
90η »	23	16,29	±3,370	31	13,53	±2,720
180η »	13	23,80	±3,440	27	21,90	±3,450

Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὸ ἔριον αὐτῆς, κατατάσσεται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀναμικτομάλλων προβάτων.

ΣΩΜΑΤΙΚΟΝ ΒΑΡΟΣ

Ὅπως αἱ σωματομετρήσεις, οὕτω καὶ τὸ σωματικὸν βάρος τῶν ἀμνῶν Σαρδηνίας ἐλήφθη εἰς διαφόρους ἡλικίας. Ὁ πίναξ IV μᾶς παρουσιάζει τὰ μέσα σωματικὰ βάρη τῶν ἀμνῶν εἰς διαφόρους ἡλικίας.

Τὸ σωματικὸν βάρος τῶν ἐνηλίκων προβάτων καὶ κριῶν ἐλήφθη ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους τέσσαρας φορὰς (ἀνὰ τρίμηνον). Οὕτω ἀπεφεύχθησαν αἱ διάφοροι ἐπιδράσεις ἐπὶ τοῦ βάρους (κουρά, ἐγκυμοσύνη, θερμοκρασίαι ἐποχῆς κλπ.). Ὁ πίναξ V δεικνύει τὰ σωματικὰ βάρη ὡς ἐλήφθησαν ἀνὰ τρίμηνον.

ΠΙΝΑΞ V
Σωματικὰ βάρη ἐνηλίκων προβάτων καὶ κριῶν.

Ζυγίσεις	Κριοὶ			Προβατίναι		
	Ἀριθ. ἀτόμων	Μέσ. βάρος εἰς χλγ.	Ἀπόκλισις	Ἀριθ. ἀτόμων	Μέσ. βάρος εἰς χλγ.	Ἀπόκλισις
Α΄. 3/μηνο	4	60,20	+ 5,38	79	39,75	+ 4,30
Β΄. »	3	59,26	+13,00	52	40,77	+16,40
Γ΄. »	4	61,65	+10,09	75	43,71	+15,80
Δ΄. »	4	61,75	+ 8,88	68	44,41	+23,00
Μέσος ὅρος	3,7	60,71	=	68,5	42,16	—

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου ἐμφαίνεται, ὅτι τὸ μέσον βάρος τῶν προβάτων Σαρδινίας ποὺ ἐκτρέφονται παρ' ἡμῖν, ἔχει ὡς ἑξῆς:

—Κριοὶ 60,71 χλγ.

—Προβατίναι 42,16 »

Πείραμα ἐντατικῆς παχύνσεως ἀμνῶν.

Κατὰ τὸ 1964 ἐπραγματοποιήθη εἰς τὸν παρ' ἡμῖν Σταθμὸν παρὰ τοῦ Γεωπόνου κ. Εὐσταθίου Γελέκη πείραμα ἐντατικῆς παχύνσεως ἀμνῶν. Εἰς τοῦτο ἐλήφθησαν δύο ὁμάδες ἀμνῶν, αἵτινες ἀπετελοῦντο ἀντιστοίχως ἐκ δέκα ἀτόμων φυλῆς Σαρδινίας καὶ δέκα φυλῆς προερχομένης ἐκ διασταυρώσεως Καραμάνικου Κατσικᾶς καὶ Φρισλανδίας. Εἰς ἑκάστην ὁμάδα οἱ πέντε ἀμνοὶ ἦσαν ἄρρενες καὶ οἱ ἕτεροι πέντε θήλεις.

Ἅπαντες οἱ ἀμνοὶ ἐλήφθησαν μετὰ τὸν ἀπογαλακτισμόν, διετηρήθησαν ἐνσταυλισμένοι καὶ ἐλάμβανον ἡμερησίως καὶ κατὰ βούλησιν: α) χλωρὸν χόρτον (ἀπὸ μετρίας ἕως καλῆς ποιότητος) καὶ β) μῖγμα ἐκ τῆς ἑξῆς συνθέσεως: βαμβακόπηττα 25%, ἀραβόσιτος 48,5%, κριθὴ 25% καὶ μαγειρικὸν ἅλας 1,5%.

Ἡ πειραματικὴ ἐργασία διήρκεσεν 190 ἡμέρας (περίπου 6 μῆνας). Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο οἱ πρὸς παρακολούθησιν ἀμνοὶ ἔλαβον τὰς κατωτέρω ποσότητας τροφῶν:

—Πρόβατα Σαρδηνίας:	5.756 χλγ. χλωροῦ χόρτου ἤτοι 575.6 χλγ. κατ' ἄτομον
—Πρόβατα Σαρδηνίας	979 χγλ. μίγματος ἤτοι 97,9 χλγ. κατ' ἄτομον
—Πρόβατα διασταυρωμένα	6.393 χλγ. χλωροῦ χόρτου ἤτοι 639.3 χγλ. κατ' ἄτομον
— » »	1.019 χλγ. μίγματος ἤτοι 101 χλγ. κατ' ἄτομον

Μὲ τὰς ἀνωτέρω τροφὰς οἱ ἀμνοὶ εἰς ἡλικίαν 8 μηνῶν (2 μῆνες θηλάζοντες καὶ 6 μῆνες εἰς τὸ πείραμα) παρουσίασαν τὰ ἑξῆς σωματικὰ βάρη, κατὰ μέσον ὅρον καὶ κατ' ἄτομον.

α) Σαρδηνίας 31, 20, χλγ., β) διασταυρωμένα 42, 12 χλγ.

Τ' ἀνωτέρω στοιχεῖα ἀναφέρονται ἐνδεικτικῶς, διὰ νὰ καταδείξωμεν τὸ μέγιστον βάρος, ὅπερ δύνανται νὰ λάβουν οἱ ἀμνοὶ Σαρδηνίας εἰς ἡλικίαν 8 μηνῶν, δι' ἐντατικῆς διατροφῆς. Δὲν δύνανται ὅμως νὰ συγκριθοῦν καὶ μεταξύ των, διότι οἱ ἀμνοὶ Σαρδηνίας προέρχονται ἐκ καθαροαίμου φυλῆς, ἐνῶ ἀντιθέτως οἱ ἕτεροι (Καραμάνικο Κατσικᾶς καὶ Φρισλανδίας) ἐκ διασταυρώσεως.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ἐκ τοῦ πίνακος IV ἐξάγεται, ὅτι οἱ ἀμνοὶ εἰς ἡλικίαν 60 ἡμερῶν αὐξάνουν, ὡς πρὸς τὸ σωματικὸν βάρος, κανονικῶς. Ἀπὸ δὲ τὴν 60ὴν ἡμέραν ἕως καὶ τὴν 90ήν, ἡ αὔξησις συνεχίζεται, ἀλλὰ μὲ βραδὺν ρυθμόν, λόγῳ μεταβολῆς, ἣν ὑφίστανται λόγῳ τοῦ ἀπογαλακτισμοῦ.

Δεδομένου δὲ ὅτι, ὁ ἀπογαλακτισμὸς ἐγένετο ἀποτόμως, φρονοῦμεν ὅτι ἐὰν θὰ ἐπραγματοποιεῖτο οὕτος βαθμιαίως, πιθανὸν νὰ εἴχωμεν ἐλαχίστην τινὰ αὔξησιν τοῦ σωματικοῦ βάρους ἕως ἡλικίας 90 ἡμερῶν.

Ἡ ἀπόκλισις τοῦ σωματικοῦ βάρους (δηλαδὴ ἡ διακύμανσις ἣν παρουσιάζουν τὰ 66% τοῦ πληθυσμοῦ, πέριξ τοῦ μέσου ὅρου) εἰς τοὺς ἀμνοὺς ἕως ἡλικίας 60 ἡμερῶν, εἶναι ἐλαχίστη. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι ἕως τῆς ἡλικίας ταύτης, τὸ λαμβανόμενον μέσον σωματικὸν βάρος, εἶναι σχεδὸν σταθερὸν δι' ἅπαντα τὰ ἄτομα. Πέραν τῶν 60 ἡμερῶν, παρουσιάζεται μεγαλυτέρα ἀπόκλισις τοῦ σωματικοῦ βάρους μεταξὺ τῶν ἀτόμων.

Ὅπως ἐμφανίζεται καὶ ἐκ τοῦ πίνακος V, τὰ ἐνήλικα πρόβατα παρουσιά-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ζουν ἐπίσης μεγάλον εὖρος διαφορῶν, ὡς πρὸς τὸν μέσον ὅρον τοῦ σωματικοῦ βάρους.

Εἰς τὸν πίνακα VI δίδονται (κατὰ μ, δ.) τὰ σωματικὰ βάρη ἐνίων φυλῶν, ἐκτρεφομένων ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ ποιμενικὴν μορφήν, κατὰ τὸν Χατζηόλου.

Συγκρίνοντες τὰ σωματικὰ βάρη τοῦ πίνακος τούτου, μὲ τὸν μέσον ὅρον τῶν προβάτων Σαρδηνίας (ἄρρενα 60,71 χλγ.—θήλεα 42,16 χλγ.) συνάγομεν, ὅτι τὸ πρόβατον Σαρδηνίας δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς τὸ πλέον μεγαλόσωμον ποιμενικὸν πρόβατον, ἀπὸ ὅσα ἐκτρέφονται παρ' ἡμῖν.

ΠΙΝΑΞ VI

Σωματικὰ βάρη εἰς χλγ. διαφόρων φυλῶν

α/α	Φυλή	Μέσον σωματικὸν βάρος εἰς χλγ. Ἀρρένων	Θηλέων
1.	Γραμμουστιανῶν	36,5	26,4
2.	Ἀρβανιτοβλάχικων	37,6	27,2
3.	Βλάχικων	36,8	26,6
4.	Σαρακατσάνικων	40,8	28,9
5.	Μωραΐτικων	49,2	36,4
6.	Καραμάνικου Κατσικᾶς	48,0	31,9
7.	Μεσολογγίου	53,4	39,1
8.	Ρουμλουκίου	48,9	35,1
9.	Σερρῶν	55,0	42,9

ΓΑΛΑΚΤΟΠΑΡΑΓΩΓΗ

Τὰ πρόβατα Σαρδηνίας, ἐξ ὅλων τῶν ἐκτρεφομένων ποιμενικῶν φυλῶν ἐν Ἑλλάδι, παρουσιάζουν τὴν πλέον ἱκανοποιητικὴν ἀπόδοσιν εἰς γαλακτοπαραγωγήν. Εἰς τὸν πίνακα VII, δίδεται ἡ μέση γαλακτοπαραγωγὴ τῶν ἐν λόγῳ προβάτων ἐπὶ μίαν 11ετίαν (συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς ποσότητος ἣν καταναλίσκουν οἱ ἀμνοί, ἕως ἡλικίας 60 ἡμερῶν).

Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου ἐμφαίνεται, ὅτι ἀπὸ τὸ 1952 ἕως τὸ 1954 ὁπότε τὰ πρόβατα διήρχοντο περίοδον προσαρμογῆς., ἡ μέση ἐτησία γαλακτοπαραγωγὴ κατὰ κεφαλήν, παρουσίασεν αὔξησιν. Ἐν συνεχείᾳ ἕως τὸ 1959 παρουσίασε πτῶσιν καὶ ἀπὸ τοῦ 1960 καὶ ἐντεῦθεν (ὁπότε ἐγένετο ἐπιλογὴ) ἤρχισε τὸ ποίμνιον νὰ παρουσιάζῃ σχετικῶς ἱκανοποιητικὰς ἀποδόσεις γάλακτος. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ πίνακος ἐπίσης ἐμφαίνεται, ὅτι κατ' ἄτομον ἐτησία γαλ)γή, εἰς τὰ 60% τοῦ πληθυσμοῦ, κυμαίνεται ἀπὸ 98,20 ἕως 156 χλγ. μὲ μέσον ὅρον 127,10 χλγ.

Εἰς τὴν νῆσον Σαρδηνίαν, ὅπου ἐκτρέφεται ἡ φυλὴ αὕτη, παρουσιάζεται εἰς δύο τύπους. Κατὰ τὸν P. Bonelli, τὰ τοῦ πρώτου τύπου ἔχουν μέσην ἐτησίαν γαλ)γὴν κατὰ κεφαλὴν 195.068 (±40,42) χλγ., τὰ δὲ πρόβατα τοῦ δευτέρου τύπου παρουσιάζονται μὲ μέσην ἐτησίαν γαλ)γὴν 227,190 (±42,67) χλγ.

Ἡ ἀνωτέρω διαφορὰ ἀπὸ τὰς παρ' ἡμῖν ἀποδόσεις ὀφείλεται κατὰ κύριον λόγον, εἰς τὸν ποιοτικὸν τρόπον διατροφῆς τῶν ποιμνίων.

Εἰς τὰ γενεαλογικὰ βιβλία, τὰ ὁποῖα τηροῦνται εἰς τὴν Ἐπιθεώρησιν Γεωγίας τῆς πόλεως Cagliari ὑπάρχουσι παὶ ἄτομα μὲ μέση ἐτησίαν γαλ)γὴν 440 γλγ.

(Συνεχίζεται)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ